

**T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ**

NORDİK ÜLKELERİN AFRİKA POLİTİKALARI

Yüksek Lisans Tezi

Hatice Zehra BÜYÜKTAVŞAN

Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı

Ağustos 2022

**T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ**

NORDİK ÜLKELERİN AFRİKA POLİTİKALARI

Yüksek Lisans Tezi

Hatice Zehra BÜYÜKTAVŞAN

Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mürsel BAYRAM**

Ağustos 2022

TEŞEKKÜR SAYFASI

“Nordik Ülkelerin Afrika Politikaları” konulu yüksek lisans tezimin hazırlanması sürecinde yaptığı değerli katkıları ve yönlendirmeleri için tez danışmanın Doç. Dr. Mürsel BAYRAM’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezimin jüri üyeleri, Doç. Dr. Mehmet KOÇYİĞİT ve Dr. Öğr. Üyesi Resul YALÇIN hocalarıma kıymetli katkıları için çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve kendimi geliştirmemi her daim öğütleyen kıymetli anne ve babama; her zaman örnek aldığım, yoluma rehber olan ablam, ağabeyim ve kardeşime ve değerli eşlerine tez yazım sürecindeki destekleri için teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam süresince neşeleri ile hayatıma renk katan canım yeğenlerim Mustafa Cemal, Meryem Enise, Elif İpek, Merve İdil ve Cemile Feyza’ya yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Yüksek lisans ve tez yazım sürecim boyunca her daim yanımda olan sınıf arkadaşım Begüm GÜN’e desteği ve sabrı için sonsuz teşekkür ederim. Bu süreçte, yorulduğum her anda beni ayağa kaldıran ve destekleri ile güç bulduğum kıymetli dostlarım Sibel GÜRPINAR’a ve Gamze ATAK ABUKAN’a ve değerli eşi Abdulkadir ABUKAN’a katkıları için şükranlarımı sunarım.

Ve son olarak yüksek lisans eğitimim ve tez yazım sürecimde yoğun iş tempomuza rağmen beni yüksek lisans yapmaya teşvik eden, her türlü imkân ve kolaylığı sağlayan çok kıymetli Daire Başkanım Dr. Tolga KESKİN’e desteği için teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın, Türkçe literatürde eksik olan Nordik Ülkelerin Afrika Politikaları konusundaki boşluğa katkı sunabilmesini ve Afrika Kıtası ile ilgili çalışma yapacak araştırmacı, öğrenci ve akademisyenlere yeni bir kaynak oluşturmasını umarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR SAYFASI.....	I
İÇİNDEKİLER	II
TÜRKÇE ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
TABLO LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	8
1. TEORİK, KAVRAMSAL VE METODOLOJİK ÇERÇEVE.....	8
1.1. TEORİK ÇERÇEVE: NEOKLASİK REALİZM	8
1.1.1. Bir Dış Politika Teorisi Olarak Neoklasik Realizm.....	9
1.2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DIŞ POLİTİKA-DIŞ YARDIM İLİŞKİSİ VE DIŞ POLİTİKA-DİN İLİŞKİSİ	15
1.2.1. Dış Politika Aracı Olarak Din Faktörü	17
1.2.2. Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardım Faktörü	20
1.3. METODOLOJİK ÇERÇEVE: KARŞILAŞTIRMALI DIŞ POLİTİKA ANALİZİ VE TÜMEVARIM YÖNTEMİ.....	23
BÖLÜM II	26
2. NORDİK ÜLKELERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ.....	26
2.1. İSVEÇ’İN AFRİKA POLİTİKASI	31
2.1.1. İsveç-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı	31
2.1.2. İsveç’te Misyonerlik ve Yardım İlişkileri.....	33
2.1.3. İsveç’in Afrika’ya Yönelik Politikası	34
2.1.4. İsveç’in Afrika’ya Yönelik Politikasında 1950-1980 Dönemi	36
2.1.5. İsveç’in Afrika’ya Yönelik Politikasında 1980-2000 Dönemi	38

2.1.6.	İsveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi	41
2.1.7.	SIDA	50
2.2.	DANİMARKA'NIN AFRİKA POLİTİKASI	54
2.2.1.	Danimarka-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı	54
2.2.2.	Danimarka'nın Afrika'ya Yönelik Politikası.....	56
2.2.3.	Danimarka'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1960-2000 Dönemi. 59	
2.2.4.	Danimarka'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi. 61	
2.2.5.	DANIDA.....	75
2.3.	NORVEÇ'İN AFRİKA POLİTİKASI.....	76
2.3.1.	Norveç-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı	77
2.3.2.	Norveç'te Misyonerlik ve Yardım İlişkileri	78
2.3.3.	Norveç'in Afrika'ya Yönelik Politikası.....	80
2.3.4.	Norveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 1970-2000 Dönemi.....	82
2.3.5.	Norveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi.....	86
2.3.6.	NORAD	95
2.4.	FİNLANDİYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI.....	98
2.4.1.	Finlandiya-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı.....	98
2.4.2.	Finlandiya'da Misyonerlik ve Yardım İlişkileri	100
2.4.3.	Finlandiya'nın Afrika'ya Yönelik Politikası	101
2.4.4.	Finlandiya'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1850-1945 Dönemi 102	
2.4.5.	Finlandiya'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1945-1999 Dönemi 103	
2.4.6.	Finlandiya'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1999-2022 Dönemi 106	
2.5.	İZLANDA'NIN AFRİKA POLİTİKASI.....	116
2.5.1.	İzlanda-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı	116
2.5.2.	İzlanda'nın Afrika'ya Yönelik Politikası.....	117
2.5.3.	İzlanda'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1960-2000 Dönemi.....	119
2.5.4.	İzlanda'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi.....	122

2.5.5. ICEIDA.....	137
BÖLÜM III.....	142
3. NORDİK ÜLKELERİN AFRİKA POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	142
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	158
KAYNAKÇA.....	164

TÜRKÇE ÖZET

“Nordik Ülkelerin Afrika Politikaları”

Avrupa'nın kuzeyinde yer alan Nordik ülkeler; coğrafi konumları, yakından iç içe geçmiş tarihi ilişkileri, birbirine benzeyen kapsayıcı, hoşgörülü, eşitlikçi, sosyal refah ve demokratik siyasi sistemleri gibi birtakım sosyal, ekonomik ve politik özellikleri paylaşan devletlerdir. Ancak Kuzey ülkelerinin günümüzdeki bu olumlu imajlarına rağmen geçmişlerinde birbirlerinin topraklarını işgal etme ve birbirlerinin topraklarında koloncilik faaliyetleri yürütme gibi irredentist faaliyetleri de olmuştur. Uluslararası sistemde günümüzdeki söz konusu iyi özellikleri ile tanınan Nordik ülkeler, küresel sisteme entegre olmaya çalışan Afrika ülkeleri ile diğer birçok Batılı devlet gibi işbirliği yapmaya çalışmaktadır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Afrika'da dekolonizasyon süreci ve siyasi özgürlük mücadelesi egemen olmuştur. Söz konusu dönemde Afrika'da sömürgecilik geçmişlerinin olmamasının avantajlarını kullanan Kuzey ülkeleri, Afrikalı devletlerin kurtuluş mücadelelerini de desteklemiştir. Kıta'da sömürgecilik geçmişinin olmamasının yarattığı tüm olumlu koşullara rağmen Nordik ülkelerin, Afrika ile geçmişteki ilk temaslarına bakıldığı zaman sömürgecilik ve köle ticareti faaliyetlerine rastlanmaktadır. Afrikalı devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarının sonrasında Kıta'nın, zengin doğal kaynaklar ve genç nüfus gibi birtakım sebeplerle önemi artmış ve Afrika'nın kalkınması için dış yardıma ihtiyacı olmuştur. Nordik ülkeler de geçmişte misyonerlik, ticaret, keşif vb. sebeplerle Afrika devletleri ile kurdukları köklü ilişkiyi söz konusu alana eğilerek devam ettirmişlerdir. Bu çalışma, Nordik ülkelerin Afrika Kıtası üzerinde yürüttüğü politikaları araştırmak üzere yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmada Nordik ülkeler olan İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İzlanda'nın Afrika'ya yönetimlerindeki temel motivasyonlarının ne olduğu analiz edilmiş ve süreci etkileyen dış politika dinamikleri, iç ve dış etkenler tespit edilmiştir. Dış politika-din ilişkisi ve dış politika-dış yardım ilişkisi kavramsal çerçevesinden yapılan çalışmada; Neoklasik Realist bir yaklaşım esas alınmış ve tümevarım yöntemi ile tek tek incelenen Nordik ülkelerin Afrika politikaları, karşılaştırmalı dış politika analizi yöntemi ile ayrıca kıyaslanmıştır. Nordik ülkelerin Afrika Politikaları tarih boyunca uluslararası koşullardan, ülkelerin içindeki farklı aktör ve süreçlerden etkilenmiş ve söz konusu tüm faktörlerin sentezlenmesi sonucu oluşmuştur. Kuzey ülkelerinin Afrika politikalarının karşılaştırıldığı bölümde, mevzubahis ülkelerin politikalarındaki benzerliklere, farklılıklara ve öne çıktıkları alanlara da değinilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonucunda edinilen bulgular kapsamında Afrika'nın siyasi önemi vurgulanarak Afrika-Nordik özel ilişkisinin değişen küresel düzenden gelecekte nasıl etkilenebileceği, Afrika-Nordik işbirliğinin gelişmeye devam edip her iki taraf için de geçerliliğini sürdürüp sürdüremeyeceği konuları da tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nordik Ülkeler, Afrika, Neoklasik Realizm, Dış Politika, Kalkınma Yardımı

ABSTRACT

“African Policies of Nordic Countries”

Nordic countries located in the north of Europe are states that share a number of social, economic and political characteristics such as geographical locations, closely intertwined historical relationships, and similar inclusive, tolerant, egalitarian, social welfare and democratic political systems. However, despite these positive images of the Nordic countries today, they have also had negative features such as occupying each other's lands and carrying out colonial activities on each other's lands. Like many other Western states, Nordic countries, which are known for these above mentioned good features in the international system, try to cooperate with African countries that are struggling to integrate into the global system. As a matter of fact, the decolonization process and the struggle for political freedom dominated Africa in the post-World War II period. In that period, the Nordic countries, using the advantages of not having a colonial past in Africa, also supported the liberation struggles of African states. However, despite all these favorable conditions, when we look at the first contacts of the Nordic countries with Africa, colonialism and slave trade also come to the fore. After African states gained their independence, the importance of the continent increased for a number of reasons such as rich natural resources and young population, and Africa needed foreign aid for its development. Nordic countries, which established deep-rooted relationship with African states for missionary, trade, exploration, etc. reasons in the past, have continued the relationship focusing on the development area. In this study was conducted to examine the policies of the Nordic countries on the African continent. In this context, the main motivations of the Nordic countries Sweden, Denmark, Norway, Finland and Iceland in their orientation to Africa were analyzed and the foreign policy dynamics, internal and external factors affecting the process were determined. In this study, which was carried out from the conceptual framework of the foreign policy-religion relationship and the foreign policy-foreign aid relationship, a Neoclassical Realist approach was adopted as a basis and the African policies of the Nordic countries, which were examined one by one with the inductive method, were also studied compared with the comparative foreign policy analysis method. African policies of the Nordic countries throughout the history have been affected by international conditions, different actors and processes within the countries and have become a synthesis of all these factors. In the section where the African policies of the northern countries are compared, the similarities and differences in the policies of these countries and the areas in which they stand out are also mentioned. Finally, within the scope of the findings obtained as a result of the study, by emphasizing the political importance of Africa, it is discussed how the African-Nordic particular relationship might be affected by the changing global order in the future, and whether the African-Nordic cooperation could continue to develop and be valid for both sides were also discussed.

Keywords: Nordic Countries, Africa, Neoclassical Realism, Foreign Policy, Development Assistance

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	European Economic Community (Avrupa Ekonomik Topluluğu)
AfB	African Union (Afrika Birliği)
AfCFTA	African Continental Free Trade Area (Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması)
AfDB	African Development Bank (Afrika Kalkınma Bankası)
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ANC	African National Congress (Afrika Ulusal Kongresi)
ARgeo	Catalyzing Investment for Geothermal Development in Africa (Afrika'da Jeotermal Kalkınma İçin Yatırımı Katalizlemek)
BITS	The Swedish Agency for International Technical and Economic Cooperation (İsveç Uluslararası Teknik ve Ekonomik İşbirliği Ajansı)
BM	United Nations (Birleşmiş Milletler)
CERF	Central Emergency Response Fund (Merkezi Acil Müdahale Fonu)
CMI	Martti Ahtisaari Peace Foundation (Martti Ahtisaari Barış Vakfı)
COVAX	Ensuring Global Equitable Access to COVID-19 Vaccines (COVID-19 Aşılarının Adil Paylaşımı İçin Küresel Plan)
COVID-19	Koronavirüs Hastalığı
DAC	Development Assistance Committee (Kalkınma Yardımı Komitesi)

DANIDA	Danish International Development Agency (Danimarka Uluslararası Kalkınma Ajansı)
DISS	Dansk Institut For Internationale Studier (Danimarka Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü)
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülkeler
EFTA	European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Birliği)
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)
FIM	Finnish Markka (Fin Markkası)
FINNVERA	Finland Export Credit Agency (Finlandiya Resmi İhracat Kredi Ajansı)
FMS	Finnish Missionary Society (Finlandiya Misyoner Topluluğu)
FRELIMO	Frente de Libertação de Moçambique (Mozambik Kurtuluş Cephesi)
GNI	Gross National Income (Gayri Safi Milli Gelir)
GSMH	Gayri Sayı Milli Hâsıla
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
HIV/AIDS	Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü)
ICEIDA	Icelandic International Development Agency (İzlanda Uluslararası Kalkınma Ajansı)
ICRC	International Committee of the Red Cross (Uluslararası Kızılhaç Komitesi)
IFU	Investment Fund for Developing Countries (Danimarka'nın Kalkınma Finansmanı Kurumu)

IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
ITC	International Trade Center (Uluslararası Ticaret Merkezi)
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MDG	United Nations Millennium Development Goals (Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri)
MPLA	Movimento Popularde Libertacao de Angola (Angola'nın Bağımsızlığı İçin Halk Hareketi)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
NIB	Nämnden för Internationellt Bistånd (Uluslararası Yardım Komitesi)
NMS	Det Norske Misjonsselskap (Norveç Misyon Derneği)
NORAD	Norwegian Agency for Development Cooperation (Norveç Kalkınma İşbirliği Ajansı)
Norfund	The Norwegian Investment Fund for Developing Countries (Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Norveç Yatırım Fonu)
NUPI	Norwegian Institute of International Affairs (Norveç Uluslararası İlişkiler Enstitüsü)
OCHA	The UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi)
ODA	Official Development Assistance (Resmî Kalkınma Yardımı)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
PAC	Pan Africanist Congress of Azania (Azanya Pan Afrikanist Kongresi)
PAIGC	Partido Africano para a Independência da Guiné e Cabo Verde (Gine ve Yeşil Burun'un Bağımsızlığı için Afrika Partisi)

RKY	Resmi Kalkınma Yardımı
SAREC	Swedish Agency for Research Cooperation (İsveç Araştırma İşbirliği Ajansı Operasyonu)
SIDA	Swedish Development Agency (İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı)
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SWAPO	The South West Africa People's Organisation (Güney Batı Afrika Halk Örgütü)
SWEDCORP	İsveç Uluslararası İşletme Geliştirme İşbirliği
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNFPA	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
UNHCR	The UN Refugee Agency (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu)
UNRWA	The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı)
USAID	United States Agency for International Development (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı)
WFP	UN World Food Programme (Dünya Gıda Programı)
ZANU	Zimbabwe African National Union (Zimbabve Afrika Ulusal Birliği)

ZAPU
Birliği)

Zimbabwe African People's Union (Zimbabwe Afrika Halk

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. İsveç'in Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri

Tablo 2.2. Danimarka'nın Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri

Tablo 2.3. Norveç'in Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri

Tablo 2.4. Finlandiya'nın Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri

Tablo 2.5. İzlanda'nın Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri

Tablo 3.1. Afrika'daki Nordik Büyükelçilikleri

Tablo 3.2. Afrika'daki Nordik Büyükelçilikleri Listesi

Tablo 3.3. Nordik Ülkelerdeki Afrika Büyükelçilikleri

Tablo 3.4. Nordik Ülkelerdeki Afrika Büyükelçilikleri Listesi

Tablo 3.5. Nordik Ülkelerin Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri

Tablo 3.6. Nordik Ülkelerin Afrika ile Toplam İhracat Oranları

Tablo 3.7. Nordik Ülkelerin Afrika ile Toplam İthalat Oranları

GİRİŞ

Nordik kelimesi Fransızcadan gelen ve “kuzeyli, kuzeye ait” anlamına gelen “nordique” sözcüğünden türetilmiştir. Günümüzde Nordik ülkeler denildiğinde ise; coğrafi olarak Kuzey Avrupa ve Kuzey Atlantik’te yer alan İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İzlanda’dan oluşan “Norden” bölgesindeki ülkeler kastedilmektedir. İlaveten söz konusu bölge, İskandinav yarımadasında yer alan İsveç, Norveç ve Finlandiya için kültürel ve coğrafi olarak “İskandinav” olarak da adlandırılmaktadır. Avrupa’nın kuzey batısında yer alan Nordik ülkeleri birbirine yakınlaştıran coğrafi, tarihi, siyasi, dini, kültürel ve dilsel olmak üzere birçok ortak özellik bulunmaktadır.

Nordik ülkeler parlamenter demokrasi sistemi, güçlü kurumsallaşmış devlet mekanizması, yüksek sivil katılım, yüksek etnik homojenlik, yüksek sosyal güven, adil gelir dağılımı, düşük kamu yolsuzluğu, sosyal uyum, cinsiyet eşitliği, yüksek insani gelişme endeksi gibi birçok alanda küresel karşılaştırmaya bakıldığında dünyanın en iyi ülkeleri arasında yer almaktadırlar. Ayrıca Kuzey ülkeleri halkın, farklı çıkar gruplarının ve sivil toplum kuruluşlarının katılımlarının yüksek olduğu geniş kapsamlı ve kurumsallaşmış, dayanışma ve birliğe güçlü bir vurgunun yapıldığı benzer refah politikalarına da sahiptirler. Nordik ülkelerin günümüzdeki tüm bu olumlu imajlarına rağmen geçmişlerinde birbirlerinin topraklarını işgal ve birbirlerinin topraklarında koloncilik faaliyetleri yürüttüğü; ayrıca Afrika ile ilk temaslarında da sömürgecilik ve köle ticareti faaliyetlerinde bulunduğu göze çarpmaktadır.

Tüm Kuzey ülkelerindeki hükümetler, yaklaşık son 70 yılda ortaklık, kalkınma yardımı ve kalkınma işbirliği gibi konularda görece maddi güçlerini kullanarak uluslararası sistemde söz sahibi olabilmek ve görünürlüklerini artırabilmek adına faaliyetler yürütmektedirler. Nordik ülkeler, genellikle uluslararası düzende kalkınma yardımı alanındaki çabalarından ve cömertliklerinden dolayı övülmektedir. Zira mevzubahis ülkeler, yaklaşık son 20 yıldır göreceli bir şekilde sürekli olarak dünyanın en cömert bağışçıları arasında yer almaktadırlar. Ayrıca sözü edilen ülkelerin Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) seviyeleri; Birleşmiş Milletler’in belirlediği hedef olan ülkenin “Gayri Safi Milli Hasıla’sının %0,7’sinden daha fazla

yardım yapma” oranının oldukça üzerinde seyretmektedir. Kuzey ülkelerinin RKY yaparken temel güdöleri ise; yoksulluğun azaltılması, insan hakları ve demokrasinin hâkim olduğu daha adil ve güvenli bir dünya elde etmek amacıyla oluşturulmuş küresel bir stratejidir.

Sömürgeciliğin sona ermesini izleyen dönemden 2000’li yıllara ve bir dereceye kadar günümüzde de Afrika, insani yardıma, barışı koruma ve kalkınma yardımına ihtiyaç duyan bir kıta olarak sunulmuş ve sunulmaya devam etmektedir. Kıta’nın yardıma ihtiyacı olmasına rağmen Afrika Birliğı ve Afrika devletleri; Afrika’nın kendi potansiyelini ortaya çıkarmasına yardımcı olabilecek yatırımların, ihracat da dâhil olmak üzere Afrika ile ticaretin, Afrika’nın sanayileşmesine yardımcı olabileceğine ve bu tür bir ekonomik büyümenin kalkınma yardımından çok daha etkili bir araç olacağına inanmaktadır.

Afrika’nın kalkınma sürecinde, dünyanın geri kalanına hammadde sağlayıcısı olarak Kıta’nın artan önemi, genç nüfusu gibi daha birçok olumlu değışiklik etkili olmuştur. Bahse konu dönemde Brezilya, Çin, Hindistan vb. birçok gelişmekte olan ülke Kıta özelinde çıkar ve güç elde etmek amacıyla Afrika sahnesine giriş yapmıştır. İlaveten sözü edilen dönemde Türkiye de Afrika devletleri ile kardeşlik ve dostluk ilişkisini, yumuşak gücünü ve siyasi nüfuzunu artırmak gibi çeşitli amaçlarla Kıta’da başarılı faaliyetler yürütmeye başlamıştır. Türkiye, kendi tarihi tecrübesini, siyasal, toplumsal ve kültürel birikimini, sahip olduğu imkân ve kaynakları Afrika ülkeleriyle “Afrika’nın sorunlarına Afrikalı çözümler” ilkesi bağlamında ve kazan-kazan yaklaşımı temelinde paylaşmaktadır. Ayrıca Afrika ülkeleri de stratejik ortaklıklarında ekonomik gelişmelerine yardımcı olacak angajmanlar aramaktadır. Söz konusu uluslararası eğilimler, Nordik ülkeleri de etkilemiş ve Kuzey ülkeleri de Afrika’ya yönelik çeşitli politikalar geliştirmeye başlamıştır. Özellikle 2007-2010 yılları arasında sırasıyla Danimarka, Norveç, İsveç ve Finlandiya; Afrika ülkeleri ve kuruluşları ile ilişkilerini yeni ve daha geniş kapsamlı hale dönüştürebilmek maksadıyla yeni Afrika politikaları-stratejileri geliştirmeye başlamışlardır. 2000’li yılların başlangıcından bu yana bahsi edilen ülkeler, Afrika’ya yönelik Nordik ticareti, doğrudan yabancı yatırımlar, özel sektörün teşviki ve Afrika ile diğer ticari ilişkileri her geçen gün mütevazı düzeyde de olsa geliştirmeye ve çeşitlendirmeye

devam etmektedirler. Nordik ülkeler söz konusu süreçte Afrika'ya yönelik geliştirdikleri politikalarda, değişen küresel koşullara da önem vermektedirler.

Çalışma, Nordik ülkelerin Afrika ile ilk temasları, Afrika ile Kuzey ülkelerinin kalkınma işbirliğinin tarihsel deneyimi, geçmişten günümüze kadar söz konusu Nordik ülkelerin Afrika politikalarını etkileyen iç ve dış faktörleri ülke bazında analiz edilmesi sonucu karşılaştırmalı olarak incelemeye yönelik bir girişimdir. Çalışma kapsamında yanıt aranacak temel soru Nordik ülkelerin Afrika'ya yönelik politikalarını oluşturma süreçlerinde temel motivasyonlarının ne olduğudur. Bahse konu soru üzerinden Nordik ülkelerin Afrika'ya yönelik politikalarındaki dış politika dinamikleri ve değişkenleri karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. İlaveten söz konusu soru üzerinden, Kuzey ülkelerinin kalkınma yardımı geleneğinin temel motivasyonları olan insan hakları ve demokrasiye bağlılık, barış ve güvenlik, çevre, toplumsal cinsiyet eşitliği, bölgesel entegrasyon ve Binyıl Kalkınma Hedefleri gibi öncelikler doğrultusunda; yoksulluğun azaltılması vurgusunun tarihsel süreç içerisinde oluşan küresel koşulların ve ülke içi süreçlerin etkisiyle yenilenen ve değişen Afrika politikalarında korunup korunmadığı konusu sorgulanacaktır.

Tezin amacı, Türkçe literatürde bu konuda yazılmış detaylı herhangi bir çalışmanın olmaması nedeniyle Türkçe literatürdeki söz konusu açığın doldurulmasına katkı sağlanarak elde edilecek sonuçlardan Afrika Kıtası ile ilgili çalışma yapacak araştırmacı, öğrenci ve akademisyenlere yeni bir kaynak sunulmasıdır. Ayrıca bu çalışmanın hem teorik ve kavramsal temelde hem de karşılaştırmalı bir yöntemle yapılacak olması tezin başka bir özgün değeri olacaktır.

Çalışmanın tez konusu ile ilgili literatür taraması yapıldığında 2002 yılında yayımlanan, editörlüğünü Lennart Wohlgemuth'un yaptığı *“The Nordic Countries and Africa -Old and New Relations”* (Nordik Ülkeler ve Afrika-Eski ve Yeni İlişkiler) adlı çalışma ön plana çıkmaktadır. Söz konusu alanda 2011 yılında yayınlanmış bir başka kaynak ise; Bertil Odén'in *“The Africa Policies of Nordic Countries and the Erosion of The Nordic Aid Model”* (Nordik Ülkelerinin Afrika Politikaları ve Nordik Yardım Modelinin Erozyonu) adlı çalışmasıdır. Bahsi edilen alanda İskandinav Afrika Araştırmaları Enstitüsünce 1971'de Uppsala'da yayınlanan *“Scandinavian Development Agreements With African Countries”* (Afrika Ülkeleri İle İskandinav Kalkınma Anlaşmaları) adlı kitap ise, Carl Gösta Widstrand Zdenek Cervenka

tarafından kaleme alınmıştır. Fakat mevzubahis kitapta İsveç, Danimarka, Finlandiya ve Norveç incelenmişken; İzlanda kitapta yer almamıştır. Türkçe literatürde ise Zeynep Kaplan'ın 2003 yılında kabul edilen “*Nordik Ülkelerinin Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliğine Entegrasyonu*” konulu yüksek lisans tezi bulunmakla birlikte, söz konusu tezde Kuzey ülkelerinin Afrika Kıtası ile ilgili politikalarından bahsedilmemiştir.

İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İzlanda olmak üzere beş Nordik ülkenin Afrika politikalarına ilişkin karşılaştırmalı bir çalışmanın yapılacağı bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde, çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesi ile metodolojisi genel hatlarıyla anlatılacaktır. Teorik ve kavramsal çerçeve, bir araştırmacının neyi, neden ve nasıl inceleyeceğine yönelik bir perspektif sunan ve çalışmanın bu çerçeveye bağlı kalarak tutarlı bir araştırma sunmasını sağlayan bir rehberdir. Bu bağlamda çalışmanın teorik çerçevesini Neoklasik Realizm oluşturacaktır. Neoklasik Realizm devletlerin dış politika davranışlarında toplum içindeki iç siyasal yapılarında yer alan aktör ve çıkar gruplarının, sistemik öğelerin, iç süreçler vb.nin belirleyiciliklerinin sentezinin yapılmasını vurgulamaktadır. Bu çalışmada Neoklasik Realizm, uluslararası sistemin ve birim seviyesindeki değişkenlerin etkilerini bir arada kullanılması sebebi ile bir dış politika analiz kuramı olması sonucu Nordik ülkelerin Afrika politikalarını incelemede teorik çerçeve olarak kullanılacaktır. Nitekim Nordik ülkelerin Afrika politikaları da uluslararası sistemdeki değişikliklerden, ülke içindeki süreçlerden, farklı aktör ve çıkar gruplarından etkilenmiştir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesini ise dış politika-din ilişkisi ve dış politika-dış yardım ilişkisi oluşturacaktır. Tarihsel süreçte birçok devlet dini, dış politika aracı olarak kullanmıştır. Bu kapsamda Hristiyanlık öğretilerini yaymak, ticari, sosyal vb. çeşitli alanlarda ilişkiler kurmak isteyen devletler, misyonerlik faaliyetleri ile hedeflerindeki ülkelere nüfuz etmeye çalışmışlardır. İsveç, Norveç ve Finlandiya'da Afrika ile ilişkilerinde dini dış politika aracı olarak kullanan Nordik ülkeler arasındadır.

Dış yardımlar, genel hatlarıyla bir ülkenin ya da uluslararası kuruluşun, başka bir devlete veya uluslararası kuruluşa ekonomik kalkınma, demokrasi ve insan haklarını geliştirmek, sosyal eşitliği sağlamak gibi amaçlarla yaptığı bağış, kredi ve

borçlar olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada en çok vurgulanan dış yardım ise RKY'dir. Birçok ülke diğer ülkelere ilişkin geliştirdikleri dış politikada, dış yardımı bir politika aracı olarak kullanmaktadır. Kuzey ülkelerinin tümü de söz konusu dış politika aracını Afrika'ya yönelik dış politikalarında kullanmıştır.

Çalışmanın metodolojik çerçevesini ise karşılaştırmalı dış politika analizi ve tümevarım yöntemi oluşturacaktır. Metodoloji bir çalışmada hedefe ulaşmak için kullanılan çeşitli yol, sistem vb.dir. Ayrıca çalışmanın kuramı ve metodu arasındaki ilişkidir. Çalışma kapsamında kullanılan yöntemlerle çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesi arasında bağ kurulması amaçlanacaktır. Karşılaştırmalı dış politika analizi ile devletlerin belirli bir süreç içinde sergilediği dış politikaları ve bahsi edilen dış politikaları belirleyen faktörler arasında karşılaştırma yapılabilmektedir. Söz konusu yöntem, Nordik ülkelerin geçmişten günümüze kadar Afrika Politikalarının incelenmesi sonucu dış politikalarının kıyaslanması için kullanılacaktır. Tümevarım yöntemi ise özelden genele ve parçalardan bütüne doğru bir konunun incelenmesidir. Çalışmada Nordik ülkelerin Afrika politikaları, geçmişten günümüze kadar tümevarım yöntemi ile analiz edilecektir.

İkinci bölümde İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İzlanda'nın Afrika'ya ilişkin politikalarının daha rahat anlaşılabilmesi amacıyla ilk başlıkta Nordik ülkelerin genel görünümüleri incelenecektir. Bahsi edilen başlık çerçevesinde Kuzey ülkelere ilişkin genel bilgiler verilecek ve geçmişten günümüze kadar dönemselsel olarak uluslararası sistemin de etkisi ile şekillenen dış politikaları genel hatlarıyla ele alınacaktır. İkinci bölümde detaylı bir şekilde incelenecek ilk Nordik ülke ise İsveç'tir. İskandinav bölgesinin en büyük yüzölçümüne ve nüfusuna sahip ülkesi olan İsveç ile ilgili başta kısa bir bilgi verilerek akabinde; Afrika ile ilişkilerinin tarihsel arka planı, misyonerlik yardım ilişkisi ve Afrika'ya yönelik politikasının genel çerçevesi, 1950-1980, 1980-2000 ve 2000-2022 dönemi Afrika Politikaları sırasıyla analiz edilecektir. Son olarak İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) hakkında bilgi verilecektir.

Danimarka söz konusu bölümün detaylı incelenecek ikinci ülkesidir. Norden Bölgesi'nin en güneydeki ülke olan Danimarka ile ilgili genel bir bilgi verilerek sonrasında Danimarka-Afrika ilişkilerinin tarihsel arka planına bakılacaktır. Akabinde Danimarka hükümetinin Afrika'ya yönelik politikasının genel hatları çizilerek

sırasıyla 1950-1980, 1980-2000 ve 2000-2022 dönemi Afrika Politikaları incelenecektir. İlaveten Danimarka Uluslararası Kalkınma Ajansı (DANIDA) ile ilgili genel bilgiler verilecektir.

İkinci bölüm içerisinde kapsamlı bir şekilde ele alınacak bir diğer Kuzey ülkesi ise Norveç'tir. Danimarka'dan biraz daha az bir nüfusa sahip olan Norveç, özellikle balıkçılık alanındaki faaliyetleri ile tanınmaktadır. Başlangıçta Norveç ile ilgili kısa bir bilgi verilerek devamında Afrika ile ilişkilerinin tarihsel arka planı, misyonerlik yardım ilişkisi ve Afrika'ya yönelik politikasının genel çerçevesi incelenecektir. Sonrasında Norveç'in 1970-2000 ve 2000-2022 dönemi Afrika politikaları sırasıyla analiz edilecektir. Son olarak Norveç Kalkınma İşbirliği Ajansı (NORAD) hakkında genel bir perspektifte bilgi verilecektir.

Norveç'in ardından ikinci bölümde detaylı bir şekilde incelenecek bir diğer İskandinav ülkesi ise Finlandiya'dır. İlk olarak geniş ormanlık alanlara ve göllere sahip olan Finlandiya hakkında öz bir bilgi verilerek sonrasında Finlandiya'nın Afrika ile ilişkilerinin tarihsel arka planı, misyonerlik yardım ilişkisi ve Afrika'ya yönelik politikası ele alınacaktır. Akabinde Finlandiya'nın 1850-1945, 1945-1999 ve 1999-2022 dönemi Afrika politikaları sırasıyla incelenecektir.

Norden Bölgesi'nin en az nüfuslu ülkesi olan İzlanda ise ikinci bölümde detaylı bir şekilde ele alınacak son Nordik ülkedir. En başta İzlanda hakkında kısa bir bilgi verilerek; devamında İzlanda'nın Afrika ile ilişkilerinin tarihsel arka planı, misyonerlik yardım ilişkisi ve Afrika'ya yönelik politikası incelenecektir. Sonrasında İzlanda'nın 1960-2000 ve 2000-2022 dönemi Afrika politikaları sırasıyla ele alınacaktır. Son olarak İzlanda Uluslararası Kalkınma Ajansı (ICEIDA) hakkında bilgi verilecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise Nordik ülkelerin Afrika politikalarının karşılaştırılmasının üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde Neoklasik Realizm perspektifinden, dış politika-din ve dış politik-dış yardım hususları dış politika araçları çerçevesinden sırasıyla geçmişten günümüze kadar tümevarımcı bir yöntemle analiz edilecek olan İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İzlanda'nın Afrika politikaları; üçüncü bölümde karşılaştırmalı dış politika analizi kapsamında kıyaslanacaktır. Söz konusu perspektiften karşılaştırılacak olan Nordik ülkelerin dış

politikaları, hem farklılıklar hem de benzerlikler üzerinden kıyaslanacaktır. Hangi Nordik ülkelerin hangi alanlarda öne çıktıkları ise özellikle vurgulanacaktır.

BÖLÜM I

1. TEORİK, KAVRAMSAL VE METODOLOJİK ÇERÇEVE

1.1. TEORİK ÇERÇEVE: NEOKLASİK REALİZM

“Neoklasik Realizm” terimi, Uluslararası İlişkiler alanına ilk olarak 1998’de Gideon Rose tarafından getirilmiştir (Ersoy, 2019: 184). 20. yüzyılın sonlarına doğru Soğuk Savaş’ın bitmesiyle uluslararası düzende oluşan temel değişiklikler, devletlerin tekrar eden ve benzer davranış kalıpları sergilediğine odaklanan Neorealizm tarafından açıklanamamıştır. Böylece, Neorealizme paradigma dışı eleştiriler yapılmaya başlanmış ve söz konusu durum paradigma içerisinde değişim süreçlerine, dış politika analizi düzeyinde odaklanan yeni bir teori olan Neoklasik Realizmin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Türk, 2022: 4).

Neoklasik Realizm tarafından oluşturulan devlet ve toplum arasındaki grift ilişki, Neorealizm tarafından dikkate alınmamıştır (Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2010: 13). Neoklasik Realizm sadece sisteme değil, devletlerin iç yapılarına da odaklanarak devletlerin davranışlarını açıklamaya çalışmıştır (Balci, 2014: 141). Ayrıca söz konusu yaklaşım, dış politikanın içsel faktörlerden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini göstermeye çalışarak Yapısalcı Realizme karşı çıkmaktadır (Arı, 2018: 25).

Neoklasik Realizmin devlet düzeyinde ele aldığı ana unsurlar ya da ara değişkenler: devletin askeri ve siyasi kurumlarının kurumsal kapasiteleri, toplumsal aktörlerin ve çıkar gruplarının dış politika üzerindeki etkisi, devlet adamlarının ulusal ve uluslararası siyaset ile ilgili fırsat ve tehdit algıları, devlet ile toplum arasındaki ilişkilerin dinamikleri ve ülkenin elitleri arasındaki anlaşma ve uyum olarak değerlendirilebilir. Bu noktada devletlerin anarşik uluslararası sistemdeki başlıca davranış şekillerini, devlet ve devlet adamı seviyesindeki unsurlar ile ifade eden Neoklasik Realizmin sistemi olan bir Uluslararası İlişkiler teorisi olmadığı, aksine genel bir dış politika teorisi olduğu belirtilmelidir (Ersoy, 2019: 185). Bu bölümde çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan Neoklasik Realizm ele alınacak, öncelikle Neoklasik Realizmin bir yaklaşım olarak genel hatlarıyla ne ifade ettiği üzerinde

durulacaktır. Aynı zamanda Neoklasik Realizmin Uluslararası İlişkiler disiplindeki etkileri de değerlendirilecektir.

1.1.1. Bir Dış Politika Teorisi Olarak Neoklasik Realizm

Neoklasik Realizm kavramı, ilk kez 1998’de Foreign Affairs dergisinin editörü Gideon Rose tarafından ortaya çıkarılsa da; sözü edilen teori Gideon Rose, Randall Schweller ve Jennifer Sterling-Folker gibi yazarların öncülüğünde geliştirilmiştir (Balcı, 2014: 141). Rose, “neoklasik gerçekçilik” terimini özellikle Randall Schweller, Thomas Christensen, William Wohlforth ve Fareed Zakaria’nın kitaplarına ve ayrıca International Security dergisinde daha önce yayınlanmış makalelerin bir seçkisine atıfta bulunarak ortaya çıkarmıştır (Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2009: 5-6). Bahse konu teori, hem Klasik Realizmi hem de Neorealizmi birleştirmeyi hedeflemektedir. Neoklasik Realizm, devletin yapısının uluslararası ilişkileri belirleyen en önemli unsur olması noktasından hareketle, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve devletlerin dış politikasını incelemektedir. Söz konusu yaklaşım, Neorealizmin uluslararası anarşinin uluslararası ilişkileri belirlediği yönündeki sistematik önerisine katılırken, Klasik Realizmin bireysel ve ulusal faktörlerin de uluslararası ilişkilerin şekillenmesine etki edebileceği vurgusuna da kabul etmektedir (Gülmez ve Buhari Gülmez, 2020: 32; Ersoy, 2019: 184).

Neoklasik Realizm, dış politika davranışlarının sistemik ögeler ve yerel dinamiklerin belirleyiciliklerinin sentezi olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Ayrıca Neoklasik Realizme göre, bahse konu unsurlar ayrı ayrı değerlendirilerek analiz yapılmalıdır. Bu söylem üzerinden kendi modelini oluşturan Neoklasik Realizm, devletlerin dış politikalarını analiz etme konusunda bütüncül ve alternatif bir yaklaşım sunmaktadır (Kiraz, 2018: 419). Burada Neoklasik Realizmi daha iyi anlayabilmek için Realizme, Klasik Realizme ve Yapısal Realizme/Neorealizme kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Realizm, devleti uluslararası ilişkiler sisteminin temel aktörü olarak kabul eden; uluslararası ilişkiler ve uluslararası politikayı devletler arasındaki mücadele süreci olarak ele alan bir yaklaşımdır. Devletin yekpare ve bütüncül bir aktör olduğunu varsayan Realist teorisyenler, devlet içi dinamikleri göz ardı etmektedirler. Konular arasında hiyerarşiyi dikkate alarak askeri ve güvenlik konularına öncelik tanıyan Realist teoriler için güç, uluslararası ilişkileri anlama noktasında en temel

kavram olarak görülmektedir. Ayrıca bahse konu yaklaşımda uluslararası alanda istikrarın sağlanması ve anlaşmazlıkların çözülmesi konuları gücün kullanımıyla ilişkilendirilmektedir (Arı, 2018: 17). İlâveten Neoklasik Realizme göre de devletler, uluslararası politikanın en önemli aktörleri olarak tanımlanmaktadır (Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2009: 24).

Uluslararası ilişkiler disiplinine ilişkin bütüncül bir yaklaşım benimseyen Klasik Realist teori, uluslararası politikayı insan doğası ile açıklamaktadır (Arı, 2018: 17). Klasik Realistler, uluslararası ilişkileri belirleyen en önemli unsurun insanın yapısı, amaçları, davranışları ve kararları olduğu noktasından hareketle devletlerin dış politikasını ve devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini incelemektedir. Ayrıca Klasik Realist yaklaşıma göre ulusal politika ve uluslararası politika birbirinden ayrı alanlar olarak değil, birbirini etkileyen alanlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca söz konusu teorisyenler, uluslararası ilişkilerin ahlak boyutu ile ilgili açıklamalar ve öneriler geliştirmiştir (Ersoy, 2019: 172).

Davranışsalcılığın eleştirisi sonucunda varsayımlarını elden geçirmek zorunda kalan Klasik Realizme, bilimsel bir nitelik kazandırma girişiminin de etkisiyle Kenneth Waltz'un 1979'da yayınladığı "*Theory of International Politics*" (*Uluslararası Siyaset Teorisi*) adlı çalışmayla Neorealizm ortaya çıkmıştır (Arı, 2018: 19). Kenneth Waltz, Neorealizmin genel teorik çerçevesini oluşturduğu bahse konu çalışmada, söz konusu teorinin süreklilikleri ve kendini tekrar eden devlet davranışlarını açıklarken değişim süreçlerini açıklayamadığını ifade etmiştir. Zira Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından yaşanan değişimler sonucu, Sovyetler Birliği'nin hiçbir askeri müdahale olmadan kendiliğinden dağılması Neorealizm tarafından açıklanamamıştır (Balcı, 2014: 140). Bu noktada Neorealizm, uluslararası ilişkileri oluşturan en önemli unsurun uluslararası sistemin yapısı olduğu söyleminden hareketle, devletlerin dış politikasını ve devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini incelemektedir (Ersoy, 2019: 178).

Neoklasik Realizm öte yandan, dış politikaların açıklanmasına yönelik bir çerçeve çizerken; Neorealizm ise uluslararası sistemin aktörlerinin birbirleriyle ilişkileri neticesinde oluşan sonuçları incelemekte ve uluslararası politikayı açıklamaktadır. Ama yaşanan gelişmelerin detaylı olarak incelenebilmesi için dış politikaların da ele alınması gerekmektedir. Bu noktada, Neoklasik Realizmde daha

bütüncül bir değerlendirme yapılabilmesi için uluslararası sistem ve devlet içi dinamikler birlikte değerlendirilerek Realist yaklaşımın eksiklikleri giderilmeye çalışılmaktadır (Kiraz, 2020: 673). Başka bir ifadeyle Neoklasik Realizm, uluslararası koşullar ile iç siyasi imkân ve kısıtlamaların bir arada değerlendirildiğinde devletlerin davranışlarının daha net açıklanabileceğini ifade etmektedir (Balcı, 2014: 141).

Neoklasik Realizm yaklaşımını literatüre kazandıran Rose, bu kavramın kendisinden önce bazı realist yazarlar tarafından da kullanıldığını, bu yazarların yaptıkları bazı çalışmalarda yapısal realizmin genel önermelerinden farklı bir bakış açısı ile hareket ettiklerini ifade etmektedir (Rose, 1998: 146). Buna göre Thomas Christensen (1996), Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde Çin ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki rekabeti, William Wohlforth (1993) Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin, Fareed Zakaria (1998) ABD'nin ve Randall L. Schweller (1998) da İkinci Dünya Savaşı'nın taraflarının dış politikalarını analiz ettikleri çalışmalarda dış politika dinamiklerinin, sistemdeki göreceli güç dağılımından ortaya çıktığını belirtmişlerdir (Rose, 1998: 154). Bu çalışmalarda, dış politika karar alıcılarının algıları ve devletin ideolojik unsurları gibi birim düzeyindeki faktörlerin dış politikadaki belirleyicilikleri de ortaya konulmuş ve farklı bir dış politika analiz modeli oluşturulmuştur. Rose, söz konusu çalışmaların tümünü Neoklasik Realizme dâhil ederek teorinin sistematik açıklamalarını yapmıştır (Kiraz, 2020: 675).

Gideon Rose'e göre Neoklasik Realizm, "bir ülkenin dış politikasının kapsamı ve emelinin, her şeyden önce onun uluslararası sistemdeki konumu tarafından ve özellikle onun göreceli maddi güç kabiliyetleri tarafından sevk edildiği" iddiası sebebi ile Realisttir. Diğer taraftan "bu tür güç kabiliyetlerinin dış politika üzerindeki etkisinin dolaylı ve grift olduğu; çünkü sistematik baskıların birim seviyesindeki ara değişkenler vasıtasıyla aktarılması gerektiği" iddiası nedeniyle de Neoklasiktir. Sonuç olarak bahse konu yaklaşım, devletin yapısını uluslararası sistemin etkileri ile devletin dış politikası arasında bir dönüşüm sistemi olarak görmektedir (Ersoy, 2019: 184-185). Ayrıca Rose, Neoklasik Realizmin Realist yaklaşım içerisindeki dış politika analizindeki eksikliğin giderildiği bir kuramsal çerçeve sunduğunu da savunmaktadır. Bu süreçte bahse konu teori, uluslararası sistemin etkilerini ve birim seviyesindeki değişkenleri bir arada

kullanarak yaklaşımın açıklayıcılık seviyesini artırmıştır. Bu sebeple, söz konusu yaklaşım bir dış politika analizi kuramı olarak da düşünülmelidir (Kiraz, 2020: 675). İlaveten Gideon Rose'un "neoklasik gerçekçilik" terimini türeten "1998 *World Politics*" inceleme makalesindeki söylemi gibi, "Neoklasik gerçekçilik, bir ülkenin dış politikasının kapsamının ve hırsının her şeyden önce ülkenin göreceli maddi gücü tarafından yönlendirilmektedir." (Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2009: 5).

Neoklasik Realizm, Realist geleneğe yabancı bir terim olan "algı"yı da araştırmalara dâhil edilmiştir. Zira karar alıcıların inanışlarını bilmeden önemli kararları ve politikaları açıklamaya çalışmanın çoğunlukla imkânsız olduğu savunulmaktadır. Söz konusu teorinin karar alıcıların algılarını önemli görmesinin nedeni, benzer durumlarla karşı karşıya gelen devletlerin her zaman aynı tepkileri vermemesi ile ilişkilidir (Ertoyl, 2019: 18).

Neoklasik Realizme göre devletler uluslararası anarşiden dolayı ortaya çıkan zorluklara çeşitli şekillerde tepki vererek hayatta kalmaya çalışırlar. Nitekim bahsi edilen baskılara nasıl tepki verecekleri konusu, devletlerin iç dinamiklerine göre şekillenmektedir. Aynı zamanda sözü edilen yaklaşım, devleti yönetenlerin bahse konu zorluklar ile ilgili tehdit algılarının, dış politikalarına yön verdiğini de ifade etmektedir. Ayrıca devletlerin sadece güçlü olanlara karşı değil, tehdit olarak gördükleri uluslara karşı da dengeleme politikası güttüklerini de savunmaktadır. Neoklasik Realizm, bahse konu stratejiyi Stephen M. Walt tarafından geliştirilen "tehdit dengesi" (balance of threat) yaklaşımı ile ifade etmektedir. Diğer bir açıdan söz konusu teori, hem uluslararası sisteme hem de iç dinamiklere odaklanarak Realist teoriyi genel uluslararası ilişkiler tartışmalarının ötesine taşımış ve dış politikadaki farklılıklara odaklanmaya itmiştir. Böylece devleti tekrar uluslararası ilişkilerin temeline koyarak, dış politika analizi literatürüne büyük bir katkı yapmayı hedeflemiştir (Gülmez ve Buhari Gülmez, 2020: 33). Nitekim Neoklasik Realizmin iç politikaya önem vermesi konusu, dış politikayı devletlerin dışsal etkilere verdiği rasyonel tepkiler olarak algılayan rasyonel yaklaşımlardan ayırtmaktadır (Arı, 2018: 25).

Güç değişimlerinin aktörlerin söylemlerinde objektif bir algılanışı olmadığı noktasından hareket eden Neoklasik Realist teorisyenler, belirsizlik ve potansiyel tehdit oluşturan anarşik sistemin yanı sıra; global ve ulusal ekonomik durumlar, iç

siyasi engeller ve liderlerin bu güç değişimini nasıl anladıklarının devlet davranışlarında belirleyici olduğunu savunmaktadır. Bu noktada Neoklasik Realistler, sistemin yanında önemli siyasi liderlerin ve ülke içi süreçlerin de yapılan analizlere dâhil edilmesi gerektiğini savunan bir yaklaşım benimsemiştir (Balcı, 2014: 141).

Neoklasik Realizm, küresel ya da bölgesel, sistematik güç dengesi içindeki değişimleri ülke içi unsurların sebebi ya da ülke içi etkenlerin sonucu olarak değerlendiren; ülke içi etkenleri sistematik güç dengesindeki değişimlere mutlaka analitik bir şekilde bağlayan bir yaklaşımdır (Ersoy, 2019: 192). Bu noktada, Neorealizmin aşırı indirgemeci karşıtlığına tepki gösteren Neoklasik Realistler, içsel tercihlerin devletlerin dış politikalarında daha etkili olduğunu ileri sürmektedir. Neoklasik Realist yaklaşım, daha çok insan doğası üzerinden hareket eden Klasik Realistlerden farklı olarak çok geniş bir skalada revizyonist motivasyonlar üzerinde durmaktadır. Neoklasik Realizmin başlıca yazarlarından biri olan Randall Schweller’ın “çıkarlar dengesi” teorisi, devletlerin temelde kendi korku ve hırsları tarafından yönlendirildiğini iddia etmektedir. Diğer bir söylemle devletler, rasyonel aktörler olarak güç ve çıkar kombinasyonu tarafından yönlendirilmektedir (Arı, 2018: 24-25).

Çıkarlar dengesi, bir devletin karşı karşıya olduğu durumu hesaplayarak çıkarı yönünde karar verebilme yeteneğinin bir ürünüdür. Diğer bir deyişle devletler, tehdit ya da gücü dengelemek yerine çıkarlarının uyduğu devletle ittifak yapip revizyonist devletin lehine bir dengelemeyi tercih edebilir. Böylece dengeyi yeniden kurmak yerine çıkarını ön plana alan devlet, dengenin daha da bozulmasına neden olabilir (Balcı, 2014: 143).

Neoklasik Realizm, “stratejik kültür”ün devlet davranışlarını etkilediğini ileri sürmektedir. Kısaca stratejik kültür, liderlerin yaptıkları tercihlerin nedenlerini anlamaya yardımcı olan etkenler kümesidir. Mevzubahis olgunun kaynağını ise devletin siyasi yapısı, coğrafyası, öz kaynakları, savunma organizasyonları, mitler ve semboller oluşturur. Bu noktada Neoklasik Realizm, lider algısının ve devlet davranışının yalnızca uluslararası sistemden değil, devletin stratejik kültüründen de etkilenebildiğini savunmaktadır. Ek olarak söz konusu yaklaşımda stratejik kültür, devletin rasyonel şekilde işleyen bir mekanizma olduğunu kanıtlamak için değil,

sadece davranışının nedenini açıklamak için kullanılmaktadır (Ertoý, 2019: 18). Bu eksenden hareketle Neoklasik Realizmin, Realist geleneğe getirdiği bir diğer yenilik ise devletin rasyonelliği ile ilgilidir. Algı ve stratejik kùltùr birlikte düşünùldüğünde Neoklasik Realizmin, devletlerin her zaman rasyonel davranacağı konusundaki genellemeye katılmadığı ifade edilebilir. Bu kapsamda Realist gelenekte baskın olan, devletin her zaman rasyonel davranışlar sergilediği ve aynı koşullar altında belli tepkileri verdiği yaklaşımları reddedilmiştir (Ertoý, 2019: 18).

Realizmin diğer çeşitleri gibi Neoklasik Realizm de kıt kaynakların, siyasetin ve yaygın belirsizliğin olduğu bir uluslararası sistemde maddi güç ve güvenlik elde etmek isteyen devletler arasında sürekli bir mücadele olduğunu savunmaktadır. Sistemik güçler, tüm devletlerin kendileri için güvenlik sağlama konusunda daha fazla verimlilik elde etmek için çaba göstermelerini teşvik etmektedir (Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2009: 4).

Bazı teorisyenler Neoklasik Realizmi, Liberal teorinin Realizmin içine girmiş bir uzantısı olarak değerlendirmektedir. Karar vericinin toplumdan ve diğer faktörlerden potansiyel olarak bağımsız ve rasyonel hareket ettiği ana ilke olsa da Neoklasik Realizm; politik zorunlulukların karar vereni çoğunlukla, bir politikayı yasallaştırmak ve ona kaynak sağlama noktasında iç aktörlerle pazarlığa zorlandığını belirtmektedir. Kısacası diş politika belirli bir grubun çıktıısı değil, devlet içinde liderler ve toplumda yer alan farklı gruplar arasında yapılan pazarlığın sonucudur. Ayrıca Neoklasik Realizmin aktöre daha fazla ağırlık vermesi sebebi ile Liberal teoriye daha yakın bir yaklaşım olduğu ifade edilebilmektedir. Neoklasik Realizmin öncülerinden biri olan Fareed Zakaria, “devletlerden ziyade devlet adamlarının uluslararası ilişkilerde temel aktör olduklarını” ifade ederken; devleti oluşturan bireyleri ve bunların arasındaki davranış şekillerini Klasik Realizmden farklı olarak devletin kendisinden daha önemli bir yere koymuştur (Balcı, 2014: 142).

Neoklasik Realist teorisyenler, maddi kapasitelerin ve güç dağılımlarının uluslararası sonuçları analiz etmede ana hareket noktası olması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca devletin karakteri ve liderin gücün nasıl kullanılacağı konusundaki görüşünün de önemine vurgu yapmaktadırlar. İlaveten söz konusu yaklaşımda karar verme süreciyle ilgili faktörler, uluslararası sistem ile diş politika arasında yer alan ara faktörler olarak değerlendirilmektedir (Arı, 2018: 25). Bu

kapsamda, çalışma Neoklasik Realizmin dış politika analiz yöntemi yaklaşımının belirlediği değişkenler üzerinden irdelenecektir. Sözü edilen yöntem, sonraki başlıklarda Nordik ülkelerin Afrika politikaları çalışılırken bahse konu ülkelerin dış politikalarına uygulanarak hem dönemsel hem de kuramsal bir inceleme yapılacaktır. Zira teorik çerçevesini Neoklasik Realizmin oluşturduğu çalışmalarda, çoğunlukla devletlerin dış politikalarının analiz edilmesi konusu ön plana çıkmaktadır (Kiraz, 2020: 683).

Dış politikayı, uluslararası sistemin baskısını yerel dinamikler aracılığıyla analiz etme amacı olan Neoklasik Realizm, ilgili devletin dış politika stratejilerini bağımlı değişken olarak değerlendirmektedir (Lobell, Ripsman ve Taliaferro, 2009: 19). Bu çalışma kapsamında da Nordik ülkelerin Afrika Kıtası'na yönelik dış politikaları bağımlı değişken olarak ele alınacaktır. Uluslararası sistemden kaynaklanan unsurlar, iç etkiler ve göreceli güç dağılımının devletler üzerindeki etkisi ise bağımsız değişken olarak değerlendirilmektedir (Kiraz, 2020: 678). Bu çalışmada Neoklasik Realist teori kapsamında uluslararası sistemin, Kuzey ülkelerinin Afrika ülkelerine yönelik dış politikaları üzerindeki baskısı, ilgili devletin yerel dinamiklerine bağlı olarak değerlendirilerek dış politika stratejileri belirlenecektir.

1.2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DIŞ POLİTİKA-DIŞ YARDIM İLİŞKİSİ VE DIŞ POLİTİKA-DİN İLİŞKİSİ

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesinin ana hatlarını çizmeden önce uluslararası ilişkiler, dış politika, din ve dış yardım gibi kavramların genel tanımlarını bilmek, tüm bölümler için aydınlatıcı mahiyette olacaktır. Bu doğrultuda uluslararası ilişkiler; ülke sınırlarını aşan, devletler ve diğer aktörlerin birbirleriyle yaptıkları her türlü ilişki ile ilgilenen bir çalışma alanı olarak I. Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkmıştır. Bir ilişki türü olarak modern uluslararası ilişkilerin ortaya çıkışı ise 1648 yılında imzalanmış olan Vestfalya Barışı¹ ile olmuştur. Söz konusu

¹ 1648'de Münster'de (Almanya) imzalanan Vestfalya Barışı, 1618'de Bohemya'da Habsburg karşıtı bir isyanla başlayan ancak Kutsal Roma İmparatorluğu'nun anayasası ve dini ile ilgili farklı ihtilafların birbirine karıştığı Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdirmiştir. Bu anlaşma sonucunda, Kalvenizm herkes tarafından kabul edilen bir mezhep niteliğini kazanmış ve Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğundaki küçük prenslikler neredeyse bağımsız birer devlet niteliği elde etmişlerdir. Böylece Avrupa devlet sistemi oluşmuştur. Antlaşmanın hükümlerine göre; İmparatorun savaş ilan etme, vergi ve asker toplayabilme vb. yetkileri elinden alınmıştır. Ayrıca bahse konu Barış, hoşgörü ve sekülerleşmeye yönelik gelişmede önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız:

ilişkinin kurucu öznesi olan devletlerin ve modern uluslararası sistemin ve devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen egemenlik, uluslararası hukuk ve diplomasi gibi temel ilke ve prosedürlerin ortaya çıkışı Vestfalya Barışı'na denk gelmektedir (Özlük, 2009: 242).

Dış politika, bir ülkenin diğer bir ülkeye ya da ülkelere yönelik geliştirdiği resmi tutum ve davranışların bütünüdür. Söz konusu kavram siyasi, hukuki, askeri, sosyal, ekonomik vb. alanlardaki tüm tutumları kapsasa da genellikle diplomasi ve siyasi ilişkiler anlamında kullanılmaktadır (Tarakçı, 2012: 14). Dış politikanın amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Temel amacı, öz varlığını korumak ve bu amaç doğrultusunda ülkesinin savunmasını güçlendirecek tedbirler almak.
- Diğer devletler üstünde yönlendirici bir etki elde etmek.
- Küreselleşen dünya ekonomik sistemi kapsamında ülkenin dış satımı (pazar) için uygun bir siyasi ortam oluşturmak.
- Ülkelerin, diğer ülkeler karşısında güçlü bir prestije sahip olma isteği (Tarakçı, 2012: 14-15).

Din; ilahi, ahlaki ve kutsal öğelerden oluşan manevi inanç bütünüdür. Kişinin Tanrı, insan ve diğer varlıklarla ilişkilerini düzenleyen ve hayatına yön veren ibadet, inanç ve ahlak kurallarının tümünün ifade şekli dindir. Diğer bir söylemle kaynağı ve kurucusu bir yaratıcı düşüncesine dayanan ve varlıkların yaşam kurallarını belirleyen sistem ve düzendir. Geçmişten günümüze kadar dünya tarihinin akış sürecinde önemli etkilere sahip olan din, dış politikada ayrı aktörlere sahiptir. Dış politika ve dini öğeler arasındaki etkileşim, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük oranda artmıştır (Selam, 2015: 5). Nordik ülkelerin Afrika politikaları kapsamında yürüttükleri misyonerlik faaliyetleri de bu çalışmada “dış politika-din ilişkisi” kavramsal çerçevesinden değerlendirilecektir.

Dış yardım, genellikle bir devlet veya uluslararası bir kuruluş tarafından, başka bir devletin veya uluslararası kuruluşun, iktisadi ve sosyal kalkınmasını teşvik

etmek, yoksulluğu azaltmak, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, demokrasi ve insan haklarını iyileştirmek, çevre ve iklim değişikliği ve sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını teşvik etmek, acil durumlarda temel ihtiyaçları karşılamak vb. amaçlarla verilen bağışlar, krediler ve borçlar olarak ifade edilmektedir. Dış yardım faaliyeti esnasında genellikle gelişmiş ülkeler, yardımı veren ülke konumunda iken gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler ise yardımı alan ülke konumunda yer almaktadır (Arslan ve Kiper, 2015: 9). Dış yardım, devletlerin çok çeşitli konularda karşılıklı işbirliği yapmalarına yardımcı olan bir dış politika aracıdır (Apodaca, 2017: 1). Bazı dış yardımlar insani ve politik hedefli yapılırken; bazıları ise yardım verenler için gelecekte ekonomik avantajlar elde etmeyi amaçlamaktadır (Bindra, 2018: 127). Dünyada dış yardım yapan ülkeler arasında en üst seviyede yer alan Nordik ülkelerin; dış yardım alan Afrikalı devletlere yönelik dış yardım politikaları, bu çalışma bağlamında “dış politika-dış yardım ilişkisi” kavramsal çerçevesinden değerlendirilecektir.

1.2.1. Dış Politika Aracı Olarak Din Faktörü

Din faktörü uluslararası politikada her zaman varlığını ve önemini korusa da çoğu zaman görmezden gelinmiştir. Uluslararası ilişkilerde din faktörünün göz ardı edilmesi, aydınlanma dönemindeki modern sosyal bilimlerin öncüleri olarak görülen Marx, Durkheim ve Weber’in çalışmalarına kadar gitmektedir. Sözü edilen bu üç önemli isme göre din, modern dönem öncesindeki bir unsur olarak görülmüş ve sanayileşme, rasyonelleşme, kentleşme ve bürokrasi gibi süreçlerle ortadan kalkacağına inanılmıştır. Fakat beklenenlerin tam aksine küreselleşme, demokrasi ve teknolojinin iyileşmesi gibi süreçler, din faktörünün siyasi olarak etkisini azaltmak yerine küresel olarak yayılmasını artırmıştır. Özellikle son zamanlarda uluslararası politikayı en çok etkileyen unsurlardan biri olan din, akademik çalışmalarda da en az irdelenen alanlardan birisidir (Çoban Oran, 2020: 240).

Ancak her ne kadar uluslararası politika alanında din faktörü yok sayılsa da devletler, diğer devletler ile olan ilişkilerinde dini dış politika aracı olarak kullanmaktan vazgeçmemiştir. Ayrıca Soğuk Savaş’ın sona ermesi, küreselleşmenin hızlanması, devlet sekülerizminin gerilemesi gibi başlıca sebeplerden ötürü din, uluslararası politika alanındaki varlığını büyük ölçüde göstermeye başlamıştır (Şahin, 2015: 611). Dış politika kapsamında din faktörünün ön plana çıkması, devletlerin

kurumsal siyasi yapılarından ziyade, liderlerin inanç ve tutumlarından kaynaklanmıştır. Aynı zamanda birçok devletin yönetimi, dini ve sembollerini ulusal ideolojilerini güçlendirmek için bir araç olarak kullanmaktadır (Tarakçı, 2012: 109). 1996 yılında Peter Katzenstein, yumuşak gücün kullanımının spesifik bir dini kurumun dış politikayı değiştirmek için kullanılması kapsamında, “kültürel ve özellikle dini aktörlerin dini inançları, değerleri ve normları dış politikaya katarak karar vericilerin belirli amaçlar güdebileceklerini” belirtmiştir (Çoban Oran, 2020: 244).

Geçmişten günümüze kadar Hristiyanlık, egemen güçlerle ve özellikle de misyonerlik faaliyetleri vasıtasıyla uluslararası stratejilerin ve hesapların bir aracı haline getirilmiştir. Bu noktada tarihsel akışın bir parçası olan Hristiyanlık öğretilerini yaymayı amaçlayan her çeşit sosyo-kültürel etkinlik olarak tanımlanan misyonerlik faaliyetlerinin, uluslararası ilişkilerin Batı eksenli dönüştürülmesinin özünü oluşturduğu söylenebilir (Arı ve Arslan, 2005: 96). Bu kapsamda sosyal bir kurum olmanın yanı sıra uluslararası toplumla da ilgili bir yapı olan kiliseler, kurumsal çerçevede uluslararası ilişkiler alanında faaliyetlerini yürütmektedir (Arı ve Arslan, 2005: 86).

Özellikle sömürgecilik döneminde Avrupalı devletler, sömürge kurmaya çalıştıkları yerlerde devlet adamları ve misyonerlik faaliyeti yürüten din adamları ile birlikte çalışmışlardır. Söz konusu süreçlerde sömürgeci devletler, din aracılığıyla sömürgelerine nüfuz etmeyi amaçlamışlardır. Misyonerler de devletin gücünü kullanarak yeni yerlerde yayılmaya ve bir takım faaliyetler yürütmeye çalışmışlardır (Şahin, 2015: 613). Bu tür faaliyetler inanç temelli diplomasinin en önemli örnekleridir. Nordik ülkelerde, Afrikalı devletler ile kurdukları ilişkilerde dini ve misyonerlik faaliyetlerini etkili bir dış politika aracı olarak kullanmıştır.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Norveç’in misyoner örgütleri, dünyanın diğer bölgeleriyle iletişim aracı olarak özel bir önem kazanmıştır. “Kalkınma” kavramı önemli bir hal aldığı dönemde ve 1960’ların başında Batılı yardım kuruluşları kurulduğu zamanda, uzun süredir faaliyet gösteren misyon-yerel kilise ağları, kamu kalkınma yardımının kanalize edilmesi için bariz adaylar haline gelmiştir. Başlangıçta, kalkınma çalışması dini organizasyonların birincil amacı değildir. Söz konusu organizasyonların birincil amacı kurtuluş, din değiştirme ve

yeni kişilikler oluşturmaktır. Ama bahse konu amaç kalkınma alanına büyük katkılar sunmuştur. Diğer taraftan, misyonlar tarafından yapılan insani yardım faaliyetleri de birincil amaca güç katmıştır (Simensen, 2006: 1). Ayrıca NORAD ve Misyon Yardım Komitesi, yerel kiliseler ile demokrasiyi ve insan haklarını teşvik etme noktasında aktif bir siyasi rol üstlenmeleri konusunda anlaşmışlardır (Simensen, 2006: 11).

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında birçok bölgede misyon çalışmasının bir parçası olan insani yardım, aynı zamanda Fin misyonierlerinin günlük çalışmalarının da bir parçası olmuştur. Fin misyonierlerinin Ovamboland'da yoksullara yaptığı yardım, o dönemde bölgedeki tek istikrarlı yoksul yardımı biçimidir. Fin misyonierleri sadece bölgedeki akut krizlere tepki göstermiş ve makul, ahlaki olarak kabul edilebilir bir şekilde hareket etmeye çalışmıştır (Huuhka, 2018: 15). 19. yüzyılın ortasından sonra İsveçli misyonierler Afrika Kıtası'nda Hristiyanlık dininin öğretisini yaymanın yanında okul ve hastane inşa etmiş ve işletmiş; ayrıca kilise inşa etmiş, tarım ve küçük ölçekli işletmelerle ilgilenmiştir (The Nordic Africa Institute, 2022). Bu durumun sonucu olarak İsveçli misyonierlerin Kıta'da dini alandaki misyonierlik çalışmaları, sosyal ve ekonomik alanlardaki kalkınma girişimleri ile bütünleşmiştir.

Dinler ve dini oluşumlar, kalıcı bir diyalog geliştirme ve işbirliği yapmak suretiyle mikro düzeydeki sorun çözme yeteneklerini, uluslararası ilişkiler gibi makro bir seviyeye taşıyabilmektedir (Arı ve Arslan, 2005: 248). Zira din ve dini kurumlar, çatışmaların çözümünde ve barış inşa süreçlerinde önemli bir görev üstlenebilmektedir (Çoban Oran, 2020: 242). Nordik ülkeler de Afrika'daki bazı ülkelerle kurdukları ilişkilerde dini ve dini kurumları kullanarak Hristiyanlık öğretisini yaymanın yanı sıra; kalkınma, yoksullukla mücadele etme, insan haklarını ve demokrasiyi geliştirme gibi bir takım sorunların çözülmesine destek vermeye çalışmışlardır. Böylece dış politikada din unsurunu etkili bir şekilde kullanan Kuzey ülkeleri, Afrikalı devletlerle kurdukları ilişkileri ileri bir düzeye taşımışlardır. Dış politika-din ilişkisinin Nordik ülkelerin Afrika politikasında nasıl bir rol oynadığı konusu, ilerleyen başlıklarda çalışmanın kavramsal çerçevesi kapsamında genel hatlarıyla değerlendirilecektir.

1.2.2. Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardım Faktörü

Geçmişten günümüze kadar dünya tarihi boyunca insani boyutlu ya da diplomatik boyutlu birçok dış yardım faaliyeti yapılmış olsa da, dış yardım kavramının kurumsallaşması “Marshall Planı” ile olmuştur. Söz konusu yardım planı kapsamında 16 ülke, II. Dünya Savaşı’nın ardından 1947 yılında önerilen ve 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe giren ABD kaynaklı bir ekonomik yardım paketinden yardım almıştır (Tüfekçi, 2016: 107). Bu kapsamda Morgenthau dış yardımı; insani dış yardım, geçimlik dış yardım, askeri dış yardım, prestij amaçlı dış yardım, rüşvet amaçlı dış yardım ve ekonomik kalkınma için dış yardım olmak üzere altı ana başlık altında toplamıştır. Geleneksel yaklaşım ise dış yardımı; sosyo-ekonomik yapıyı geliştirmek, demokratik işleyişi ilerletmek ve küresel etkilere sebep olabilecek sorunların ortadan kaldırılması için çalışmak olarak üç amaç kapsamında değerlendirmiştir (Morgenthau, 1962: 301; Tüfekçi, 2016: 107).

Dış politikanın amacı, yabancı devletleri etkilemek ve uluslararası ilişkileri devlete uygun hale getirmektir. Genel olarak ifade edildiğinde ise devletlerin uluslararası sistemdeki diğer devletlerle ilişkilerinde iki kapsayıcı hedefi; statükoyu sürdürmek ve korumak ya da statükoyu değiştirmektir. Bir dış politika aracı olarak dış yardım, alıcı ülkeye ya bazı davranışları için bir ödül olarak ya da bazı davranışları değiştirmeye teşvik olarak verilmektedir. Dış yardımın nasıl, nerede ve ne zaman tahsis edileceğine ilişkin kararlar, bağış yapan ülkedeki siyasi liderler tarafından verilir. Siyasi liderler bu kararları, hükümetin geniş anlamda tanımlanmış ulusal çıkarlarına göre algırlar. Sonuç olarak dış yardım, dış politika hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaktadır (Apodaca, 2017: 2). Dış yardım her zaman, uluslararası finansın ve dış politika yapımının uygulamasının önemli bir bileşeni olmuştur. Gelişmiş ülkeler dış politika hedeflerine ulaşmak için ekonomik gücünü kullanmaktadır (Bindra, 2018: 132). Bu durumda ulusal çıkarlar, bir ülkenin siyasi sürecindeki önemlerinden dolayı genellikle göz önünde bulundurulur. Günümüzde azgelişmiş ülkeler ya da gelişmekte olan ülkeler, mevcut uluslararası ortamı dikkatli bir şekilde analiz ettikten sonra yardım veren ülkeleri seçmektedir. Bağışçı ülkeler de alıcı ülkelerin, ekonomik yardım karşılığında dış politika hedeflerine ve isteklerine en azından sempati duyacak kadar minnettar olmalarını beklemektedir (Bindra, 2018: 140).

Dış yardım, bağışçı ülkenin dış politika hedefleri ve kişisel çıkarları tarafından motive edildiğinde; alıcı ülkenin yardımı nasıl kullandığı ve yardım alan ülkedeki yönetim kalitesi önemlidir. Ancak uygulamada devletlerin birbiriyle örtüşen birçok dış politika hedefine ulaşmak için dış yardım kullandığı görülmektedir. Devletin askeri kapasitesini artırarak terör tehditleriyle mücadele etmek, stratejik açıdan önemli olan ülkeleri desteklemek, büyük ikili ticaret veya sermaye akışlarını sürdüren ülkelerle ilişkileri geliştirmek ve insan refahını iyileştirme gibi insani hedefleri desteklemek söz konusu hedeflere dâhildir (Apodaca, 2017: 7). Ayrıca dış yardımın gerekçeleri, yoksullukla mücadele etmek, yardım alan ülkenin kalkınmasını teşvik etmek, doğal afet, savaş ve açlık gibi krizlerin olumsuz etkisini azaltmak, eğitim, sağlık, demokrasi, insan hakları, askeri, çevresel şartlar ve kamusal altyapı gibi alanları iyileştirmek, beşeri ve fiziki sermaye ihtiyacını gidermek ve yardım alan ülkeler ile ikili işbirliğini geliştirmek vb. olarak sayılabilmektedir. Fakat dış yardımların alıcı ülkeler üzerinde bir takım olumsuz etkiler oluşturduğu yönünde düşünceler de mevcuttur.

Genel olarak mali yardım imtiyazlı veya imtiyazsız olarak ikiye ayrılmaktadır. İmtiyazlı yardım hibeleri veya sübvansiyonlu kredileri ifade ederken, imtiyazsız yardım piyasa şartları taşıyan veya piyasa koşullarına yakın kredileri ifade etmektedir. RKY (ODA), en iyi bilinen mali yardım şeklidir. ODA, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC) kurallarına bağlı olarak yönetilmektedir. Mali yardımın daha da ayrıştırılmış şekli, proje yardımı ve program yardımıdır. Mali olmayan yardım ise gıda yardımı ve teknik yardım vb. kapsamaktadır (Sumner ve Mallet, 2013: 15-16). OECD'nin DAC'ı dış yardımı; ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amacıyla resmi kurumlar tarafından sağlanan kaynak akışları olarak tanımlamaktadır. Kaynakların ise, en az %25 hibe unsuru ile imtiyazlı koşullarda verilmesi gerekmektedir (Apodaca, 2017: 3).

Tarihsel süreç içerisinde gelişmiş ülkeler ve uluslararası toplum, dünyanın farklı coğrafyalarında kalkınma ve gelişmişlikle ilgili ortaya çıkan sorunların çözümü kapsamında önemli çalışmalar yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler sisteminde kalkınma yardımları giderek artan bir öneme sahip olmuştur. Zaman içerisinde sahadaki koşullarda ve en

başta teknoloji olmak üzere toplumsal alanda yaşanan küresel gelişmeler doğrultusunda içeriksel ve metodolojik değişim ve gelişime konu olan kalkınma yardımı kavramının, önemli bir dış politika aracı olduğu ve bu kapsamda ülkelerin dış politika çıkarlarıyla uyumlu bir şekilde yürütüldüğü bilinmektedir. Bu süreçte uluslararası kuruluşların öncü rolleri sayesinde uluslararası toplumu ve gelişmiş ülkeleri harekete geçirecek çalışmalar yürütülmüştür. Nordik ülkelerin de kalkınma yardımı alanında temel aldığı ve 2000’li yılların başında ortaya konulmuş olan “Binyıl Kalkınma Hedefleri”, uluslararası toplumun söz konusu amaçla ortaya çıkardığı en önemli girişimlerden biridir (T. C. Kalkınma Bakanlığı, On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023, 2018: 12).

Devletler uluslararası alanda dış yardımı, dış politika hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Dış yardım yapan ülkelerin stratejik ve ticari çıkarları, birçok yardım faaliyetinin arkasındaki itici güçtür. Hedefteki ülkeler sadece teşvik olarak ikili ve çok taraflı yardım verilmesine yanıt vermekle kalmamakta, aynı zamanda yardımın sonlandırılması tehdidi de etkili bir caydırıcılık işlevi görmektedir. Dış yardımın verilmesi ve reddedilmesi, yardım alan devletin davranışını değiştirmek için tasarlanmış değerli bir mekanizma aracı olabilmektedir. Verici ülkeler, hangi ülkelerin yardım alacağına, sağlanan yardımın miktarına, yardımın verileceği zamana ve yardım dağıtım kanalına karar vermektedir. Vericinin amaçları ve alıcının yönetim düzeyi, dış yardımın türünü veya sektörünü belirlemektedir. Devletler, çıkarlarını doğrultusunda dış yardımı dağıtmak için ikili veya çok taraflı yöntemler arasında tercih yapabilmektedir. İki taraflı programlar, donör devletin yardım bağıışı üzerinde tam kontrol sahibi olmasına izin verse de çok taraflı programların kullanılmasının avantajları vardır. Zira çok taraflı yardım daha ucuzdur, hesap verilebilirliği dağıtılabılır ve genellikle politik olarak daha az taraflı olarak görülmektedir (Apodaca, 2017: 1).

Dış yardım, postkolonyal Afrika Kıtası’nın politik ekonomisinin önemli bir özelliğidir. Sömürgecilik döneminin sonrasında birkaç çok taraflı ve ikili kuruluş aracılığıyla sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeler, Afrikalı devletlerin kalkınma çabalarını çeşitli şekillerde desteklemiştir. Bu destek girişimlerinin ana amacı; Afrikalıların çoğunluğu için yoksullukla mücadele başta olmak üzere birtakım kalkınma zorluklarıyla başa çıkma noktasında Afrika devletlerine yardımcı olmaktır. Afrikalı

devletler, son birkaç yılda büyük oranda yardım almış olsa da Kıta'nın kalkınma sorunları ve yoksulluk mücadele süreçleri devam etmektedir (Kalu, 2018: 1). Bu noktadan hareketle dış yardımın Kıta için etkililiği tartışılabilir.

Afrikalı devletlere yapılan dış yardım, esas olarak Afrikalı devletleri ve kurumlarını yeniden yapılandırmaya odaklanmalıdır. Zira yolsuzluk, kötü yönetim, yetersiz sosyal altyapılar gibi sebeplerle Afrika devletleri ve kurumları, kendi kalkınmalarının önündeki en büyük engel olmuştur. Çünkü bir devletin yapısı temelde kusurluysa, kalkınma amacıyla atılacak her adım, muhtemelen istenmeyen sonuçlar ya da en iyi ihtimalle yetersiz sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle, gerçek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için Afrikalı devletlerin, devletin yönelimini değiştirmek için temel bir yeniden yapılanmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Ulusal kurumları dönüştürmek, kapsayıcı büyüme ve sosyal dönüşüm için Afrika'nın kendi kaynaklarını kullanması önemlidir (Kalu, 2018: 10). Bu kapsamda Afrika Kıtası için yardım verecek devlet ya da kuruluşlar tarafından hazırlanacak RKY programlarında, söz konusu hususlara dikkat edilmesi önemlidir. Bahsi edilen programlar ampirik temelli, ülkeye özgü ve daha çok ülke odaklı hazırlanmalıdır.

Bu çalışma kapsamında ilerleyen bölümlerde dış yardımı etkili bir dış politika aracı olarak kullanan Nordik ülkelerini; geçmişten günümüze kadar Afrika'ya yardım politikası izlemeye yönelten nedenler ve bu politikayı etkileyen faktörler gerekçeli bir şekilde analiz edilecektir. Söz konusu süreci etkileyen değişkenlerin analiz edilmesi aşamasında, Nordik ülkelerin dış yardım politikası kapsamında insani önceliğin ve ulusal çıkarların gözetilip gözetilmediği konusu da irdelenecektir.

1.3. METODOLOJİK ÇERÇEVE: KARŞILAŞTIRMALI DIŞ POLİTİKA ANALİZİ VE TÜMEVARIM YÖNTEMİ

Araştırma metodolojisi, araştırma problemini sistematik olarak çözmenin bir yoludur. Diğer bir söylemle yöntem, araştırmanın bilimsel olarak nasıl yapıldığını inceleyen bir bilimdir. Aynı zamanda bahsi edilen kavram, araştırmada kullanılacak somut bir teknik olarak metodu da kapsayan, ancak sadece metottan oluşmayan, çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesi ile metodu arasındaki bağı bütünüdür (Kothari, 2004: 8).

Bu çalışmanın metodolojik çerçevesini karşılaştırmalı dış politika analizi ve tümevarım yöntemi oluşturacaktır. Genelde sözlük anlamı açısından bakıldığında karşılaştırma kelimesinden: “Nesnelerin birbirleriyle yüz yüze getirilerek bakılması; yan yana konularak araştırılması veya birbirlerinin karşısına konularak incelenmesi” anlaşılmaktadır. Bu çalışma açısından değerlendirildiğinde ise Macridis’in dış politika disiplindeki karşılaştırma kavramı kapsamındaki ifadesi gibi, “farklı devletlerin dış politikalarını örnek olaylar şeklinde yan yana getirmek” anlamında kullanılacaktır (İşyar, 2009: 6).

Karşılaştırmalı dış politika analizi çalışmalarının iki aşamada hassasiyetle yapılması önemlidir. Birinci aşamada dış politik aktörlerin, bunların amaçlarının ve bu amaçlar yönünde kullandıkları araçların tiplerine ayrılması ve sınıflandırılması yapılmaktadır. Böylece, temel aktör olarak devletlerin dış politikalarının temsili anlatımları/gösterimleri yan yana getirilecektir. Nitekim devletler dış politik amaçları ve araçlarına, politik süreçlerine göre sınıflara ayrılabilir. Söz konusu sürecin ardından çalışmanın ikinci aşaması olan dış politikaların karşılaştırılmasına başlanabilmektedir. İkinci aşamada, aktör olan devletin karar alma süreci, kararların uygulanması ve eyleme dönüşmesi üzerinde çalışılacaktır. Bu bakış açısından bakıldığında, devletlerin dış politikaları, gözlenen uluslararası sistemi oluşturmaktadır (İşyar, 2009: 8).

Karşılaştırmalı politika analizlerinde “birbirlerine en çok benzeyen sistemler” yaklaşımı kadar, tam aksine, “birbirlerinden en farklı olan sistemler” yöntemi de kullanılabilir (İşyar, 2009: 17). Bu çalışma kapsamında Nordik ülkelerin Afrika’ya odaklanmış olan dış politikaları, devletin bir aksiyon türü olarak görülerek karşılaştırmalı dış politika analizi doğrultusunda değerlendirilecektir. İncelenecek devletlerin Afrika’ya yönelik dış politika yaklaşımlarında yöntem ve amaç bakımından benzerlik ve farklılıkların neler olduğu konusu üzerinde ayrıca bir bölüm üzerinde anlatılacaktır. Bahse konu inceleme yapılırken Nordik ülkelerin Kıta’ya yönelik politikalarında ne tür yöntemler ve araçlar kullandıkları ve birbirlerinden ayrılan yönlerinin neler olduğu sorularına cevaplar aranacaktır.

Tümevarım yönteminde tek tek olgulardan temel önermeler elde edilmektedir. Söz konusu yöntemde parçadan bütüne, özelden genele, örneklerden kurallara, tek tek olgulardan kanunlara ya da genel yasalara doğru bir süreç izlenerek

akıl yürütülür. Genel bir kanıya ulaşmak için olaylar ile ilgili özel unsurlar üzerine oluşturulan bir fikir formülasyonu yapılır. Bu tür düşünce sisteminde toplanan veriler ışığında geriye dönüşlü bir katkı sağlanmaktadır. Aydınlanma döneminin ardından, akıl ve olgunun ön plana çıkması sonucu bilmenin yöntemi olarak tümevarım geçerli kabul edilmeye başlamıştır. Tümevarımı bilimsel bir yöntem olarak ilk ele alan Francis Bacon'dır. Doğayı deney ve gözlemle anlamaya çalışan Bacon'a göre tümevarım, bilimsel bilgiye ulaşmanın tek geçerli yolu olarak görülmektedir (Usta, 2012: 151; Van, 2022: 29-30). Bu çalışma kapsamında Nordik ülkelerin geçmişten günümüze kadar olan Afrika politikaları, tümevarımcı düşünce ekseninde araştırılarak elde edilen verilerden sonuç çıkarma, yorum ve sentez yapılacaktır.

BÖLÜM II

2. NORDİK ÜLKELERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Kuzey Avrupa’da yer alan İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İzlanda’dan oluşan Norden bölgesi, genellikle uluslararası toplumun geri kalanı için bir örnek olarak sunulmaktadır. Dünyanın en zengin ülkeleri arasında yer alan Nordik ülkeler; aynı zamanda dünyanın en barışçıl ve en eşit toplumları arasında bulunmaktadır. Tüm Nordik ülkeler iç içe geçmiş birbirine yakın tarihi ilişkileri, coğrafi konumu, çeşitli ekonomik, sosyal ve politik benzerlikleri paylaşmaktadır. Ayrıca söz konusu ülkeler, devlet kapitalizmi, sosyal refah, eşitlik, siyasi özgürlük ve hoşgörünün birleşiminden oluşan bir sosyal demokrat sistemle karakterize edilen “Nordik Modeli”ni paylaşmaktadır (Hammerstad, 2012: 2).

Geçmişte tarihleri yakından iç içe geçen Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç, 1397-1523 yılları arasında Kalmar Birliği’nin² bir parçası olmuştur. Norveç, 1524 ile 1814 yılları arasında Danimarka ile bir birlik içerisindeyken; diğer taraftan Norveç, 1804 ile 1905 yılları arasında İsveç ile başka bir birlik içerisinde yer almıştır. Finlandiya, 1150-1809 yılları arasında yaklaşık 700 yıl boyunca Fin Savaşı’na kadar İsveç’in işgali altında olmuştur. Haliyle Finlandiya’nın nüfusunun bir kısmının İsveççe konuşması sebebi ile İsveççe, Finlandiya’nın resmi dillerinden biridir. Danimarka, Norveç ve İsveç’in kendi farklı dilleri olmasına rağmen; sözü edilen diller karşılıklı olarak anlaşılabilir kadar ortak bir temele sahiptirler. Ancak Fince Hint-Avrupalı bir dil değildir ve İzlandaca, tarihsel olarak Eski Norse’ye dayanmasına rağmen, diğer İskandinav dilleriyle günlük iletişime izin verecek kadar ortak özellik içermemektedir (NUPI-Report 2, 2022: 17-18).

Söz konusu Nordik ülkeler, küresel bilgi ekonomisinde lider ülkeler olmasalar da entegre olan gelişmiş endüstriyel veya sanayi sonrası ekonomilere sahiptirler. Danimarka, Finlandiya ve Norveç’in her biri 5 ila 6 milyon ve İsveç 10

² 14-16. yüzyıllar arasında 1397’den 1523’e kadar İsveç, Danimarka ve Norveç’in bir tahtın egemenliği altında birleşmeleri sonucu oluşan birliğe Kalmar Birliği denilmiştir. Söz konusu Birlik, zamanla Finlandiya’nın nüfusunun çoğunu ve Norveç’in deniz aşırı bağımlılıkları sonucu İzlanda, Grönland ve Faroe Adaları’nı da kapsamıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://mimirbook.com/tr/9a0f9eadd59>

milyon nüfusa sahipken, İzlanda'nın nüfusu 400 binden az bir nüfusla tüm Nordik nüfusunun %1'ini oluşturmaktadır. Düşük nüfus oranları ve Nordik sosyo-politik ve ekonomik modelinin bir sonucu olarak gelişmiş ekonomileri sayesinde sözü edilen ülkeler, sürekli olarak UNDP İnsani Gelişme Endeksi'nin ilk sıralarında yer almaktadır. 2020 İnsani Gelişme Raporuna göre; Norveç birinci, İzlanda dördüncü, İsveç yedinci, Danimarka onuncu ve Finlandiya on birinci sırada yer almaktadır (NUPI-Report 2, 2022: 18). Kuzey ülkelerinin günümüzdeki tüm bu olumlu görünümüne rağmen, geçmişlerinde özellikle Afrika'da yürüttükleri köle ticareti ve sömürgecilik faaliyetleri ile birbirlerinin topraklarını işgal etme ve birbirlerinin topraklarında koloncilik faaliyeti yürütme gibi irredentist davranışlar da dikkat çekmektedir.

Günümüzde İskandinav kalkınma yardım programlarının temel motivasyonuna bakıldığında ise insan haklarına ve demokrasiye bağlılık konuları ön plana çıkmaktadır. Dünya çapında bağışçı ülkeler genellikle yardım taahhütlerini yerine getirmedikleri için büyük eleştiri almaktadırlar. Ancak İskandinav ülkeleri yardım taahhütlerini yerine getirme konusunda büyük bir üne sahiptir. Sözü edilen ülkelerin göze çarpan bir diğer önemli özelliği ise, ekonomik durgunluk dönemlerinde bile ihtiyaç sahibi ülkelere yaptıkları yardım oranının yüksek olmasıdır. Dolayısıyla ekonomik olarak dünyanın en zengin devletleri arasında yer alan Nordik ülkeler, görece maddi güçlerini etkili bir dış politika aracı olarak kullanmaktadır. Kuzey ülkelerinin yardımlarında güçlü bir Afrika odağı bulunmaktadır. Bahse konu Kuzey ülkeleri, Afrika ile çok az tarihi bağlara ve zayıf ticari ilişkilere sahip olmalarına rağmen, tahsis edilebilir ikili yardımlarının çoğunu Afrika Kıtası'na yapmaktadırlar (Selbervik ve Nygaard, 2006: 1). Kıta'daki söz konusu yardımların büyük bir kısmı ise özellikle Sahra altı Afrika'ya³ yapılmaktadır (Gates ve Hoeffler, 2004: 15).

Nordik ülkeler, 1880'lerden itibaren Batılı devletlerin Afrika'daki yeni emperyalizm çalışmalarında, dolayısıyla Afrika'nın sömürgeleştirilmesinde rol oynamamışlardır. 1884-1885 yılları arasında düzenlenen Berlin Konferansında Kuzey ülkelerinin, diğer Batılı uluslar ile Afrika Kıtası'ndaki devletleri koloni etme

³ Sahra altı Afrika, coğrafi anlamda Sahra Çölü'nün güney kısmında kalan ülkeleri, siyasi anlamda ise aynı bölgede yer alan Sudan haricindeki ülkelerin tamamını ifade etmek için kullanılmaktadır.

yarışına girmemesi; Kuzey ülkelerinin Afrika'da sömürge geçmişinden yoksun olduğu düşüncesini desteklemektedir. Söz konusu düşünce bugün, Nordik ülkelerinin Afrika'ya yönelik politikalar geliştirme gerekçesinde sıklıkla vurgulanmaktadır (Nilsson, 2013:8). Söz konusu dönemde kaynakların kıt olduğu, siyasetin ve yaygın bir belirsizlik ortamının baş gösterdiği bir uluslararası düzende, Afrika özelinde maddi güç ve güvenlik elde etmek güdüsüyle Nordik ülkelerin aksine birçok Avrupalı devlet sömürgecilik konusunda mücadeleye girmiştir. Ancak tüm bunlara rağmen İsveç ve Danimarka'nın, dolaylı olarak da Finlandiya ve Norveç'in Kıta ile ilk temaslarında köle ticareti ve sömürgecilik faaliyetleri göze çarpmaktadır.

Nordik ülkeleri arasındaki kalkınma yardımı işbirliği 1955 yılına dayanmaktadır. Bahsi edilen alanda yapılan ilk girişim, Kore'de bir Ulusal Tıp Merkezi inşası için 1956'da Güney Kore, Danimarka, Norveç ve İsveç hükümetleri arasında yapılmıştır. Afrika'da Kuzey işbirliği için yapılan ilk girişim ise 1960-1964 yılları arasında Sudan Nubia'ya yapılan, "Nubia Anıtlarını Kurtarmak için Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Kampanyası" kapsamındaki anlaşmaya dayanmaktadır. İlaveten İskandinav ülkeleri arasında kalkınma-yardım konularındaki işbirliği, Nordik Konseyi'ne ve söz konusu konular için 1961'de kurulmuş olan özel bir bakanlar komitesine ve bahsi edilen alanda çalışan yetkililerin düzenli olarak yaptıkları periyodik toplantılara kadar uzanmaktadır (Cervenka, 1971: 22). Diğer taraftan 1955'te İsveç, Danimarka ve Norveç, insan hakları ilkesinin taraftarları haline gelmiş ve Finlandiya'nın tutumu, başlangıçta biraz tutarsız olsa da 1959'da Finlandiya da bu ilkeyi benimsemiştir (Heino, 1992: 15).

1960'lı yılların sonlarından itibaren söz konusu ilke kapsamında, Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ile Mozambik ve Angola'daki Portekiz sömürgeciliği, Nordik ülkelerinin üçüncü dünya dayanışması bağlamında önemli bir odak noktası haline gelmiştir. Güney Afrika'daki Apartheid karşıtlığı, Soğuk Savaş sırasında da Kuzey ülkelerinin dış politikasının önemli bir özelliği olmaya devam etmiş ve 1990'ların başında Güney Afrika'da bahsi geçen rejim değişene kadar önemini korumuştur. Bu doğrultuda Kuzey ülkeleri, özellikle Güney Afrika'nın daha geniş bölgesinde ulusal kurtuluş hareketlerini açıkça destekleyen ilk Batılı devletler arasındadır. Ayrıca söz konusu kuzey ülkeleri, ABD'nin Vietnam'a müdahalesine karşı da eleştirel tutum takınmıştır. Bu süreçte Nordik ülkelerin hükümetleri,

kamuoyları, STK'lar ve baskı grupları, Nordik ülkelerin hükümetlerinin Üçüncü Dünya'da insani eylemi benimseme tavrını geliştirmede büyük rol oynamışlardır (Marklund, 2016: 13-14). Çünkü devletlerin dış politikası yalnızca belirli bir grubun çıktısı olarak değil, devlet içinde liderler ve toplumda yer alan bazı farklı gruplar arasında varılan anlaşma sonucu belirlenmektedir.

İskandinav misyonerleri, sözü edilen süreçte en büyük katkıyı sunan aktörler arasındadır. Sömürge devletleriyle yakın faaliyet gösteren diğer Avrupalıların aksine, İskandinav misyonerleri sömürge yönetimlerine karşı direnişi savunmuştur. Bahse konu durumda olduğu gibi devletlerin içerisindeki dinamikler, devletlerin dış politikalarının oluşmasına katkı sunmaktadır. İskandinav devletlerin Afrika'da kolonilerinin de olmamasının verdiği güvenle İskandinav kilise toplulukları, Afrika kurtuluş hareketleri ile Kuzeyli yetkililer arasındaki doğrudan iletişimi kolaylaştırmış ve ezilen toplumları destekleyen eylemci bir dış politikanın şekillenmesine olanak sağlamıştır. Zira bahsi edilen dış politika sayesinde, 1961 ile 1986 yılları arasında Afrika hareketleri ve söz konusu hareketlerin hedefleri için yaklaşık 4 milyar dolar olan bir İskandinav desteği sağlanmıştır (Nantulya, 2017).

1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması neticesinde Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile İskandinav dengesi, tarafsızlık ve benzer düşünceye sahip devletler kavramının önemi azalmıştır. Norveç ve İzlanda hariç Nordik ülkelerin AB'ye üye olması ve ayrıca Nordik yardım topluluğu içinde hem uluslararası hem de bölgesel olarak daha liberal siyasi ve ekonomik düşünceye yönelik bir politika başlaması Kuzey ülkelerinin yardımının yapısını önemli açılardan etkilemiştir (Odén, 2011: 21–22). Şayet devletin yapısı, uluslararası düzenin etkileri ile devletin dış politikası arasında bir dönüşüm sistemidir. 1990'lı yıllardan bu yana mevzubahis ülkeler, yardım ve bağış profillerini insan haklarına, yardım verimliliğine, koalisyonlara ve insani müdahalelere askeri destek için siyasi ve ekonomik şartlara uyarlamış ve hem insani eylemi hem de RKY'yi dış politika araçları olarak görmeye başlamıştır. Yine söz konusu dönemde Kuzey ülkelerinin dış yardım politikalarında STK'ların rolü artmıştır. Diğer taraftan özellikle Danimarka ve Norveç başta olmak üzere Nordik ülkeler, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren mülteci politikalarıyla ilgili olarak küresel insani eylemleri şekillendirmeye devam etmektedir (Marklund, 2016: 17).

Batılı ülkelerin Sahra altı Afrika'ya yönelik kasvetli ve etkisiz yardım programları 2000'li yıllarda yerini daha olumlu bir perspektife bırakmıştır. Bahsi edilen durumun en önemli sebebi; Afrika'nın dünyanın geri kalanına hammadde sağlayıcısı olarak değerinin artması başta olmak üzere, Kıta'nın gelişimindeki bir takım olumlu değişikliklere dayanmıştır. Söz konusu durum gelişmekte olan Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerin Afrika sahnesine girmelerine ve Kıta nezdindeki fırsatları görmelerine sebep olmuştur. Ayrıca bahse konu dönemde Türkiye de tarihsel bir zemin üzerine inşa ettiği Afrika politikasını insani, siyasi, ekonomi, askeri ve kültürel vb. alanlarda; ikili, bölgesel, kıtasal ve küresel olmak üzere dört farklı düzeyde geliştirmeye başlamıştır. Afrika Kıtası'na yönelik bu uluslararası eğilim Nordik ülkelerini de etkilemiş ve 2007-2010 yılları arasında bahsi edilen Kuzey ülkeleri, Afrika devletleri ve örgütleriyle ilişkilerini daha da geliştirebilmek için yeni Afrika politikaları üretmeye başlamıştır (Odén, 2011: 7; T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Gideon Rose'a göre devletlerin göreceli maddi güç kabiliyetlerinin dış politika üzerindeki etkisi dolaylı ve girifttir. Çünkü sistematik baskıların birim seviyesindeki ara değişkenler aracılığıyla aktarılması gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu dönemde Afrika Kıtası'nın değerinin artması Nordik ülkeleri Kıta özelinde daha çok dış politika yapmaya itmiştir.

Kuzey ülkelerinin az gelişmiş tüm dünya ulusları için yol gösterici olarak hazırladıkları politika belgelerinde ortak olan birkaç geleneksel Nordik yardım önceliği bulunmaktadır. İnsan hakları, demokrasi, çevre, toplumsal cinsiyet sorunları, barış ve güvenlik, bölgesel entegrasyon ve Binyıl Kalkınma Hedefleri gibi öncelikler doğrultusunda doğrudan yoksulluğun azaltılmasına yönelik güçlü vurgu söz konusu ülkelerin ortak yardım geleneğini yansıtmaktadır. Afrika bağlamında da bu noktadan hareketle strateji geliştiren Nordik ülkeler, uluslararası eğilimleri de yakından takip etmektedir. Bahsi edilen durumun başlıca örnekleri: Afrika uluslarını küreselleşen dünyaya dâhil etmek, iklim değişikliğine uyum çalışmaları yürütmek, göç alanında işbirliği geliştirmek ve ekonomik büyümenin ana itici gücü olan özel sektör gelişimini teşvik etmek gibi alanlarda Kuzey ülkelerinin çalışmalar yapmalarıdır (Odén, 2011: 7).

Neoklasik Realist geleneğe göre çıkarlar dengesi, bir devletin karşı karşıya kaldığı durumu değerlendirmesi sonucu çıkarı yönünde karar verebilme yeteneğinin

bir üründür. Bahsi geçen olgudan hareketle günümüzde Afrika-Nordik ilişkisi ise çok yönlü bir ilişki olarak düşünülebilmektedir. Kıta'nın, hammadde ve demografi açısından büyük ekonomik potansiyelini küresel değere dönüştürebilmek için yatırımlara ihtiyacı bulunmaktadır. Bu eksende ekonomik çıkar elde etme güdüsü olan Afrika-Kuzey ilişkisi, daha çok beş Nordik ülkeyi ve belirli sayıda Afrika ülkesini içeren, bir ülkeden diğer ülkeye bir ilişki ağı şeklinde yürütülmektedir. Bu kapsamda vurgulanan tematik alanlar ise: barış ve güvenlik, ticaret ve yatırım, mavi ekonomi, kalkınma işbirliği, yenilenebilir enerji ve yeni teknolojiler ile iklim değişikliği gibi konuları içermektedir (NUPI-Report 2, 2022: 60).

2.1. İSVEÇ'İN AFRIKA POLİTİKASI

6 Haziran 1523'te Norveç, Danimarka ve İsveç arasındaki Kalmar Birliği'nin feshedilmesi sonucu Gustav VASA, İsveç kralı seçilmiştir. 17. yüzyılda askeri bir güç olan İsveç devleti, I. ve II. Dünya Savaşı'na da katılmayarak tarafsızlığını korumuştur. İsveç yönetimi, 1995'te Avrupa Birliği'ne (AB) katılmış olsa da halk 2003 referandumunda Avro'ya geçişi kabul etmemiştir. Kuzey Avrupa, Bothnia Körfezi, Kattegat ve Skagerrak sınırında, Norveç ve Finlandiya arasında yer alan İsveç'in yüz ölçümü 450.295 km²'dir. 2022 tahmini verilerine göre nüfusu ise 10.483.647 kişidir. Parlamenter demokrasiye dayalı anayasal monarşi ile yönetilen İsveç devletinin 2019 tahmini verilerine göre GSYİH'sı 531,35 milyar dolardır (The World Factbook, 2022). AB dışında İsveç idaresinin üye olduğu uluslararası kuruluşlar ise: Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, BM, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, OECD, Arktik Konsey, Nordik Konsey'dir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

2.1.1. İsveç-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

İsveç'in geçmişte Afrika ile ilk ilişkilerinde, sömürgecilik ve köle ticareti olmadığı düşünülse de Kıta ile ilk temasların temeli bu iki olguya dayanmaktadır (Arnroth, 2015). 1942'de Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinin ardından Amerika kıtaları, Avrupalı uluslar için yeni bir pazar alanı olarak görülmüştür. Birçok devlet, keşfedilen söz konusu "Yeni Dünya"dan güçleri doğrultusunda kazanç elde edebilmek amacıyla sömürgecilik yarışına girmiştir (Armaoğlu, 1999: 39). Randall Schweller'in "çıkarlar dengesi" teorisine göre devletler, temelde kendi korku ve

hırsları tarafından yönlendirilmektedir. Avrupalı devletler de rasyonel aktörler olarak söz konusu dönemde ortaya çıkan Yeni Dünya’da, güç ve çıkar kombinasyonu tarafından yönlendirilmiştir. İsveç Kralı III. Gustav da 1771-1792 yılları arasında bu yarışa katılan hükümdarlardan biri olmuştur. Ayrıca Danimarka, Hollanda, Fransa, İngiltere ve İspanya’nın da bahsi geçen dönemlerde Karayipler’de sömürgesi bulunmaktadır (Cuydur, 2018: 323).

Yeni Dünya’da oluşan plantasyonlarda ve madenlerde çalışacak ucuz işgücü için 300 yüz yıllık sömürgecilik dönemi süresince, yaklaşık 15 milyon insan köle olarak kullanılmıştır. Bu dönemdeki en önemli ticaret ürünleri şeker, tütün ve pamuk olmuştur (Cuydur, 2018: 323). Sömürgecilik döneminde Afrikalılar, Yerli Amerikalılar ve Avrupalılardan ziyade Yeni Dünya’da çalıştırılmak için hem tropikal topraklara aşina olmaları hem de tarım, hayvancılık ve madencilik ile ilgili bilgi sahibi olmaları sebebi ile en avantajlı ırk olarak görülmüştür. Batı ve Orta Afrika’nın toprakları ve iklimi Latin Amerika ile büyük benzerlik göstermekte ve bu durum da Afrikalıların diğer ırklardan farklı olarak hastalıklara karşı dirençlerini artırmaktadır. Ayrıca Afrikalılar o dönemde pirinç, çivit vb. ürünlerin yetiştirilmesinin, sığır üreticiliğinin ve değerli madenlerin bulup çıkarılmasının bilgisine sahiptir. Bu süreçte Güney Amerika ve Karayipler’de oluşturulan ve büyük kar getiren sığır çiftlikleri, Afrikalıların elde edilen bilgiler sayesinde kurulmuştur. Yine, Amerika Kıtası’nda bulunan birçok maden, eskilere dayanan altın madenciliği bilgisine sahip Afrikalıların teknik becerisi ile çıkarılmıştır (Gilbert ve Reynolds, 2019: 245-246).

Afrika’dan daha fazla güç elde etmek isteyen İsveç de hırsları doğrultusunda hızla çalışmalara başlamıştır. İlk olarak 1649’da İsveç Kraliçesi Kristina’nın özel izni ve imtiyazı sayesinde İsveç’te çalışan Hollandalı iş adamı Louis de Geer “İsveç Afrika Şirketi”ni (Svenska Afrikanska Kompaniet) kurmuştur. Sözü edilen şirket o zamanki adı Afutu Krallığı olan ve günümüzde Gana sınırları içinde yer alan Carolusborg Kalesi’ne, kale yönetimiyle anlaşılarak ticaret merkezi kurmuştur. Buraya İsveç’ten demir ve bakır getirilerek satılmıştır. Ayrıca 1649-1663 yılları arasında Karayipler’e Batı Afrika’dan 1000’e yakın köle getirilmiştir. (Schibbye, 2007; Malmstedt, 2019: 6). Bahse konu küçük İsveç sömürge bölgesi Carolusborg, 1658’de Danimarka savaş gemisi tarafından fethedilmiş ancak aynı yıl Roskilde’deki barışın ardından İsveç kaleyi geri almıştır. Sonrasında kale 1663’te Hollandalılar, 1664-1957

yılları arasında da askeri üs olarak kullanılmak için İngilizler tarafından ele geçirilmiştir (SO-rummet, 2014).

Köle ticareti için kullanılan bir başka nokta ise Karayipler’de bulunan Saint Barthelemy adasıdır. Saint Barthelemy, Karayipler’in en iyi limanlarından biri konumundadır. Bu nedenle kral ve arkadaşları, adayı önemli bir ticaret merkezi haline getirmek için çalışmıştır. 1648’de Fransa adadan hak iddia etse de İsveç Kralı III. Gustav, adayı 1784’te Fransa’dan almıştır. 1878’de ise ada tekrar Fransa’ya satılmış ve adanın başkenti Kral III. Gustav’ın anısına Gutavia olarak adlandırılmıştır. 1786’da, kral ve birkaç İsveçli işadamı köle ticareti için bir şirket kurmuş ve Saint-Barthelemy’nin nüfusu hızla artmıştır. 1812’de adada yarısı köle olan 5 binden fazla nüfus bulunmaktadır (SO-rummet, 2014; Malmstedt, 2019: 6).

1807’de İngilizler köle ticaretini yasaklamış ancak karar İsveç üzerinde hemen bir etki oluşturmamıştır. Aksine Saint Barthélemy’nin İsveçli valileri, köle seferleri için birkaç yeni gemi geçiş kartı daha çıkartmıştır (SO-rummet, 2013). 9 Ekim 1847’de İsveç köle ticaretini kaldırmış ve ardından İsveç kolonisindeki tüm köleler özgürlüklerine kavuşturulmuştur (Arnroth, 2015).

2.1.2. İsveç’te Misyonerlik ve Yardım İlişkileri

İsveç’in Afrika ile ilişkilerinde sömürgecilik ve köle ticareti dışındaki bir başka adım ise kilise misyonları aracılığıyla olmuştur (Tepeciklioğlu, 2019: 126). 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İsveçli misyonerler, Afrika’da Hristiyanlık öğretisini yaymanın yanı sıra hastane, okul ve kilise inşa etmiş; ayrıca tarım ve küçük ölçekli işletmelerle ilgilenmişlerdir (Wohlgemuth, 2002: 41). Böylece 1850’lerde İsveçli misyonerlerin Afrika’daki saf misyonerlik çalışmaları, ekonomik ve sosyal alanlardaki kalkınma çabalarıyla birleşmiştir (Billing, 2011: 12).

1866’da Stockholm Ulusal Misyoner Topluluğu, ilk misyonerlerini günümüzde Eritre olarak bilinen Massawa’ya göndermiştir. İlk İsveç Misyoner İstasyonu da 1871’de Monkullo’da kurulmuştur. Mevzubahis kiliseye ek olarak erken bir dönemde birkaç bağımsız kilise de (the Örebro Missionary Society, Baptist Missionary, the Swedish Pentecostal Movement, the Swedish Missionary Society) Afrika’da misyonerlik çalışmalarına başlamıştır (Wohlgemuth, 2002: 41).

İsveç Kilisesi Misyonu ise 1874'te kurulmuştur ve o dönemden bu yana Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi çeşitli coğrafyalarda misyonerlik faaliyetleri yürütmektedir. İsveç Kilisesi Misyonu'nun ilk misyonerleri, 1876'da Hindistan'a ve Güney Afrika'ya gitmiştir. Ardından başka bir misyonerlik ekibi Çin, Zimbabve ve Tanzania'ya gitmiştir (The Nordic Africa Institute, 2021).

1950'li yıllarda ise o dönemdeki adı Abessinien olan ve günümüzde Etiyopya olarak bilinen bölgeye giden Evanjelik Anavatan Vakfı'nın misyonerleri, Hristiyanlık öğretisini yaymanın yanı sıra söz konusu alanda hem okul hem de hasta evi kurmuştur (Cuydur, 2018: 325; Sida, 2015). 1959 yılına gelindiğinde ise Afrika Kıtası'nda yaklaşık 1000 İsveçli misyoner faaliyet yürütmekte idi. Etiyopya ve Güney Afrika'nın yanı sıra Kenya, Kongo, Angola, Uganda, Tanzania, Zimbabve, Mozambik ve Zambiya misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü diğer ülkeler olmuştur (Wohlgemuth, 2002: 41).

2.1.3. İsveç'in Afrika'ya Yönelik Politikası

1850'li yıllarda Avrupa'da sanayileşme süreci hız kazanmış ve bu bağlamda ortaya çıkan hammadde ihtiyacı ve üretim fazlalığı için yeni pazarlar bulma yarışı başlamıştır. Avrupalı devletler, uluslararası alanda bu kapsamda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları engellemek için 1884-1885 yılları arasında düzenlenen Berlin Konferansı'nda bir araya gelmiş, Habeşistan ve Liberya hariç olmak üzere tüm Afrika Kıtası'nı çıkarları doğrultusunda paylaşmışlardır. 1914 yılına kadar ise paylaşılan tüm bölgeler Avrupalı devletler tarafından sömürge yönetimi altına alınmıştır (Armaoğlu, 1999: 47; Bayram, 2018: 125).

II. Dünya Savaşı'nın ardından 1950'li yıllara gelindiğinde ise uluslararası sistemde oluşan bağımsızlık hareketleri hız kazanmış ve dekolonizasyon süreci başlamıştır. Bu süreçte Afrikalı devletler de birer birer bağımsızlıklarını kazanmaya başlamış ve böylece yeni bir Afrika Kıtası oluşmuştur (Orakçı, 2018: 138; Hazar 2016: 67). Ancak Afrikalı devletler, her ne kadar bağımsızlıklarını kazanmış olsa da birçok alanda gelişmelerini tamamlayabilmek için kendilerinden güçlü devletlerin yardımına ihtiyaç duymuştur. Çünkü Afrika Kıtası, sömürgecilik döneminde Avrupalı devletler tarafından her yönden fakirleştirilmiş ve geri bırakılmıştır.

Birçok yönden güçlü bir ulus olan İsveç de, 1950’li yıllardan itibaren Afrika’ya yönelik politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu süreçte dış yardım, İsveç’in dış politikasının ana öğelerinden birini teşkil etmiştir. İçsel tercihler, devletlerin dış politika üretme sürecinde büyük etki yapmaktadır. Bu kapsamda İsveç yönetimi, yoksul insanların yaşam koşullarını iyileştirebilecek faaliyetler yürütmeyi ana hedefi olarak belirlemiştir. Aynı zamanda söz konusu hedef, İsveç Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren ve İsveç’in dış yardımlarını yoksul ülkelere dağıtan İsveç Uluslararası Kalkınma Kurumu SIDA’nın çalışmalarının temel unsurunu oluşturmaktadır (Cuydur, 2018: 322). 1968 yılında ise bugünkü kalkınma yardımının bile en temel unsuru olan ve İsveç GSYH’sinin %1’inin uluslararası yardıma ayrılması yönündeki ekonomik hedef belirlenmiştir (Bendroth, 2013: 2).

İsveç hükümeti, hangi partiden olursa olsun, kamuoyuna yaptığı açıklamalarda, yardım politikasının İsveç toplumunda yaygın olarak paylaşılan toplumsal değerlerin uluslararası bir ifadesi olduğunu her zaman vurgulamıştır (Karre, Svensson ve Svendsen, vd. 1989: 231). Bu kapsamda İsveç’in dış yardım hedeflerinde ve direktiflerinde günümüze kadar çok fazla değişiklik olmamıştır. Bu bağlamda dayanışma her zaman temel yardım güdüsü, ortakların egemenliğine saygı birincil özellik ve yoksulluğun azaltılması temel amaç olmuştur (Oden ve Wohlgemuth, 2013: 14). Lider algısı ve devlet davranışı sadece uluslararası sistemden değil, devletin stratejik kültüründen de etkilenebilmektedir. Bir başka söylemle İsveç yönetiminin kalkınma işbirliğinde yer almasının ana sebebi, yoksul ülkelerle dayanışma içinde olmanın ahlaki bir sorumluluk olarak görülmesidir. Sözü edilen durum İsveç’in kendi ülkesindeki hastalar, işsizler ve yaşlılar gibi geçici ya da daha uzun vadeli olarak zor durumda olan insanlara yardım politikası yürütmesinin bir yansımasıdır. Böylece İsveç, yardım alanındaki stratejik kültürünü dış politika aracı olarak kullanarak gelişmekte olan ve sanayileşmiş ülkeler arasındaki artan uçurumu azaltmaya ve bu durumun dünyada tüm devletler için oluşturduğu olumsuz etkileri dengelemeye çabalamaktadır (Karre, Svensson ve Svendsen, vd. 1989: 231).

İsveç’in bir bütün olarak Afrika’ya yönelik dış kalkınma politikaları idealizm ve pragmatizme dayanmaktadır. Ayrıca İsveç’in Afrika’ya yönelik dış politikası her ne kadar pragmatik olsa da tarafsızlık politikası tarafından da yönlendirilmektedir. Yine ideoloji ve ulusal çıkar kavramlarına ek olarak, İsveç’in tarafsızlığını yıllar

içinde motive etmiş ve beslemiş olarak göstermek için Normatif teori de kullanılmıştır. (Ugwukah, 2015: 28).

2.1.4. İsveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 1950-1980 Dönemi

1900'lü yılların ikinci yarısında itibaren Afrika'ya yönelik dış yardım politikası yürütmeye başlayan İsveç'in, organize bir şekilde yaptığı ilk dış yardım faaliyeti, 1952'de gerçekleştirilmiştir. Toplum içinde yer alan 44 halk hareketi kuruluşu bir araya gelerek dış politikayı etkilemiş ve az gelişmiş uluslara yardım yapabilmek için "İsveç Teknik Yardımı için Merkezi Komite"yi (Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd till mindre utvecklade områden) kurmuştur. Komitenin ilk hedef ülkeleri ise Pakistan ve Etiyopya olmuştur (Cuydur, 2018: 325; Sida, 2015). Bu kapsamda Etiyopya hava kuvvetlerine yardım edilmiş, eğitim, hukuk ve telekomünikasyon sistemlerinin geliştirilmesine destek verilmiştir. Yaklaşık 200 İsveçli avukat, doktor, öğretmen, pilot ve hemşire Etiyopya'ya gönderilmiştir. 1954'te ise Etiyopya ve İsveç arasında Addis Ababa'da bir yapı teknolojisi enstitüsü kurulması için ilk ikili yardım anlaşması imzalanmıştır (Wohlgemuth, 2002: 41).

1950'li yılların son kısımlarında ise Afrikalı devletler, bağımsızlıklarını talep etmeye başlamış ve İsveç de bu noktadan hareketle kapsamlı bir dış yardım politikası ile bahse konu uluslara destek vermiştir. Bu doğrultuda 1950-1960'lı yılların sonunda İsveç hükümeti; Tanzanya, Zambiya ve Mozambik gibi Afrikalı devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarına ve özellikle Güney Afrika'daki Apartheid rejimin yıkılmasına destek vermiştir. Ayrıca sözü edilen devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından kısa bir zaman sonra da yardım etmeye devam etmiştir. Bu durum İsveç'in dış yardımının sadece yoksulluk tabanlı olmadığı, diğer bir taraftan da siyasi ideolojilerle ilişkili olduğu gerçeğini göstermiştir (Cuydur, 2018: 326; Chávez, 2007: 34). Zira uluslararası koşullar ile iç siyasal imkân ve kısıtlamalar birlikte ele alındığında, devletlerin dış politikalarındaki davranışları daha net açıklanabilmektedir.

1950'lerin sonunda ayrıca Olof Palme desteği ile Afrikalı öğrenciler İsveç üniversitelerinde eğitim görmeye başlamıştır. Bu eğitim çalışmaları sayesinde hem İsveç kamuoyunun hem de hükümetin Afrika'ya karşı resmi politikalarında olumlu yönde gelişmeler yaşanmış ve içsel faktörler dış politikayı etkilemiştir (Cuydur, 2018: 327; Chávez, 2007: 34).

1960'ların siyasi sistemi, Soğuk Savaş'tan büyük oranda etkilenmiştir. Ayrıca mevzu bahis durumun, İsveç'in uluslararası kalkınma stratejisini şekillendirdiği de öne sürülmüştür. İsveç yönetiminin sömürgecilik sonrası dönemde dünyadaki konumunu güçlendirmesi de önem taşımıştır (Ridell, 2021: 14). Bahse konu dönemde, uluslararası sistemde yaşanan etkilerin ve birim seviyesindeki değişkenlerin bir arada değerlendirilmesi önemlidir. Böylece 1960'larda İsveç hükümeti küçük ekonomisine rağmen uluslararası kalkınma alanında daha önemli bir aktör olma girişimlerine başlamıştır (Nilsson ve Sörlin, 2017). Bu bağlamda İsveç kalkınma işbirliğine ilişkin ilk hükümet tasarısı, 1962'de parlamento tarafından kabul edilmiştir. Genellikle "İsveç Kalkınma İşbirliği İncili" olarak anılan bu tasarıdaki temel ilkeler, daha sonraki politika belgelerinde büyük ölçüde korunmuştur. İsveç'in dış yardım politikasındaki sözü edilen temel ilkeler ise yoksulluğun azaltılması, insan hakları, eşitlik, adalet ve mülkiyet hakkıdır. Yoksulluğun azaltılması bağlamında özellikle nüfus artışından daha hızlı olan üretim artışına katkıda bulunulması amaçlanmıştır (Oden ve Wohlgemuth, 2013: 3). Yine 1962'deki İsveç hükümet önerisi dış yardım kapsamında İsveç'in uluslararası varlığının artmasının üç ana sebebini aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

1. Uluslararası dayanışma ve insani hedefler,
2. Dış politika hedefleri,
3. Ticaret ve küresel iş fırsatları (Ridell, 2021: 14).

İsveç'in Afrika Kıtası'na ilişkin yürüttüğü politikaların temel motivasyonu da çoğunlukla bahsi edilen ilkelere dayanmıştır. 1962'de, gelişmekte olan ülkelere yapılan kalkınma yardımını yönetmek için İsveç'in ilk devlet yardım kurumu olan "Uluslararası Yardım Kurulu" (Nämnden för Internationellt Bistånd) kurulmuştur (Wohlgemuth, 2002: 41). Daha sonra NIB'in görevini, 1965'te kurulan İsveç Uluslararası Kalkınma Kurumu-SIDA üstlenmiştir.

1962'de İsveç, Norveç, Danimarka, İzlanda ve Finlandiya'nın Dışişleri Bakanlığı tarafından "İskandinav Afrika Enstitüsü" (The Nordic Africa Institute) kurulmuştur. Günümüzde daha çok sosyal bilimler alanında Afrika ile ilgili araştırmalar yapan söz konusu enstitünün finansmanı İzlanda, Finlandiya ve İsveç tarafından karşılanmaktadır (Tepeciklioğlu, 2019: 126).

Birçok Afrika devletinin bağımsızlığını kazandığı 1964 yılında ise İsveç, Güney Afrika'daki kurtuluş hareketlerine siyasi ve insani alanlarda destek vermeye başlamıştır. Söz konusu politika, 1960 yılında yayınlanan “BM Sömürge Bildirgesi”ne dayanmaktadır. Bu bağlamda 1969'da İsveç hükümeti, Güney Afrika'daki ulusal kurtuluş hareketlerine yönelik resmi İsveç insani yardım politikasını başlatmıştır. Sözü edilen politika kapsamında İsveç, Batılı devletler tarafından Soğuk Savaş döneminde terör örgütü olarak görülen Namibya'da SWAPO, Angola'da MPLA, Güney Afrika'da ANC, Mozambik'te FRELİMO ve Zimbabve'de ZANU ve ZAPU' ya destek vermiştir (Billing, 2011: 14). İlaveten İsveç devletinin, söz konusu süreçte yardım politikasındaki devlet davranışını anlamaya, ülkenin insan haklarının önemi konusunda bir stratejik kültüre sahip olması yardımcı olmaktadır.

1965 yılında kurulan SIDA, hızla kapasitesini artırmış ve 1962'de %15 olan İsveç'in yardım bütçesinden iki taraflı olarak yapılan yardımın miktarı 1970'te %55'e yükselmiştir. NIB'in kuruluşundan beri ihtiyaç sahibi ülkelerden gelen başvuru sayısı çok fazla artış göstermiş ve bu durumun sonucu olarak SIDA; Kenya, Etiyopya, Pakistan, Hindistan, Tunus ve Tanzanya'dan oluşan 6 ülkeye yardım yapmayı seçmiştir. Bu süreçte İsveç'in ikili yardımlarının % 85'i mevzubahis 6 ülkeye gitmiştir. Ayrıca SIDA; sağlık, eğitim ve aile planlaması olmak üzere 3 alanı işbirliği yapmak için belirlemiştir (Bendroth, 2013: 7).

1970 ve 1980'li yıllar arasında ise İsveç Afrika'daki kurtuluş hareketlerine yoğun bir şekilde destek vermeye devam etmiştir (Billing, 2011: 14). Bu kapsamda 1974'te İsveç Afrika Grupları, ulusal bir örgüt olarak Uppsala'da kurulmuştur. Lund, Uppsala, Göteborg, Stockholm ve Jönköping'deki yerel Afrika gruplarından oluşan söz konusu grupların bir kısmı 1960'lı yılların başında “Güney Afrika Komiteleri” olarak Lund ve Uppsala'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Sözü edilen ve dış politikayı etkileyen ulusal örgütün amacı, Güney Afrika'da uygulanan ırkçılık, sömürgecilik ve emperyalizme karşı kurtuluş hareketlerini kendi şartlarında desteklemektir.

2.1.5. İsveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 1980-2000 Dönemi

Güney Afrika bölgesi, 1980'lerde İsveç dış yardım politikalarının merkezini oluşturmuştur. Lesotho, Angola, Zimbabve, Botswana, Mozambik ve Zambiya

1989’da İsveç’in dış yardım politikası yürüttüğü ülkelerden bazılarıdır. Söz konusu yılda, İsveç dış yardımlarının %48’i Afrika Kıtası’na yapılmıştır. İsveç hükümeti, özellikle Portekiz sömürgesi ülkelerde dış yardım konusunda büyük rol almıştır (Oden ve Wohlgemuth, 2013: 15; Hook, 1998: 10).

1980’lerde İsveç dış yardımları alanında bir diğer önemli unsur da ülkelerin ideolojik duruşları olmuştur. Uganda, Cezayir, Tanzanya, Zambiya ve Mozambik gibi sosyalist rejime sahip ülkeler bahse konu dönemde İsveç’in dış yardım politikasında geniş yer tutmuştur. Çünkü devletlerin dış politikaları, karar alıcılarının algıları ve devletin ideolojik unsurları gibi birim düzeyindeki faktörlerden etkilenmektedir. Bu kapsamda sosyalist ülkeler, 1980’lerde Afrika-İsveç dış yardımın yaklaşık %80’ini almıştır. Buna karşılık Svaziland ve Malavi gibi beyaz yönetimler ile yakın ilişkiler yürüten Afrika ülkeleri ise İsveç yönetimi tarafından görmezden gelinmiştir (Hook, 1998: 10).

1980’lerde ayrıca uluslararası düzende ekolojik denge ve çevre sorunları gündeme gelmiş ve bu durumun sonucu olarak “Yardım aynı zamanda doğal kaynakların sağduyulu bir şekilde kullanılmasına ve çevreye duyarlı olmaya yol açmalıdır.” maddesi İsveç’in dış yardım politikasına eklenmiştir. 1990’larda ise 6. ilke olarak “Yardım kadınlar ve erkekler arasında eşitliği sağlayabilmelidir.” maddesi eklenmiştir (Aktaran Cuydur, 2018: 329). Uluslararası sistemde meydana gelen değişiklikler ve birim düzeyindeki değişkenler bir arada değerlendirilmektedir. İsveç idaresi de uluslararası alanda gündeme gelen çevre ve eşitlik konuları ekseninde dış politikasını yeniden şekillendirmiştir.

1980’li yılların sonunda İsveç yönetimi, Namibya’nın bağımsızlık mücadelesini desteklemiştir. 21 Mart 1990’da Namibya’nın bağımsızlığını kazanmasının ardından verilen destek, ikili yardıma dönüştürülmüş ve Namibya’nın ekonomik kalkınmasına paralel olarak orta gelirli bir ülke düzeyine çıkarılmasına karar verilmiştir. Diğer taraftan İsveç, Güney Afrikalıların Apartheid Rejime karşı verdiği mücadeleyi de desteklemiştir. 1960’lı yıllarda başlayan söz konusu süreç, 1990’da Apartheid Rejimin yıkılmasına kadar devam etmiştir. 1994 yılında ise Nelson Mandela’nın cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından İsveç ve Güney Afrika ticaret, kalkınma işbirliği, barış ve demokrasi gibi bazı alanlarda düzenli olarak

çalışmaya başlamıştır. Güzümüzde Güney Afrika, İsveç hükümetinin Afrika'daki en önemli ihracat pazarlarından biridir (Chávez, 2007: 31)

1 Ocak 1995'te ise İsveç'in AB'ye katılması ile birlikte İsveç yönetiminin Afrika'ya dair yürüttüğü politikalarda artık AB de etkili olmaya başlamıştır. Bu katılımın sonucu olarak İsveç idaresi, Afrika'ya yönelik aldığı kararlarda daha uzun süren bürokratik süreçler ve bazı kısıtlamalar ile karşılaşmıştır (Cuydur, 2018: 337-338).

1996 yılının Ekim ayında ise İsveç yönetimi, Dışişleri Bakanlığına bağlı bir çalışma grubundan “Afrika'ya yönelik yeni bir İsveç politikası” için yeni öneriler hazırlamasını istemiştir. Söz konusu çalışmadan hükümetin beklentisi ise daha önceki politikalara nazaran daha sağlam temellere dayanan bir İsveç Afrika politikasına temel oluşturacak bir rapor olmasıdır (Wohlgemuth, 2002: 45). Çalışma grubu Sahra altı Afrika'daki 48 ülke bazında çalışmasını sınırlandırmış ve ilk etapta Afrika'nın kalkınma sorunlarına değinmiştir. Sonrasında grup, aşağıdaki 4 ana ögeye odaklanmıştır:

1. Cinsiyet eşitliği, güvenlik ve çatışma yönetimi dâhil olmak üzere Afrika'nın demokratik kültürü: Bahse konu öge, Afrika'da kamu sektörünün hesap verebilirliğini artırmak için devletin rolünü ve fırsatlarını içermiştir. Ayrıca çatışmaları önlemek ve gerçek insan güvenliği yaratmak için son derece önemli bir ögedir.
2. Uluslararası ekonomide Afrika: Söz konusu tema ekonomik reformları, ticaret politikasını, borç sorunlarını ve yoksulluğu azaltan önlemleri içermiştir. Özellikle, bölgesel işbirliği deneyimi ve fırsatları aydınlatılmalıdır. Afrika'nın AB ile ilişkileri de bir diğer önemli alandır.
3. Afrika'nın yardıma bağımlılığı ve Afrika ile diğer ülkeler arasındaki ilişkilerin değişmesine yönelik beklentiler.
4. İsveç ve Afrika arasındaki ilişkiler - mevcut durum ve gelecekteki potansiyel (Olukoshi ve Wohlgemuth, 1998).

Hazırlanan Rapor, 1998 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından İsveç Parlamentosuna sunulmuştur. Özellikle bu yeni politikada Afrika devletlerinin

özerkliği veya egemenliği, yapılacak herhangi bir ikili veya çok taraflı anlaşma ve görüşmelerde gündemi büyük ölçüde belirleme veya bağımsız olarak kontrol altına alma güçleri oluşturulması, bu duruma saygı gösterilmesi ve desteklenmesi konuları vurgulanmıştır. Başka bir ifadeyle, İsveç'in herhangi bir Afrikalı ülke ile müzakere şekli, Batı'daki diğer ülkelerle yapılan görüşme sürecinden farklı olmamalıdır (Widmalm, 1999: 35-36). Bu noktada çıkarlar dengesi olgusu kapsamında hareket eden İsveç yönetimi, Kıta ile kurduğu ilişkileri daha da ileriye taşıyabilmek maksadıyla yeni politikalar geliştirmiştir.

2.1.6. İsveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi

2000'li yıllar başladığında İsveç'in dış yardım kavramı değişmiş ve bu söylem “yeni yardım paradigması” olarak farklı bir çerçevede tanımlanmıştır. Bu değişimin sebebi, 1980'li ve 1990'lı yıllarda özellikle Afrika ülkelerindeki kalkınma sonuçlarının istenilen düzeyde olmamasına yöneltilen eleştirilerden kaynaklanmıştır. Yeni paradigma kapsamındaki yardımın amacının, yoksulluğun azaltılmasına yönelik olacağı daha net bir biçimde belirtilmiş; ancak dış yardım kavramının merkezi argümanı “yardımın etkinliğinin artırılmasına” doğru kaymıştır (Jonsson, 2021: 11). Söz konusu zemini oluşturan uluslararası etkiler ise BM, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerden gelen öneriler, Binyıl Kalkınma Hedefleri, Monterrey Konsensüs Belgesi, Roma Uyum Deklarasyonu ve Paris Deklarasyonu gibi dış yardım ile ilgili imzalanan belgelerdir. Ayrıca bu süreçler İsveç'in kalkınma programlarını son dönemlerde de büyük oranda etkilemiştir (Bendroth, 2013: 34).

2000 yılında 191 üye ülke New York'taki BM Genel Merkezinde bir araya gelerek “Binyıl Kalkınma Hedefleri” olarak bilinen 8 amaç belirlemiştir. 10 yıllık BM konferansları ve zirveleri üzerine kurulan BM Binyıl Bildirgesi'nde üye ülkeler aşırı yoksulluğu azaltmak için yeni bir küresel ortaklık kurmuştur (UN, 2022). Ayrıca, Sahra altı Afrika ülkelerine kurumsal kapasitelerin geliştirilmesinde destek olacak uluslararası bağışçıların önemi belirtilmiştir (Ridell, 2021: 17).

21 ve 22 Mart 2002 tarihlerinde Meksika'nın Monterrey kentinde Uluslararası Kalkınma Finansmanı Konferansı düzenlenmiş ve 2003 yılında “Monterrey Konsensüs Belgesi” imzalanmıştır. Mevzubahis konferansta, bütünüyle kapsayıcı ve adil bir küresel ekonomik sisteme doğru ilerlerken yoksulluğun yok edilmesi,

sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi hedeflenmiştir (Monterrey Consensus on financing for development: 5).

24-25 Şubat 2003 tarihinde Roma’da toplanan çok taraflı finans kurumları, çok taraflı ve iki taraflı kalkınma kuruluşları ve ortak ülke başkanları yoksulluğu ortadan kaldırmak için birlikteliği kuvvetlendirmek, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak, kapsamlı ve adil bir küresel ekonomik sistem için sürdürülebilir kalkınmayı oluşturmak amacıyla “Roma Uyum Deklarasyonu”nu imzalamıştır (Rome Declaration on Harmonization, 2003: 1).

2005 yılında Paris’te 100 den fazla gelişmiş ve gelişmekte olan ülke “Paris Deklarasyonu” olarak bilinen toplantıda bir araya gelmiştir. Söz konusu deklarasyondaki amaç genel ilkelerin beyanından öte, dış yardımın kalitesini ve kalkınma üzerindeki etkisini artırmak için pratik ve eyleme yönelik bir yol haritası oluşturmaktır. Uygulamaya yönelik bir kaç özel önlem ve ilerlemeyi ölçen performans göstergeleri belirlenmiştir. Dahası, önceki uluslararası anlaşmalardan farklı olarak yardım yapanların ve alıcıların birbirlerini sorumlu tutmalarını sağlamak için uluslararası bir izleme sistemi yapılması isteğinde bulunulmuştur.

Paris Deklarasyonu kalkınma yardımı ile ne yapılacağına değil, bundan ziyade yardım sürecinin nasıl yönetilmesi gerektiğine odaklanmıştır. Ayrıca bildirgede, yardımı alan ülkenin bağış ile ne yapacağına kendilerinin karar vermesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Bendroth, 2013: 13). Söz konusu deklarasyonda alıcı ülkenin ulusal mülkiyet yetersizliği, yüksek yönetim maliyetleri ve alıcı ülke ile istişare edilmeden uygulanan dış politikalar sebebiyle dış yardımın istenilen düzeye ulaşamadığı konuları ifade edilmiştir. Özellikle Sahra altı Afrika’da dış yardımın etkin kullanımının sağlanabilmesi için önemi görülen bir diğer faktör de dış yardım yapılan ülkelerdeki yerli kurumlardır. 2002 yılında IMF raporu ile de gündeme getirilen alıcı ülkelerdeki yetersiz yönetim, yolsuzluk ve bütçe dengesizlikleri gibi kurumsal başarısızlıklar özellikle vurgulanmıştır (Ridell, 2021: 16).

2000 ve 2005 yılları arasına bakıldığı zaman yolsuzluğun ve insan hakları ihlallerinin olduğu ve zayıf demokrasilere sahip ülkelerin, İsveç’ten eskisinden daha az yardım aldığı görülmüştür. Bu durumdan hareketle, İsveç yardımının dağıtılma süreci ile alıcı ülkedeki yönetim arasında bir ilişki olduğu düşünülebilir. Ancak

90'lı yıllardan önce yönetim konusu önemli bir konu olarak görülmemiştir (Chávez, 2007: 34). İsveç idaresi diğer coğrafyalar kadar olmasa da Afrika'da da bu yönde bir tutum geliştirdiği bazı ülkeler olmuştur. Örneğin 2002 yılında yardım yapan ülkelere güven verecek bir rejim değişikliği yaşayana kadar Kenya; yolsuzluk, derin insan hakları ihlalleri ve demokrasi gibi birçok yönetim alanında kötüleşen bir duruma sahip olmuş ve bu süreçte İsveç dâhil olmak üzere birçok bağışçı, Kenya'ya yaptığı yardımı azaltmıştır (Chávez, 2007: 32-33). Zira devletlerin içsel tercihleri ve stratejik kültürleri dış politikalarını etkilemektedir.

İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Bakanı Gunilla Carlsson da 2007 yılındaki bir konuşmasında, “Ve bundan 20 yıl sonra İsveçli bir bakan iki ülkeyi ziyaret ederse, İsveçlileri, Tanzanyalıları ve Zambiyalıları hala birlikte çalışırken bulacağına güveniyorum. Ancak umarım Afrika'da bulunan İsveçliler bugün olduğundan daha büyük ölçüde özel sektör temsilcileri, akademisyenler ve turistlerden oluşacaktır.” demiştir. Diğer bir konuşmasında ise Gunilla Carlsson, “Hükümet İsveç kalkınma yardımında ticarete ve kalkınmaya yüksek öncelik veriyor.” demiştir (Forsudd, 2009: 27).

İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bild 2008 yılında yaptığı bir konuşmasında, “Afrika'nın küreselleşen dünyamıza hem politik hem de ekonomik olarak tam olarak katılmasını kolaylaştırmak herkesin çıkarınadır. Bu nedenle İsveç, bu gelişmeyi desteklemek için politikasını da uyarlamalıdır.” demiştir. Ayrıca, “Hükümet bu nedenle İsveçli işletmeleri Afrika'da yeni bağlar kurmaya teşvik etmek için aktif olarak çalışıyor. Afrika Kıtası'nda ticarete, yatırımlara ve İsveç kurumsal sosyal sorumluluğuna karşılıklı yarar ve ortak çıkar doğrultusunda yoğunlaşmaktadır.” demiştir (Forsudd, 2009: 26-27).

Daha etkin bir kalkınma yardımı çağrısında bulunan İsveç de Paris Deklarasyonu'nu imzalayan ülkeler arasındadır. Ayrıca İsveç bu süreçte, alıcı ülke sayısını azaltmak için “ülke odağı” adı altında yeni bir çalışma da sunmuştur (Bendroth, 2013: 29). Özellikle Paris Bildirgesi'nden hareketle İsveç'in yeni hükümeti, 2007 yılının Ağustos ayında işbirliği yapılan ülke sayısını azaltmak için “ülke odağı” adı altında bir program yürürlüğe koymuştur. Bu kapsamda ülke odak noktası olarak yoksulluğun azaltılmasını artırmaya yönelik nihai hedef, İsveç kalkınma işbirliğinde verimliliği, etkinliği ve kaliteyi artırmak için alınan çeşitli

önlemlerden biri olarak görülmüştür. Bu kapsamda ikili kalkınma işbirliğinde 67 ülke yerine 33 “düzenli ortak devlet”e yoğunlaşılması gerektiği vurgulanmış ve diğer ülkelere yapılan yardımlar ise aşamalı olarak durdurulmuştur. Bahse konu 33 ülkeden 9’u İsveç’in uzun vadeli kalkınma işbirliğini yürüttüğü Afrika ülkeleridir. Ancak 2012’de dünya düzenindeki bir takım dış politika değişiklikleri sonucu, Güney Sudan ve Tunus da (Arap Baharı) İsveç’ten yardım alan ülkeler arasına girmiştir. 2013 ve sonrasında ise uzun vadeli ikili işbirliğine yönelik yeni bir stratejinin getirilmesiyle birlikte uzun vadeli ikili işbirliği yapılacak ülke sayısının daha da azaltılacağı ifade edilmiştir (Oden ve Wohlgemuth, 2013: 15).

2014 yılında yayınlanan “OECD Kalkınma İşbirliği Akran Değerlendirmesi İsveç 2013” raporuna göre İsveç, resmi kalkınma yardımlarını hızlandırmak ve özel sektörle işbirliği yapmak için çeşitli araçlar geliştirerek; ortak ülkelerdeki kalkınma faaliyetlerini desteklemek amacıyla özel yatırımı çekebilmek için bir katalizör olarak resmi kalkınma yardımlarını artırmaya çalışmıştır. Zira bu noktada resmi kalkınma yardımlarını artırmak ve özel sektörle çalışmak gibi içsel faktörler, İsveç’in dış politikasını etkilemiştir. Ayrıca İsveç yönetiminin “2003 Küresel Kalkınma Politikası”, İsveç’in kalkınma işbirliği politikası için güçlü bir temel olmaya devam etmiştir. İlaveten İsveç yoksulluğun azaltılmasına ve 2007’de belirlenmiş olan demokrasi ve insan hakları, çevre ve iklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınmada kadınların rolü adlı üç tematik önceliğe odaklanmaya devam etmiştir. Nitekim bahse konu rapora göre İsveç idaresi, hazırladığı programlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini ana akım haline getirmiş; insan hakları perspektifini ana akımlaştırma konusunda ilerleme kaydetmiştir. Çevre ve iklim değişikliğini ana akım haline getirebilmek için de İsveç yönetiminin daha fazlasını yapması gerekmiştir (OECD Development Co-operation Peer Review Sweden 2013, 2014: 14-15). 2006’dan bu tarafa kadar İsveç, RKY’sini Gayri Safi Milli Gelirinin %1’ine yakın bir seviyede tutmuştur. 2012 yılında ise %0,99 olarak gerçekleşen RKY ile milli gelir açısından en yüksek ikinci DAC bağışçısı olmuştur (OECD Development Co-operation Peer Review Sweden 2013, 2014: 16).

İsveç, Afrika’ya yönelik politikasında Kıta ile işbirliği için mevcut birçok aracı, kanalı ve faaliyetlerini yöneten dış politika çerçevesini ana hatlarıyla belirtmiştir (İsveç Hükümet Daireleri, 2008b). Söz konusu politika, Afrika ve AB

arasındaki stratejik ortaklığın kilit rolüne özel bir vurgu yapmıştır. Ek olarak İsveç'in Afrika'daki kalkınmaya yönelik yaklaşımında ekonomik büyüme, güvenlik, yardım ve ticaret politikaları, iklim ve çevre, sosyal kalkınma ve sağlık gibi alanlardaki girişimleri entegre bir bütün olarak görülmüş ve ele alınmıştır (OECD Development Co-operation Peer Review Sweden 2013, 2014; 28). Ülkenin stratejik kültürü de olan yoksulluğun azaltılması hedefi doğrultusunda İsveç yönetimi, 2006'dan bu yana Sahra altı Afrika'daki en az gelişmiş ülkelere yaptığı ikili yardımın payını istikrarlı bir şekilde büyük ölçüde artırmıştır. Zira 2010-2011 yılları arasında tahsis edilen ikili yardımın %62'si söz konusu ülkelere yapılmıştır (OECD Development Co-operation Peer Review Sweden 2013, 2014: 52).

2016 yılının Aralık ayında İsveç idaresi tarafından hazırlanan "Yardım Politikası Çerçevesi" kalkınma işbirliği ve insani yardım konusu; insan hakları demokrasisi ve hukukun üstünlüğü, cinsiyet eşitliği, çevre, iklim değişikliği ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, barış ve güvenlik, kapsayıcı ekonomik kalkınma, göç ve kalkınma, sağlıkta eşitlik ve eğitim ve araştırma alanlarını içermiştir. İsveç'in Afrika Kalkınma Bankası ile 2016-2018 İşbirliği Stratejisi ise sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınma, çevre ve iklim, toplumsal cinsiyet eşitliği, barış ve devlet inşası olmak üzere dört alana odaklanmıştır. Zira İsveç, 1973'te Afrika Kalkınma Fonu'na ve 1982'de AfDB'ye üye olmuştur. İlaveten İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı, 1998'den bu tarafa ilgili Banka'nın kalkınma projelerinin ve programlarının hazırlanmasına ve uygulanmasına destek olmak amacıyla fonlara katkıda bulunmuştur (African Development Bank Group, 2022).

İsveç yönetimi, Mayıs 2013'te oluşturulan 25 milyon ABD doları bedelindeki "Tarım Hızlı İzleme Fonu"nu desteklemiştir. Söz konusu fon ile Afrika'nın tarım alanına yatırım sağlayan ve yatırımı teşvik eden altyapısına finansman sağlanmıştır. 2010'da Zimbabwe'deki toparlanma ve kalkınma faaliyetlerine destek olmak amacıyla "Zimbabwe Güven Fonu"na katkıda bulunulmuştur. 2014'te faaliyete başlayan "ClimDev-Africa Özel Fonu"na katkıda sunulmuştur. Bahse konu fon, Afrika'da güvenilir, yüksek kaliteli iklim bilgilerinin üretilmesini ve yaygınlaştırılmasını, iklim değişikliği bilgilerini kalkınma programlarına entegre etmek için politika yapımcıların ve kurumların kapasite geliştirmesini desteklemektedir. İlaveten fon, iklim bilgilerinin kalkınmaya dâhil edilmesinin

değerini gösteren pilot uygulamaları yapmaktadır. Ayrıca, Afrika devletlerinin mali sektörlerini geliştirmeleri amacıyla “Making Finance Work for Africa” girişimi ile katkıda bulunulmuştur. 2007’de Heiligendamm G8 Zirvesi’nde de Afrika hükümetlerine, kalkınma ortakları ve özel sektöre Kıta genelinde finansal sektör kalkınma müdahalelerini koordine etmek maksadıyla platform sağlamak için girişimlerde bulunulmuştur. Ek olarak “Afrika Su Tesisi”ne de katkıda bulunulmuştur (African Development Bank Group, 2022).

2019 yılında yayınlanan “OECD Kalkınma İşbirliği Akran Değerlendirmesi İsveç 2019” raporuna göre İsveç yönetimi, küresel kamu mallarını desteklemek, insan haklarını teşvik etmek ve küresel zorlukları ele almak için uluslararası alanda aktif olarak çalışmaktadır. Ayrıca İsveç, barış ve çatışma önleme, “Feminist Dış Politikası” aracılığıyla cinsiyet eşitliği ve çevresel sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği alanlarında öne çıkmıştır. Ek olarak “2030 Gündemi”nin uygulanması için bir “Ulusal Eylem Planı” da hazırlanmıştır. 2017 yılında İsveç, Gayri Safi Milli Geliri’nin (GNI) %1,02’sini RKY olarak tahsis ederek, göreceli olarak en cömert OECD-DAC bağışçısı olmuştur. Böylece İsveç, GNI’nın %1’ini RKY olarak sağlama konusundaki 2006 ulusal taahhüdünü de tutarlı bir şekilde yerine getirmiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 18-19).

Bahse konu rapora göre ayrıca İsveç, cinsiyet odaklı yardım tahsisinde DAC lideri olmuştur. 2017’de iki taraflı tahsis edilebilir yardımın %87’si, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınların güçlendirilmesinin temel veya önemli bir hedef olarak görülmesi sonucu söz konusu alanlara yapılmıştır. Bu kapsamda İsveç’in 2014 yılında oluşturulan Feminist Dış Politikası, İsveç’in cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak amacıyla diplomasi, güvenlik ve ticaret gibi tüm dış politika araçlarını kullanmasını gerektirmektedir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 20).

İsveç hükümet verilerine göre, 2018’de kalkınma işbirliği alanında yönetilen 63 strateji uygulamıştır. Bunlardan 6’sı bölgesel, 25’i ülke, 13’ü küresel tema ve 19’u çok taraflı işbirliğiyle ilgilidir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 63). İsveç’in bu kapsamda Afrika’daki ortak ülkeleri ise Burkina Faso, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Kenya, Liberya, Mali, Mozambik, Ruanda, Somali, Sudan, Güney Sudan, Tanzanya, Uganda, Zambiya ve

Zimbabwe'dir. İsveç devletinin "2016-21 Sahra altı Afrika'da Bölgesel Kalkınma İşbirliği Stratejisi" ise bölgesel aktörlerin, iklim değişikliği, ekonomik entegrasyon ve ticaret gibi sınır ötesi zorluklarla mücadele etme kapasitesinin artırılmasına odaklanmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 76-77).

İsveç'in ikili yardımı, başta Sahra altı Afrika'daki devletler olmak üzere ülke stratejik kültürünün de etkisi sonucu en az gelişmiş ülkeleri; demokrasi inşasını, sivil toplumu ve cinsiyet eşitliğini desteklemeye büyük ölçüde odaklanmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 91). İsveç'in tahsis edilebilir ikili ODA'sının %51'i 2017'de Sahra altı Afrika'ya yapılmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 99). Ayrıca İsveç, dünya çapında bir doktora eğitimi sunmak için 16 Afrika üniversitesini ve araştırma enstitüsünü bir araya getiren "Afrika'da İleri Araştırma Eğitimi Konsorsiyumu" gibi Afrika ağlarını da desteklemektedir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 179).

İsveç'in 2021'deki uluslararası kalkınma yardımlarının %60'ı ikili projeler için, %40'ı ise çok taraflı işbirliği için ayrılmıştır. Bu süreçte SIDA, ikili uluslararası kalkınma yardımı ile ilgili projelerden sorumluyken; çok taraflı işbirliği ile ilgili projeler ise İsveç Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yönetilmiş ve kanalize edilmiştir. 2021'de İsveç'ten ikili kalkınma yardım alan 36 ülke bulunmaktadır. İsveç, alıcı ülkedeki mali yardım ihtiyacına, yardımın etkinliğine, dış politikaya ve ticari fırsatlara bağlı olarak hangi ülkelerin ortak olarak seçileceğine karar vermiştir (Ridell, 2021: 16).

1 Ocak 2021'de 54 ülkeyi birbirine yakınlaştıran en büyük serbest ticaret bölgesi anlaşması olan "Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması" yürürlüğe girmiştir. Dünya Bankası AfCFTA sayesinde Afrika içi ticaretin bugünkü oranı olan yüzde 17'den, 2035'e kadar yüzde 81'e çıkacağını tahmin etmektedir. AfCFTA, Afrika'daki tarife ve tarife dışı engelleri azaltarak iş ortamını iyileştirmeye ve mal ve hizmet ticaretini etkin bir şekilde uyumlu hale getirmeye hazırlanmaktadır. Söz konusu anlaşma, Kıta'da çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren İsveçli işletmeler için çok çeşitli olanaklar sunmaktadır. Business Sweden, bahse konu ekonomik entegrasyonun üretim, hızlı tüketim malları, dijital teknolojiler, sağlık ve ilaç dâhil

olmak üzere birçok sektörde İsveçli şirketler için fırsatlar sunacağını düşünmektedir (Giallourakis, 2022: 2). Kıta genelinde, iş yapma kolaylığının rekabet gücünü artırması kapsamında İsveçli işletmelerin küresel erişimlerini hızlandırma ve Afrika'ya daha fazla yatırım yapma fırsatlarını değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu süreçte Business Sweden, Afrika'da İsveçli şirketlerin küresel büyüme hedeflerini desteklemek için; sektörler arası yerel bilgiye ve küresel uzmanlığa sahip ve pazara giriş için hazırlık düzeyinin değerlendirilmesine, pazar analizi ve stratejik rehberlik sağlanmasına ve şirketlerin fırsatları takip etmesine yardımcı olabilecek üç özel ekibe sahiptir (Giallourakis, 2022: 10).

Uyumlaştırılmış ticaret düzenlemeleri ve Kıta genelinde mal ve hizmetlerin daha iyi hareketi ile Afrika için Afrika'da üretim durumu, İsveçli oyuncuların önemli bir destekleyici rolü oynayabileceği bir gerçeklik haline gelmiştir. İsveç hükümeti, 2022-2026 dönemi için Afrika ile İsveç kalkınma işbirliği alanında bölgesel bir strateji benimsemiştir. Bu bağlamda İsveç, Afrika'nın sınır ötesi zorluklarla başa çıkma kapasitesini güçlendirmeye çalışmayı planlamaktadır. İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Bakanı Matilda Ernkrans'a göre, "Kıta'nın özellikle iklim değişikliği ve çatışmaların neden olduğu krizlere karşı gücünün artırılması" konusunda desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca Kıta'nın "demokrasi ve yenilenebilir enerjiye erişim girişimleri"ni de desteklenmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma için bölgesel işbirliğini ve entegrasyonu güçlendirmek amacıyla; kalkınma işbirliği, çevre ve iklim, demokrasi ve insan hakları, göç ve kalkınma, ekonomik entegrasyon ve barışçıl ve kapsayıcı toplumlar gibi başlıca alanların da Afrika'da desteklenmesi gerekmektedir. İsveç'in Kıta ile kalkınma işbirliği, Afrika Birliği ve bölgesel ekonomik işbirliği örgütleri gibi aktörlerin güçlendirilmesine de katkı sağlayacaktır. Zira İsveç'in Afrika ile bölgesel kalkınma işbirliği AB ve AfB arasında daha köklü ve stratejik bir ortaklığa önemli bir katkı sunacaktır. İlaveten Afrika'ya yönelik söz konusu yeni bölgesel strateji, yılda 514 milyon ABD doları tutarındadır. Totalde ise bahse konu strateji, 2026 yılına kadar 103 milyon ABD doları'nı kapsamaktadır. İlgili stratejinin SIDA ve "Folke Bernadotte Akademisi" tarafından ortaklaşa uygulanması planlanmaktadır (Government Offices of Sweden, 2022; Donor Tracker, 2022).

Tablo 2.1: İsveç'in Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri (Kaynak: OECD.Stat)

İSVEÇ'İN AFRIKA'DAKİ TOPLAM ODA-DAC2a ÖDEMELERİ (USD/Milyon)										
Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Alıcı										
Afrika, Toplam	1114,3	1023,9	948,3	932,7	883,2	851,3	1022,3	1168	1179,3	1178,3
Sahra'nın Kuzeyi, Toplam	27,18	21,3	23,17	22,53	14,85	13,52	12,44	16,64	12,78	13,8
Cezayir	0,89	2,23	1,12	0,7	1,57	1,76	1,4	1,76	1,7	1,72
Mısır	4,62	7,6	8,68	8,69	5,8	4,93	2,17	3	2,14	2,58
Libya	12	6,84	6,98	6,03	2,81	4,35	4,24	5,37	5,28	6,55
Fas	..	0,09	0,36	0,23	0,29	0,24	0,26	0,2	0,2	0,3
Tunus	6,4	3,72	4,3	4,89	3,68	1,37	2,58	2,77	1,31	1,49
Sahra'nın kuzeyi, bölgesel	3,27	0,8	1,72	1,98	0,71	0,88	1,78	3,54	2,14	1,16
Sahra'nın Güneyi, Toplam	1029,2	837,35	869,4	827,2	812	804,8	968,54	1084,4	1094,4	1094,3
Doğu Afrika, Toplam	551,69	520,57	553	513,9	574,9	526,9	656,73	705,53	686,5	717,11
Burundi	5,45	2,92	1,5	1,08	0,05	2,3	4,25	6,4	2,12	3,16
Komorlar	..	0,08	0	0	..	..	..	..	..	0,06
Cibuti	..	0,06	0,05	1,85	0,81	1,47	0,92	1,35	0,63	0,72
Eritre	0,85	0,19	0,93	0,63	0,03	0,13	0,07	0,29	0,27	0,19
Etiyopya	33,53	23,2	24,2	29,62	34,74	47,64	78,68	77,35	80,22	57,92
Kenya	63,36	66,13	63,6	60,92	64,42	47,61	57,05	53,73	49,42	52,37
Madagaskar	1,35	0,76	1,05	0,86	1,15	0,82	2,09	0,72	0,68	0,91
Malavi	1,52	2,26	1,56	2,03	3,1	3,89	2,96	2,77	3,99	2,84
Mauritius	..	0,13	..	..	0,01	..	0,5	..	0	..
Mozambik	89,71	97,75	110,5	100,2	91,77	68,06	54,69	73,77	89,73	79,79
Ruanda	27,41	12,45	24,08	32,82	32,59	28,95	28,21	30,61	27,03	22,13
Seyşeller	..	0,14	..	..	..	..	0,01	..	..	..
Somali	52,36	36,07	46,76	69,67	61,27	64,7	81,96	105,28	90,96	93,66
Güney Sudan	8,25	61,55	54,45	47,26	34,26	31,9	37,24	37,19	58,17	72,36
Sudan	71,56	27,99	18,1	18,42	23,26	24,11	25,86	37,81	44,28	64,38
Tanzanya	103,19	99,08	101,9	45,48	104,7	90,67	134,46	123,16	73,39	72,8
Uganda	33,94	29,31	33,56	30,29	42,24	43,07	53,96	58,69	56,06	72,96
Zambiya	27,39	26,6	40,77	43,55	51,04	42,78	57,1	54,61	58,82	55,3
Zimbabve	31,81	33,88	29,98	29,2	29,52	28,82	36,73	41,79	50,72	46,79
Doğu Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	18,77
Orta Afrika, Toplam	217,78	84,53	90,16	74,53	73,16	83,81	91,41	120,17	114,57	123,76
Angola	1,15	1,14	0,97	1,22	1,24	1,45	1,04	0,98	0,82	1,87
Kamerun	1,45	1,64	1,36	1,87	1,69	5,38	5,08	8,64	9,72	9,91
Orta Afrika Cumhuriyeti	8,44	7,29	10,83	10,77	9,32	16,02	13,45	23,68	17,72	18,61
Çad	9,92	8,43	9,74	8,62	6,86	7,06	5,48	9,02	7,25	9,48
Kongo	0,1	0,83	-0,16	0,33	0	0	..	0	..	0,32
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	196,72	65,21	67,42	51,72	54,04	53,9	66,36	77,85	79,06	75,25
Gabon	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,09
Sao Tome ve Principe	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,09
Orta Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	8,16
Güney Afrika, Toplam	18,68	24,97	23,94	9,69	6,24	7,36	6,2	5,24	6,38	11,26
Botswana	1,74	6,1	5,22	0,03	0,3	0,28	0,25	0,14	0,12	0,04

Esvatini	0,03	0,06	0,6	2,04	0,25	0,89	0,26	0,09	0,08	0,14
Lesoto	0,06	0,27	0,13	0,1	0,1	0,13	0,17	0,24	0,13	0,13
Namibya	4,01	4,33	4,2	1,54	1,1	1,07	0,99	1	0,93	1,41
Güney Afrika	12,84	14,21	13,79	5,98	4,48	5	4,54	3,77	5,13	5,89
Güney Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	3,65
Batı Afrika, Toplam	127,45	106,94	105,2	95,73	90,89	109,4	120,96	151,82	160,99	157,87
Benin	0,29	0,58	0,72	0,72	0,65	0,87	0,7	0,65	0,27	0,86
Burkina Faso	31,03	28,73	22,38	16,54	12,81	12,4	14,54	27,37	46,52	41,75
Cabo Verde	..	..	..	0,11	0,04	0,04	..	..	..	..
Fildişi Sahili	4,37	2,57	1,65	1,14	0,81	0,71	1,08	0,99	1,09	0,95
Gambiya	0,56	0,55	0,36	0,53	0,71	0,44	0,56	0,75	1,01	0,98
Gana	0,06	0,32	0,34	0,68	0,85	0,64	1,56	0,92	0,91	1,84
Gine	0,93	1,06	0,65	1,83	1,02	0,12	0,05	0,09	0,1	0,22
Gine-Bissau	0,02	0,02	0,1	0,17	0,11	0,11	0,09	0,19	0,05	..
Liberya	41,09	34,89	30,59	32,12	26,61	25,9	24,31	38,62	35,76	35,67
Mali	27,36	24,82	36,21	27,84	31,43	32,71	38,91	45,19	45,26	33,4
Moritanya	1,16	3,17	3,07	2,2	0,66	..	..	3,97	1,48	1,38
Nijer	6,34	7,72	6,49	6,34	5,58	8,49	6,3	6,55	5,99	5,02
Nijerya	0,16	0,58	0,93	0,86	5,31	24,58	29,31	24,02	19,99	22,11
Senegal	1,68	0,2	0,91	0,89	0,8	0,76	1,71	0,36	1,5	0,39
Sierra Leone	0,66	1,17	0,29	2,66	2,23	0,15	0,69	0,76	0,29	0,79
Togo	11,73	0,59	0,57	1,09	1,29	1,49	1,15	1,39	0,76	0,75
Batı Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	11,77
Sahra'nın güneyi, bölgesel	113,58	100,34	97,09	133,4	66,77	77,28	93,23	101,6	125,91	84,33
Afrika, bölgesel	57,9	165,25	55,8	82,97	56,36	32,94	41,36	66,99	72,21	70,19

Data extracted on 22 Jul 2022 20:47 UTC (GMT) from OECD.Stat

2022 OECD verilerine göre 2011-2020 yılları arasında İsveç'in Kıta'da en fazla kalkınma alanında işbirliği yaptığı bölge Sahra altı Afrika'dır. Söz konusu bölgede en çok kalkınma yardımı yapılan ülke ise Somali'dir. İlaveten 2020 yılında Mozambik, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uganda, Güney Sudan, Sudan, Etiyopya, Kenya, Zimbabve ve Burkina Faso; Kıta'da İsveç idaresinden en fazla kalkınma yardımı alan ülkeler arasındadır.

2.1.7. SIDA

1965 yılında kurulan İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı SIDA, gelişmekte olan ülkelere yapılan kalkınma yardımını yönetmek için 1962'de İsveç'in ilk devlet yardım kuruluşu olarak kurulan Uluslararası Yardım Komitesi NIB'in görevini üstlenmiştir (Wohlgemuth, 2002: 41). SIDA, kuruluşundan itibaren diğer Nordik ülkelerde faaliyet gösteren kardeş kuruluşlardan çok daha fazla özerk bir role sahip olmuştur. Şayet bu durum, İsveç idaresinin güçlü devlet kurumlarına sahip olma geleneği ile açıklanabilir. Ancak söz konusu Ofisin kalkınma işbirliğinin tüm

alanlarındaki baskın konumu, 1960 ve 1970’li yıllarda giderek daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır. Bu durumun sonucu olarak ülkede İsveç Araştırma İşbirliği Ajansı Operasyonu (SAREC) ve sonrasında Swedfund ve İsveç Uluslararası Teknik ve Ekonomik İşbirliği Ajansı (BITS) ve en son olarak da 1991’de İsveç Uluslararası İşletme Geliştirme İşbirliği (SWEDCORP) kurulmuştur. Ülkede kalkınma yardımı alanında artan ajans sayısı, mükerrerliğe ve bu alanda belirsiz rollere sebep olmuştur. 1990’dan sonra İsveç idaresinin yardım için dış koşullarında oluşan değişiklikler sonucu daha fazla tutarlılık çağrısında bulunulmuş ve ajanslar tekrar birleştirilmiştir. Böylece, 1995 yılına gelindiğinde SIDA az çok eski yapısına geri dönmüştür (Selbervik ve Nygaard, 2016: 7).

SIDA, İsveç hükümetinin kalkınma işbirliğinden sorumlu olan devlet kurumudur. Ülkenin stratejik kültürü de olan dünyadaki yoksulluğun azaltılması misyonu çerçevesinde Ajans, İsveç parlamentosu ve hükümeti adına faaliyet yürütmektedir. SIDA’nın görevi, vergi ve diğer çeşitli bağışları ihtiyacı olan devletlere ve toplumlara ulaştırmaktır. Ofis; bazı devlet kurumları, STK ve çok taraflı kuruluşlar vb. kuruluşlar ve özel sektör işbirliği içerisinde tüm dünyadaki insanlara yönelik yoksulluğu ve baskıyı azaltmak amacıyla sürdürülebilir kalkınmaya yatırım yapmaktadır. Günümüzde ise Ajans; Afrika, Asya, Avrupa ve Latin Amerika’daki yaklaşık 35 ülke ile ikili kalkınma işbirliğine yönelik faaliyet yürütmektedir. Ayrıca Avrupa’nın yanı sıra Afrika, Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da bölgesel olarak çalışmakta ve küresel olarak yoksulluğun azaltılmasına katkı sunan kuruluşları desteklemektedir (SIDA - Swedish Development Agency, 2022; Cuydur, 2018: 333; The Government of Sweden, 2022).

Ajans, İsveç Dışişleri Bakanlığına karşı sorumludur ve mevzubahis bakanlık aracılığıyla İsveç hükümetine rapor vermektedir (Selbervik ve Nygaard, 2016: 7). Ayrıca Ofisin uzmanları, İsveç’in dış yardım politikasının oluşturulma sürecinde hükümete danışmanlık görevi de üstlenmektedir. SIDA, İsveç’in “Küresel Kalkınma Politikası”nın uygulanmasına da katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan Ajans, İsveç hükümeti tarafından seçilen yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir. Yönetim kurulu, Ajansın faaliyetlerinin etkili ve verimli bir şekilde hukuka uygun olarak yürütülmesinden ve kamu kaynaklarının tasarruflu bir şekilde kullanılmasından sorumludur (Cuydur, 2018: 333; The Government of Sweden, 2022).

İsveç devletinin RKY harcamalarından sorumlu beş ana hükümet uygulama kurumu vardır. Devletin ana ajansı, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı SIDA'dır. 2017 yılında SIDA, İsveç'in toplam RKY'sinin %47'sinin uygulanmasından sorumlu olmuştur. Diğer dört kurum ise: Folke Bernadotte Akademisi, İsveç Enstitüsü, İsveç Araştırma Konseyi ve İsveç Sivil Acil Durumlar Ajansıdır. Ayrıca İsveç'in Kalkınma Finansmanı Kurumu olan Swedfund, 2017'de İsveç'in ODA'sının %1'inden daha azını almıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019, 2019: 13).

SIDA'nın kalkınma yardımlarının büyük bir bölümü ortak ülkelerdeki STK'lar ile işbirliği içinde yapılmaktadır. Söz konusu Ofisin çok taraflı kuruluşlar ile işbirliğinde ise desteğin önemli bir bölümü çeşitli BM organlarına ve Dünya Bankası'na, daha küçük bir bölümü ise AB ile yapılan ortak yardımlara gitmektedir. İlaveten ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunan şirketler ve özel sektör kuruluşlarıyla da çalışan Ajansın kalkınma işbirliği sürecinde, İsveç kamu kurumları da önemli paydaşlarındandır. Ayrıca SIDA, yoksulluğu azaltmak ve sürdürülebilir toplumlar inşa etmek için az gelirli ülkeleri ve bu ülkelerdeki araştırmaları desteklemektedir (SIDA - Swedish Development Agency, 2022).

Günümüzde söz konusu Ofisin çalıştığı tematik alanlar ise:

- Tarım ve gıda güvenliği,
- Çevre ve iklim,
- Yenilenebilir enerji,
- Barışçıl ve kapsayıcı toplumlar,
- Eğitim,
- Sağlık,
- Ticaret,
- İş,
- Göç ve kalkınma,
- Su ve sanitasyon,

- Sürdürülebilir deniz ve su kaynakları,
- Demokrasi, insan hakları ve ifade özgürlüğü,
- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları,
- Araştırma ve yenilik,
- Cinsiyet eşitliği,
- Özel sektör geliştirmedir (SIDA-Swedish Development Agency, 2022).

Günümüzde SIDA'nın Afrika Kıtası'nda uzun vadeli kalkınma işbirliği yaptığı ülkeler; Ruanda, Tanzanya, Zambiya ve Liberya'dır. İnsani yardım yapılan ülkeler ise Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Nijer, Çad ve Nijerya'dır. Hem uzun vadeli kalkınma işbirliği hem de insani yardım yapılan Afrika devletleri ise Burkina Faso, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Mozambik, Somali, Uganda, Kenya, Güney Sudan, Sudan ve Zimbabwe'dir (SIDA-Swedish Development Agency, 2022). 2010 yılında İsveç'in yaptığı dış yardımların şeffaf ve hesap verilebilir şekilde kamuda kontrol edilebilmesi için "openaid.se"⁴ adresli bir web sitesi kurulmuş ve bu sitede İsveç hükümetinin yaptığı yardımlara ilişkin tüm bilgilere net bir şekilde ulaşılabilir (Cuydur, 2018: 334).

2021 yılı için İsveç yardımının rapor edilen açık hükümet verileri 5,62 milyar ABD doları olmuştur. Söz konusu yardımların 115,35 milyon ABD doları Afganistan'a; 114,9 milyon ABD doları Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne; 110,38 milyon ABD doları Somali'ye; 92,48 milyon ABD doları Mozambik'e ve 87,4 milyon ABD doları ise Etiyopya'ya yapılmıştır. İlaveten 2021 yılında İsveç'in en fazla faaliyet gösterdiği sürdürülebilir kalkınma hedefleri ise 1984 faaliyet ile cinsiyet eşitliği; 1717 faaliyet ile barış, adalet ve güçlü kurumlar; 1135 faaliyet ile yoksulluğu azaltmak; 977 faaliyet ile iyi sağlık ve esenlik; 805 faaliyet ile sıfır açlıktır (Open government data of Swedish aid- Openaid, 2022). İsveç hükümetinin 2021 yılı yardım verilerine bakıldığında ilk beş ortak ülkeden dördünün Afrika devleti olması, İsveç'in Afrika Kıtası'na verdiği önemin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://openaid.se/>

2.2. DANİMARKA’NIN AFRİKA POLİTİKASI

Bir zamanlar Viking akıncılarının merkezi ve daha sonra büyük bir kuzey Avrupa gücü olan Danimarka, anayasal monarşi ile yönetilen bir krallıktır. Devlet idaresinden sorumlu olan Kral ya da Kraliçe, Başbakanı ve Hükümeti atama ya da azletme yetkisine sahiptir. İlaveten Parlamento’nun veya Hükümet’in aldığı kararlar, usulen Kraliçe’nin imzası olmadan yürürlüğe girememektedir. Ancak siyasi sorumluluk hükümettedir. 1972 yılında tahta çıkan Kraliçe II. Margrethe, yaklaşık yarım yüzyıldır devletin başı olarak görev yapmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022; İNSAMER, 2022). Bir Kuzey Avrupa ülkesi olan Danimarka, Kuzey Denizi ve Baltık Denizi arasında, Almanya’nın kuzeyinde yer almaktadır. Yüz ölçümü 43.094 km² olan ülkenin nüfusu, 2022 tahmini verilerine göre 5.920.767 kişidir. 2019 tahmini verilerine göre ülkenin GSYH’si 350.037 milyar dolardır (The World Factbook, 2022). Danimarka’nın üye olduğu belli başlı uluslararası kuruluşlar ise AB, Avrupa Konseyi, AGİT, BM, DTÖ, NATO, IMF, OECD, Arktik Konseyi’dir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

2.2.1. Danimarka-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

Danimarka ve Afrika Kıtası’nın ilk ilişkileri 17. yüzyıla dayanmaktadır. Danimarka Kralı IV. Christian, Avrupa uluslararası ilişkilerinde daha güçlü bir konuma erişebilmek için 1618-1648 yılları arasında yapılan Otuz Yıl Savaşları’na⁵ katılmak istemiştir. Kuzey Atlantik bölgesindeki güç yapılarının ve ticari ilişkilerin önemli değişimine sebep olan söz konusu savaşa katılmak isteyen Danimarka, İsveç ile rekabete girmeyi tercih etmiştir. Bu kapsamda Danimarka’nın Gine kıyısındaki çalışmaları, bahse konu durumla doğrudan ilişkilidir. Ancak Danimarka idaresinin Otuz Yıl Savaşı’na girmesi yenilgi ile sonuçlanmış ve IV. Christian, yakın bir İsveç-Kuzey Almanya ticaret işbirliği tehdidiyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu durumun sonucu olarak ülke, Yeni Holstein şehri Glückstadt’taki tüccarlara ticaret koruması ve ayrıcalıklar vererek söz konusu tehdit ile mücadele etmiştir. Yine

⁵ Otuz Yıl Savaşları, 17. yüzyılda Orta Avrupa’da yaşanan dini çatışmaların neden olduğu insanlık tarihinin en uzun ve en acımasız savaşlarından biridir. Bu savaşlar süresince yaşanan çatışma, kıtlık ve hastalık gibi olumsuz koşullar sonucu 8 milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir. 1618’den 1648’e kadar süren savaş, esasında Kutsal Roma İmparatorluğu’nu oluşturan Katolik ve Protestan devletler arasında başlayan bir savaş olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa’yı hangi dinin grubun yöneteceği hakkında yaşanan çatışmalar sonucu, Otuz Yıl Savaşları geliştikçe Avrupa’nın jeopolitik çehresi, toplumdaki din ve ulus-devletlerin rolü değişmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.history.com/topics/reformation/thirty-years-war>

Danimarka hükümeti, Glückstadt ve Kopenhag'daki tüccarlar ile ilişkilerini iyi bir düzeyde tutabilmek adına her iki şehirdeki tüccarlara Gine Sahili'nde ticaret yapma hakkı vermiştir. Gine'ye giden ilk gemi böylece, 1649'da Glückstadt'tan ayrılmıştır. Fakat tüm bunlara rağmen Danimarka ile İsveç arasındaki sıkıntılı durum çözülememiş ve devam etmiştir. Bahse konu süreçte Danimarkalılar, Afrika'da başta Christiansborg ve Frederiksborg Kaleleri olmak üzere kıyı bölgede, kaleler ve ticaret istasyonları inşa etmiştir. Ancak Afrika'daki Danimarka temasları, 1659'da Afrikalılarla yapılan ilk antlaşmanın sonrasında bile kıyı bölgelerinin ötesine geçememiştir (Christensen, 2002: 4).

Danimarka ile İsveç arasında bu süre zarfında devam eden gergin dönemde Hollandalılar; daha güçlü ve İsveçlilerden daha az tehdit unsuru olarak algılamaları sebebi ile Danimarkalılara yardım etmiştir. Ama Hollandalılarla yapılan söz konusu ittifak kısa ömürlü olmuştur. Hollandalılar, İngilizlerin kıyıda bir dayanak elde etmek maksadıyla Danimarkalılarla ittifak yapmasından korkarak Danimarka kalelerine karşı saldırgan bir tutum sergilemiş ve bu durum geçici olarak 1667'deki "Breda Barış Anlaşması"yla çözülmüştür. Danimarkalılar, 1664'te Hollanda'nın "Cabo Corso Kalesi"ni işgal eden ve adını "Cape Coast Kalesi" olarak değiştiren İngilizleri desteklemiş ve bahse konu ittifak, Danimarka'nın Afrika'daki mülklerine nesiller boyu tutunabilmesinin sebebi olmuştur (Christensen, 2002: 5).

Danimarka'nın Afrika Kıtası ile ticaret dışındaki diğer teması ise köle ticareti nedeni ile olmuştur. Brezilya, Batı Hint Adaları ve Amerika'nın tütün eyaleti Virginia'da ortaya çıkan işgücü ihtiyacı sebebi ile köle ticareti ortaya çıkmıştır. Bahsi edilen faaliyet, Gold Coast'taki en önemli ekonomik faaliyet olan altın ve fildişi ticaretinin önüne geçmiş ve plantasyon sahipleri için gerekli olan düzenli bir ucuz Afrika emeği arzı için Danimarka'nın köle ticareti sürecine girişinin temeli olmuştur. 17. yüzyılın ortasından sonra ise köle ticareti, Gold Coast'ta en önemli ihracat faaliyeti haline gelmiştir. Danimarka idaresinin Batı Afrika'da en etkili olduğu dönem, kale benzeri yapıları inşa ettiği 1780'li yıllardır. Sözü edilen yapıların en önemlisi günümüz Akra'sındaki Christiansborg'dur. İlaveten söz konusu dönemde yapılmış olan toplam köle ticaretinin %1'den azının Danimarka gemilerinde yapıldığı tahmin edilmektedir (Christensen, 2002: 5; Brimnes, 2021).

Danimarka'nın 1761-1810 yılları arasında Afrika'dan 56 bin sekiz yüz köle ihraç ettiği tahmin edilmektedir. Ayrıca, Batı Hindistan vergi levhalarındaki ve gümrük belgelerindeki kayıtlara göre, 1733-1802 yılları arasında Danimarka kolonilerine yaklaşık 53 bin siyahın ithal edildiği düşünülmektedir. Ek olarak Danimarka tarafından, Batı Hint Adaları'nda 1733-1807 yılları arasında yaklaşık 70 bin kişi kadar transit köle ticareti de yapıldığı tahmin edilmektedir (Green-Pedersen, 2019: 2).

1791-92 yılları arasında Britanya, köle ticaretini ortadan kaldırmak için çalışmalara başlamıştır. 16 Mart 1792'de yayınlanan yönetmelik ile köle ticaretinin kaldırılmasına karar verilmiştir. Bahsi edilen karar sonucu Danimarka, 1803'ten itibaren köle ticaretini yasaklayan ilk Avrupalı sömürge gücü olmuştur (Green-Pedersen, 2019: 2). 1792'den sonra, Gold Coast'taki mülklerin satılması konusunda da düşünceler başlamış olsa da Hint yerleşimleri 1845'te ve Afrika kaleleri 1850'de İngilizlere satılmıştır. Söz konusu satış sonucu Danimarka'nın Afrika'daki sömürge varlığı sona ermiştir (Brimnes, 2021). Böylece Danimarka devleti, uluslararası sistemde Afrika için sömürgecilik alanında büyük bir mücadele sürecine girmek üzereyken Avrupalı devletler arasında etkisi azaltılmış ve bir sömürge gücü olarak Kıta'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. 19. yüzyılda ise Danimarka kendi topraklarını savunmakla uğraşmak zorunda kalmıştır.

2.2.2. Danimarka'nın Afrika'ya Yönelik Politikası

II. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından başka bir yıkıcı savaşın çıkmasına engel olmak isteyen bir idealist Danimarkalı 1944'te üç örgütten oluşan "The Friends of Peace Relief Organization"ı (Barış Dostları Yardım Örgütü) kurmuştur. Mevzubahis Örgüt, 1949'da adını "Mellempfolkeligt Samvirke" (Danimarka Uluslararası İşbirliği Derneği) olarak değiştirmiştir. MS başlangıçta Avrupa'da yoğun olarak çalışmıştır. 1950'lerde gelişmekte olan ülkelerin kamusal tartışmalarda yer almaya başlaması sonucu sözü edilen Örgüt, üçüncü dünya ülkelerine yönelmeye başlamış ve bu kapsamdaki ilk projelerini Gana ve Hindistan'da yapmıştır. 1990'lı yıllardan bu yana kadar da özellikle Afrika'da çalışmak isteyen gönüllüler işe alınmış ve bu gönüllülerin eğitilmesi için Kenya, Zambiya, Tanzanya, Zimbabve ve Lesotho gibi ülkelerde eğitim merkezleri kurulmuştur (Christensen, 2002: 6). Günümüzde Danimarka'nın önde gelen STK'larından biri olan MS, 45'ten fazla ülkede dünyanın

her yerindeki genç insanlar ile demokratik, adil ve sürdürülebilir toplumlar oluşturmak amacıyla insani yardım ve kalkınma işbirliği faaliyetleri yürütmektedir (Mellemfolkeligt Samvirke-ActionAid, 2022).

Kalkınma yardımı, Danimarka'nın uluslararası sistemle ve Üçüncü Dünya'daki birçok devletle olan ilişkilerinin önemli bir yönünü teşkil etmektedir (Karre, Svensson ve Svendsen, vd. 1989: 94). Zira Danimarka devleti, görece maddi gücünü, uluslararası düzende görünürlüğünü artırmak amacıyla stratejik bir dış politika aracı olarak kullanmaktadır. Bu kapsamda 1950 yılında teknik kalkınma yardımına dâhil olmak isteyen Danimarka Sosyal Demokrat Hükümeti, BM himayesi altında kalkınma yardımını araştırmak için bir proje başlatmıştır. Ülkenin bu düşünceye varmasının arkasındaki itici güç “Mellemfolkeligt Samvirke” ile siyasi ve politik olmayan gençlik örgütlerini bir araya getiren bir şemsiye örgüt olan “The Danish Youth Council”dir (Danimarka Gençlik Konseyi). Nitekim devlet içindeki farklı aktörler, devletin dış politika yapım sürecinde önemli roller alabilmektedir. Ayrıca politik olarak Danimarka'nın ikili kalkınma yardımı programı da desteklenmiş ve 19 Mart 1962'de kalkınma yardımına ilişkin ilk Yasa çıkarılmıştır (Christensen, 2002: 6).

Başlangıçtan bugüne kadar genel olarak Danimarka kalkınma yardımı, iki taraflı yardım ve çok taraflı yardım olmak üzere neredeyse iki eşit parçaya bölünmüştür. Danimarka'nın 1973'te AET'ye (daha sonra AB'ye) katılmasından sonra, AB programları aracılığıyla çok taraflı yardımları özellikle Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkelerine yapılmıştır. Ek olarak Danimarka devletinin kalkınma yardımının temel ilkesi halk arasında “en yoksul ülkelerdeki en yoksul insanları” desteklemek şeklinde vurgulanmıştır (Christensen, 2002: 6). Söz konusu söylem ile doğal olarak Danimarka kalkınma yardımının büyük bir bölümünün en yoksul kıta olan Afrika'ya yönlendirildiği düşünülebilmektedir.

Danimarka yönetimi, Afrika Kıtası'nın BM Güvenlik Konseyi'nde daha güçlü bir şekilde temsil edilmesini; Afrika Birliği, BM ve AB arasındaki geliştirilmiş işbirliğine desteğini çok açık bir şekilde ifade etmiştir (Oden, 2011: 35). Diğer taraftan savaş ve ülkelerin kırılgan yapıları gibi sebeplerle Avrupa'ya göç edilmesi, AB ve birçok ülke tarafından bir tehdit olarak görülmektedir. Bu kapsamda göçü azaltmak için en güçlü iç siyasi baskı, Danimarka'da bulunmaktadır. Şayet

Afrika'daki zorunlu göçün temel nedenlerini ele alma konusu, Danimarka'nın Afrika stratejisinin üç ana hedefinden birisidir (Oden, 2011: 37). Danimarka'nın kalkınma işbirliği politikasının başından beri iki ana politikası dayanışma ve kişisel çıkar iken; iki ana amacı da yoksulluğu azaltmak ve Danimarka'nın özel sektörünü uluslararası sisteme dâhil etmektir (Oden, 2011: 43). Danimarka, Afrika'ya yönelik stratejilerinde de çoğunlukla söz konusu ilkeler kapsamında hareket etmiştir.

Danimarka'nın Afrika politikasının bazı özel alanları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Uzun vadeli ikili kalkınma işbirliğini daha az ülke üzerinde ve işbirliği yapan her ülke içinde daha az sektör ve program üzerinde yoğunlaştırmaya güçlü bir şekilde odaklanmak.
2. Afrika'daki geniş gençlik gruplarına ve gençlere uygun işler yaratmak, eğitimi ve beceri eğitimini geliştirmek.
3. Danimarka özel sektörünün, Afrika stratejisinin hedeflerinden biri olan Afrika'daki katılımını artırma çabalarını destekleyen yeni araçlar devreye almak.
4. Danimarka yetkinliğinin rekabetçi olduğu sektörler ve konu alanları için öncelik.
5. EPA süreci için destek.
6. Afrika'daki Danimarka ile Güvenlik Konseyi'nde Afrika'nın güçlü temsilini ve BM, AfB ve AB arasında daha yakın işbirliğini destekleyen en açık politika belgesidir.
7. Göç konularına güçlü vurgu.
8. Nordik ülkeleri arasında Danimarka, Afrika'ya giden toplam ve ikili RKY'de en yüksek paya sahip olan ülkedir.
9. 2011–2014 dönemi için aynı mutlak seviyede sabitlenmiş, yardım bütçesi hacminde bir üst sınıra sahip tek ülkedir.
10. İklimle ilgili yardımın, uluslararası iklim fonlarından ziyade ikili programlarda uyum planları olarak önceliklendirmek (Oden, 2011: 42-43).

2.2.3. Danimarka'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1960-2000 Dönemi

1960'lı yıllarda Danimarka hükümeti ile çeşitli Afrika devletleri arasında bir takım anlaşmalar yapılmıştır. Bu kapsamda 26 Haziran 1964'te Danimarka hükümeti ile Kenya hükümeti arasında "Nairobi'de Bir Kadın Kolejinin Kurulması" konusunda bir anlaşmaya varılmıştır. 18 Temmuz 1968'te ise Danimarka ve İsveç hükümetleri ile Tanzanya hükümeti arasında "Tanzanya'ya İşbirliğine Dair Yardım Anlaşması" imzalanmıştır (Cervenka, 1971: 55-56). 3 Temmuz 1968'te ise Danimarka hükümeti ile Uganda Cumhuriyeti Hükümeti arasında "Teknik İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır (Cervenka, 1971: 59). 16 Kasım 1970'te de Danimarka idaresi ile Botsvana idaresi arasında "Teknik İşbirliğine İlişkin Anlaşma" yapılmıştır (Cervenka, 1971: 62).

Danimarka'nın çok taraflı ve ikili yardımlarının, ikisinin de resmi kalkınma yardımlarının kabaca %50'sini oluşturacağına ilişkin resmi açıklamaya rağmen, iki taraflı yardımda çok taraflı yardıma göre daha hızlı bir artış oranı olmuştur. 1968-9 ve 1969-70 mali yıllarında Danimarka, 11 ülke ile 38 ikili geliştirme anlaşması imzalamıştır. İkili kalkınma yardımındaki artış eğiliminin önemli sebepleri, Afrika ülkelerinin sömürge geçmişleri olmayan Nordik ülkeleriyle ikili anlaşmalar yapmaya hazır olmaları ve Afrika'nın dekolonizasyonu ve Apartheid konularında kararlı duruş sergilemeleridir (Cervenka, 1971: 17-18).

Danimarka'nın uluslararası kalkınma işbirliğine ilişkin Yasa'sı, hükümet tarafından atanan bir komitenin hazırlık çalışmalarının ardından 1971'de kabul edilmiştir. Söz konusu Yasa; 1975, 1976, 1978 ve 1980'de çeşitli hükümetler altında gündeme gelmiş ve bu kapsamda büyük yardım tartışmaları olmuştur. 1983'teki yoğun bir tartışmanın sonrasında ise büyük Sosyal Demokrat-Liberal-Muhafazakâr blok tarafından desteklenen geleceğe yönelik yardım ilkelerine yeniden karar verilmiştir. Yine 1985'te Parlamento, 1992'ye kadar kademeli olarak kalkınma yardımlarını GSMH'nin %1'ine çıkarmaya karar vermiştir (Svendsen, 1989: 92-93).

1970'li yıllarda Danimarka, Batı Afrika'da uzun süredir devam eden ticari çıkarları olmasına rağmen resmi kalkınma yardımlarını büyük oranda Doğu Afrika'ya yönlendirmiştir (Cervenka, 1971: 17-18). Sözü edilen dönemde Danimarka'nın yardım yaptığı Afrika devletleri; Kongo, Botsvana, Lesoto, Etiyopya, Gana, Fas, Kenya, Malavi, Mauritius, Tanzanya, Nijerya, Svaziland, Tunus, Uganda

ve Zambiya'dır. Bahse konu dönemde Danimarka idaresi Afrika'da 59 kalkınma projesi gerçekleştirmiştir. Bahsi geçen faaliyetlerden bazıları: Uganda'da yetişkin eğitimi projesi ve bilim enstitüsü kurulumu; Kenya'da mimarlık fakültesi inşası; Tanzanya'da bir teknik-eğitim merkezi ve bir görsel-işitsel enstitü kurulması ve Zambiya'da bir gıda kontrol projesi yapılması vb.dir (Cervenka, 1971: 20-21). Ek olarak Danimarka, Botsvana ve Svaziland'daki mülteci okullarını desteklemek için özel bir fon kullanmıştır (Cervenka, 1971: 54).

Danimarka hükümetleri, çok erken dönemlerden itibaren Güney Afrika'daki Apartheid rejimini kınamış, Portekiz Afrika'sı ve bugünün Zimbabwe'si olan Güney Rodezya'da çoğunluk yönetimi çağrısında bulunmuştur. Bu kapsamda Danimarka'nın Apartheid rejimine karşı politikası, 1960-1978 yılları arasında Apartheid mağdurlarına mali destek vermek ve 1978-1992 yılları arasında söz konusu rejime karşı mali ve siyasi yaptırımlarda bulunmak olarak iki ana döneme ayrılmıştır. Sözü edilen dönemlerde devlet görevlileri, politikacılar, STK'lar ve Danimarka sivil toplumunun diğer temsilcileri Danimarka idaresinin politikalarını geliştirmiş ve oluşturmuştur. Çünkü bir devletin dış politikası devlet içindeki liderlerin, farklı grupların, aktörlerin ve süreçlerin çıktısından oluşmaktadır. 1963'te Danimarka Dışişleri Bakanı, BM Genel Kurulu'nda Güney Afrika'ya yönelik silah yaptırımlarını destekleyerek bu eylemin tek başına yeterli olmadığını dile getirmiş ve "Apartheid Ödeneği" adı verilen bir insani bütçe tahsisi oluşturmuştur. 30 yıl boyunca tahsis edilen bahsi geçen ödenek, Danimarka'nın tüm resmi kalkınma desteğini kanalize etmiştir. Ayrıca Danimarka idaresi "ırk gözetmeksizin tüm bireyler için eşit haklara sahip, gerçek demokratik, çok ırklı özgür insanlardan oluşan bir toplum yaratmak" için eylem odaklı bir politikayı destekleyeceğini taahhüt etmiştir. Özellikle sürgündeki genç Güney Afrikalıların eğitimleri için yardımda bulunulmuştur (Christensen, 2002: 7-8; The Nordic Africa Institute, 2022).

1969'daki Sosyal Demokrat Parti kongresinde, kurtuluş hareketlerine açıkça destek veren bir karar alınmış ve 1971'de yeniden bir azınlık Sosyal Demokrat Hükümeti kurulduğunda kurtuluş hareketlerine destek önemli ölçüde arttırılmıştır. Ayrıca Angola'da MPLA'ya ve Mozambik'te Frelimo'ya destek de verilmiştir. Fakat Danimarka hükümetinin kurtuluş hareketlerini destekleme politikası, Liberal ve Muhafazakâr partilerin ağır eleştirilerine maruz kalmıştır (Christensen, 2002: 7-8).

Danimarka’da 1973’teki parlamento seçimleri sonucu kurulan Liberal Hükümet, kurtuluş hareketlerine verilen desteği kaldırma kararı almış; bunun yerine desteğin BM aracılığıyla kanalize edilmesini önermiştir. Neticede kurtuluş hareketlerinin değil, yalnızca Apartheid’in bireysel kurbanlarının desteklemesi istenmiştir. Verilen desteğin silah alımları gibi kötü durumlar için kullanıldığı iddiası gibi sebepler ileri sürülerek, Danimarka idaresinin kurtuluş hareketlerine yönelik faaliyetleri durdurulmak istenilse de söz konusu iddialar kanıtlanamamıştır. Böylece 1970’lerde oluşan bu çatışma ortamı giderek azalmış ve siyasi tartışmaya dönüşmüş; destek devam etmiş ve zamanla da artmıştır. Ayrıca yıllar içerisinde kurulan çeşitli örgütler ve dernekler de olmuştur. Bu kapsamda 1978’de kurulan Landskomiteen Sydafrika-Aktion (Güney Afrika Eylemi için Ülke Komitesi), taban düzeyinde daha koordineli bir Apartheid direnişinin başlangıcı olmuştur (Christensen, 2002: 8-9; The Nordic Africa Institute, 2022).

1982-1993 yılları arasındaki Liberal-Muhafazakâr Hükümet döneminde, Apartheid rejime karşı yapılan yaptırımlar yeniden gündeme gelmiştir. 1986’da Danimarka Parlamentosunda hükümet haricindeki geri kalan çoğunluk, Güney Afrika’ya karşı tek taraflı ticari yaptırımları kabul etmiştir. Böylece Danimarka, Güney Afrika’ya tam yaptırımlar uygulayan ilk Batılı ülke olmuştur. Söz konusu durum, ırkçılığa karşı Nordik ülkelerin mücadelesinde en önde gelen girişimlerden biri olmuştur (Christensen, 2002: 9).

2.2.4. Danimarka’nın Afrika’ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi

Danimarka kalkınma yardımı politikası, 2000’lere kadar oldukça az değişiklik göstermiştir. Ancak bahse konu politika, 2000’li yıllarda çok teknokratik bir hale gelmiş ve kalkınma yardımları çeşitli hükümetler tarafından kesintiye uğratılmıştır. Şayet devlet içindeki dinamikler ve süreçler dış politikayı etkilemektedir. Bahsi geçen durumun başlıca sebebi de Danimarka hükümetinin sol ve sağ tarafının eş zamanlı olarak şiddetle kalkınma yardımlarını eleştirmesidir (Morgenstierne, 2003: 3; Christensen, 2002: 7).

2007 yılında Danimarka’nın Sahra altı Afrika ile işbirliğine yönelik hükümetin öncelikleri konulu strateji belgesi olan “Denmark in Africa – A continent on its way” (Afrika’da Danimarka–Yolda Bir Kıta) yayınlanmıştır. 2007 yılında yeni bir Danimarka hükümetinin iktidara gelmesinin ardından, dış politikada yeni bir

yaklaşım belirlenmesi ile resmi kalkınma yardımlarının artmasının neticesinde, söz konusu strateji belgesi hazırlanmaya başlanmıştır. Strateji belgesine göre Afrika Kıtası'nın önümüzdeki yıllarda Danimarka'nın kalkınma işbirliği politikasının ana önceliği olması planlanmış ve Afrika'da yoksulluğun azaltılması temel angajman olarak belirlenmiştir. İlaveten dış ticaret, çevre ve güvenlik konularının kilit rol alacağı Afrika ile artan ve daha geniş bir siyasi politika izlenmesi amaçlanmıştır. Bulaşıcı hastalık, iklim değişikliği, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, göç ve radikalleşme gibi küresel sorunların sürdürülebilir çözümlerini bulmak için Afrika'nın eşit bir ortak olarak dâhil edilmesi gerektiği konusu da sözü edilen belgede tartışılmıştır. 2007-2011 yılları arasında Danimarka'nın Afrika ile ilişkileri için belirlenen üç stratejik hedef şunlardır:

1. Afrika'nın küreselleşmeye dâhil edilmesi.
2. Artan bölgesel entegrasyon ve Afrika ile AB arasında güçlendirilmiş işbirliği.
3. Gençlere, cinsiyet eşitliğine ve özellikle istihdam alanlarına odaklanarak Afrika için daha fazla ve daha iyi yardım politikası yapılması (Oden, 2011: 23).

Devletlerin stratejik kültürünün bir faktörü olan ülkenin coğrafi konumu, devletlerin dış politikadaki davranışlarını etkilemektedir. Denizci bir ülke olan Danimarka da söz konusu coğrafi özelliğini, dış politikasının bir aracı olarak kullanmaktadır. Küresel deniz ticaretinin %10'luk payına sahip denizci bir ülke olan Danimarka, bu alandaki ticari çıkarları içi Batı Afrika'da önemli faaliyetler yürütmektedir. Özellikle Gana'da, denizcilik alanında karşılıklı çıkar sağlamak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Örneğin DANİDA, 2007 yılında Batı Afrika Balık şirketine (Ganalı-Danimarkalı ortak bir girişim) 10 milyon Danimarka Kronu bağışlamış, yumuşak krediler vermiş ve Danimarka'nın Kalkınma Finansmanı Kurumunun desteğini sağlamıştır. Bu durumun sonucunda on yılda şirket 100 adet Ganalı istihdam yaratmış ve tilapia üretimi 28'den 4 bin tona çıkmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 107).

2009 yılının Mayıs ayında ise komisyonun eş başkanlarının Danimarka Başbakanı ve Tanzania Cumhurbaşkanı'nın olduğu "Realising the Potential of

Africa's Youth- Report of the Africa Commission” adlı Afrika Komisyonu Raporu (Afrika Gençliğinin Potansiyelini Gerçekleştirmek) yayınlanmıştır. Rapor beş uluslararası girişimi başlatmayı amaçlamıştır:

1. Afrika rekabetçiliğinin kıyaslanması,
2. Küçük ve orta ölçekli işletmeler için yatırıma erişim finansmanı,
3. Afrika girişimciliğinin serbest bırakılması,
4. Sürdürülebilir enerjiye erişim,
5. İlköğretim sonrası eğitim ve araştırmayı teşvik etmek.

Söz konusu komisyonun odak noktası, genç nesil Afrikalılar için istihdam yaratmanın önemi ve bu süreçte girişimciliğin rolü konularıdır. Bahsi geçen komisyonun kurulması ile Afrika ve Danimarka'nın özel bir ilişkisi olduğu izleniminin artırılmasının amaçlandığı düşünülmektedir (Oden, 2011: 23-24). Sözü edilen komisyon raporu ile Danimarka'nın Afrika Kıtası'na yönelik yeni kalkınma yardımı politikasında çıkarlar dengesi çerçevesinde, büyüme ve istihdam hedefinin olduğu düşünülebilmektedir. Bu doğrultuda 2009'da Danimarka'nın kar amacı gütmeyen kuruluşu olan “Gelişmekte Olan Ülkeler için Sanayileşme Fonu”, 277 milyon Danimarka Kronu Afrika'da olmak üzere toplam 642 milyon Danimarka Kronu yatırım yapmıştır. Söz konusu fon, gelişmekte olan ülkelerdeki Danimarka şirketlerine tavsiyelerde bulunmakta ve yatırım yapmaktadır (OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011, 2011: 42).

2010 yılının Mayıs ayında ise “Freedom from Poverty, Freedom to Change” (Yoksulluktan Kurtuluş, Değişim Özgürlüğü) konulu, Danimarka kalkınma işbirliği politikasında bir takım değişiklik içeren yeni bir strateji belgesi yayınlanmıştır. Bahse konu belgede, bireysel ve siyasi haklar olarak tanımlanan özgürlük ile kalkınma arasındaki bağlantıya vurgu yapılmıştır. Danimarka kalkınma işbirliğinin amacının insanları özgür kılmak ve böylece yoksulluktan kurtulmalarını sağlamak olduğu konusu vurgulanmıştır. Ayrıca sözü edilen belge, Afrika Komisyonu'nun yoksulluktan kurtulmanın bir yolu olarak özel sektöre dayalı ekonomik büyüme ve istihdam konusundaki tavsiyelerine de atıfta bulunmuştur (Oden, 2011: 24). Bu kapsamda Danimarka devleti, 2014 yılına kadar Afrika'daki özel sektör gelişimi için

2 milyar Danimarka Kronu tahsis etmeyi planlamıştır (OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011, 2011: 44).

Strateji belgesinin kalkınma işbirliği için belirlediği beş siyasi öncelik şunlardır:

1. Büyüme ve kalkınma,
2. Özgürlük, demokrasi ve insan hakları,
3. Cinsiyet eşitliği,
4. İstikrar ve kırılganlık,
5. Çevre ve iklim (OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011, 2011: 11-12).

Mevzubahis strateji belgesindeki vurgulara göre, özel sektör gelişiminin ve Afrika'nın küresel sisteme uyumunun daha da güçlendirilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Ayrıca daha önceki strateji belgelerinden de hareketle Binyıl Kalkınma Hedefleri, yoksulluğun azaltılması, çevre, toplumsal cinsiyet eşitliği (kadınların güçlendirilmesi), insan hakları ve demokratikleşme gibi temalar genellikle Danimarka kalkınma politikasının odak noktasında yer almaktadır.

2010 yılının Kasım ayında Dışişleri Bakanlığı, "Peace and Stabilisation, Denmark's Policy Towards Fragile States, 2010-2015"i (Danimarka'nın Kırılgan Devletlere Yönelik Politikası, 2010-2015 Barış ve İstikrar) yayınlamıştır. Söz konusu belgeye göre uzun vadede Danimarka, 11 kırılgan devletle ortaklık kuracak; Danimarka dış ve güvenlik politikası arasında uyumu sağlarken devlet inşasına odaklanacak; ortak bir hedefe yönelik koordineli askeri, siyasi, insani ve kalkınma yaklaşımı yürütecektir. Bu süreçte Danimarka idaresi, özellikle büyüme ve istihdam konusundaki önceliklerini hassas devletlerde uygulayabilmek adına AB, seçilmiş BM kuruluşları ve Dünya Bankası Grubu ile stratejik işbirliği yapmayı planlamıştır (OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011, 2011: 13). 2010 yılında Danimarka'nın Afrika'daki partner ülkeleri Benin, Burkina Faso, Gana, Kenya, Mali, Mozambik, Tanzania, Uganda, Zambiya iken; 2010 itibarıyla yeni ortak ülkeleri Etiyopya, Nijer, Somali, Sudan ve Zimbabwe'dir (OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011, 2011: 30).

2011’de Danimarka hükümeti, Afrika ülkelerindeki faaliyetlerini güçlendirmek için fazladan 200 milyon Danimarka Kronu fon ayırmıştır (OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011, 2011: 16). Nitekim Danimarka idaresinin, en fazla kalkınma ihtiyacının Afrika’da olduğunu düşünmesi sebebi ile Afrika Kıtası ana odak noktası olmaya devam etmiştir (OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011, 2011: 25).

2011 yılında ayrıca Danimarka “Uluslararası Kalkınma İşbirliği Yasası”nı yayınlamış ve politika tutarlılığını Danimarka dış politikasının temeli olarak belirlemiştir. 2014 yılında ise 2011 emsal incelemesinden gelen tavsiyeler doğrultusunda, Danimarka ilk politika tutarlılık planını yayınlamıştır. “A Shared Agenda: Denmark’s Action Plan for Policy Coherence for Development” (Ortak Bir Gündem: Danimarka’nın Kalkınma için Politika Tutarlılığı Eylem Planı): ticareti, finansı, gıda güvenliğini, iklim değişikliğini, barış ve güvenliği, politika değiş tokuşları üzerinde tahkim için güçlendirilmiş mekanizmaları kapsamaktadır (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 15).

Danimarka yönetimi, 2011’de 26 olan öncelikli ülke ve bölge sayısını 2015’te 21’e ve sonrasında 14’e indirmiştir. 2015’te yayınlana “the 2015 Government Priorities document”e (Hükümet Öncelikleri Belgesi) göre bu azalma, Afrika ve en az gelişmiş ülkelere odaklanmaya yol açmıştır. Bu süreçte Danimarka idaresi, yoksulluğun yaygınlığı, ortaklıkların uygunluğu ve Danimarka’nın bir fark yaratması için fırsatları değerlendirmesine dayalı olarak öncelikli ortakları seçmiş ve kırılganlık ve göçü de dikkate almıştır (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 36). Bu kapsamda Danimarka devletinin 14 öncelikli ülke ve bölgesi: Afganistan, Bangladeş, Burkina Faso, Etiyopya, Gana, Kenya, Mali, Myanmar, Nijer, Batı Şeria ve Gazze Şeridi, Somali, Güney Sudan, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti ve Uganda olmuştur (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 41). İlk aşamada Afganistan ile sınırlı olan “Danimarka Barış ve İstikrar Fonu”nun kapsamı da Pakistan ve Afrika Boynuzunu; 2012 ve 2013 yıllarında Sahel Bölgesini; Suriye, Güney Sudan ve Libya’yı kapsayacak şekilde genişletilmiştir (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 39).

2014 yılında Danimarka'nın ODA'sının %72'si, iki taraflı olarak çoğunlukla Afrika'ya ve kırılgan devletlere tahsis etmiştir. 2018'e yönelik ileriye dönük harcama planlarına bakıldığında ise Danimarka'nın ülke programlanabilir yardımının, Afrika'ya odaklanmaya devam etmesine rağmen bütçe kesintileri uygulandıkça daha da düşeceği görülmüştür (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 48). Bu azalmayı sağlayabilmek için Danimarka, Latin Amerika ve Asya'daki birkaç ülkede ve Afrika'da da Mozambik ve Zimbabve'de kalkınma işbirliğini aşamalı olarak kaldırmayı planlamıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 53).

Ocak 2015'te Danimarka hükümeti, Danimarka'daki ilgili bakanlıklar ile 12 geliştirmekte olan ülkedeki bakanlıklar arasında "Danimarka ile Ortaklık Girişimi"ni başlatmıştır. Girişim, kalkınma zorluklarını çözmek ve ülkedeki Danimarka kamu ve özel sektör varlığını genişletmek amacıyla en son teknolojiye sahip Danimarka çözümlerini getirerek karşılıklı fayda sağlamak üzerine tasarlanmıştır. Bu kapsamda Gana'da denizcilik; Kenya'da çevre, tarım ve gıda; Güney Afrika'da enerji, çevre ve yenilik alanlarında girişim başlatılmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Denmark 2016, 2016: 58).

2013-2016 yılları arasını kapsayan Burkina Faso, Nijer ve Mali'deki Batı Afrika Programı iyi işleyen insan hakları sistemlerinin geliştirilmesine katkı sunmak için çalışmıştır. Programın ortakları: üniversiteler, polis teşkilatları, insan hakları bakanlıkları, adalet bakanlıkları, ulusal insan hakları kurumları, adli yardım STK'ları, "Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu" gibi devlet aktörleridir. Programın 2015 yılındaki önemli faaliyetleri şunlardır:

- Burkina Faso Adalet ve İnsan Hakları Bakanlığı, hükümet içinde ve ilgili bakanlıklarla kabul edilen "Evrensel Periyodik İnceleme Tavsiyeleri"nin diyalogunu ve uygulanmasını koordine etmiş ve sivil toplumla istişarelerde bulunmuştur.
- Nijer Adalet Bakanlığı, Nijer'in uluslararası normatif insan hakları çerçevesine ilişkin raporlama yükümlülüklerine yanıt vermek için yeterli kurumsal mekanizmalar sağlamıştır.

- Burkina Faso Ulusal Polisi, polis okulu müfredatı aracılığıyla insan hakları kültürünü teşvik etmiştir.
- Ulusal Polis ve Nijer Ulusal Muhafızları, insan hakları uygulamalarını güçlendirmek ve Polis ve Ulusal Muhafız servislerinin ve ilgili iç kontrol mekanizmalarının etkinliğini artırmak için özel araçlar ve teknikler geliştirmiştir.
- Mali'nin İnsan Hakları Komisyonu'nun ulusal yetkisi, Mali tarafından kabul edilen UPR tavsiyeleri de dâhil olmak üzere, özellikle insan haklarının izlenmesiyle ilgili olarak güçlendirilmiştir.
- Mali'deki hukuk asistanları ağı, nüfusun hakları konusunda eğitime ve yerel topluluklara daha aktif halk katılımına katkıda bulunmak amacıyla kuzey bölgelerine genişletilmiş ve güçlendirilmiştir.
- Nijer'deki madencilik endüstrileri ile ilgili olarak, yükümlülük sahiplerinin yasal ve politik çerçeveler hakkındaki bilgileri artırılmıştır.
- Polis ve insan hakları faaliyetlerine odaklanan “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu”na; Burkina Faso, Mali ve Nijer'deki ulusal polisin çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Üç polis kurumu, polis çalışmalarında insan haklarını desteklemek için “Batı Afrika Polisi ve İnsan Hakları Platformu”nu kurmuştur.
- Cotonou-Benin'deki Abomey Calavi Üniversitesi'nde UNESCO tarafından yürütülen insan hakları yüksek lisans ve doktora programları sayesinde, Frankofon Batı Afrika'da insan hakları uzmanlığı ve kapasiteleri artırılmıştır (The Danish Institute for Human Rights, 2022).

Danimarka'nın en az gelişmiş ülkelere yönelik resmi kalkınma yardımları 2011 ile 2018 yılları arasında %58 düşmüş, Sahra altı Afrika'daki birkaç uzun vadeli programın yerini Sahel ve Afrika Boynuzu'ndaki yeni projeler almıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Denmark 2021, 2021: 35).

Son yıllarda ise Danimarka hükümetinin kalkınma işbirliği yaklaşımını iklim değişikliği ve düzensiz göç konuları şekillendirmiştir. Danimarka'nın coğrafi odağı ise Güney Afrika ve Asya'da azalan bir varlıkla Sahel ve Afrika Boynuzu'na doğru

kaymıştır. Danimarka idaresinin coğrafi ve tematik odağındaki bu değişiklik, insani-kalkınma-barış bağlantısının uygulanması da dâhil olmak üzere kırılğan bağlamlara artan bir odaklanma ile bağlantılı olmuştur (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2021, 2021: 8). Bu kapsamda Afrika Boynuzu için “2018-22 Barış ve İstikrar Programı” gibi faaliyetler başlatılmıştır (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2021, 2021: 25). Yine Somali ülke programı ile IFU’nun da katkılarıyla kapsayıcı özel sektör kalkınmasında ilerlemek amacıyla; “Norveç Kalkınma Fonu” ile birlikte “Danimarka Somali Ülke Programı”ndan sağlanan fonla, “Kuzey Afrika Boynuzu Fırsatları Fonu”na (İskandinav Fonu) yatırım yapılmıştır (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2021, 2021: 26).

Danimarka’nın göç bütçesinin ODA kısmı, ilaveten “Uluslararası Göç Örgütü”nün temel finansmanının yanı sıra, hem ikili olarak hem de Afrika için “AB Acil Durum Güven Fonu” aracılığıyla geri dönüş ve sınır yönetimi için 45 milyon DKK tahsis etmiştir (OECD Development Co- operation Peer Reviews: Denmark 2021, 2021: 44). Zira uluslararası kalkınma işbirliği alanında dünyadaki beş ülkeden biri olan Danimarka devleti, genç Afrikalı nüfusun Avrupa’ya göç etme arzusunu azaltmak için kendi ülkelerinde ekonomik büyüme, istihdam, serbest ticaret, özgürlük ve siyasi etki yoluyla fırsatlar oluşturulmasına yönelik faaliyetler yürütmelidir (The Danish Government Foreign and Security Policy Strategy 2019-2020, 2018: 7).

Danimarka ve Avrupa’ya yönelik terör tehdidi; Orta Doğu, Kuzey Afrika, Afrika Boynuzu, Sahel, Afganistan ve Güneydoğu Asya’nın bazı bölgelerindeki çatışma ve istikrarsızlıkla da bağlantılıdır (The Danish Government Foreign and Security Policy Strategy 2019-2020, 2018: 13). Uluslararası anarşiden dolayı oluşan güçlükler ve söz konusu zorluklara karşı devletlerin tehdit algıları, ülkelerin dış politikalarına yön vermektedir. Bu kapsamda Danimarka yönetimi, “Barış ve İstikrar Fonu” aracılığıyla, radikalleşmeyi, terörü ve düzensiz göçü önlemeye yönelik tedbirler de dâhil olmak üzere barış ve istikrar çabalarını güçlendirmek için 118 milyon DKK ek bütçe tahsis etmeyi planlamıştır (The Danish Government Foreign and Security Policy Strategy 2019-2020, 2018: 14). Ek olarak organize insan ticareti, Avrupa’ya giden düzensiz göçmenlerin sayısında önemli bir rol oynamaktadır. Bu

nedenle ve yeni “Küresel Göç Sözleşmesi” kapsamında Danimarka hükümeti, özellikle Afrika’daki menşe ve geçiş ülkelerinin, kendi sınırlarını kontrol etme ve insan ticareti ile mücadele etme yeteneklerini güçlendirmek için katkılarda bulunmayı amaçlamıştır (The Danish Government Foreign and Security Policy Strategy 2019-2020, 2018: 18).

Danimarka idaresi, Afrikalı genç kadın ve erkeklerin kendi ülkelerinde gelecek kurmak için fırsatlar görebilecekleri bir Afrika politikasına sahiptir. Çünkü hükümet göçü bir tehdit olarak algılamakta ve bu minvalde düzensiz göçün temel nedenlerini ele alan ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden uzun vadeli projelere ek kaynaklar tahsis etmeyi planlamaktadır. Özellikle Sahel ve Afrika Boynuzu’ndaki öncelikli bazı yoksul ve kırılgan ülkeler için daha iyi ekonomik, siyasi, sosyal fırsatlar ve haklar sağlanması amaçlanmıştır (The Danish Government Foreign and Security Policy Strategy 2019-2020, 2018: 19).

Danimarka idaresi, Avrupa’ya yapılan göçü azaltabilmek amacıyla Afrika’ya “Aile Planlaması Yardımı” yapmıştır. Söz konusu yardım ile bir takım kadın sağlığı sorunlarının üstesinden gelinmesi ve özellikle de Avrupa’ya yapılan göçmen akınını sınırlandırılması amaçlanmıştır. Dönemin Danimarka Kalkınma İşbirliği Bakanı Ulla Tørnæs, sözü edilen politika sonucunda oluşması hedeflenen “Afrika nüfus artış hızını azaltmanın Danimarka dış ve güvenlik politikası için önemli olduğu”nu ifade etmiştir. İlaveten Sosyal Demokrat Parti sözcüsü Peter Hummelgaard, “Kitlel göçün devam etmesinin nedenlerinin Afrika’da nüfus artışı ve iklim değişikliği yaşanması” olduğunu belirtmiştir (Bergin, 2017).

Dış politika aracı olarak dış yardım, insan güvenliğine yönelik tehditlerle mücadele ederek küresel alandaki güvenliğe katkıda bulunmaktadır. İnsan hakları ihlalleri, nüfus artışı, çevresel tehditler, salgın hastalıklar, savaş, terör ve zengin ile fakir arasındaki büyüyen uçurum gibi çeşitli faktörler insan güvenliğine yönelik başlıca tehditlerdir. Yoksulluk ve aşırı eşitsizlikler, genellikle sosyal istikrarsızlığın ve sivil huzursuzluğun ana nedenleridir. Bu durumlar mülteci akışlarına ve terör eylemlerine neden olabilir. Böylece dış yardım alıcı ülkede daha güvenli ve daha huzurlu bir yapı oluşturmaya yardımcı olmaktadır (Apodaca, 2017: 4).

Danimarka'nın yeni kalkınma işbirliği ve insani eylem stratejisi olan "Dünya 2030" dört öncelikli alan üzerine kurulmuştur:

1. Güvenlik ve kalkınma – barış, istikrar ve koruma,
2. Göç ve kalkınma,
3. Kapsayıcı, sürdürülebilir büyüme ve kalkınma,
4. Özgürlük ve kalkınma – demokrasi, insan hakları ve cinsiyet eşitliği.

Ayrıca gençlik, stratejinin bir diğer önemli odak noktasıdır.

Danimarka'nın "2016-2019 AfDB Grubu ile Katılımı Stratejisi"nde ana hatlarıyla belirtilen dört öncelik alanı şu şekilde ifade edilebilir:

1. Banka'yı, özel sektör tarafından desteklenen kapsayıcı ve yeşil büyümeyi başarmak için dönüştürücü bir aktör olmaya teşvik etmek,
2. Banka'nın kırılgan durumlarda istikrarı teşvik etmede güçlendirilmeye devam eden bir rolünü savunmak,
3. Banka'yı iyi yönetim arayışına ve yolsuzlukla mücadeleye öncülük etmede desteklemek,
4. Tüm operasyonlarda cinsiyet eşitliğini teşvik etmek (African Development Bank Group, 2022).

1973'te Afrika Kalkınma Fonu'na ve 1982'de AfDB'ye üye olan Danimarka devleti, günümüze kadar bir dizi Banka fonuna katkıda bulunmuştur. Bu kapsamda 2018'de kurulan "Genç Girişimcilik ve İnovasyon Vakfı Fonu", Bankanın "Afrika'da Gençlere Yönelik İşler Stratejisi"ni desteklemek amacıyla hibe finansmanını oluşturmak için oluşturulmuştur. 2012 yılında kurulan "Geçiş Sürecindeki Ülkeler Fonu", derin kurumsal değişimler geçirmekte olan geçiş sürecindeki ülkeleri desteklemek amacıyla oluşturulmuştur. "Afrika İçin Sürdürülebilir Enerji Fonu", güvenilir yenilenebilir enerji projelerinin hazırlanması için teknik yardım sağlamak adına oluşturulmuştur. İlaveten Danimarka, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ile Mayıs 2013'te kurulan ve 25 milyon ABD doları tutarındaki Afrika tarımına yatırım yapılmasını teşvik eden "Tarım Hızlı İzleme Fonu"na katkı sunmuştur. Ek olarak

Zimbabve'deki erken kurtarma ve geliştirme çabalarını destekleyen “Zimbabve Çok Bağışlı Güven Fonu”na da katkıda bulunulmuştur (African Development Bank Group, 2022).

2010’da ise Danimarka ve Banka, KOBİ’lerin yatırım ihtiyaçlarını karşılamak ve finansal kurumların kapasitesini geliştirmek amacıyla “Afrika Garanti Fonu”nu başlatmıştır. İlaveten “Afrika Su Tesis”, “Çok Donörlü Su Ortaklığı Programı” ve “Kırsal Su Temini ve Sanitasyon Girişimi”ne de destek verilmiştir. Son olarak, Afrika ülkelerinin ulaştırma, enerji, bilgi teknolojileri ve sınır aşan sularda bölgesel altyapı projelerinin hazırlanması desteklenmiş ve Bankanın ev sahipliğinde çok bağışçısı olan “Afrika’nın Kalkınma Altyapısı Proje Hazırlama Tesis Özel Fonu” için oluşturulan yeni ortaklığa katkıda bulunulmuştur (African Development Bank Group, 2022).

Danimarka Silahlı Kuvvetlerinin Afrika’ya yönelik angajmanı, Afrikalı devletlerin çatışmalarla başa çıkma kapasitelerini artırmak ve istikrarı sağlamak için kendi yardım isteklerine dayanmaktadır. Söz konusu politika ile Kıta’da, çatışma riskini azaltmaya yardımcı olunması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Danimarka Silahlı Kuvvetleri, son birkaç yıldır Afrika’da askeri işbirliği ve operasyonlar yürütmektedir. Son dönemlerde Doğu Afrika’ya odaklanan bahsi geçen çalışmalar ve girişimler arasında “Doğu Afrika Bekleme Gücü”ne ve “Bölgesel Barış Destek Eğitim Merkezleri”ne destek yer almaktadır. Ayrıca Kenya’nın, ülkenin karasuları üzerindeki kontrolünü sürdürmek için filosunun kapasitesini artırma faaliyetleri de desteklenmektedir. İlaveten Batı Afrika’da, bölgesel G5 Sahel kuvvetinin gelişimi ve Gine Körfezi’ndeki korsanlıkla mücadelede dâhil olmak üzere deniz suçlarıyla mücadelede desteklenmektedir. Nijerya’daki Danimarka Büyükelçiliğine de bir denizcilik danışmanı görevlendirilmiştir. Danimarka Özel Harekât Kuvvetleri, Batı Afrika’da yapılan FLINTLOCK ve OBANGAME EXPRESS tatbikatlarını kapsayan kapasite geliştirme tatbikatlarına katılmaktadır. Diğer taraftan BM’nin Mali, MINUSMA’daki “Barışı Koruma Operasyonları”na ve Sahel bölgesinde Fransız liderliğindeki “Barkhane Operasyonu”na askeri personelle katkıda bulunmaktadır. Danimarka idaresinin istikrar faaliyetleri için kullandığı söz konusu fon, Barış ve İstikrar Fonu’ndan gelmektedir. Bahsi edilen fon kapsamında Ukrayna, Suriye-Irak, Afganistan, Sahel, Gine Körfezi ve Afrika Boynuzu’nda bölgesel programlar ve bir

takım küçük girişimler uygulanmaktadır. Danimarka Silahlı Kuvvetleri'nin Afrika Kıtası'ndaki amaçları şöyle sıralanabilir:

- Avrupa'nın ve Danimarka'nın güvenliğini güçlendirmek. Barış ve istikrarı koruma çabası sadece Danimarka sınırında başlamaz.
- Afrika'da bölgesel ve kıtasal istikrara katkıda bulunmak.
- Afrika ülkelerinin, Kıta'daki çatışmalarla kendi başlarına başa çıkma yeteneklerini artırmak için Afrika savunma yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olmak (Danish Ministry of Defence, 2022).

Uluslararası çalışmalar için bağımsız bir kamu araştırma kurumu olan Danimarka Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü (DIIS) tarafından, Danimarka istikrar politikası için iklim ve geçim kaynaklarıyla ilgili çatışmalar kapsamında hazırlanan "DIIS Çalışma Belgesi"ne Danimarka Dışişleri Bakanlığı'ndan mali destek verilmiştir. Sözü edilen çalışma sonucunda, Danimarka'nın Afrika Boynuzu ve Sahel'deki istikrar çabalarını güçlendirebilecek gelişen kırılganlık kavramlarının belirlenmesine odaklanılmıştır. Afrika Boynuzu ve Sahel dünyanın en hassas bölgeleri arasında yer almaktadır. Mevzubahis bölgeler yoksul, temel altyapısı eksik ve kendi bölgelerinin çoğunda devlet varlığından yoksun yerlerdir. Ayrıca söz konusu iki bölge de iklim değişikliği ile birleşen çatışma ve siyasi istikrarsızlık bölgeleridir. Bahsi geçen belge sonucu hazırlanan başlıca öneriler aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Mevsimsel hareketliliğe dayalı olarak, uyarlanabilir ve esnek geçim kaynaklarının desteklenmesinde değişkenliğe odaklanmak.
- Paylaşılan kaynak ekolojilerinde hayvancılık ve çiftçiliğin tamamlayıcılığını desteklemek için "istikrara yönelik bir sistemler sistemi" yaklaşımını benimsemek.
- Uzak hinterlandların yönetimine yerel toplulukları dâhil etmek.
- Bakım ve kapsayıcı hizmet sunumu yoluyla devleti geri getirmek.
- Barış görüşmelerine devlet otoritesinin iadesi tartışmalarını dâhil etmek.
- Yerel altyapının bakımını yaygınlaştırmak.

- Birbiriyle örtüşen bölgesel ve ulusal istikrar çabaları arasında tutarlılığı ve coğrafi odaklanmayı teşvik etmek.
- Hayvancılık tedarik zincirlerine, yayla koridorlarına ve mevsimlik göç yollarına uygun hale getirerek, kalkınma çabalarında bir hareketlilik perspektifi benimsemek (Schouten, 2021; DIIS, 2022).

Tablo 2.2: Danimarka'nın Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri (Kaynak: OECD.Stat)

DANİMARKA'NIN AFRIKA'DAKİ TOPLAM ODA-DAC2a ÖDEMELERİ (USD/Milyon)										
Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Alıcı										
Afrika, Toplam	880,55	766,6	653,07	576,47	451,88	490,64	445	412,87	503,12	570,84
Sahra'nın Kuzeyi, Toplam	19,39	27,03	11,27	10,16	3,45	7,89	5,26	12,03	1,41	0,92
Cezayir	..	..	0,1	..	0,03	..	..	..	..	0,54
Mısır	10,84	13,17	3,52	2,75	-2,9	1,93	-10,79	-4,74	-5,04	-3,93
Libya	2,71	5,43	0,85	1,93	0,18	2,92	1,62	3,12	4,43	0,93
Fas	1,95	0,31	0,01	-0,07	0,58	0,26	1,66	1,47	2,05	0,08
Tunus	0,73	3,32	3,25	5,04	6	1,7	2,71	0,18	-0,03	3,31
Sahra'nın kuzeyi, bölgesel	3,16	4,8	3,53	0,5	-0,45	1,08	10,06	12	..	..
Sahra'nın Güneyi, Toplam	751,28	695,8	584,49	535,44	412,78	473,81	410,8	365,73	434,68	505,47
Doğu Afrika, Toplam	509,68	445,5	381,97	362,81	276,18	290,51	274,2	230,5	316,54	352,4
Burundi	1,79	0,92	0,03	0,47	..	-0,04	..	..	..	0,35
Cibuti	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,02
Eritre	0,28	0,05	..	..	..	..	..	..	..	0,18
Etiyopya	19,77	7,9	11,11	15,09	6,56	18,75	32,55	25,25	101,65	53,93
Kenya	64,36	53,34	44,14	44,89	59,86	50,53	36,81	38,49	43,68	60,3
Madagaskar	0,05	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Malavi	6,54	4,26	-0,04	0,07	..	0	-0,08	..	..	2,81
Mozambik	102,27	75,08	81,21	52,08	53,18	38,89	44,54	31,78	17,25	6,18
Ruanda	2,3	0,66	-0,41	..	..	..	..	..	..	5,05
Seyşeller	-0,26	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Somali	33,51	38,62	24,13	32,68	16,16	37,03	38,87	19,04	62,61	54,56
Güney Sudan	32,29	35,62	30,86	33,04	10,5	21,35	15,49	20,9	13,26	17,01
Sudan	6,85	10,35	11,42	7,56	4,66	8,46	4,58	3,07	1,1	9,06
Tanzanya	113,93	105,9	81,2	64,14	44,73	58,58	55,33	54,03	46,53	45,33
Uganda	61,57	59,94	50,61	45,57	31,66	44,78	48,55	37,27	30,38	68,5
Zambiya	37,74	32,4	26,01	37,89	19,94	1,76	-2,88	0,67	0,08	1,94
Zimbabve	26,69	20,45	21,69	29,31	28,93	10,4	0,48	0	..	7,38
Doğu Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	19,8
Orta Afrika, Toplam	4,45	0,57	10,58	5,54	1,61	2,55	3,48	..	7,82	7,89

Angola	1,06	0,01	2,6	1,14	..	..	0,31	..	..	0,28
Kamerun	0,1	..	0,54	..	..	-0,65	..	..	..	1,41
Orta Afrika Cumhuriyeti	..	..	4,08	4,42	1,61	3,21	3,17	..	3,13	2,81
Çad	0,69	-0,03	..	..	..	..	..	..	..	0,93
Kongo	0,02	0,08	3,26	..	..	..	..	..	2,35	0,13
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	2,59	0,5	0,1	-0,02	0	..	..	..	2,35	1,55
Orta Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,78
Güney Afrika, Toplam	10,41	4,94	1,32	2,01	1,65	1,28	2,42	1,73	0,38	1,29
Botsvana	..	..	-0,01	..	..	..	..	..	..	..
Esvatini	0,46	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Lesoto	0,11	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Güney Afrika	9,84	4,94	1,33	2,01	1,65	1,28	2,42	1,73	0,38	1,29
Batı Afrika, Toplam	193,62	195,9	161,17	146,47	124,33	167,67	84,52	124,15	97,27	134,19
Benin	32,72	30,24	15,3	-4,21	-0,74	0	0	-0,17	..	0,41
Burkina Faso	38,44	41,83	42,57	63,17	44,46	50,64	30,78	37,86	30,86	28,55
Fildişi Sahili	5,35	0,08	-0,09	0,68	..	0	..	..	..	0
Gambiya	0,27	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Gana	64,75	84,02	73,94	43,38	41,77	54,45	17,17	40,58	7,49	7,4
Gine	0,09	..	..	..	..	..	..	..	..	0,54
Gine-Bissau	0	0,21	-0,01	0,12	..	..	..	..	..	..
Liberya	10,57	3,17	0,16	0,18	0,53	-0,37	0	-0,18	0	0,87
Mali	28,71	13,91	37,14	30,58	23,97	41,69	27,56	28,46	43,36	49,06
Moritanya	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,02
Nijer	7,94	14,46	11,83	9,1	13,42	15,69	7,71	17,48	13,51	26,27
Nijerya	0,38	3,18	-20,15	-0,3	0,75	5,61	1,38	0,13	2,04	2,57
Senegal	0,13	0,61	..	..	..	..	..	..	..	0,09
Sierra Leone	3,4	3,27	0,14	3,76	0,16	-0,04	-0,07	..	..	1,33
Togo	0,89	0,94	0,32	..	..	..	..	..	..	0,39
Batı Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	16,68
Sahra'nın güneyi, bölgesel	33,12	48,81	29,44	18,61	9,01	11,79	46,12	9,35	12,66	9,7
Afrika, bölgesel	109,88	43,76	57,32	30,87	35,66	8,95	28,91	35,11	67,03	64,45

Data extracted on 22 Jul 2022 18:26 UTC (GMT) from OECD.Stat

OECD 2022 yılı verilerine göre 2020 yılında Danimarka, en çok Sahra altı Afrika'ya yönelik kalkınma işbirliği faaliyeti yürütmüştür. Ülkenin Afrika ülkeleri arasında en fazla kalkınma işbirliği yaptığı ülkeler: Uganda, Kenya, Somali, Etiyopya, Mali ve Tanzanya'dır. 2020'de Orta Afrika, Kuzey Afrika ve Güney Afrika ülkeleri ile yapılan kalkınma işbirliği ise oldukça düşük kalmıştır.

2.2.5. DANIDA

1962’de Danimarka idaresi, “Gelişmekte Olan Ülkelerle Teknik İşbirliği Yasası”nı kabul etmiş ve Dışişleri Bakanlığı bünyesinde geliştirmekte olan ülkeler için ilk genel ikili kalkınma yardımı programını kurmuştur. Sözü geçen program, kalkınma işbirliği yaklaşımlarını test etmek ve bu şekilde bir kalkınma yardımı idaresi oluşturmakla karakterize edilmiştir. DANIDA terimi, 1963’te Danimarka Uluslararası Kalkınma Ajansı’nın ve daha sonra Danimarka Uluslararası Kalkınma Yardımı’nın bir daralması olarak ortaya çıkmıştır. 1970’li yılların başında, Danimarka yönetiminin kalkınma yardım politikasının temeli olarak yoksulluk konusu üzerinde bir vurgu yapılmış ve 1971’de “Uluslararası Kalkınma İşbirliği Yasası” kabul edilmiştir (Cervenka, 1971: 25; Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2022).

1971’e kadar Danimarka devletinin kalkınma yardımı, Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyet yürüten “Teknik Yardım Kurulu” tarafından yönetilmiştir. Bahse konu Kurul; Ticaret, Maliye, Eğitim, Tarım gibi ilgili çeşitli Bakanlıkların temsilcilerinden oluşmuştur. Kurulun genel denetimi, hem kamudan hem de özel sektörden olmak üzere çeşitli kurumlar tarafından aday gösterilen ve Dışişleri Bakanı tarafından atanan kişilerden oluşan bir “Kalkınma Yardımı Konseyi” tarafından yapılmıştır. Dışişleri Bakanı, tüm yardım konularından sorumlu tutulmuş ve ülkenin kalkınma yardımlarının artması ile birlikte Dışişleri Bakanının sorumluluklarının büyük bölümü yavaş yavaş Kurula devredilmiştir. Sonrasında ise söz konusu sorumluluk, Danimarka Uluslararası Kalkınma Otoritesi (DANIDA) adı verilen özel bir organ haline gelen kurulun sekreteryası tarafından yürütülmüştür (Cervenka, 1971: 25).

Günümüzde de Danimarka Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren DANIDA, Danimarka’nın insani yardım ve kalkınma işbirliği alanında çalışan resmi kalkınma işbirliği ajansıdır. Bahse konu Kurul, Danimarka’nın kalkınma işbirliğinin planlanması, uygulanması ve kalite güvencesinden sorumludur. Ayrıca Danimarka devletinin bazı ülkelerde bulunan kalkınma işbirliğinin idaresinden ve yönetiminden sorumlu olan Danimarka büyükelçiliklerinde ve yurtdışındaki misyonlarında yerel ve görevlendirilmiş personel çalışmaktadır (Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2022).

Ofis, hem hedefteki yararlanıcıların hem de Danimarkalı vergi mükelleflerinin, şeffaflık ilkesi kapsamında DANIDA'nın çalışmalarını takip etme hakkı olduğuna inanmaktadır. Ayrıca Ofis, paydaşlardan gelen girdilerin ve öncelikler üzerine yapılacak bir diyalogun Danimarka'nın kalkınma işbirliği alanında daha verimli sonuçlar elde etmesine yardımcı olabileceğini düşünmektedir. Böylece şeffaf bir kalkınma işbirliği politikası yürütmeye çalışan Ajans, halkın programlardan ve projelerden elde edilen verilere erişimini kolaylaştırmak için çalışmalarını sürekli olarak artırmaktadır (Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2022).

Danimarka devletinin kalkınma politikası, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına odaklanmaktadır. Bu çerçevede program ülkeleri olarak adlandırılan belirli ülkelerde faaliyet gösteren DANIDA, kamu kurumlarına ve STK'lara da destek sağlamaktadır. Ajans, son yıllarda daha çok Afrika Kıtası'na yönelik faaliyetler yürütmektedir. İnsani yardım, insan hakları, sosyal ve ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve iyi yönetim, güvenlik ve terörle mücadele, çevre ve mülteciler, Ajansın faaliyet yürüttüğü diğer kalkınma alanlarıdır. Ayrıca Ofis, "Danimarka'nın HIV/AIDS ile Uluslararası Mücadeleye Destek Stratejisi"ni de başlatmıştır. Ofisin programları, uygulama ülkelerinde bulunan Danimarka misyonları aracılığıyla yerel olarak yönetilmektedir. Ofis, kalkınma araştırmalarının sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir parçası olduğunu düşünmekte ve kuruluşlara hibe sağlamaktadır. İlaveten kalkınma araştırmaları, Danimarka idaresinin, kalkınma politikaları tarafından belirlenen kalkınma amaçlarına ulaşılması için bilgi sağlamayı hedeflemektedir (fundsforNGOs, 2022; Devex, 2022). DANIDA'nın Afrika'da son yıllardaki öncelikli on ülkesi ise Burkina Faso, Etiyopya, Gana, Kenya, Mali, Nijer, Somali, Güney Afrika, Tanzanya ve Uganda'dır (Estmann ve Hansen ve Rand, 2021; 10).

2.3. NORVEÇ'İN AFRİKA POLİTİKASI

Norveç demokratik, parlamenter ve temsiliyetçi bir yapı ekseninde "anayasal monarşi" ile yönetilmektedir. Yönetimde Kral'ın siyasi gücü oldukça sınırlı düzeyde simgesel bir yapıdadır. Günümüzde ülkenin başında bulunan Kral V. Harald, 1 Ocak 1991'de tahta çıkmıştır. Ülkede yürütme görevi ise Kral ve Başbakan idaresindeki Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Coğrafi olarak Kuzey Avrupa, Kuzey Denizi ve Kuzey Atlantik Okyanusu kıyısı ve İsveç'in batısında yer alan Norveç'in yüz ölçümü 323.802 km²'dir. 2022 tahmini verilerine göre Norveç'in nüfusu 5.553.840 kişidir. 1960'ların sonlarında komşu sularda petrol ve gazın keşfi ile Norveç'in ekonomisi hızla gelişmiştir. 2019 tahmini verilerine göre GSYH'si ise 405.695 milyar dolardır (The World Factbook, 2022). Ülkenin üye olduğu belli başlı uluslararası ve bölgesel kuruluşlar: Avrupa Konseyi, AGİT, BM, DTÖ, NATO, OECD, IMF, EFTA, Nordik Konseyi, Arktik Konseyi, Baltık Denizi Devletleri Konseyi, Barents Avro-Arktik Konseyi'dir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

2.3.1. Norveç-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

Norveç ve Afrika ilişkilerinin tarihsel arka planında misyonerlik, balina avcılığı ve nakliyecilik (deniz yoluyla mal taşıma) olmak üzere üç farklı etki ön plana çıkmaktadır (Asante, 2018: 116). Bu doğrultuda Afrika Kıtası ile kurulan ilk ilişkiler 1840'lara dayanmaktadır. 1840'dan itibaren Norveçli misyonerler, ilk olarak Güney Afrika'da daha sonra da Madagaskar, Kamerun, Tanzanya, Etiyopya ve Mali'de misyonerlik faaliyetleri yürütmeye başlamıştır (Tostensen, 2002: 32).

19. yüzyılda Norveçli balina avcısı Svend Foyn tarafından zıpkın topu icat edilmiş ve bu durum sayesinde ülkenin balina avcılığı filosu sanayileşmeye başlamıştır. 1920'li yılların sonunda ise Norveç, denizlerde öldürülen tüm balinaların yarısından fazlasını öldürmüş ve balina yağının önde gelen üreticisi olmuştur (O'connel, 2022). Böylece 20. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde, Güney Atlantik'te ve Antarktika'da yaptığı ticari balina avcılığı sayesinde dünyanın en büyük balina avcısı olan Norveç, Afrika'yı bahse konu alandaki çıkarları için kullanmaya başlamıştır. Zira Namibya, Güney Afrika, Mozambik, Angola ve Gabon gibi Afrika Kıtası'nın güney kıyıların yer alan limanlar, balina işleme tesisleri kurmak ve balina avcılığı seferleri düzenlemek için tedarik kaynakları olarak kullanılmıştır. 2000'li yıllarda ise Norveç hükümetinin söz konusu endüstrisi, aşırı avlanma nedeni ile fiilen bitmiştir (Tostensen, 2002: 32).

Sözü edilen Kıta ve ülkenin geçmişteki ilişkilerine, denizci devlet olan Norveç'in ticari denizcilik çıkarları da etki etmiştir. Zira ülkelerin coğrafi yapıları, stratejik kültür ögesi kapsamında dış politikalarını etkilemektedir. Norveçli denizciler yıllar içerisinde, Afrika Kıtası'nın uzun kıyı şeridindeki birçok limanına

sayısız ziyarette bulunmuştur. Norveç devletinin, Kıta ile karşılaşması genellikle Afrika'nın kıyı kasabalarıyla sınırlı olsa da bu ziyaretler Norveçliler için bir Afrika görünümü sağlamıştır (Tostensen, 2002: 32). İlaveten 1970'lere kadar Norveç ekonomisinin en önemli ihracat alanları balık, odun ve nakliye hizmetleridir (Tenold, 2019: 2). Bu kapsamda 1911'de deniz yoluyla mal taşımak için Norveç-Afrika-Avustralya Hattı kurulmuştur (Tenold, 2019: 116). İlk kez Norveç gazetelerinde 1880 yılında kullanılmış olan ve aslında Kroo veya Kru Sahili'ndeki insanlar için kullanılan "krooboy" terimi ise; Afrika kıyılarındaki sözü edilen denizcilik faaliyetleri esnasında düşük ücretler karşılığında Afrikalılara yaptırılan tekne temizleme, yıkama, boyama gibi genel bakım işleri için kullanılmıştır. Daha sonra bahse konu terim Afrika'daki her türlü gündelik iş için genel bir terim haline gelmiştir (Tenold, 2019: 240).

Afrika için Norveç, hiçbir zaman sömürgeci bir güç olmasa da birçok Norveçli, Kıta'daki bilimsel keşif gezilerine katılmış ve bazıları Belçika Kongo'sunda kamu hizmeti, ordudaki pozisyonlar ve ulaşım sistemleri yapım süreci için işe alınmışken; bazıları Kongo ve Mısır'da yargıç olarak görev yapmıştır. Büyük bir grup Norveçli ise Güney Afrika'ya ve plantasyon işlettikleri diğer birkaç Afrika ülkesine göç etmiştir (Tostensen, 2002: 32).

2.3.2. Norveç'te Misyonerlik ve Yardım İlişkileri

Norveç'te, 19. yüzyılın ortalarından itibaren misyoner örgütleri, dünyanın diğer bölgeleriyle iletişim aracı olarak özel bir önem kazanmış ve söz konusu bölgelere ülke nüfusundan daha fazla misyoner gönderilmiştir (Simensen, 2006: 1). 1842'de kurulmuş olan Norveç Misyon Derneği, Norveç Kilisesi'ne dayanan gönüllü bir organizasyondur. Mevzubahis organizasyon, dünyanın dört bir yanındaki kiliseler, ortak kuruluşlar ve gönüllü kişiler ile birlikte, Hz. İsa'ya olan inancı paylaşmak, adaletsizlikle mücadele etmek ve yoksulluğu ortadan kaldırmak gibi konular için çalışmaktadır (OCHA, 2022).

Tarihi 1842'ye dayanan bahse konu Lutheran misyonu NMS, 1870 ve 1930 yılları arasında Hristiyan misyonerler olarak faaliyet göstermiştir. Bu doğrultuda ilk NMS misyonerleri, 1844'te Güneydoğu Afrika kıyısındaki Durban sahil kasabasına ulaşmıştır. 1843'te İngiliz Natal Kolonisi ilan edilmiş olan söz konusu bölgede, misyonerlik faaliyetleri için hedef grup Zulu etnik topluluğu olmuştur. Natal'ın doğu

sınırında egemen bir Afrika krallığı olan Zululand'a yerleşen misyonerler, bahse konu bölgede bir görev istasyonu kurmuştur. İlaveten 1844'ten 1930'a kadar, 56 erkek ve 76 kadın misyoner, Norveç'in Zululand ve Natal misyon bölgesinde faaliyet göstermiştir (Tjelle, 2013: 1-2). Daha sonra Madagaskar, Tanzanya, Etiyopya, Kamerun ve Mali'ye yayılan Norveçli misyoner gruplar faaliyetlerini, söz konusu ülkelerde de yürütmeye devam etmiştir (Tostensen, 2002: 32). 1962'de Norveç Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın kurulmasının ardından, Norveç misyon dernekleri kalkınma yardım sistemiyle bağlantı kurmaya başlamıştır. Yerel kiliseler için Batılı yardım kuruluşlarıyla bağlantı kurmak, maddi gelişmeyi sağlamak için artan kaynaklar anlamına gelmiştir (Simensen, 2006: 11).

Uluslararası alanda oluşan koşullar, iç siyasal imkânlar ile birlikte değerlendirildiğinde devletlerin davranışları daha net anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle 1960'lı yılların başında "kalkınma" önemli bir konu haline geldiğinde, Batılı yardım kuruluşlarının da kurulması ile birlikte uzun süredir faaliyet gösteren misyon yerel kilise ağları, kamu kalkınma yardımının ihtiyaç sahibi ülkelere kanalize edilebilmesi için bir araç haline dönüştürülmüştür. Diğer taraftan "Kirkens nødhjelp" (Norveç Kilise Yardımı) "inanç temelli" bir insani yardım kuruluşudur; müjdeci bir kuruluş değildir ve genellikle "dini STK'lar" kategorisine dâhil edilmemektedir. Ama uluslararası yardım sisteminin gelişmesi sonucunda kiliseler, devlet tarafından bir STK olarak tescil edilen ve uluslararası yardım ağıyla bağlantılı olan belirli bir "kalkınma kanadı" kurmuştur. Söz konusu durum, kalkınma yardımının bahsi geçen alanda da yaygın etkisini göstermektedir (Simensen, 2006: 1-2).

1950'den sonra misyonerlerin bağımsız Madagaskar Lutheran Kilisesi çatısı altında hizmet verdiği bölgede, misyonerler Madagaskar'ın merkezindeki tarımsal kalkınma alanına destek vermiştir (Simensen, 2006: 4-5). Diğer bir örnekte ise 1953'te Norveç Lutheran Misyoner Derneği tarafından, Tanzanya'nın çorak ve seyrek nüfuslu Mbulu bölgesinde, Haydom Hastanesi ve Sağlık Merkezi kurulmuştur. 2004'te yaklaşık %20 oranında NORAD tarafından da finansal olarak desteklenen söz konusu merkez, Tanzanya'daki en iyi hastanelerden biri olmasının yanı sıra, yol yapımı, temiz su elde edilmesi, uçaklar için bir iniş pisti, personellerin çocukları için okul ve çeşitli tarımsal girişimler gibi birçok yan alanda da hizmet sağlamıştır (Simensen, 2006: 6). 1990'dan sonra siyasi koşulluluğun gündem olması

ve “sivil toplum” kavramının yardım düşüncesinde önemli hale gelmesi sonucu ise yerel kiliselerin rolü, Batılı yardım kuruluşlarının gözünde yeni bir önem kazanmıştır (Simensen, 2006: 10).

2.3.3. Norveç’in Afrika’ya Yönelik Politikası

Norveç, 1397’de Danimarka ile 4 yüzyıldan fazla sürecek bir birliğe dâhil olmuştur. 1814 yılının başlarında ise Norveç, Danimarka ile yaptığı birlikten ayrılmış ve aynı yıl ülkenin İsveç’e bırakılmasına direnen Norveç halkı, yeni bir anayasa kabul etmiştir. Ancak sonrasında İsveç, Norveç’i işgal etmiş ve bir İsveç Kralının altındaki birliği kabul etmeleri karşılığında Norveç’in anayasasını korumasına izin vermiştir. 19. yüzyıl boyunca, Norveç’te milliyetçilik akımı giderek artmış ve bu sürecin sonunda ülkede bağımsızlığı kazandıran 1905 referandumu yapılmıştır. Norveç hükümeti, I. Dünya Savaşı’nda tarafsız kalmasına rağmen, nakliyesinde ağır kayıplara uğramıştır. II. Dünya Savaşı’nın başında ise tarafsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen, 1940-1945 yılları arasında Nazi Almanyası tarafından işgal edilmiştir. 1945 yılında BM Güvenlik Konseyi’ne üye olan Norveç yönetimi, 1949 yılında ise tarafsızlıktan vazgeçmiş ve NATO’ya üye olmuştur (The World Factbook, 2022; Indresøvd, 2007: 83; Aamotsbakken, 2008: 764).

1905’te tam bağımsız bir devlet olan Norveç, dünya siyasetinde küçük bir ülkedydi (Tenold, 2019: 5). Norveç ekonomisi 1905’ten sonra büyümeye devam etmiş ve ülkede hızlı bir sanayileşme dönemi yaşanmıştır. Ancak 1920’lerin sonunda dünyada yaşanan ekonomik kriz sebebi ile Norveç’te de işsizlik sorunu baş göstermiş ve II. Dünya Savaşı esnasında beş yıl süren Nazi Almanyası işgali, Norveç’in ekonomisine ağır yükler getirmiştir. Savaş sonrası dönemde devletin yeniden inşası süreci kısa sürmüş ve ülkede istikrarlı bir ekonomik büyüme yaşanmıştır. 1969’da Kuzey Denizi’nde petrol ve daha sonrasında doğal gaz rezervlerinin bulunması da önemli bir petrol ve gaz üretimine ve ihracatına yol açmıştır. Böylece milli gelir hızla artmıştır (Indresøvd, 2007: 89-90).

Norveç’in ilk ikili kalkınma yardımı programı, Hindistan hükümeti ile 1952 yılında yapılmıştır. Bu doğrultuda söz konusu iki ülke arasında, Güneybatı Hindistan’da balıkçılık ve balık işleme endüstrisinin geliştirilmesine destek veren bir anlaşma imzalanmıştır. 1952’den bu yana Norveç’in kalkınma yardımları için

ödenekleri istikrarlı bir şekilde artış göstermiş ve 1968 yılında da Nijerya'ya büyük çaplı bir yardım yapılmıştır (Cervenka, 1971: 14-15).

Norveç Kalkınma İşbirliği Ajansı NORAD, 1968 yılında kurulmuş ve 2004 yılına kadar Ajans ana uygulayıcı yardım kuruluşu iken, Norveç Dışişleri Bakanlığı politika yapıcı olarak faaliyet göstermiştir. Ayrıca NMFA, çok taraflı ve insani yardımla ilgili uygulamadan sorumlu olmuştur (Selbervik ve Nygaard, 2006: 8). 1969'ta Norveç, ikili ve çok taraflı yardımların toplam yardım payı içinde eşit olarak bölünmesi gerektiğini öne süren bir kılavuz geliştirmiş ve bahsi geçen kılavuzu 1972'de resmileştirmiştir. Fakat çoğunlukla ikili yardıma öncelik verilmiştir. 1990'lar boyunca da Norveç'te çok taraflı yardımın konumu zayıflamıştır (Selbervik ve Nygaard, 2006: 20).

Afrika politikası, 1990'lara kadar Norveç hükümetinin resmi dış politikasında merkezi bir noktada olmamıştır. Bu duruma Norveç'in Afrika Kıtası'na coğrafi olarak uzak olması, Norveç'in söz konusu Kıta'da sömürge geçmişinin ve savunacak stratejik çıkarlarının olmaması gibi sebepler neden olmuştur. İnsani yardım olarak dağıtılan Norveç yardımının payı ise 1990'larda hızla artmaya devam etmiştir. Bu doğrultuda 1990'lardan sonraki ikili ilişkilerde de yardım politikası ön plana çıkmıştır (Tostensen, 2002: 32; Selbervik ve Nygaard, 2006: 8). Ek olarak BM'nin belirleyici etkisinin yanı sıra, Norveç idaresinin Afrika'ya yönelik resmi politikası büyük oranda kiliseler, STK'lar ve sendikalar gibi sivil toplum tarafından yönlendirilmiştir. Çünkü bir devletin dış politikası, ülke içi siyasi yapısında yer alan farklı aktörlerin etkisi ile de belirlenebilmektedir. Zira Norveç hükümetinin, Güney Afrika ve Namibya'daki Apartheid ve ırkçı azınlığa karşı uyguladığı yaptırımlardaki itici gücün büyük çoğunluğu BM sisteminden gelmiştir. Genel olarak, 2000'lerden geriye dönük olarak bakıldığında sadece Norveç'in son 50 yılda bilinçli bir Afrika politikası izlediği söylenebilir (Tostensen, 2002: 33).

2010'larda Norveç'in Sahra altı Afrika ile ikili ilişkileri geleneksel olarak kalkınma yardımı ve misyonerlik çalışmalarıyla bağlantılı olsa da, 2008 yılında yayınlanan "Africa Strategy-Platform for an Integrated Africa Policy" (Afrika Stratejisi-Entegre Afrika Politikası Platformu) sayesinde işbirliği sürekli olarak farklı alanlara doğru genişletilmektedir. Nitekim söz konusu Platforma göre Norveç hükümeti; sağlık, çevre sorunları, barış ve çatışmaların çözümü gibi bazı dış politika

alanlarında birkaç Afrika ülkesiyle siyasi görüşmelere başlamıştır (Oden, 2011; 26-27).

Günümüzde ise Norveç'in kalkınma politikası; insan hakları, ekonomik kalkınma, demokratikleşme, iyi yönetim ve insanları yoksulluktan kurtarabilecek önlemleri teşvik etme gibi konulara dayanmaktadır. Bu kapsamda insani yardım, eğitim, iklim, yenilenebilir enerji ve çevre, küresel sağlık, özel sektör geliştirme ve iş yaratma gibi alanlara öncelik verilmektedir (African Development Bank Group, 2022). Bu doğrultuda kalkınma politikasını şekillendiren Norveç hükümeti, Afrika Kıtası ile ikili ilişkilerini her geçen gün güçlendirmektedir.

2.3.4. Norveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 1970-2000 Dönemi

1973 Norveç Parlamentosu, Norveç kalkınma yardımı kapsamında GSMH'nin %1'ini hedef olarak belirlemiştir. Söz konusu hedefe birkaç yıl sonra ulaşılmış ve 1980'lerde, ODA payı kabaca bu seviyede kalmıştır. 1990'da ise Norveç'in GNI'si %1,2'lik bir ODA yüzdesine sahiptir. Bahse konu oran 2000'de istikrarlı bir şekilde %0,8'in altına düşmüş ve 2000'den sonra tekrar artmaya başlayarak 2003'te %0,9 oranına ulaşmıştır (Selbervik ve Nygaard, 2006: 12). Bu süreçteki politikalar kapsamında Norveç hükümeti, Afrika Kıtası'na da kalkınma yardımı yapmıştır.

1970'li yıllarda Norveç tarafından Afrika'ya yapılan kalkınma yardımları Tanzanya, Kenya, Uganda ve Zambiya'da yoğunlaşmıştır. Bahsi geçen dönemde Norveç hükümeti tarafından sağlanan toplam ikili yardımın yaklaşık %40'ı Afrika'ya yapılmıştır. Norveç'in söz konusu ülkelere yaptığı ikili yardım, büyük oranda eğitim programlarıyla ilgilidir ve sermaye yardımı ile teknik yardım arasındaki ince bir ilişki ile karakterize edilmiştir. Yine Doğu Afrika ülkeleriyle yapılmış olan teknik yardım anlaşmaları çerçevesinde sağlanan personel ile ilgili olarak, "Doğu Afrika Topluluğu" ve Doğu Afrika üniversitelerine ağır teçhizatın kurulumu, binaların inşası ve diğer sermaye girdileri için nispeten büyük ödenekler aktarılmıştır. Norveç, ayrıca Gana'da bir balıkçılık eğitim projesine katılmıştır. İlaveten Norveç idaresi, 1964'ten beri Tunus'taki bir endüstriyel projenin danışmanlık hizmetlerini finanse etmiş ve 1970'te söz konusu ülkeye bir konut programı için 280 bin Sterlin vermiştir. Son olarak bahsi edilen yıllarda Uganda, Etiyopya, Tanzanya ve Kongo'daki (Kinşasa) sağlık projeleri kapsamında kar amacı gütmeyen Norveç kuruluşlarına;

Kongo (Kinşasa), Madagaskar, Etiyopya ve Lesoto'daki eğitim projelerine ve Nijerya, Cezayir ve Kamerun'daki tarım projelerine destek vermiştir (Cervenka, 1971: 21).

1970'lerde ayrıca Finlandiya, İsveç, Norveç ve Danimarka tarafından Kenya'daki "Nordik Kooperatif Projesi" ortak bir şekilde desteklenmiştir. 5 yıllık olan yaklaşık 10 milyon dolarlık sözü edilen proje esasen eğitim ve öğretim ile ilgili bir kooperatif kolejinin işletilmesi için yapılmıştır (Cervenka, 1971: 22-23). Ek olarak NORAD, 1968'lerde Kenya, Tanzanya, Uganda ve Zambiya'da yerel ofisler kurmuştur (Cervenka, 1971: 28).

Norveç yardımlarında hümaniterlik, en başından beri en önemli motivasyon olmuş; 1980'lerde ve 1990'larda da bu temel güdü önemini korumuştur. Ama 1980-1992 döneminde, insancılığın yanı sıra güç ve prestij de Norveç yardımının en önemli iki motivasyonu unsuru olmuştur. 1995 ile 1998 yılları arasındaki dönemde ise prestijin önemi azalmış ve söz konusu olgu yerini kişisel çıkar olarak adlandırılan şeye bırakmıştır (Selbervik ve Nygaard, 2006: 221).

1991'de Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra, Norveç kalkınma işbirliği alanında uluslararası alanda orantısız bir güç kazanma isteği baş göstermiştir. Bu minvalde Norveç, uzun vadeli çıkarları için de BM ve Dünya Bankası tarafından başlatılan çeşitli yardım faaliyetleriyle birçok Üçüncü Dünya ülkesinde ekonomik ve siyasi istikrarı sağlamaya çalışmıştır (Asante, 2018: 121). Norveç yönetimi, bahsi geçen uzun vadeli politikaları çerçevesinde Afrika Kıtası'nda da faaliyetlerini yürütmeye devam etmiştir.

Norveç idaresi 1990'lı yıllardaki kalkınma yardımlarını, başta Doğu ve Güney Afrika'daki ülkeler olmak üzere birkaç ülke ve bölgede yoğunlaştırmıştır. Böylece Norveç, etkili yardım ve kalkınma işbirliğini sağlamak için kalkınma yardımında birkaç ülke ve sektöre odaklamayı tercih etmiştir. Afrika'daki sözü edilen kalkınma ortaklarından bazıları Kenya, Tanzanya, Zambiya Uganda, Mozambik ve Botsvana'dır. Norveç hükümetine göre kalkınma yardımı ve işbirliğinin bu şekilde bazı bölgelerdeki ülkelerde yoğunlaşmasının temel sebebi, en yoksul ülkedeki en yoksul insanları desteklemeye yönelik Norveç politikası olmuştur. Norveç'in Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme angajmanları, siyasi ve

ekonomik istikrar ve uluslararası güvenlik gibi küresel ortak iyiliği teşvik etme ahlaki yükümlülüğüne dayanmaktadır. Ancak bazı araştırmacılara göre Norveç idaresinin kalkınma yardımının Güney ve Doğu Afrika’da yoğunlaşmasının sebebi, söz konusu ülkelerde Norveç’in göreceli maddi gücü ekseninde kimlik ve müttefik kazanma düşüncesine dayanmaktadır. Bahsi edilen argüman Norveç’in Botsvana, Mozambik, Zimbabve ve Güney Afrika gibi ülkelerde diplomatik misyonlar kurmasına dayandırılmıştır (Asante, 2018: 116).

Güney Afrika’daki ulusal kurtuluş mücadelesi sürecine Norveç desteği, Afrika ile yardım ilişkisinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Komşu ülkelerdeki mülteci kamplarında ANC’ye verilen Norveç ve İskandinav desteğinin büyük çoğunluğu, Norveç Halk Yardımı aracılığıyla kanalları edilmiş ve yönetilmiştir. Zira 1992’de “Norveç Halk Yardımı”, ANC’nin daveti üzerine Güney Afrika’da ayrı bir ofis kuran ilk yabancı örgütlerden biri olmuştur. 1939’da işçi hareketinin insani dayanışma örgütü olarak kurulmuş olan Norwegien People’s Aid -NPA (Norveç Halk Yardımı), Norveç’te ve dünya çapında 30’dan fazla ülkede faaliyet yürüten, siyasi olarak bağımsız, üyeliğe dayalı bir kuruluştur. Mevzubahis kuruluşun amacı insanların yaşam koşullarını iyileştirmek ve demokratik, adil ve güvenli bir toplum yaratmaktır. NPA’nın uluslararası çalışmaları Mayın Eylemi, silahsızlanma, kalkınma ve insani yardım olmak üzere üç farklı alanı kapsamaktadır (Norwegien People’s Aid, 2022).

Norveç’in, Güney Afrika’daki Apartheid rejimine karşı genel tutumunda belirsiz bir süreç geçirdiği de söylenebilir. Söz konusu Rejime karşı uluslararası alanda alınacak kararlarda Norveç hükümeti, NATO ve BM üyeliğiyle, kendi denizcilik ve ticaret çıkarlarıyla birleştğinde genellikle temkinli bir duruş sergilemiş ve ılımlı bir etki yaparak çekimser kalmıştır (Tostensen, 2002: 37).

Norveç’in Afrika Kıtası ile ilişkilerinin özel bir alanını da ülkenin bir ideolojik unsuru olan arabuluculuk çabaları oluşturmaktadır. Norveç’in çatışma arabuluculuğundaki karşılaştırmalı üstünlüğünü: Kıta’da sömürge geçmişinin olmaması, stratejik veya ekonomik hedefler gibi çıkarlarının olacağının düşünülmemesi, dekolonizasyon ve ulusal kurtuluş sürecinin destekçisi olarak iyi bir imaja sahip olması, BM’nin ve kurucu kuruluşlarının sadık bir destekçisi olması, iyi bir ikili yardım geçmişine sahip olması, insan haklarını ve demokrasiyi savunması ve

devletin eylemini veya eylemsizliğini eleştirel bir gözle izleyecek ihtiyatlı bir sivil topluma sahip olması gibi etmenler sağlamaktadır. Norveç bu süreçte, BM aracılığıyla arabuluculuk yapmasının yanı sıra Afrikalıların çatışmaları yönetme ve çözme yeteneklerinin güçlendirilmesinin de önemini vurgulamıştır. Bu amaçla Norveç hükümeti, “Afrika Birliği Örgütü” gibi bölgesel ve alt bölgesel Afrika örgütleri aracılığıyla çatışma arabuluculuğuna destek vermiştir (Tostensen, 2002: 37-38).

Norveç’in Afrika’ya yaptığı doğrudan yabancı yatırım oranı nispeten düşük kalmıştır. Başka bir deyişle Norveç hükümeti, Afrika devletleri ile arasındaki ilişkilerde, doğrudan yabancı yatırıma daha az önem verdiği bir yardım politikası izlemiştir. Bu kapsamda NORAD verileri, 2000 yılından önce Norveç kalkınma yardımlarının yaklaşık %40 ila %50’sinin Afrika’daki farklı türde yardım projelerine yönelik yapıldığını göstermiştir. Ayrıca özel ve kamu-özel sektör ortaklıklarına, görece daha az destek verildiği de görülmüştür. Ek olarak Afrika’daki zayıf pazar, zayıf altyapılar, zayıf kurumlar, riskli yatırım ortamları, kurum içi ve kurumlar arası yatırım riskleri, otokratik liderlik ve değişken ekonomik koşullar nedeniyle bahsi edilen dönemde Norveç’in Afrika ile ilişkilerinde güçlü bir kararsızlık düşüncesi ve doğrudan yabancı yatırımın tanıtımına karşı isteksizlik gibi durumlar oluşmuştur (Asante, 2018: 116).

Norveç idaresi, kalkınma yardımlarında çok taraflı desteğe verdiği önemle de dikkat çekmiştir. Her ne kadar iki taraflı yardım oranı daha fazla olsa da Norveç, sürekli olarak çok taraflı kurumları desteklemiş ve kalkınma yardımının daha büyük bir kısmını da çok taraflı olarak dağıtmıştır. 1960 ve 1999 yılları arasındaki NORAD verileri, Norveç’in kalkınma yardımının %42’sinin çok taraflı kurumlar ile BM ajanslarına yapıldığını ve söz konusu yardımların en büyük alıcısının ise Dünya Bankası olduğunu göstermiştir. 1945’te kuruluşundan beri Norveç’in BM’ye verdiği desteğin sebebinin ise küresel kalkınma ve gelişmekte olan ülkelerde uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusu olduğu ifade edilmiştir. Diğer taraftan BM, NATO, Dünya Bankası vb. gibi çok taraflı kuruluşlara büyük destek verilmesinin, Norveç’in güvenlik çıkarlarının da önemli bir motivasyonu olduğu iddia edilmiştir. Zira sistemdeki diğer devletlere kıyasla küçük bir ülke olan Norveç, söz konusu kuruluşlara verdiği destekle çok taraflı kurumlarda daha büyük bir etki yaratarak

uluslararası arenada çıkar ve güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır. BM ajansları aracılığıyla kalkınma yardımı da BM'nin, özellikle istikrarsız Üçüncü Dünya ülkelerinde küresel barış ve güvenliği garanti edebileceği düşüncesi ile ilişkilidir. İlaveten kişisel çıkar olarak Norveç'in çok taraflı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla kalkınma yardımı yapmasının amacı, Norveç endüstrilerinin gelişmekte olan ülkelerde büyümesi için gerekli olan gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve politik istikrarın sağlanmasıdır (Asante, 2018: 116-117).

2.3.5. Norveç'in Afrika'ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi

Norveç'in kalkınma yardımlarının ve diplomatik ilişkilerinin karakter ve motivasyon türleri, 2000'li yılların başından beri değişmiştir. Bu kapsamda Norveç'in Afrika'daki politikalarındaki önemli bir değişiklik, Kıta'da Norveç'in kontrolünde olan işletmelerin doğrudan yabancı yatırımlarının artması ve genişletilmiş operasyonlarıdır. Norveç'ten Afrika'ya yapılan doğrudan yabancı yatırım, Afrika'da faaliyet gösteren Norveçli özel şirketlerin sayısının artması ve Norveç hükümeti tarafından Afrika'ya doğrudan yatırım yapılması sebebi ile 2000'den sonra büyük ölçüde artış göstermiştir. Zira Norveç'ten Afrika'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımlar 2000'li yıllara kadar çok önemsizdir ve büyük oranda Avrupa'da ve bir dereceye kadar da Amerika'da yoğunlaşmıştır (Asante, 2018: 117).

Norveç; güçlü ekonomisi, iyi yönetilen petrol ve doğal gaz rezervleri ve sağlam makroekonomik politikaları ile 2008'de dünyada yaşanan küresel ekonomik krizden daha az etkilenmiş ve dünyanın en büyük bağışçılarından biri olma ve kalkınma yardımı seviyesini de istikrarlı bir şekilde koruma politikasını başarmıştır. 2009 yılından beri Norveç, her yıl Gayri Safi Milli Gelirinin yaklaşık %1'ini RKY'ye (ODA) harcayarak, en cömert DAC bağışçıları arasında yer almaya devam etmiştir. Norveç yönetimi, yoksullar için en olumlu, ölçülebilir etkiyi sağlayabilmek adına küresel kamu mallarının uzun vadeli gelişimi ve yaratılması amacıyla stratejik bir yatırım ve bir katalizör olarak yardıma güçlü bir vurgu yapmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013, 2014; 13).

Norveç hükümetinin dış politikasının merkezinde; açık yapısı, hoşgörülü toplumlara olan bağlılığı ile birlikte hukukun üstünlüğüne, demokrasiye ve bireysel insan haklarına bağlılığı bulunmaktadır. Söz konusu ideolojik unsurları çerçevesinde Norveç, uluslararası kalkınma ortamının daha ilerici aktörleri arasında yer almıştır.

Bu doğrultuda Norveç'in Kolombiya ve Sudan'da barış süreçlerini kolaylaştırmak, yenilikçi çözümlere sponsor olarak küresel iklim sorunlarının üstesinden gelmek ve uluslararası alanda cinsiyet eşitliği ve kadın haklarını savunmak, dini ve cinsiyet azınlıklarını (kadın, çocuk vb.) daha güçlü korumak gibi küresel sorunlara stratejik olarak katkıda bulunması ile zorlu küresel kalkınma konularına liderlik etme taahhüdü övgüye değerdir. Norveç idaresi, barış inşası, iklim değişikliği, cinsiyet eşitliği ve küresel sağlık gibi kalkınma işbirliğinin kilit alanlarında bütün-hükümet yaklaşımını benimsemiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013, 2014: 16). Söz konusu girişimler, Norveç'in küresel alandaki gücünün ve öneminin artmasını sağlamıştır.

Norveç yönetimi, iklim değişikliğinin azaltılması ve Afrika'daki temiz enerji önlemleri gibi alanlarda da bir takım girişimler başlatmıştır. Bahse konu girişimler arasında en bilineni uluslararası iklim ve orman girişimidir. Afrika'daki uluslararası girişimlerin iklim boyutlarına daha fazla odaklanmasını sağlamak için bir İsveç girişimi vasıtasıyla "Uluslararası İklim Değişikliği ve Kalkınma Komisyonu" kurulmuş ve "Boşlukları Kapatmak" adlı rapor 2009'da yayınlanmıştır (Oden, 2011; 36).

Norveç hükümeti diğer taraftan, "giderek küreselleşen bir toplumda dış politika çıkarlarının artık dar kişisel çıkarlarla sınırlı olamayacağını" belirtmiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013, 2014: 25). Norveç, yoksulluğun azaltılması ve uluslararası kabul görmüş kalkınma hedeflerini, özellikle Binyıl Kalkınma Hedefleri doğrultusunda uygulamaktadır. 2005'te yayınlanmış olan "Soria Moria Deklarasyonu" söz konusu dönemdeki mevcut hükümet politikasının temelini oluşturmuş ve tutarlı dış, güvenlik, ekonomik ve çevre politikalarına olan bağlılığının ana hatlarını belirlemiştir. 2008'de, hükümet tarafından atanan "Kalkınma için Tutarlı Politika Komisyonu", Norveç politikasının yoksul ülkeler üzerindeki doğrudan etkilerinin yönlerini belirlemiştir. 2009'da yayınlanan ve Hükümetin Komisyonunun tavsiyelerine uygun olarak kalkınma için politika tutarlılığına yönelik yaklaşımını detaylandığı "The white paper, Climate, Conflict and Capital" (Beyaz Kitap, İklim, Çatışma ve Sermaye), kalkınma politikasını daha geniş dış politika ve güvenlik sorunları bağlamına yerleştirmiştir. Ayrıca bahsi edilen yayın, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltmak maksadıyla

politika ile kalkınma politikası arasındaki tutarlılığı sağlamak için daha güçlü bir çerçeve sağlamıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013, 2014: 26).

Norveç'in, en az gelişmiş ülkelere ve Afrika Kıtası'na yönelik katkıları DAC ortalamasının üzerinde kalmıştır. Fakat Norveç, "öncelikli ülke" kavramından uzaklaşmış; Sahra altı Afrika'ya yapılan yardımın oranı hafif bir şekilde düşmüş; Güney Amerika'ya yapılan yardımın oranı ise artmıştır. Söz konusu durum, Norveç'in iklim değişikliğinin hafifletilmesinde belirli küresel zorlukların üstesinden gelmek için Brezilya gibi bazı yeni stratejik ortaklıklara yönelik faaliyet yürütmesinin sonucudur. Norveç'in EAGÜ'lere ve Afrika'ya katkıları ise DAC ortalamasının üzerinde kalmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013, 2014: 49).

Norveç, 2011'de başlattığı "Kalkınma için Vergi Programı" aracılığıyla, kendi kalkınmalarını daha iyi finanse etmek ve yoksulluğu azaltmak için ortak ülkelerin vergi gelirlerini artırmalarını desteklemektedir. Bu doğrultuda Norveç idaresi; Tanzanya, Mozambik ve Zambiya gibi üç Afrika ülkesindeki gelir yetkilileriyle işbirliği anlaşmaları yapmıştır. Bahsi geçen anlaşmanın amaçları: ortak ülkelerin vergi makamlarına destek olmak, uluslararası ortak çalışmalara katılım, vergilendirme ve sermaye kaçışı ile ilgili operasyon çalışmaları, bilgi üretme ve yayma ve sivil topluma destek olmaktır. Zambiya'da 2008'de söz konusu alanda yapılmış olan Kalkınma Vergisi Programı sayesinde, hükümetin madencilik vergilendirmesi için yeni bir strateji oluşturmasına yardımcı olunarak 2011'de Zambiya'nın vergi gelirlerini "birkaç yüz milyon ABD doları" kadar arttırmasına yardımcı olunmuştur (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013, 2014: 61). Diğer taraftan Afrika Boynuzu krizi için ek fon tahsisleri de yapılmıştır (2011+) (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013, 2014: 96).

2020 yılına gelindiğine ise "2030 Gündemi"ne ve eğitim, sağlık, çevre ve iklim gibi küresel tematik önceliklerine verdiği desteği yansıtan Norveç'in kalkınma işbirliği modeli değişmeye başlamıştır. Bu minvalde ülke, küresel kamu mallarını korumak ve küresel zorlukları ele almak için çok taraflı sistemi giderek daha fazla kullanmaya başlamıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway

2019, 2019: 17-18). Norveç'in GNI'sının %1'ini ODA olarak sağlamaya yönelik ulusal taahhüttü, son yıllarda kalkınma bütçesindeki sürekli artış oranları ile sonuçlanmıştır. Norveç yönetiminin, BM'nin en az gelişmiş ülkelere ve STK'lara verdiği destek payı ODA hedefi, OECD-DAC ortalamasının üzerindedir. Ayrıca Norveç'in kalkınma finansmanı kurumu olan "Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Norveç Yatırım Fonu" (Norfund), son dönemde ortak ülkelerde özel sektör gelişimini ve istihdam yaratılmasını desteklemek amacıyla önemli sermaye artışları da almıştır. İlaveten Norveç, hükümetler arası yeteneklerini pekiştirmek için 2018'de "Bilgi Bankası"nı kurmuştur (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 19-20).

Norveç idaresinin insani yardım sistemi, 2016 Dünya İnsani Zirvesi'nde verilen taahhütleri yerine getirmesini sağlamış başarılı bir sistemdir. Açık bir yeni insani strateji, artan bir bütçe ve özellikle BM insani yardım kuruluşlarıyla olan güçlü ortaklıklar aracılığıyla Norveç, insani ortamın iyileştirilmesine destek vermektedir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 20). Norveç idaresi, çok taraflı kanallar ve aracı finansman araçları vasıtasıyla sağlanan ikili RKY'nin payını artırmakta ve böylece güçlü bir kamu desteği sunmaktadır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 24). Zira içsel faktörler dış politikayı etkilemektedir. 2017'de Norveç'te yapılmış olan anket sonuçlarına göre ise Norveçlilerin %87'si Asya, Afrika ve Latin Amerika'ya yardımı desteklerken; %64'ü Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'ne yardımı desteklemektedir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 48).

Norveç'in 2017 yılında ikili resmi kalkınma yardımlarının brüt %22'si, yani 651,5 milyon ABD doları Sahra altı Afrika'ya tahsis edilmiştir. Ayrıca Sahra altı Afrika, Norveç'in belirtilen taahhütleri doğrultusunda 2013'teki %31'lik önemli bir artış oranıyla 2017'de ülke programlanabilir yardımlarının %41'ini temsil etmiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 91). Norfund, genel Norveç kalkınma politikası çerçevesinde faaliyet gösteren, büyük oranda bağımsız ve nihai yatırım kararları Yönetim Kurulu tarafından alınan bir kuruluştur. Bahsi geçen finans kurumunun kalkınma işbirliği politikasına göre Sahra altı Afrika ve EAGÜ'lerdeki yatırımlara da öncelik verilmesi ve temiz enerji, finans

kurumları, KOBİ'ler ve gıdanın yanı sıra Sahra altı Afrika'ya coğrafi odaklanma konusu öncelikle belirtilmiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 107).

Norveç tarafından 2011'den bu tarafa borç hafifletme amacıyla yapılmış olan 26 faaliyetten 4'ü AfDB'ye hibe tazminatıyla ve 1 tanesi Liberya'ya “Çok Taraflı Borç Tahliyesinin Gecikmiş Tasfiyesi – Dünya Bankası” başlığıyla tahsis edilmiştir. Ayrıca 2016-2017 yılları arasında Norveç'in ilk on alıcısı Suriye Arap Cumhuriyeti, Brezilya, Afganistan, Güney Sudan, Batı Şeria ve Gazze Şeridi, Lübnan, Malavi, Etiyopya, Somali ve Kolombiya olmuştur (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 114-115).

2001 yılından beri “Norveç Genel Denetçiliği Ofisi”, gelişmekte olan ülkelerde Sayıştaylar için bir geliştirme organı olan “Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Geliştirme Girişimi Organizasyonu” ile ortaklıktan sorumludur. OAG, 2017 yılında Nepal, Myanmar, Uganda, Zambiya ve Sierra Leone'deki Sayıştaylar ve ayrıca “Afrika İngilizce Konuşan Yüksek Denetim Kurumları Örgütü” (AFROSAI-E) ile çalışmıştır. Bu süreçte söz konusu Kuruluş, deneyim ve bilgi paylaşımı da dâhil olmak üzere profesyonel diyalog yoluyla öğrenme ve gelişmenin kuruluşun kendisinin gelişimi için temel olduğu yaklaşımını benimseyerek faaliyet göstermiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 146).

Norveç'in kalkınma işbirliği için coğrafi önceliği, Sahel'den başlayarak Kuzey Afrika üzerinden Afganistan ve Orta Doğu'ya doğru yayılmaktadır. Norveç'in insani yardım politikası, coğrafi önceliklerine bağlı olmasa da Norveç'in insani yardımının %60'ı aynı coğrafi şeridi de kapsamaktadır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 179).

Temmuz 2018 itibariyle Uganda, ağırlıklı olarak Güney Sudan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Somali ve Burundi'den gelen 1,19 milyon mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Mülteci nüfusun büyük çoğunluğu, tarihsel olarak ülkenin en az gelişmiş bölgesi olan Kuzey Uganda'ya yerleşmiştir. Uganda, “Birleşmiş Milletler Kapsamlı Mülteci Müdahale Çerçevesi”nin uygulanması için bir pilot ülkedir ve kanunen mültecilere bir arsa, çalışma ve eğitime erişim hakkı sağlamaktadır. Norveç, özellikle “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek

Komiserliği”ne yaptığı katkılar ve “Norveç Mülteci Konseyi” ile ortaklaşa olarak Birleşmiş Milletler Kapsamlı Mülteci Müdahale Çerçevesi’nin uygulanmasını desteklemektedir. Ayrıca Norveç idaresi, Dünya Bankası ile ortak bir şekilde Kuzey Uganda’daki kalkınma ihtiyaçlarını da karşılamaya başlamıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 216-217).

Norveç’in kalkınma finansmanı kurumu olan Norfund, Uganda’da aktif ve stratejik olarak çalışmaktadır. 2017 itibariyle Norfund’un, Uganda’daki yatırımları toplam 211 milyon ABD doları olmuştur. Söz konusu yatırımlar, doğrudan yatırımları ve fonları veya platform şirketleri aracılığıyla dolaylı yatırımları içermektedir. Sözü edilen tutarın %50’si enerji projelerine, %41’i finans kurumlarına, %2’si gıda ve tarım işletmelerine ve %7’si KOBİ fonlarına yatırılmıştır. Norfund’un yetkisi doğrultusunda Bujagali hidroelektrik santrali gibi elektrik sektörüne odaklanma Uganda’nın kalkınma ihtiyaçları ile uyumludur. Ayrıca KOBİ fonları ile gıda ve tarım da Uganda için öncelikli konular arasındadır (OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019, 2019: 217).

Norveç, 1973’ten bu tarafa “Afrika Kalkınma Fonu”nun ve 1982’den bu tarafa AfDB’nin üyesidir. Günümüzde Norveç, Bankadaki bir dizi güven fonu ve girişimine destek vermektedir. Nitekim “Gençlik Girişimcilik ve İnovasyon Güven Fonu”, Bankanın “Afrika’da Gençlere Yönelik İşler Stratejisi”ni desteklemek için hibe finansmanı vermektedir. 2013’te yapılan “Sosyal Sektörlerde Paranın Karşılığı Sürdürülebilirlik ve Hesap Verebilirlik Güven Fonu”, Banka Grubunun insan sermayesi geliştirme çabalarını ve programlarını; Afrika’daki etkisiz ve verimsiz sosyal harcamaların zorluklarına verdiği yanıtı desteklemektedir. İç ve dış denetim, satın alma, vergi ve yerel gelir seferberliği alanındaki faaliyetleri destekleyen “Governance Trust Fund”a da katkı sunulmuştur. Diğer taraftan Norveç Dışişleri Bakanlığı, Bankanın cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi girişimlerini finanse etmek, yolsuzlukla mücadele etmek ve sonuç odaklı yönetimde teknik yardım sağlamak amacıyla 2010’da ikili bir “Norveç Güven Fonu” kurmuştur (African Development Bank Group, 2022).

Norveç, karmaşık ticari işlemler, alacaklı davaları ve diğer ilgili bağımsız işlemler için Afrika devletlerine hukuki tavsiye ve teknik yardım da sunmaktadır. İlaveten Afrika’daki su kaynakları geliştirme faaliyetlerini finanse etmek için “Afrika

Su Bakanları Konseyi” tarafından yönetilen bir girişim olan” Afrika Su Tesis Fonu”na 2005’te ilk taahhütleri veren ülkelerden biri Norveç’tir. Norveç desteği ayrıca, Afrika devletlerinin ulaşım, enerji, bilgi iletişim teknolojileri ve sınırı aşan su alanlarında bölgesel altyapı projelerinin hazırlamasını destekleyen “Afrika’nın Kalkınma Altyapısı Proje Hazırlama Tesis Özel Fonu” için yeni bir ortaklığa gitmiştir. Ayrıca Norveç yönetimi, genel amacı yoksulluğu azaltmak ve Kongo Havzası’ndaki ormansızlaşma ve orman tahrip oranlarını azaltarak iklim değişikliğini ele almak olan “Kongo Havzası Orman Fonu”na da destek vermiştir (African Development Bank Group, 2022).

Son yıllarda ise Norveç’in Afrika ile ilişkileri giderek derinleşmeye başlamıştır. Bu doğrultuda çıkarlar dengesi kapsamındaki faaliyetleri sonucu Norveç’in, Afrika ülkeleriyle ticareti artmış ve sadece 2018’de ticaret %50 artış göstermiştir. Norveç, yakın zamanda Afrika Birliği’ne kalıcı bir misyon kurmuş ve Güney Afrika, Angola gibi ülkelere resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Ayrıca Etiyopya’daki 32. Afrika Birliği Zirvesi’ne katılan Norveçli yöneticiler, Afrika’nın iş ve politika liderleriyle ilişkilerini derinleştirmiştir (Emejulu, 2019).

Kıyı devleti olan 54 Afrika ülkesinin 38’inin ve Afrika ticaretinin %90’ı deniz yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu noktadan hareketle Afrika Birliği’nin “Afrika Rönesans’ının Yeni Sınırı” olarak tanımladığı “Mavi Ekonomi” önemli bir alandır. Mavi Ekonomi Kıta için iş sahası, sürdürülebilir balıkçılık ve gıda güvenliği tehditleri sorunlarını çözebilecek potansiyeldedir. Diğer bir açıdan okyanusların Nordik ekonomileri için merkezi noktada olması sebebiyle Mavi Ekonomi, Norveç ve Nordik şirketlerinin Afrika pazarlarına katkı sunabileceği henüz keşfedilmemiş bir alandır. 2023 yılında Afrika Birliği, Mavi Ekonomi kapsamındaki öncelikli politikalarının balıkçılık, deniz ve göl taşımacılığı, deniz yatağı madenciliği, deniz turizmi ve gelgit enerjisi üretimi olarak sıralamaktadır. Bahsi geçen alanlar, Afrika ekonomileri için verimli alanlar olarak görülürken, Kuzey ülkeleri de kirlilik riskleri, su kaynaklarının yönetimlerinin zorlukları ve aşırı kullanım gibi konularda uzmanlık ve rehberliği verebilir (Emejulu, 2019).

Yenilenebilir kaynaklar ve çevre alanında temiz enerji ve kalkınma getirilerinin eşleştirilmesi kapsamında, uzun yıllardır söz konusu alana yatırım yapmış olan Norveç’in enerji ihtiyacının %97’si hidroelektrik alanından

karşılanmaktadır. Diğer bir açıdan Afrika’da 600 milyon insanın elektriğe erişimi bulunmamaktadır. AfDB’nin tahminine göre Afrika’nın enerji altyapı açığını kapatmak için yılda 60-90 milyar dolara ihtiyaç vardır. Sözü edilen alanda yapılacak işbirlikleri, Afrika ve İskandinav şirketleri için yeni bir fırsat olarak görülmektedir. İnsan sermayesi ve teknoloji kapsamında Afrika’nın yeteneklerine ve onların arkasındaki girişimlere yatırım yapmak da fırsat olarak görülebilecek bir diğer önemli alandır (Emejulu, 2019). Bu kapsamda Norveç yönetimi 2021’de, enerji üretimi kömürle çalışan elektrik santrallerine dayanan ülkelerde yenilenebilir enerjiye desteği hedefleyen yeni bir iklim girişimi başlatmaya karar vermiştir. Söz konusu proje doğrultusunda Afrika ve Asya’daki orta gelirli ülkeleri önceleyen Norveç’in ilk girişimi, Güney Afrika’daki güneş enerjisi projelerine finansman sağlamak yönünde olmuştur (NUPI-Report 2, 2022: 56).

2000’li yılların başından beri küresel sağlığı ana öncelikli sektör ilan eden Norveç yönetimi, COVID-19 pandemi salgını sürecinde aktif faaliyet yürüten İskandinav ülkelerinin başında gelmiştir. Nitekim devletlerin içsel tercihleri, uluslararası alanlarda oluşan zorluklara yönelik dış politikalarını şekillendirebilmektedir. Bu kapsamda diplomatik destek girişimleri, “Küresel Aşı İttifakı” ve “Salgın Hazırlık Yenilikleri Koalisyonu” gibi yeni küresel fonlara katkı sunmanın yanı sıra çok taraflı kurumlar aracılığıyla da fon tahsisi yapmıştır. COVID-19 başlamasının ardından Norveç, Güney Afrika ile birlikte aşılarda (COVAX) geliştirilmesini, üretimini ve adil erişimini hızlandırmak için küresel alanda işbirliğine öncülük etmiştir. İsveç’te, söz konusu faaliyetlere önemli bir mali kaynak sağlayarak Norveç’e katılmıştır (NUPI-Report 2, 2022: 50-51).

Tarihsel süreçte İskandinav yatırımcıları, Afrika ile ilişkilerinde riskten kaçınmıştır. Günümüzde ise bu durum değişmeye başlamış olmakla birlikte, sürdürülebilir ve gelecek vaat eden alanlara odaklandıkça iki taraf için de daha karlı bir hal alması muhtemeldir. Norveç’in ekonomik ve ticari çıkarları doğrultusunda yardım ve diplomatik ilişkilerindeki söz konusu değişikliklerin, Afrika’daki değişen jeopolitik durum ve ekonomik koşullar ışığında olduğu görülebilmektedir.

Tablo 2.3: Norveç'in Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri (Kaynak: OECD.Stat)

NORVEÇ'İN AFRIKA'DAKİ TOPLAM ODA-DAC2a ÖDEMELERİ (USD/Milyon)										
Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Alıcı										
Afrika, Toplam	695,9	618,2	666,9	644,7	603,6	597,4	672,9	653,6	721,3	749,2
Sahra'nın Kuzeyi, Toplam	14,98	2,9	3,14	2,97	8,45	9,25	12,81	17,48	19,83	12,69
Cezayir	0,58	0,12	0,07	0,04	0,63	0,58	0,55	0,48	1,02	1,24
Mısır	1,2	0,75	1,32	1,75	3,96	3,68	3,73	3,56	3,96	3,8
Libya	9,35	1,42	0,54	..	-0,01	1,9	2,28	2,9	3,69	3,13
Fas	0,06	0,13	0,26	0,34	0,34	0,18	..	0,19	1,02	1,33
Tunus	..	0,28	0,07	0,72	2,81	1,82	1,98	6,32	6,23	-0,04
Sahra'nın kuzeyi, bölgesel	3,79	0,2	0,89	0,13	0,71	1,08	4,27	4,02	3,9	3,22
Sahra'nın Güneyi, Toplam	611,9	549,8	603,6	567	551,4	551,2	609	586,3	643,7	694
Doğu Afrika, Toplam	470,6	395,6	454,2	417,7	384,4	385,2	390,1	379,5	423,9	477,5
Burundi	11,17	10,62	8,78	4,89	4,91	4,89	3,91	3,74	3,73	3,76
Cibuti	..	..	..	0,32	0,23	..	..	..	..	0,48
Eritre	5,2	2,07	0,03	0,09	1,23	1,89	0,47	0,46	0,53	0,21
Etiyopya	18,74	25,33	38,93	40,53	43,4	49,92	53,99	53,04	71,48	78,17
Kenya	12,72	9,36	15	11,45	12,45	9,77	10,63	12,13	11,74	9,78
Madagaskar	8,22	9,01	8,05	7,71	5,88	7,09	8,93	8,09	8,16	9,1
Malavi	43,07	44,92	68,45	57,53	65,78	59,56	51,98	48,44	50,4	52,23
Mauritius	0,46	0,09	0,09	0,08	..	..	-0,01	..	..	..
Mozambik	54,21	55,7	32,35	39,02	29,4	27,05	32,64	34,82	52,13	48,9
Ruanda	2,18	1,53	1,42	1,56	1,97	2,45	2,77	2,57	7,86	3,93
Somali	54,25	22,65	40,2	42,88	38,14	38,41	59,43	55,35	57,71	65,19
Güney Sudan	38,83	47,6	58,09	64,73	52,59	63,37	65,64	62,82	61,84	67,81
Sudan	30,26	21,55	21,62	18,7	10,78	13,13	11,73	11,02	10,58	28,74
Tanzanya	73,62	59,91	63,41	48,94	42,81	42,39	40,63	40,49	42,14	46,72
Uganda	52,17	34	44,61	44,35	40,04	41,48	26,85	29,3	32,02	33,19
Zambiya	50,98	33,59	31,49	20,58	19,99	13,61	10,87	8,12	6,7	5,36
Zimbabve	14,53	17,64	21,73	14,3	14,77	10,15	9,58	9,13	6,89	5,94
Doğu Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	17,93
Orta Afrika, Toplam	29,35	29,88	41,19	46,73	38,42	32,37	43,45	42,4	36,78	73,56
Angola	8,41	7,85	6,37	8,31	5,92	7,39	6,91	5,35	4,83	5,89
Kamerun	0,32	0,54	0,73	0,73	0,62	0,35	1,52	2,22	2,69	2,76
Orta Afrika Cumhuriyeti	..	..	4,91	12,58	9,07	6,62	8,59	7,08	6,62	4,55
Çad	-0,01	..	0,09	..	0,67	..	0,22	..	..	..
Kongo	0,12	0,04	0,27	0,33	0,22	0,34	0,23	0,41	0,47	0,51
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	20,5	21,06	28,64	24,49	21,86	17,53	25,91	27,15	21,97	31,26
Gabon	..	..	0,03	0,07	0,06	0,14	0,07	0,19	0,2	0,18
Sao Tome ve Principe	..	0,39	0,16	0,23	..	..	..	..	0	..
Orta Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	28,4
Güney Afrika, Toplam	28,23	-15,7	17,72	8,91	11,28	8,83	7,28	5,11	5,12	4,93
Botsvana	0,32	0,3	0,12	0,1	0,06	0,19	..	..	0	0,04
Esvatini	1,15	0,95	1,03	0,47	0,56	0,75	0,41	0,42	0,39	0,49
Lesoto	0,66	0,54	0,69	0,77	0,65	0,48	0,21	0,32	0,27	0,28

Namibya	1,5	1,46	1,26	1,02	1,27	0,6	0,53	0,53	0,63	0,69
Güney Afrika	24,59	-19	14,62	6,56	8,73	6,81	6,12	3,85	3,83	3,41
Batı Afrika, Toplam	53,7	58,07	57,51	64,15	85,75	74,28	96,66	75,53	75,66	107
Benin	0,01	..	..	..	0,02	0,02	..	..	0,28	0,71
Burkina Faso	0,49	0,49	0,59	0,51	0,45	0,4	2,45	2,46	5,34	7,55
Cabo Verde	0,01	0,06	0,01	0,04	..	..	..	..	..	..
Fildişi Sahili	4,79	4,92	0,63	0,74	0,97	0,33	0,27	0,31	0,12	0,11
Gambiya	0,19	0,03	0,08	0,13	0,13	0,14	0,1	0,24	0,22	0,22
Gana	5,19	5,35	4,18	4,43	3,68	3,19	2,5	3,44	3,58	2,59
Gine	..	..	..	0,45	0,13	0,07	0,11	0,15	0,14	0,15
Gine-Bissau	..	0,11	0	0,02	0,15	0,07	0,13	0,08	0,07	0,07
Liberya	22,62	22,56	21,86	26,21	31,05	19,56	20,6	8,9	4,34	14,24
Mali	8,57	10,54	14,27	13,6	15,47	16,39	19,5	24,96	26,7	28,08
Moritanya	0,41	1,41	0,66	0,52	0,69	0,09	..	..	..	..
Nijer	1,17	4,3	6,34	7,09	10,05	13,8	17,57	14,76	13,89	22,46
Nijerya	7,62	6,04	6,48	8,62	15,85	14,88	30,9	17,92	18,89	18,08
Senegal	0,2	0,45	0,67	0,67	0,3	0,3	0,22	0,37	0,16	0,17
Sierra Leone	2,27	1,66	1,57	1,01	6,24	4,91	2,04	1,71	1,62	1,5
Togo	0,17	0,15	0,17	0,12	0,58	0,13	0,29	0,22	0,31	0,52
Batı Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	10,51
Sahra'nın güneyi, bölgesel	30,05	81,99	32,92	29,52	31,64	50,55	71,57	83,76	102,2	31,12
Afrika, bölgesel	68,94	65,58	60,19	74,69	43,67	36,98	51,03	49,77	57,77	42,53

Data extracted on 22 Jul 2022 20:39 UTC (GMT) from OECD.Stat

OECD 2022 yılı verilerine göre, 2020 yılında Norveç'in Afrika ülkeleri arasında en fazla kalkınma işbirliği yaptığı ülkeler: Etiyopya, Güney Sudan, Somali, Malavi, Mozambik, Tanzanya, Uganda ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'dir. Norveç hükümetinin, Kıta'da en çok kalkınma işbirliği geliştirdiği bölge de Sahra altı Afrika'dır. 2020'de Kuzey Afrika ve Güney Afrika ülkeleri ile yapılan kalkınma işbirliği ise oldukça düşük kalmıştır.

2.3.6. NORAD

Norveç'in, uluslararası alanda görünürlüğünü ve gücünü artırabilmesi için dış yardım büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda dış yardım; Norveç iç siyasetinin, dış politikasının ve diplomatik ilişkilerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Norveç idaresinin dış kalkınma faaliyetleri için görevlendirilmiş iki ana kurumu Norveç Kalkınma Ajansı NORAD ve Dışişleri Bakanlığıdır. Dışişleri Bakanlığı, Norveç devletinin dış ilişkilerinden sorumluyken; NORAD ise hükümete yardım fonlarının harcanması konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Ayrıca NORAD, küresel ölçekte Norveç kalkınma yardımını değerlendirmek ve izlemekten de sorumludur (Asante, 2018: 116).

NORAD, 1968 yılında kurulmuş ve 2004 yılına kadar Norveç devletinin ana uygulayıcı yardım kuruluşu olarak faaliyet göstermiştir. Dışişleri Bakanlığı ise 2004'e kadar politika yapıcı olarak işlev görmüş, çok taraflı ve insani yardımla ilgili uygulamadan sorumlu tutulmuştur (Selbervik ve Nygaard, 2006: 8). Nisan 1962'de kurulan, idari olarak Dışişleri Bakanlığına bağlı olan ve 25 Ekim 1969'da bir parlamento kararı ile onaylanan NORAD'ın mevcut yapısı ve statüsü, 1 Aralık 1968'den bu tarafa devam etmektedir. NORAD, 1968'den beri Kenya, Tanzanya, Uganda ve Zambiya gibi birtakım Afrika ülkelerinde yerel ofisler kurmuştur (Cervenka, 1971: 27-28).

Norveç Dışişleri Bakanlığına bağlı bir müdürlük olan Ajans, Norveç'in "Uluslararası İklim ve Orman Girişimi" ile ilgili konularda Norveç İklim ve Çevre Bakanlığına rapor vermektedir. NORAD'ın işlevleri, Ajansın görev tanımlarında ve Dışişleri Bakanlığı ile İklim ve Çevre Bakanlığı tarafından yayınlanan yıllık tahsis mektuplarında belirtilmiştir. Ajansın vizyonu, yoksullukla mücadele konusunda sonuç elde etmektir. Misyonu ise kalkınma yardımının kalitesini sağlamak iken; değerleri saygı, dürüstlük ve yaratıcılıktır. Bahsi geçen kuruluşun temel amacı, Norveç kalkınma yardımı bütçesinin en iyi ve en etkili şekilde harcanmasını sağlamak ve bu faaliyetlerin işe yarayıp yaramadığı konusunda rapor hazırlamaktır. Norveç'in "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri", dünyadaki diğer tüm devletlerde hükümet, sivil toplum, özel sektör ve akademinin ortak çalışmalarını gerektirmektedir (NORAD-Norwegian Agency for Development Co-operation, 2022; DCED-The Donor Committee for Enterprise Development, 2022).

Ajans'ın başlıca görevleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Yardım danışma hizmetleri,
2. Kalite güvencesi ve izleme,
3. Hibe programları,
4. İletişim,
5. Değerlendirme (NORAD-Norwegian Agency for Development Co-operation, 2022).

2021 yılının Mart ayında “2030’a Doğru” adlı yeni bir strateji belgesi yayınlanmıştır. Bu çerçevede, Ajansın 2030’a yönelik stratejisi ise şu şekilde özetlenebilir:

1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, NORAD’ın çalışmalarının çerçevesidir. Hedeflere ulaşılmasını sağlamak için her türlü çaba gösterilecektir.
2. NORAD’ın ana görevi, ortakları ile işbirliği içinde stratejik olarak yatırım yapmaktır.
3. NORAD’ın çalışmaları bilgi ve iç görüye dayanmalıdır ve gerçekler politikayı bilgilendirir (NORAD-Norwegian Agency for Development Co-operation, 2022).

Bu kapsamdaki beş stratejik öncelik ise şu şekildedir:

1. Daha stratejik yatırım yapmak.
2. Sürdürülebilir kalkınmada kilit ortak olmak.
3. Daha yeşil bir dünyaya katkıda bulunmak.
4. Geliştirme işbirliği içinde inovasyon şampiyonu olmak.
5. NORAD içinde bilginin geliştirilmesini, paylaşılmasını ve kullanılmasını güçlendirmek ve sistemleştirmek (NORAD-Norwegian Agency for Development Co-operation, 2022).

Ajansın özel sektörü geliştirme ve ilgili alanları desteklemek için finansman planları şu şekilde özetlenebilir:

1. İşler için kurumsal gelişim: Yeni ticari işletmelerin kurulmasını veya mevcut işletmelerin genişletilmesini teşvik ederek gelişmekte olan ülkelerde iş yaratılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.
2. İşler için beceri geliştirme: Teknik ve Mesleki Eğitim ve Öğretim Programının genel amacı, insanların işle ilgili becerilere sahip olmasıdır. Uzun vadede bunun daha fazla insanın yerel iş piyasasında iş bulmasına yol açması beklenmektedir.

3. Güney’de özel sektörü geliştirme çerçeve koşullarına ilişkin işbirliği: Hibe programı ile gelişmekte olan ülkelerde özel sektörü geliştirmeyi teşvik eden bir iş ortamını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (DCED-The Donor Committee for Enterprise Development, 2022).

2021 yılında Norveç hükümeti, Afrika devletlerine 7,0 milyar Norveç Kronu tahsis edilmiş fon dağıtmıştır (Norwegian development aid, 2022).

2.4. FİNLANDİYA’NIN AFRİKA POLİTİKASI

Finlandiya, 12. ve 19. yüzyıllar arasında İsveç yönetiminde bir eyalet ve sonrasında büyük bir dükalıktır. 1809’dan sonra da Rusya’nın büyük bir özerk dükalığı olmuştur. 1917’de tam bağımsızlığını kazanan Finlandiya, II. Dünya Savaşı esnasında Almanya ile işbirliği yaparak bağımsızlığını başarı ile korumuştur. Fakat Sovyetler Birliği’nin müteakip işgallerine direnen Finlandiya devletinin bir miktar toprak kaybı olmuştur. Kuzey Avrupa, Baltık Denizi, Bothnia Körfezi ve Finlandiya Körfezi sınırında, Rusya ve İsveç arasında yer alan Finlandiya’nın yüz ölçümü 338.145 km²’dir. 2022 yılı tahmini verilerine göre nüfusu 25.601.547 kişidir. Parlamenter bir Anayasal Cumhuriyet ile yönetilen Finlandiya’nın 2019 verilerine göre GSYH’sı 269.259 milyar dolardır (The World Factbook, 2022). Finlandiya hükümetinin üyesi olduğu başlıca uluslararası kuruluşlar ise: AB, Avrupa Konseyi, AGİT, BM, DTÖ, IMF, OECD, Arktik Konsey, Nordik Konsey’dir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

2.4.1. Finlandiya-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

Finlandiya, İsveç’in 1809 yılında Rusya ile girdiği savaşı kaybetmesine kadar 600 yıldan daha fazla süre İsveç Krallığı’nın işgali altında kalmıştır. 1809-1917 yılları arasında ise Rusya’nın kolonisi olan ve Rus Devrimi’nin karışık ortamından faydalanarak 6 Aralık 1917’de bağımsızlığını kazanan Finlandiya’nın sömürgecilik düşüncesi olmamıştır. Deniz ülkesi olmayan ve Afrika ile doğrudan bağlantısı az olan Finlandiya, 1955’te BM’ye ve İskandinav Konseyine üye olana kadar uluslararası sisteme çok fazla dâhil olmamıştır (Soiri ve Peltola, 1999: 8-9).

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından 1930’lu yıllarda yaşanan Büyük Buhran sırasında ise Finli kâğıt şirketleri, Afrika Kıtası’nda pazar aramaya başlamıştır.

Uluslararası koşullarda yaşanan zorluklar sonucu çıkarları yönünde Afrika ile ilişkileri başlayan Finlandiya'nın, özellikle Güney Afrika ile yaptığı söz konusu ticaret ilişkisi hiçbir zaman önemli bir noktaya ulaşamamıştır. 1950-1960'lı yıllarda ise i ve dış politikası birbiri ile kuvvetli bir şekilde bağlantılı olan Finlandiya, uluslararası kuruluşlara da ye olmasının sonrasında dünya ile iletişim kurmaya başlamıştır (Soiri ve Peltola, 1999: 10-11).

Soğuk Savaş yıllarının ortasında ise ülke, dış yardım alıcısı pozisyonundan dış yardım bağışçısı statüsüne hızlı bir geçiş yaşamıştır. Zira bu yıllarda Dünya Bankasından yeniden yapılanma finansmanını almayı kabul etmiş ve böylece 1967'de gelişmekte olan ülke statüsünden çıkmıştır (Lamberg, 2021: 690). 1970'li yıllarda ise ülkenin dış politikasında tarafsızlık ilkesi benimsenmiş ve Sovyetler Birliği'nin gölgesinden daha bağımsız bir dış politika yürütmenin yolları aranmıştır. Bahsi geçen dönem Afrika Kıtası'nın sorunlarının uluslararası alanda daha fazla dikkat çektiği bir döneme denk gelmiştir (Soiri ve Peltola, 1999: 14). Böyle bir zamanda Finlandiya da Afrika'da, başta Güney Afrika ve Namibya olmak üzere bazı diğer Kıta lkelerinin sorunlarına yönelik faaliyetler yürütmeye başlamıştır (Koponen ve Heinonen, 2002: 14). Nitekim 1980'lerde Finlilerin büyük çoğunluğu, genel olarak başta Afrika Kıtası olmak üzere ülkelerin kurtuluş hareketlerini ve bağımsızlıktan sonra sözü edilen ülkelerle yapılacak kalkınma işbirliğini desteklemiştir (Soiri ve Peltola, 1999: 158). Bu noktada Finlandiya'nın dış politika davranışlarının sistemik ögeler ve ülke içi yerel dinamiklerin belirleyiciliklerinin sentezi sonucu oluştuğu görülmektedir.

Finlandiya'nın Afrika'ya yönelik politikası, 1990'lı yıllarda büyük oranda değişim yaşamış ve yalnızca kalkınma işbirliği Finlandiya'nın Afrika'daki dış politikasının araçlarından biri olarak görülmeye başlanmıştır. Ayrıca Afrika devletleriyle kurulan ilişkilerin çeşitlendirilmesine ve geliştirilmesine daha fazla önem verilmiştir. Dış politikadaki söz konusu büyük değişimin sebebi yardım kesintileri, AB yeliği, yeni politika ana hatları ve Finlandiya idaresindeki idari yeniden yapılanma gibi süreçlerdir. Diğer taraftan Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Finlandiya'nın AB'ye ye olması, uluslararası düzendeki konumunu güçlendirmiştir. Artık Finlandiya diğer Nordik lkeler ile aynı yardım hacmine ulaşmak yerine, AB'nin belirlediği seviyede kalmayı hedeflemiştir. Finlandiya'nın AB karar alma

sürecine dâhil olması, AB'nin gündeminde Afrika meselelerinin büyük yer tutması sebebi ile Finlandiya'nın Afrika meseleleri hakkında daha kapsamlı çalışma yürütmesini gerektirmiştir. Böylece Finlilerin Afrika hakkında daha kapsamlı bir politika oluşturma ve söz konusu Kıta nezdindeki politikalarını çeşitlendirme süreçleri büyük bir ivme kazanmıştır. 1997 yılında da Finlandiya dış politikasının, kapsamlı bir Sahra altı Afrika ilkeleri ve yönergeleri olan strateji belgesi yayınlanmıştır (Koponen ve Heinonen, 2002: 22-23).

Finlandiya'nın geliştirmekte olan ülkeler ile ilişkiler politikasının temel amacı; 1998 tarihinde kabul edilen ilke kararına göre “uluslararasıdaki karşılıklı bağımlılığın derinleştiği bir dünyada barışı, işbirliğini ve refahı teşvik etmek ve bu değerlere yönelik tehditlerle mücadele etmek” olarak belirlenmiştir. Geliştirmekte olan ülkeler için Finlandiya politikasında belirlenen hedefler: küresel güvenliğin teşviki, yaygın yoksulluğu azaltma, insan hakları ve demokrasiyi destekleme, küresel çevre sorunlarını önleme ve ekonomik diyalogun geliştirilmesi olarak daha genel anlamda da ifade edilebilir. Finlandiya idaresince, Finlandiya'nın Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerinin her alanında sözü edilen hedefleri göz önünde bulundurmasına ve ilk amaç olarak tüm Afrika ülkeleriyle yürütülecek ilişkileri çeşitlendirmesine karar verilmiştir (Koponen ve Heinonen, 2002: 24).

2.4.2. Finlandiya'da Misyonerlik ve Yardım İlişkileri

Finlandiya'nın Afrika Kıtası ile 1930'lu yıllardaki temasından önce yaptığı bir başka faaliyet ise kilise misyonları aracılığıyla olmuştur. Bu kapsamda Finlandiya'nın yoğun olarak Afrika tecrübesi, bugün Namibya topraklarında olan ve Ovambo olarak bilinen bölgede yapılmış olan misyonerlik faaliyetleri ile başlamıştır (Lamberg, 2021: 690). Fin Evanjelik Lüteriyen Misyonu, 1985 yılına kadar Finlandiya Misyoner Topluluğu olarak bilinmekte ve 1870'lerden beri Namibya'da çalışmalarını sürdürmektedir. FMS, kilise kurulduktan sonra Ovambo-Kavango Kilisesi (ELOC, daha sonra ELCIN) ile yakın işbirliği yapmıştır. FMS, Namibya siyasetinde bir örgüt olarak yer almasa da, Fin misyonerleri Namibya kurtuluş mücadelesine aktif ya da dolaylı yollarla katılmıştır.

Özellikle 19. yüzyılda misyonerler, Hristiyanlığın bir parçası olan hayırseverlik geleneği ve İncil'in öğretileri kapsamında çoğunlukla sömürgeleştirilmiş bölgelerde tıbbi destek ve yardım sunan tek kalıcı insanlar

olmuştur. Ayrıca misyonerler söz konusu dönemde kölelik karşıtı kampanyalar da yürütmüşlerdir (Huuhka 2018, 3). Namibya'da bu minvalde faaliyet gösteren Finli misyonerler, bölgede 1878-1930 yılları arasında dönem dönem yoğun olarak yaşanan kıtlık sürecinde halka tarım yapma konusunda destek olmuş ve aç kalanlara yardım etmiştir. Normal dönemlerde ticaret faaliyeti yürüten misyonerlerin, kıtlık döneminde ana stratejisi; fakir halka dağıtmak için tahıl elde etmek ve ihtiyaç duyulan diğer malzemeleri satın almak olmuştur (Huuhka, 2018: 5-6).

Fin misyonerlerinin Ovamboland'da yoksullara yaptığı yardımlar, her ne kadar kurumsallaşmamış olsa da söz konusu zamanda bölgedeki tek istikrarlı yardım niteliği taşımaktadır. Fin misyonerlerinin, fakir halkı rahatlama çalışmaları sınırlı kalsa da hayat kurtarmaya yardımcı olmuştur. Bahsi geçen süreçte kıtlık ve yoksulluk felaket olarak görülse de bu durum, Finlandiya için büyük bir fırsata dönüşmüştür. Çünkü yardıma ihtiyacı olan Afrikalılar, yiyecek veya diğer eşyaları almak için görev istasyonlarına geldiklerinde misyonerlerin ilahilerini ve vaazlarını dinlemek zorunda kalmıştır. Böylece Fin misyonerleri, Hristiyanlık mesajını yaymak ve Ovamboland halkının Hristiyanlığa olan ilgisini artırmak için bir fırsat yakalamıştır (Huuhka, 2018: 15-16). Ayrıca Ovamboland'da Fin misyonerleri, bölgenin yerel Ndonga dilini yeniden yazıya dökmüştür. 1870'li yılların ortalarına gelindiğinde ise ilkokul kitaplarını hazırlamışlardır. 1893'te Martti Rautanen, Ndonga'da "Yeni Ahit"i yayınlamış ve 1924'te de Ndonga'daki İncil'in geri kalanı hazırlanmıştır. FMS, ilaveten istasyonlarda eğitimin yanı sıra yerel halk için temel sağlık hizmetleri de sağlamıştır (Kokkonen, 1993: 157).

2.4.3. Finlandiya'nın Afrika'ya Yönelik Politikası

Coğrafya, tarih ve kültür gibi sebepler göz önüne alındığında Afrika Kıtası, Finlandiya için dış politika ya da ticaret konusunda temel bir alan olamazdı. Çünkü Kıta ile doğrudan temaslar coğrafi koşullar sebebi ile çok azdır. Finlandiya'nın dış politikasında Afrika, Kıta'nın günlük şartları ile doğrudan bir ilişki kurmanın yanı sıra algılar ve görüntüler tarafından yönetilmektedir. Ancak buna rağmen Afrika, sürekli olarak Finlandiya politikalarında yer almıştır. Finlandiya hükümetinin Kıta'daki çıkarları ve politikaları, birçok ülkeye nazaran daha büyük oranda insani ve ahlaki kaygılara dayanmaktadır (Koponen ve Heinonen, 2002: 13). Ayrıca Finlandiya, en az gelişmiş ülkelere ve Sahra altı Afrika ülkelerine yönelik ikili

işbirliği faaliyeti yürütme konusunda iyi bir sicile sahiptir (DAC Peer Review Of Finland–OECD 2012: 49).

Finlandiya idaresi, 2009 yılında kalkınma işbirliği konularıyla ilgilenen tek Afrika belgesi olan “Finlandiya Kalkınma Politikasında Afrika” belgesini yayınlamıştır. 2010 yılında yayınlanan “Finlandiya Dış Politikasında Afrika” belgesi ile de kalkınma işbirliği dışındaki daha kapsamlı ilişkiler ele alınmıştır. Böylece Finlandiya, iki paralel Afrika politika belgesine sahip olan tek İskandinav ülkesi olmuştur. Ayrıca 2007 yılında “Kalkınma Politikası Programı-Sürdürülebilir ve Adil Bir Dünyaya Doğru- İlke Olarak Hükümet Kararı” da yayınlanmıştır (Odén, 2011: 24-25). Finlandiya ve Afrika bağlamında, 2009 ve 2010 yılı Afrika belgelerinde; AB’ye ve diğer Afrika bölgesel örgütlerine destek verilmesine ve özellikle güvenlik ve barışın korunması konusunda bölgesel entegrasyona vurgu yapılmıştır (Odén, 2011: 45). Fakat Finlandiya Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Erkki Tuomioja’nın ifadesine göre Finlandiya, “Afrika’nın önem verdiği bir coğrafya olmasına rağmen, yardım konuları dışında pek de ön plana çıkmamaktadır.” Dışişleri Bakanlığı’nın 70 denizaşırı misyonundan sadece altısı Afrika’da (Pretorya, Nairobi, Darüsselam, Harare, Abuja ve Windhoek) yer almaktadır. Bunlar arasında Güney Afrika ve Namibya temsilcilikleri özel bir öneme sahip olmakla birlikte, Windhoek’in Kongo ihtilafındaki rolü sebebi ile söz konusu ülke ile olan ilişkiler son zamanlarda zayıflamıştır (Mills, 2002: 92). İlaveten diğer Nordik ülkelere kıyasla Finlandiya’nın, Kıta’da daha az diplomatik misyonu bulunmaktadır.

2.4.4. Finlandiya’nın Afrika’ya Yönelik Politikasında 1850-1945 Dönemi

Geniş ormanlık arazilere sahip olan Finlandiya, 1850’lerin ortalarında düzensiz olarak Fin kerestesini madencilikte ve meyve kasalarında kullanılmak üzere Güney Afrika’ya ihraç etmiştir. Bahse konu ihracat, 1880’li yıllarda daha düzenli hale gelmiş ve sözü edilen dönemde İngiltere, Fin kereste ürünlerinin en büyük ithalatçısı konumunda olmuştur. Bu durumdan ötürü Finlandiya’nın Güney Afrika ile ticareti, büyük ölçüde İngiliz ajanları tarafından yapılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Finlandiya’nın Güney Afrika’ya yönelik politikasında, ticari temaslara ek olarak misyonerlik çalışmaları da başlamıştır. Almanya’daki Lutheran Kilisesi’nin yardımıyla Fin misyonerleri, Güney Batı Afrika’da faaliyet göstermeye gönderilmiş

ve 1870’de ilk Fin misyonerleri, Namibya ve Angola’nın şu anki sınırını aşan bir bölgede yer alan Ovamboland’a gelmiştir (Heino, 1992: 12).

1917 yılında Finlandiya’nın bağımsızlığını kazanmasının ardından dış politika ve diplomatik temsil Avrupa’ya yoğunlaşmıştır. Çünkü sözü edilen dönemde Afrika uluslarının büyük çoğunluğu sömürge yönetimi altındaydı. Fakat 1925 yılına gelindiğinde Güney Afrika’daki Cape Town, Durban, Johannesburg, Doğu Londra ve Port Elizabeth şehirlerinde Finlandiya fahri konsoloslukları kurulmuş ve sözü edilen konsolosluklara ağırlıklı olarak ticaret ve denizcilik işleriyle ilgili görevler verilmiştir. Ayrıca Güney Afrika pazarı, 1930 yılında yaşanan Büyük Buhran sonucunda yeni pazarlar arayan Fin ihracatçılarının en büyük hedeflerinden biri olmuştur. Zira Güney Afrika, Fin kerestesi için tek ve en büyük denizaşırı pazar olarak görülmüştür. 1925 ile 1939 yılları arasında yün, tannik asitler ve meyveler Finlandiya’ya yapılan en büyük Güney Afrika ihracat kalemleri olmuştur. Finlandiya ihracatının aktif olarak teşvik edilmesi amacıyla, geçici çözüm olan Fahri konsolosluk yerine 1937’de Finlandiya’nın Afrika’daki ilk kalıcı misyonu olan Pretoria Konsolosluğu kurulmuştur (Heino, 1992: 12).

Finliler, 1899-1902 yılları arasında İngilizler ve Boerler arasında yaşanan Boer Savaşı’nda Afrikalılara sempati duydukları için Güney Afrikalılar; II. Dünya Savaşı’nın başlarında 1939-1940 yılları arasında Sovyetler Birliği ve Finlandiya arasında geçen ve Moskova Barış Antlaşması’yla son bulan “Kış Savaşı” sırasında Finlandiya’yı desteklemişlerdir. Söz konusu savaş sürecinde Milletler Cemiyeti’nin kararına göre Güney Afrika, Finlandiya’ya askeri yardım olarak 25 uçak ve 27 bin dolar nakit para göndermiştir (Koponen ve Heinonen, 2002: 14).

2.4.5. Finlandiya’nın Afrika’ya Yönelik Politikasında 1945-1999 Dönemi

1945 yılında II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra, Finlandiya ile Güney Afrika arasındaki ilişkiler hızla yenilenmiş ve 1949’da Pretoria’da Afrika Kıtası’ndaki ilk Finlandiya büyükelçiliği kurulmuştur. Ayrıca II. Dünya savaşı sırasında kapatılan fahri konsoloslukların hepsi, 1950’li yılların başında yeniden açılmıştır. 1950’lerin ortalarında ise Güney Afrika için Finlandiya’ya ithalat kısıtlamaları kalkmış ve Güney Afrika Finlandiya’ya meyve ihraç etmeye başlamıştır. Yaşanan söz konusu olumlu süreçle birlikte Finli kâğıt ihracatçıları, Güney Afrika’da büyük oranda pazarlama çabalarına girişmiş ve “Finlandiya Kâğıt

Fabrikaları Birliği”, 1952 yılına kadar Cape Town’da bir satış ofisi ile daimi bir acenteyi açık tutmuştur. Ama tüm bu çabalara rağmen iki ülke arasındaki ticaret, önceki oranlara ulaşamamıştır. Finlandiya hükümetinin, 1955 yılında BM’ye üye olmasının ardından ise Finlandiya Dışişleri Bakanlığı, bahsi edilen sürece kadar görmezden geldiği Apartheid rejimine artık kayıtsız kalamamıştır (Heino, 1992: 14; Koponen ve Heinonen, 2002: 14-15).

İsveç, Danimarka ve Norveç 1955 yılında, başlangıçta biraz tutarsız davranan Finlandiya ise 1959 yılında insan hakları ilkesinin savunucusu haline gelmiştir. Zira Finlandiya’nın, Apartheid konusunda BM’de yaptığı ilk resmi açıklama 1959 yılındadır. Diğer Nordik ülkelerinden farklı olarak Finlandiya, BM haritasına müdahale etmeme ilkesine büyük ölçüde bağlı kalmıştır (Heino, 1992: 15). Güney Afrika’da 1961’deki Sharpeville katliamından sonra Finlandiya’nın Apartheid ile ilgili tutumu yeniden formüle edilmiş ve Finlandiya, 1966’da yapılan “Güvenlik Konseyi”nde Apartheid’ı kınayan kararın lehinde oy kullanmıştır (Soiri ve Peltola, 1999: 71). Finlandiya’nın Güney Afrika ile ilişkisinde 1966 yılı, geri dönüşü olmayan bir nokta olmuştur. Finlandiya Dışişleri Bakanlığı, Güney Afrika politikasında bazı değişiklikler yapmış ve nihayetinde Güney Afrika’nın bir ticaret ortağı olarak vurgulanmasının doğru olmadığına karar vermiştir (Soiri ve Peltola, 1999: 74). İlaveten Finlandiya hükümeti, Güney Afrika’daki Apartheid meselesinde tavır almanın BM’nin yetkisi dâhilinde olduğu sonucuna varmış ve o zamandan bu yana Finlandiya Apartheid’ı sürekli kınamıştır (Heino, 1992: 6). Söz konusu süreçten anlaşılacağı üzere Finlandiya’nın Güney Afrika’daki ırkçı rejime karşı politikası, uluslararası sistemdeki koşullara, karara alıcıların algılarına ve iç süreçlerin etkisine göre şekil almıştır.

1970’li yıllarda da Finlandiya idaresi, diğer Nordik ülkeleriyle birlikte hareketlere açıktan destek vermeye devam etmiş ve uluslararası arenadaki faaliyetlerini meşrulaştırarak Güney Afrika’daki kurtuluş mücadelesinde aktif rol alan PAIGC, FRELİMO, PAC, SWAPO ve ANC’yi desteklemiştir. Bu bağlamda Finlandiya, 1974-1989 yılları arasında SWAPO’ya (uygulamada SWAPO’ya da kanalize edilen Namibya programı dâhil) 74,5 milyon Fin Markkası (FIM) resmi destek vermiştir. ANC’ye ise 1978’de resmi insani yardımı yapmaya başlamış ve toplamda 39,4 milyon FIM ve ek olarak STK’lar aracılığı ile de 6,7 milyon FIM

destek verilmiştir. İlâveten Finlandiya, Güney Afrika'daki diğer örgüt ve kurumlara da 40,8 milyon FIM destek vermiştir. 1993 yılında Finlandiya yönetimi, ANC'ye verdiği desteği durdurmuş ve iki ülke arasında ikili kalkınma işbirliği sürecine başlanmıştır. Bu kapsamda 1996 yılına kadar STK'lar ve Lutheran Kilisesinin yaptığı yardımlar da dâhil olmak üzere Güney Afrika yapılan insani yardım 5,5 milyon FIM olmuştur (Soiri ve Peltola, 1999: 157-158).

Finlandiya'nın 1997 Afrika politika belgesinde ise Güney Afrika Cumhuriyeti'nin, Finlandiya için Sahra altı Afrika'da en önemli işbirliği ortağı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca mevzubahis ülke, Finlandiya bakanlarının oldukça sık ziyaret ettiği tek Afrika ülkesidir (Koponen ve Heinonen, 2002: 17). Diğer taraftan bahse konu dönemde Güney Afrika, Finlandiya'da büyükelçiliği olan tek Sahra altı Afrika ülkesidir.

1966 yılında Finlandiya dış politikasında irdelenen bir diğer konu da Namibya meselesidir. Uluslararası Adalet Divanı, Etiyopya ve Liberya'nın Güney Afrika mandasının sona erdirilmesi için temyiz başvurusunda bulunmasının ardından, Namibya'nın statüsü hakkında karar vermekten kaçınmıştır (Soiri ve Peltola, 1999: 74). Bahse konu sürecin ardından Finlandiya, 1970 yılında Namibya'daki Güney Afrika mandası ile ilgili bir karar verilmesi konusunda "Uluslararası Adalet Divanı"na da başvurmuş olup sözü edilen önemli konuda bir arabulucu olarak hareket etmiştir. Finlandiya'nın BM önderliğindeki söz konusu politikası sonucu 1989 yılında, Namibya'nın bağımsızlığa geçiş süreci başlamıştır. Ayrıca Finlandiya, Namibya'yı hem çok taraflı hem de ikili forumlarda bağımsızlığa hazırlamak için çeşitli programlar başlatmıştır. 1990 yılında, nihayet söz konusu olumlu çalışmaların sonucunda Namibya bağımsızlığına kavuşmuştur. Bahsi edilen sürecin sonrasında ise Namibya, Finlandiya hükümetinin ana hedef ülkelerinden biri haline gelmiş ve Namibya ile ikili kalkınma işbirliğine başlanmıştır (Soiri ve Peltola, 1999: 157).

Finlandiya'nın tarihi bağlarının olduğu Güney Afrika ve Namibya dışındaki Afrika uluslarında da Finlandiya idaresi, bir takım politikalar yürütmüştür. Bu kapsamda 1967 yılında, "Kalkınma Kolordusu" ve kısa süre sonra da çeşitli yardım biçimleri ile Tanzanya'da kalkınma çalışmaları yapılmıştır. Çok az da olsa Etiyopya'da da faaliyetler yürütülmüş olup; Nijerya'da başlayan yardım

girişimlerinden ise ülkenin hantal ve yozlaşmış yapısı nedeniyle vazgeçilmiştir. Finlandiya Kıta'da siyasi ilişkileri çeşitlendirmek adına Darüsselam (1971), Lusaka (1976) ve Nairobi'de (1977'de Addis Ababa'dan transfer edilen büyükelçi) büyükelçilikler kurmuş ve 1979'da Kenya, "ana alıcılar" kategorisine yükseltilmiştir. 1980'li yılların sonlarına gelindiğinde ise, Afrika'ya yapılan Fin yardımı en geniş yapısına ulaşmış ve daha önceki ülkelere Burundi ve Senegal gibi devletler de eklenmiştir (Koponen ve Heinonen, 2002: 20-21).

1968 yılında, Finlandiya'daki ilk Afrika topluluğu olan "Finlandiya-Afrika Topluluğu" kurulmuştur. İlk aşamada bir dostluk topluluğu olarak kurulan söz konusu grubun amacı, Afrika uluslarının sorunları hakkında bilgi ve anlayış yaymak, Kıta'daki dostları eğitmek ve bir araya getirmektir. Bugün mevzubahis topluluk, kuruluş değerlerine sadık kalmakla birlikte; Afrika ve Finlandiya arasında daha iyi bir ilişki geliştirmek için çalışan özel sektörü ve kamuyu bir araya getirmek için bir ortam oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Finlandiya ve Afrika ülkeleri arasındaki kültürel ve sosyo-ekonomik bağları kuvvetlendirmek için STK'lar, ticari kuruluşlar, şirketler ile işbirliği yapmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda kültürel etkinlikler, iş seminerleri, çeşitli projeler, eğitim konferansları ve diğer istişareler gibi yıllık faaliyetler yürütmeye devam etmektedir (Mauri K. Elovainio and Jukka Huopaniemi, 1965: 61; The Finnish-African Society, 2022). Zira Finlandiya'da olduğu gibi bir ülkenin dış politika yapım sürecini ülke içindeki farklı aktörler de etkilemektedir.

2.4.6. Finlandiya'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1999-2022 Dönemi

Finlandiya, 1999 yılında imzalanan "Güney Afrika-AB Ticaret, Kalkınma ve İşbirliği Anlaşması"nda AB üyeleri tarafından taviz verilmesi yönünde baskı yapma konusunda ön plana çıkmıştır. Ayrıca Finlandiya, Güney Afrika'da eğitim, su ve sanitasyon, ormancılık, hukuk sistemi, kültür, spor, mahkemeler ve insan hakları gibi birçok alanda çeşitli kalkınma yardımı projelerini desteklemektedir. Diğer taraftan Güney Afrika, Finlandiya'nın gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaretinde %1 oran ile en büyük ikinci ticaret pazarıdır. Finlandiya'nın Afrika'da sömürge geçmiş olmaması, iki ülkenin siyasi süreçlerinin paralellikleri, küreselleşmeye geç gelmeleri sebebi ile benzer ekonomik dönüşüm süreçleri, madencilik ve kâğıt hamuru gibi ticaret kalemleri ve Finlandiya halkının Güney Afrika'ya turizmi gibi sebeplerle iki

ülkenin birçok alanda uzun vadeli ikili ilişki geliştirmesi muhtemel görülmektedir (Mills, 2002: 93-94).

Finlandiya, mevcut dünya durumunda kullanılmakta olan “barış arabuluculuğu” konusunda güçlü ve özel bir uzmanlığa sahiptir. Bu noktada Finlandiya’nın Afrika’daki iyi itibarı barış arabuluculuğu ve çatışma önleme konularında büyük fırsatlar sunmaktadır. “Martti Ahtisaari Peace Foundation-CMI” (Martti Ahtisaari Barış Vakfı)’nın AfB ile yaptığı işbirliği, Afrikalı ulusların kendi barış arabuluculuk ve çatışma çözümü yeterliliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Sözü edilen amacın hareket noktası ise “Afrika’nın geleceği Afrikalıların kendi ellerinde olmalıdır.” düşüncesidir. CMI, arabuluculuk ve diyalog yoluyla çatışmaları önlemek ve çözmek için faaliyet gösteren bağımsız bir Fin kuruluşudur. 2000 yılında Nobel Barış Ödülü sahibi ve Finlandiya’nın eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari tarafından kurulan mevzu bahis Kuruluş, kuruluşundan beri uluslararası barış yapma alanında lider olmak amacıyla çalışmalarına devam etmektedir (CMI-Martti Ahtisaari Peace Foundation, 2022).

Finlandiya’nın en az gelişmiş ülkelere yaptığı toplam yardım, 2003 yılında %49 iken 2005 yılında %28’e gerilemiştir. Sahra altı Afrika’ya yönelik yardım oranında da 2003’te %44, 2004’te %41 ve 2005’te %28 olmak üzere düşüş görülmüştür. 2005’teki söz konusu büyük düşüşün sebebi, kısmen Finlandiya hükümetinin Irak’a olan borçlarını hafifletmesinden kaynaklanmıştır (DAC Peer Review Of Finland–OECD, 2007: 34). 2000-2005 yılları arasında Finlandiya idaresi, uzun vadeli ortak politika yürüttüğü ülkelerde genellikle yardımı, en fazla üç sektöre veya kalkınma programına yoğunlaştırmıştır. Afrika’da bu kapsamda Etiyopya’da eğitim ve su; Kenya’da hükümetin geliştirilmesi, enerji, tarım ve ormancılık; Mozambik’te eğitim, bütçe desteği, kırsal kalkınma ve sağlık; Tanzanya’da bütçe desteği, yerel yönetimlerin geliştirilmesi, eğitim, çevre, tarım ve ormancılık; Zambiya’da eğitim, tarım ve ormancılık, bütçe desteği ve özel sektörün geliştirilmesi alanlarında kalkınma yardımı verilmiştir. Güney Afrika ise bilgi teknolojisi, eğitim, su temini ve sanitasyon projeleri için sınırlı vadeli finansman almıştır (DAC Peer Review Of Finland–OECD, 2007: 36-37).

Uluslararası sistemde hassas görülen ülkelerde de ilk on bağışçı arasında yer alan Finlandiya, bahsi edilen dönemin hassas ülkesi olan Sudan’daki “Afrika Birliği

Misyonu”nu, Norveç üzerinden desteklemiştir. Zira Finlandiya’nın hassas devletlere yaptığı yardımın çoğu, Avrupa’dan ve çok taraflı kanallardan geçmektedir (DAC Peer Review Of Finland–OECD, 2007: 61). Yine Finlandiya, elçilikleri bulunmayan Togo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi hassas devletleri desteklemek için temsilci yetki düzenlemelerini ve çok başlıklı programları yaratıcı bir şekilde kullanmaktadır (DAC Peer Review Of Finland–OECD 2007: 63). Finlandiya’nın 2006 yılındaki insani yardımları ise, büyük oranda Afrika’da yoğunlaşmış ve toplam fonun neredeyse %54’ünü söz konusu Kıta almıştır (DAC Peer Review Of Finland–OECD 2007: 77).

Finlandiya, 2004 yılında alınan hükümet kararı doğrultusunda, en az gelişmiş ülkelere ve Sahra altı Afrika ülkelerine yaptığı kalkınma yardımlarını artırmıştır. Bu çerçevede Sahra altı Afrika’ya yapılan ikili tahsisler 2006 yılında %45’iken; 2010 yılında %49’a yükselmiştir. Ayrıca Finlandiya’nın ilk on yardım alıcısından 6’sı ve uzun vadeli faaliyet yürüttüğü ülkelere 5’i, Sahra altı Afrika’da yer almaktadır. Yine Finlandiya, 2012 kalkınma politikasında en az gelişmiş ülkelere odaklanma hedefini tekrarlamıştır. Zira DAC’ın 2012 yılında yayınlanan “Akran Değerlendirmesi Raporu”na göre Finlandiya, genel kalkınma işbirliği politikasında kısa vadeli ve katkısı belirsiz olan faaliyetleri süresi bitince sonlandırarak; uzun vadeli projeler ile Afrika ve Asya’daki en az gelişmiş ülkelere odaklanarak kalkınma işbirliği faaliyetlerini artırmayı planlamıştır. Bahse konu politikanın amacı, Finlandiya’nın bahsi edilen dönemde artan kalkınma işbirliği bütçesi doğrultusunda yürüttüğü kalkınma faaliyetlerinin dağılmasını azaltarak etkinliği artırmaktır. Finlandiya, Kıta’da başta Somali ve Sudan gibi hassas ülkelere yaptığı büyük oranlı yardımların yanı sıra, 2006-2010 yılları arasında uzun vadeli olarak işbirliği yürüttüğü Etiyopya, Kenya ve Zambiya’ya yaptığı tahsisleri de iki katından daha fazla artırmıştır. İlaveten söz konusu dönemde, Tanzanya ve Mozambik’te uzun vadeli faaliyet yürütülen 10 ülke arasındadır (DAC Peer Review Of Finland–OECD, 2012: 48-49).

Finlandiya idaresi, kalkınma yardımları yaptığı ülkelerin kendi kalkınma süreçlerine sahip olmalarını teşvik etmek için öncelikle yerel yönetimlerin kapasitelerinin artırılması olmak üzere, kurumsal kapasiteleri güçlendirmek için büyük oranda yatırımlar yapmıştır. Afrika Kıtası’nda Tanzanya da, bu çerçevede

yardım yapılan ülkelerden birisidir. Finlandiya ayrıca 2000’li yılların başından beri 10 yılı aşkın süredir, “Yerel ve Bölgesel Yönetimler Birliği”nin Afrika ülkelerindeki “Kuzey-Güney Yerel Yönetimler İşbirliği Programı”nı finanse etmektedir (DAC Peer Review Of Finland–OECD, 2012: 74).

Finlandiya dış yardım konusundaki yoksulluk odağında ve Binyıl Kalkınma Hedefleri’ni desteklemede tutarlı olmuştur. Bu noktadan hareketle, Afrika için ilk kapsamlı politika çerçevesi 2009 yılında yayınlanan Finlandiya hükümeti, yeni kalkınma politikasında yoksulluğa ve en az gelişmiş ülkelere güçlü bir şekilde odaklanmıştır (DAC Peer Review Of Finland–OECD 2012: 97). Finlandiya’nın 2009 Afrika çerçeve programı demokrasiyi, barış ve istikrarı, kalkınmayı ve insan haklarını destekleyecek önlemlerin tamamlayıcı rollerini yansıtmaktadır. Mevzubahis programın ana ilkeleri ise tamamlayıcılık, tutarlılık ve etkililiktir (Bäck ve Bartholomew, 2014: 114).

2009 yılında yayınlanan “Finlandiya Kalkınma Politikasında Afrika Belgesi” ayrıca, özünde uzun vadeli ikili ve bölgesel kalkınma işbirliği programları bulunan; en geleneksel ve diğer Nordik ülkelerinin belgelerine göre daha süreç odaklı olan bir kalkınma politikasıdır. Sözü edilen belgede ekonomik büyümenin iklimsel, çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir olması gerektiği belirtirken Binyıl Kalkınma Hedefleri doğrultusunda yoksulluğun ortadan kaldırılması da öncelikli bir kalkınma hedefi olarak vurgulanmıştır. Söz konusu belge aynı zamanda, mevcut geleneksel ikili ülke ve bölgesel işbirliği programlarının metnin ana bölümünü oluşturduğu tek Afrika politika belgesidir. 2010 yılında yayınlanan “Finlandiya Dış Politikasında Afrika Belgesi” ise kalkınma işbirliği, ticaret politikası, çevre ve iklim politikası konularında politika yürütmenin önemini vurgulamaktadır. Söz konusu politikanın temel dayanağı: Finlandiya dış politikasının dış ve güvenlik politikası, kalkınma politikası, kalkınma kümesi ve ticaret politikası gibi tüm unsurlarının, aynı dış politika hedeflerine hizmet etmesi gerektiğidir. İlaveten bahsi edilen belge, dış politika hedeflerine hizmet etmek için genel politika tutarlılığına vurgu yaparak kalkınma işbirliğinin politikleşmesini ima etmektedir.(Odén, 2011: 44-45).

Finlandiya, 2014-15 yılları arasında OECD ülkelerinin politikalarının Tanzanya gıda güvenliği üzerindeki etkilerini incelemek için bir yöntem geliştirmiştir. Bahse konu çalışma, gelişmekte olan ülkelerin gıda güvenliğini daha

tutarlı, ulusal ve AB politikaları ile güçlendirmeye yönelik olarak hazırlanan 20 politika önerisi ile sonuçlanmıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews - Finland –OECD, 2017: 28). 2015’de Finlandiya’nın bölgesel olarak tahsis edilebilen ikili yardımlarının %50’sinden fazlasını Afrika’ya, %26’sını Asya’ya ve %10’u Orta Doğu’ya yönlendirilmiştir. Özel sektör ve sivil toplum araçları ile yapılan faaliyetler ise dokuz uzun vadeli ortak ülkenin ötesine ulaşmıştır. Sözü edilen dokuz ülkeden altısı: Etiyopya, Mozambik, Kenya, Tanzanya, Somali ve Zambiya olmak üzere Sahra altı Afrika’da yer almaktadır (OECD Development Co-operation Peer Reviews - Finland –OECD, 2017: 45).

Finlandiya hükümetinin ayrı bir yardım kuruluşuna sahip olmaması, yani hem genel merkezinde hem de büyükelçiliklerde tüm dış politika alanlarını yöneten aynı personele sahip olması; siyasi diyalogda ve yardım politikalarında bütüncül bir yaklaşım sağlamaktadır (OECD Development Co-operation Peer Reviews - Finland –OECD, 2017: 55). Finlandiya 2016’da ise vergi ve kalkınma konularında Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Finlandiya Vergi İdaresi, yerel ve uluslararası kuruluşlar ile birlikte “Kalkınma İçin Eylem Programı” başlatmıştır. Eylem Programı, vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma, yolsuzluğun azaltılması ve gelişmekte olan ülkelerde vergilendirme ile kamu hizmetleri arasındaki bağlantılar konusunda farkındalık oluşturma alanlarını içermiştir. Bu kapsamda ilaveten “Afrika Vergi İdaresi Forumu”na destek verilmiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews - Finland –OECD, 2017: 28).

2017 ile 2020 yılları arasında Finlandiya’nın Nairobi büyükelçiliği, bölgesel işbirliği kapsamında 10,8 milyon ABD doları taahhüt ettiği Nairobi merkezli bölgesel bir program olan “Trademark East Africa”ya verdiği desteği yönetmiştir. Sözü edilen Kenya programının ötesine odaklanıldığında ise Finlandiya’nın, Afrika Boynuzu için bölgesel bir stratejisi olmadığı düşünülmüştür. Finlandiya’nın Somali programı da Nairobi’den yönetilmiştir (OECD Development Co-operation Peer Reviews - Finland -OECD 2017: 101).

Finlandiya devleti ile AfDB arasındaki ilk “Teknik İşbirliği Anlaşması”, Mayıs 1988’de imzalanmış ve günümüze kadar ilgili fon birkaç kez yenilenmiştir. Nitekim Finlandiya, 1973’ten beri Afrika Kalkınma Fonu’nun ve 1982’den beri AfDB’nin üyesidir. Finlandiya Güven Fonu Afrika’da iklim değişikliği, çevre, uyum

ve hafifletme, yenilenebilir ve temiz enerji ile ilgili bilim ve teknoloji, su ve sanitasyon, ormancılık yönetimi ve eğitim gibi alanlara odaklanmıştır. Söz konusu Güven Fonu ile Finlandiya idaresi, gıda üretimini ve hane gelirini artırmak için Zambiya’da bir “Küçük Ölçekli Sulama Projesi”ne ortak finansman sağlamıştır. Ayrıca eğitim/öğretim kurumlarını, sosyo-ekonomik çevreye bağlayan Fin modelini Tunus’un genç istihdam edilebilirliğini desteklemek için kullanmıştır. Ek olarak fon aracılığıyla, Banka’da çalışan uzun vadeli bir toplumsal cinsiyet ve eğitim uzmanına da destek verilmiştir. Son dönemde ise söz konusu fon ile Afrika ülkelerindeki değerlendirme sistemlerini güçlendirmeye yönelik faaliyet yürüten bir çalışma finanse edilmektedir (African Development Bank Group, 2022).

Finlandiya idaresi, 18 Mart 2021’de Finlandiya’nın “Afrika Strateji Belgesi”ni onaylamıştır. Yayınlanan söz konusu strateji belgesinin odak noktası kalkınma işbirliği değildir. Bundan ziyade Finlandiya hükümeti, Kıta ülkeleri, AfB ve bölgesel kuruluşlarla kurulan ekonomik ve siyasi ilişkilere odaklanarak ikili ilişkilerini çeşitlendirmeyi ve daha da derinleştirmeyi hedeflemektedir. Böylece Finlandiya yönetimi, Afrika’ya yönelik dış politikasında güç ve çıkar kombinasyonu ekseninde hareket etmiştir.

Bu strateji belgesinde yer alan maddeler ise aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Finlandiya’nın Afrika stratejisinin amacı, Afrika ülkeleri ve Afrika aktörleri ile siyasi ve ekonomik ortaklığı güçlendirmektir.
2. Siyasi ilişkiler ve işbirliği: Finlandiya, Afrika ülkeleri ve bölgesel örgütlerle siyasi ilişkileri ve işbirliğini güçlendirecektir.
3. Barış ve güvenliği teşvik etmek için işbirliği: Finlandiya; Afrika ülkeleri, AfB ve bölgesel örgütlerle barış ve güvenlik konusunda işbirliğini artırmakta ve Afrika ülkelerinin kendi güvenliklerinden sorumlu olma kapasitelerini güçlendirmektedir.
4. Ticaret, yatırımlar ve istihdam yaratan yeşil büyüme: Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve yapısal değişimi teşvik etmek, ticareti ve yatırımları artırmak Finlandiya ve Afrika ülkelerinin çıkarlarıdır.

5. Avrupa Birliği'nin; Afrika ülkeleri, Afrika Birliği ve bölgesel kuruluşlarla ilişkileri: Finlandiya, Avrupa Birliği'nin Afrika politikasının oluşturulmasına ve AB'nin Afrika'daki değerlerinin ve çıkarlarının desteklenmesine aktif olarak katkıda bulunmaktadır.
6. Halklar ve toplumlar arasındaki ilişkiler: Finlandiya toplumun farklı düzeylerindeki ilişkileri teşvik etmektedir.
7. Hedefler, uygulama ve kaynaklar (Finland's Africa Strategy-2021, 2022).

Mevzubahis belge ekseninde çıkarlar dengesi bağlamında algısı olan Dışişleri Bakanı Pekka Haavisto'ya göre, Afrika'da son dönemlerde önemli değişiklikler olmuştur: "Birçok Afrika ülkesi güçlü bir ekonomik büyüme yaşadı, Kıta siyasi ve ekonomik olarak daha entegre hale geldi ve nüfus hızla artıyor. Afrika stratejik, jeopolitik, ticari ve ekonomik ilişkiler açısından daha önemli hale geldi. Örneğin, Afrika ülkelerinin iklim değişikliğine uyum sağlama, biyoçeşitliliği koruma ve gençlere eğitim, iş ve siyasi güç sağlayarak nüfus artışından kaynaklanan zorlukların üstesinden gelme yeteneği, yalnızca Afrika Kıtası'ndaki kalkınmayı değil, aynı zamanda Avrupa ve Finlandiya'yı da etkiliyor."

Kalkınma İşbirliği ve Dış Ticaret Bakanı Ville Skinnari ise yine çıkarlar dengesi kapsamında hareket ederek, hem Finlandiya'nın hem de birçok Afrikalı aktörün faydasına olacak şekilde ticari ilişkiler kurmak için büyük bir potansiyel olduğunu ifade etmiştir: "Diğer şeylerin yanı sıra, 2020'den 2030'a kadar Finlandiya ve Afrika ülkeleri arasındaki ticareti ikiye katlamak ve her iki yönde de yatırımı artırmak hedeflendi."

Söz konusu strateji kapsamında Finlandiya, 2030'a kadar Afrika'ya yönelik ihracatını artırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda Finlandiya hükümeti, Finlandiya'nın resmi İhracat Kredi Kurumu ve alanında uzmanlaşmış bir finans şirketi olan FINNVERA (Export Credit Agency) aracılığıyla Afrika'da faaliyet gösteren Fin işletmelerine faaliyet potansiyellerini ve rekabet güçlerini artırmaları için iç garantiler, krediler ve ihracat kredisi garantileri gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Finlandiya idaresi için Güney Afrika, Nijerya ve Etiyopya COVID-19 pandemisi ve ülkelerde yaşanan krizler aşıldığında potansiyel pazarlar olarak görülmektedir. FINNVERA'nın ihracat garantisi için en iyi kredi notu verebildiği

ülke Güney Afrika'dır. İlgili dönemde iç savaş yaşanan Nijerya için ise ihracat garantileri duruma göre verilecektir. Zira Nijerya ekonomisinin büyüme potansiyeli çok büyük olsa da ülkede petrol fiyatlarındaki dalgalanma, siyasi istikrarsızlık, COVID-19 ve başarısız bazı kurumlar nedeniyle gelişme ve kalkınma noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Daha önce ihracat garantisi vaat edilen Etiyopya ise 2020 sonbaharında baş gösteren Tigray krizi ile iç savaşa girmiş ve böylece söz konusu dönemde garanti kapsamından çıkarılmıştır (2021; FINNVERA, 2022).

Finlandiya gençlik, barış ve güvenlik konularında faaliyetler yürüten öncü ülkelerden birisi konumundadır. Bu doğrultuda Dışişleri Bakanlığı tarafından 20 Ağustos 2021'de "Gençlik, Barış ve Güvenlik-Finlandiya'nın Ulusal Eylem Planı 2021-2024" başlıklı eylem planı yayınlanmıştır (Youth, Peace and Security Finland's National Action Plan 2021–2024: 2021/5, 2021)

2015 yılında kabul edilen BM Güvenlik Konseyi'nin 2250 sayılı Gençlik, Barış ve Güvenlik Kararı ve sonraki 2419 (2018) ve 2535 (2020) sayılı Kararları, çatışmaların önlenmesi ve çözümünde, barışın inşasında ve şiddet içeren aşırılığın önlenmesinde gençlerin olumlu ve aktif rolünün farkındadır. Üye devletler, gençlerin ihtiyaçlarını ve bakış açılarını dikkate almalı ve gençleri karar alma sürecine ve barış süreçlerinin tüm aşamalarına katılmaya teşvik etmelidir. Finlandiya, aktif gençler ve gençlik örgütleri, merkezi hükümet, araştırma enstitüleri ve sivil toplum temsilcileriyle işbirliği içinde "BM Güvenlik Konseyi'nin Gençlik, Barış ve Güvenlik Kararı"nın uygulanmasına ilişkin ilk "Ulusal Eylem Planı"nı hazırlamıştır. Eylem Planı beş önceliği belirlemektedir: katılım; önleme; ortaklıklar; koruma; silahsızlanma, terhis ve yeniden bütünleşme. Hedefler ve eylemler, Finlandiya'nın hem yurt içindeki hem de dünyadaki eylemleri için geçerlidir. Eylem Planının çapraz kesim teması kesişimsellik, diğer önemli temalar ise iklim değişikliği ve yeni teknolojilerdir (Youth, Peace and Security Finland's National Action Plan 2021–2024: 2021/5, 2021)

Finlandiya'nın "2250 sayılı Gençlik, Barış ve Güvenlik Kararı" ile 2018 ve 2020 yıllarında kabul edilen 2419 ve 2535 sayılı Kararları kapsamındaki çalışmalarında önemli ortakları Avrupa, BM, AGİT ve Afrika Birliği, AB ve Avrupa Konseyi'dir. Özellikle Afrika ülkelerindeki büyük gençlik nüfusunun, 2250 sayılı Kararın temalarına özel bir ilgisi bulunmaktadır (Youth, Peace and Security

Finland's National Action Plan 2021–2024: 2021/5: 43). Söz konusu durum çıkarlar dengesi yönünde hareket eden Finlandiya ve Afrika Kıtası için yeni ortaklıklar nezdinde fırsatlar sağlayabilir. 2250 Kararı'nın tematiğin tanıtımında aktif olarak yer alan bölgesel bir kuruluş olan BM, AfB ile işbirliği içerisinde faaliyet göstererek Somali ve Afrika Boynuzu'nun diğer bölgelerindeki gençlerin yerel barış süreçlerine katılımını da artırmıştır (Youth, Peace and Security Finland's National Action Plan 2021–2024: 2021/5: 14). Ek olarak Finlandiya idaresi; Gambiya, Nijerya, Kolombiya ve Filipinler için ulusal bir eylem planı hazırlayacağını açıklamıştır. Ayrıca Finlandiya; Kamerun, Ürdün, Nijerya ve Sri Lanka'da "Ulusal Gençlik, Barış ve Güvenlik Koalisyonları" kurulmuştur (Youth, Peace and Security Finland's National Action Plan 2021–2024: 2021/5, 2021: 17).

Tablo 2.4: Finlandiya'nın Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri (Kaynak: OECD.Stat)

FİNLANDİYA'NIN AFRIKA'DAKİ TOPLAM ODA-DAC2a ÖDEMELERİ (USD/Milyon)										
Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Alıcı										
Afrika, Toplam	307,3	321,3	304,6	369	285,2	205,2	173,5	130,7	180,2	244,5
Sahra'nın Kuzeyi, Toplam	9,02	8,57	4,02	8,87	8,92	5,18	4,25	3,81	3,94	4,18
Cezayir	0,16	0,16	0,19	0,19	0,16	0,15	0,12	0,17	0,15	0,13
Mısır	1,84	1,44	1,87	2,07	2,12	1,48	0,96	0,53	0,34	0,25
Libya	2,17	0,32	0,33	1,04	0,84	0,32	0,36	0,29	0,81	0,66
Fas	0,49	0,5	0,56	0,43	0,33	0,23	0,22	0,19	0,17	0,3
Tunus	1,93	0,58	0,46	0,69	0,71	1,07	0,95	0,31	0,22	0,35
Sahra'nın kuzeyi, bölgesel	2,43	5,58	0,62	4,44	4,76	1,94	1,64	2,31	2,24	2,49
Sahra'nın Güneyi, Toplam	255	257,9	270	299,2	231,2	174,7	147,3	103,4	143,7	151,9
Doğu Afrika, Toplam	177,1	186,7	199,4	239,4	175	133,1	117,8	84,17	107,6	125,6
Burundi	0,59	0,71	0,44	0,79	0,83	0,6	0,62	0,73	0,84	1,3
Komorlar	..	..	..	0,01	0,01	..	..	..	..	..
Cibuti	..	..	0,01	0,01	0,01	..	..	0,01	0,01	0,01
Eritre	0,51	..	..	..	2,88	0,15	0,14	0,11	0,03	..
Etiyopya	22,36	30,92	19,35	37,74	26,89	23,64	22,44	18,72	23,63	25,84
Kenya	20,63	25,56	27,68	52,5	22,74	18,87	17,11	16,14	9,47	11,98
Madagaskar	0,37	0,42	0,29	0,14	0,25	0,18	0,22	0,09	0,22	0,21
Malavi	1,86	1,48	2,03	1,69	1,79	0,91	1,05	0,78	1	1
Mauritius	..	0,13	..	0,88	1,61	..	..	..	2,7	1,51
Mozambik	32,74	39,23	27,08	26,3	28,61	18,18	18,13	13,83	18	19,36
Ruanda	0,14	0,3	0,09	0,08	0,08	0,06	0,1	0,67	0,18	0,17
Somali	9,84	10,94	11,49	25,36	19,29	15,28	16,13	14,5	15,91	28,8
Güney Sudan	2,23	13,34	13,26	4,22	9,15	14,49	6,4	-8,17	7,72	5,69
Sudan	9,12	10,42	12,43	8,39	4,89	0,67	0,25	..	..	3,47
Tanzanya	51,57	34,78	42,42	50,05	31,56	24,05	17,76	14,57	13,58	15,71
Uganda	4,62	3,4	3,88	4,3	6,65	3,34	5,24	5,28	5,1	6,78

Zambiya	17,79	14,04	38,03	26,44	17,27	11,96	11,55	6,34	8,83	2,71
Zimbabve	2,69	0,99	0,91	0,45	0,44	0,68	0,69	0,58	0,32	1,03
Orta Afrika, Toplam	15,48	14,94	10,64	15,09	10,45	4,42	2,7	1,45	5,24	6
Angola	1,48	1,85	0,89	0,73	0,57	0,39	..	..	..	..
Kamerun	0,43	0,29	0,34	2,34	0,66	0,56	0,34	0,11	0,1	0,08
Orta Afrika Cumhuriyeti	1,81	2,21	1,65	5,59	2,82	0,91	0,76	0,79	2,1	0,61
Çad	4,08	3,16	0,89	2,87	2,29	1,29	..	..	..	..
Kongo	0,02	0,01	0,01	..	0,02	0,02	..	..	..	..
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	7,64	7,4	6,83	3,55	4,08	1,25	1,6	0,55	3,03	5,31
Gabon	0,03	0,02	0,02	0,01	..	..	..	..	..	..
Sao Tome ve Principe	..	..	..	..	..	..	0	..	..	..
Güney Afrika, Toplam	10,83	12,22	10,71	10,33	13,26	5,27	4,58	2,68	1,27	4,68
Botsvana	0,51	0,33	0,41	0,44	0,45	0,13	0,12	0,11	0,11	0,18
Esvatini	0,35	0,47	0,53	0,4	0,53	0,25	0,16	..	..	0,03
Lesoto	0,06	..	0,12	0,11	..	0,15	0,11	0,01	..	..
Namibya	4,35	5,36	4,91	5,08	4,64	3,05	2,54	1,57	0,78	0,49
Güney Afrika	5,56	6,06	4,73	4,3	7,64	1,68	1,65	0,98	0,38	3,98
Batı Afrika, Toplam	14,32	13,36	12,92	8,4	7,51	7,97	8,17	4,77	16,12	5,97
Benin	0,35	0,26	0,15	0,1	0,07	0,04	0,01	0	0,03	..
Burkina Faso	..	..	0,04	0,24	0,57	0,19	0,69	0,71	0,48	0,84
Fildişi Sahili	1,37	0,37	0,62	0,46	0,51	0,43	0,26	0,17	0,11	..
Gambiya	0,18	0,11	0,22	0,29	0,49	0,29	0,27	0,01	0,32	0,36
Gana	0,85	1,22	1,51	1,51	1,59	1,15	1,1	0,75	0,94	0,97
Gine	0,02	0,02	0,21	0,04	0,03	0,03	0,24	0,05	0,04	..
Gine-Bissau	0,78	0,04	0,14	..	..	..	..	..	..	..
Liberya	1,88	1,77	1,74	0,27	0,6	0,52	0,83	0,15	0,02	0,17
Mali	1,11	1,45	2,56	0,86	0,92	0,55	0,38	0,25	0,21	0,69
Moritanya	0,23	0,47	0,23	0,23	0,25	0,15	0,16	..	..	0,21
Nijer	1,58	3,32	1,24	..	0,03	1,2	..	0,34	1,11	1,76
Nijerya	1,21	0,94	0,94	0,87	0,24	2,12	2,65	1,63	0,65	0,2
Senegal	0,98	0,92	0,8	0,98	0,95	0,59	0,64	0,43	0,4	0,43
Sierra Leone	3,47	2,25	2,2	2,28	0,91	0,39	0,62	0,24	11,82	0,34
Togo	0,3	0,22	0,32	0,27	0,34	0,32	0,34	0,04	..	..
Sahra'nın güneyi, bölgesel	37,35	30,69	36,34	26	24,99	24	14,03	10,37	13,55	9,71
Afrika, bölgesel	43,19	54,84	30,54	61	45,08	25,33	21,92	23,42	32,53	88,41

Data extracted on 22 Jul 2022 19:39 UTC (GMT) from OECD.Stat

2022 yılı OECD verilerine göre 2020 yılında Finlandiya'nın Afrika devletleri arasında en fazla kalkınma işbirliği faaliyeti yürüttüğü ülkeler: Somali, Etiyopya, Mozambik, Tanzanya ve Kenya'dır. Sahra altı Afrika, Finlandiya'nın Kıta'da söz konusu alanda en çok işbirliği yürüttüğü bölgedir. 2020'de Orta Afrika, Batı Afrika, Güney Afrika ve Kuzey Afrika ülkeleri ile kalkınma işbirliği alanında yapılan faaliyetler ise oldukça düşük seyretmektedir.

2.5. İZLANDA’NIN AFRİKA POLİTİKASI

1874’te Danimarka’nın sınırlı yerel yönetim verdiği İzlanda, 17 Haziran 1944’te Danimarka’dan tam bağımsızlığını kazanmıştır. Günümüzde Anayasal Cumhuriyet ile yönetilen İzlanda’da devletin yasama görevini Cumhurbaşkanı ve Parlamento, yürütme görevini ise Başbakan yönetimindeki 10 Bakandan oluşan Bakanlar Kurulu yerine getirmektedir. İzlanda Kuzey Avrupa, Grönland Denizi ve Kuzey Atlantik Okyanusu arasında ve İskandinavya ile Birleşik Krallık’ın kuzeybatısında yer alan bir ada ülkesidir. Yüz ölçümü 103.000 km² olan İzlanda’nın, 2022 yılı tahmini verilerine göre nüfusu 357.603 kişidir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren İzlanda’da, büyük oranda balıkçılık endüstrisinin etkili olduğu önemli bir ekonomik büyüme görülmüştür. Ülke 1994 yılında “Avrupa Ekonomik Alanına” katılmış ve ardından ekonomi büyük ölçüde çeşitlenmiştir. Fakat İzlanda, 2008 ve 2008’i takip eden yıllarda ortaya çıkan küresel ekonomik krizden özellikle ağır bir darbe almıştır. 2019 tahmini verilerine göre GSYH’si 24.614 milyar dolardır. Günümüzde İzlanda’nın ekonomisi, esas olarak turizm ve inşaat sektörlerinin oluşturduğu yukarı yönlü bir gelişmede devam etmektedir. İlaveten ülkede okuryazarlık oranı, uzun ömür ve sosyal uyum, dünya standartlarına göre birinci sınıf bir düzeydedir. Ülkenin üyesi olduğu başlıca uluslararası ve bölgesel kuruluşlar: BM, NATO, Avrupa Konseyi, AGİT, OECD, DTÖ, Arktik Konseyi, Baltık Denizi Devletleri Konseyi, Barents Avro-Arktik Konseyi, Nordik Konseyi, EFT’dir (The World Factbook, 2022; T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

2.5.1. İzlanda-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

Genel hatları ile bir sonraki bölümde anlatılacağı üzere, 1944 yılında cumhuriyet olana kadar koloni olan ve sonraki dönemlerde çeşitli sebeplerle ekonomik yönden ABD’ye bağımlı olan İzlanda’nın bu durumundan mütevellit, Afrika Kıtası ile ilişkileri çok eski dönemlere dayanmamaktadır. Coğrafi yönden de İzlanda’ya uzak olan sözü edilen Kıta ile ilişkiler, İzlanda’nın ekonomik yönden gelişmesi sonucu 1970’li yıllarda kalkınma yardımı yapmaya başlaması ile kurulmaya başlanmıştır.

1981 yılında Uluslararası Kalkınma Ajansı kurulmuş ve İzlanda hükümetinin ikili kalkınma yardımları söz konusu Ajans tarafından koordine edilmeye

başlanmıştır. Kuruluşundan bu yana ICEIDA, faaliyetlerini neredeyse sadece Afrika'ya odaklamıştır. Bu kapsamda Ajans ilk projesini, 1988 yılına kadar işbirliği yaptığı tek ülke olan Yeşil Burun Adalarına ve 1988'den sonra da Afrika'nın güneyindeki bazı ülkeler için yapmıştır (Sigurdardottir, 2002: 28-29).

2.5.2. İzlanda'nın Afrika'ya Yönelik Politikası

İzlanda, 9. yüzyılda Norveçli Vikingler tarafından istila edilmiş; 1262 yılında Norveç Kralı'nın yetki alanına girmiş; 1380 yılına gelindiğinde ise Norveç ve Danimarka kronlarının birleşmesi sonucu bir Danimarka kolonisi olmuştur. İzlanda'nın bağımsızlık mücadelesi, 1851'de İzlanda'nın talebiyle başlamıştır. 1904'te sözü edilen süreç sonunda ise kendi iç yönetimini elde etmiştir. 1 Aralık 1918'de imzalanan "Birleşme Yasası"na göre de İzlanda, ortak bir hükümdar altında Danimarka ile birlikte yönetilen özerk bir devlet olarak tanınmıştır. 1940'ta Almanya tarafından işgal edilene kadar Danimarka idaresi, İzlanda'nın dışişlerini denetlemeye devam etmiş ve 1944 yılında İzlanda bir cumhuriyet yönetimi olmuştur. 1940'ta II. Dünya Savaşı esnasında İngiliz askeri güçleri tarafından işgal edilen İzlanda topraklarının savunması, 1941'de İzlanda ve Amerika arasında yapılan bir anlaşmanın ardından ABD askeri güçleri tarafından devralınmıştır (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarisdóttir ve Einarisdóttir, 2018: 2).

Kendi dış ilişkilerini 1940 yılında yönetmeye başlayan İzlanda, askeri koruma anlaşmasının bir sonucu olarak ABD tarafından ekonomik bir krizden kurtarılmıştır. 1946'da iki devlet arasında "Keflavík Anlaşması" imzalanmış ve ABD'nin, II. Dünya savaşı esnasında Keflavík'i malzeme ve askeri üs olarak kullanmasına izin verilmiştir. İzlanda idaresi aynı yıl, BM'ye üye olmuş ve Soğuk Savaş siyaseti ortamında kendi davasını ilerletme konusunda çalışmalara başlamıştır. 1960'larda ve 70'lerde İzlanda hükümeti, ülkedeki milliyetçilik akımı ve aynı zamanda ABD'nin Vietnam Savaşı'ndaki kabul edilemez eylemleri sonucu ABD ile siyasi ilişkilerini azaltmak istemiştir. Fakat İzlanda, Soğuk Savaş sırasında Marshall planı kapsamında ABD'den en yüksek miktarda ekonomik yardım alan devlet olmuş ve ekonomik açıdan ABD'ye bağımlılık durumu söz konusu olmuştur. İzlanda'nın ABD'den aldığı ekonomik yardımın yanı sıra Keflavík Anlaşması, NATO üyeliği ve Savunma Anlaşması gibi ABD ile yapılan kapsamlı ilişkiler sayesinde ABD; İzlanda'nın dış politikası özellikle de ülkenin Avrupa politikası üzerinde büyük bir etkiye sahip

olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren Nordik ve Baltık işbirliğine katılan İzlanda, bu sayede Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar içinde daha etkili roller almaya başlamıştır (Fjöl意思dóttir, 2019: 13-19).

Günümüzde İzlanda'nın dış politikası ise demokrasi, insan hakları, barış, yoksullukla mücadele, sosyal ve cinsiyet eşitliği gibi temel değerlerden oluşmaktadır (Fjöl意思dóttir, 2019: 19). Bahse konu temel değerler doğrultusunda Afrika, İzlanda kalkınma politikasında her zaman önemli bir faktör olmuştur. 1970'li yıllardan beri kalkınma yardımı yapan İzlanda hükümeti, dış yardımlarında çoğunlukla Afrika'yı öncelemektedir. İzlanda'nın Afrika'ya yönelik kalkınma politikası bu ekseninde yoksullukla mücadele, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi, demokrasi ve insan haklarının güçlendirilmesi, kalkınma yardımının hedeflendiği ülkelerde kaynakların sorumlu kullanımı ve korunması temellerinden oluşmaktadır. 1940'lı yılların sonlarında başlayan, 1950'li ve 1970'li yılların başında devam eden İzlanda'nın Güney Afrika'daki Apartheid yönetimi konusundaki tutumu da komşu ülkelerden daha radikal BM kararlarını desteklemek yönünde olmuştur. 2000'li yılların başında ise İzlanda'nın Afrika ile kalkınma yardımı alanı dışında kültür, ticaret ve siyaset gibi alanlardaki ilişkileri kısıtlı kalsa da günümüze kadar söz konusu ilişkiler kademeli olarak çeşitlendirilmeye çalışılmıştır (Sigurdardóttir, 2002: 27; Gunnlaugsson, Sigurđardóttir, Einarssdóttir ve Einarssdóttir, 2018: 11). Zira söz konusu süreçte İzlanda'nın Afrika'ya yönelik politikası, değişen uluslararası konjoktüre paralel olarak çıkarlar dengesi yönünde şekillenmiştir.

İzlanda “Good Humanitarian Donorship” (İyi İnsani Yardım Bağışları) ve 2016 yılında İstanbul'da düzenlenen “Dünya İnsani Zirvesi”nde verilen taahhütler paralelinde ilkel ve koordineli insani yardım eylemini kabul etmiştir. Bu çerçevede İzlanda, Afrika'da da insan onurunun korunması, insan yaşamının korunması ve kriz durumlarında insan acısının hafifletilmesi ekseninde insani yardım faaliyetleri yürütmektedir. İzlanda idaresi Afrika'da yaptığı bahse konu faaliyetleri; WFP, CERF, OCHA ve UNHCR gibi insani eylemleri koordine etmek ve yürütmekle görevli olan özel BM kurumları ve fonları ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi, UNRWA ve UNICEF gibi kuruluşlar aracılığıyla yürütmektedir (Government of Iceland, 2022). İlâveten, İzlanda Afrika meseleleri hakkında araştırma, belgeleme ve bilgi merkezi olan Nordik Afrika Enstitüsü'nün de üyesidir. Enstitünün faaliyetleri

beş Nordik ülke tarafından finanse edilmektedir ve merkezi İsveç'in Uppsala şehrinde (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 14).

2.5.3. İzlanda'nın Afrika'ya Yönelik Politikasında 1960-2000 Dönemi

İzlanda'nın ekonomik gelişmesinde, 1960'lı yıllarda Dünya Bankası'ndan aldığı krediler ve 1976'ya kadar İzlanda'yı geliştirmekte olan bir ülke olarak sınıflandırılmasında önemli katkısı olan BM Kalkınma Fonu'ndan aldığı yardımlar büyük önem taşımaktadır. Sözü edilen yardımlar sayesinde ülke dış yardım yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda 1964'te FAO'nun "Açlıktan Kurtulma Kampanyası"nın İzlanda'daki bir kolu olan "Herferð Gegn Hungri Hareketi", İzlanda Gençlik Derneği tarafından kurulmuştur. Mevzubahis hareket, İzlanda'nın dış yardım için fon toplamaya başlamasında ve aynı zamanda İzlanda Kalkınma Yardım Ajansı'nın kurulmasında büyük rol oynamıştır. Bu doğrultuda 1965'te FAO tarafından Madagaskar'daki balıkçıları desteklemek için verilen bağışlar sayesinde yaklaşık 10 milyon İzlanda Kronu para toplanmıştır (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarsdóttir ve Einarsdóttir, 2018: 4). Nitekim söz konusu hareket, ülke içinde yer alan farklı bir aktör olarak İzlanda'nın dış politikasını etkilemiştir.

1964'te, İzlanda Bağımsızlık Partisi milletvekili Ólafur Björnsson, hükümette "İzlanda'nın düşük gelirli ülkelere yardım yaptığına dikkate alınması gerektiği"ni vurgulayan bir meclis kararı önerisi sunmuş ve "İzlandalıların yardıma en çok ihtiyaç duyan devletlere destek sağlama" konusundaki etik yükümlülüğünü vurgulamıştır. Diğer taraftan Björnsson, "Kalkınma yardımının hayırseverlikle ilgili olmadığını, bunun yerine toplulukların ve ulusların çıkarları için uluslararası alanda bölgesel kalkınma politikasının uygulanmasıyla alakalı olduğunu" dile getirmiştir. Söz konusu süreçte de olduğu gibi Neoklasik Realist teorisyenlere göre ülkelerin dış politikaları, karar alıcılarının algıları ve devletin ideolojik unsurları gibi birim düzeyindeki faktörlerin dış politikadaki belirleyicilikleri sonucu oluşmaktadır. Söz konusu önemli öneri sonrasında İzlanda'nın kalkınma yardımları ile ilgili tarihi ise resmi olarak 1971'de İzlanda Parlamentosunda kabul edilmiş olan "Gelişmekte Olan Ükelere İzlanda Yardımı Yasası" altında başlamıştır. Bahsi edilen Yasa kapsamında "İzlanda'nın Gelişmekte Olan Ükelere Yardım Ofisi", İzlanda Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olup mevzubahis Ofis, 1972 yılında hükümetten 3 milyon

İsveç Kronu bütçe almıştır (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarisdóttir ve Einarisdóttir, 2018: 5; OECD-Special Review of Iceland, 2013: 13).

Björnsson söz konusu bütçe kapsamında, “İzlanda’nın çok taraflı kurumlara katkısının yeterli olmadığını, verilecek yardımlardan hem bağış yapan hem de alan ülkelerin faydalanması gerektiğini, ticaret ve kültür gibi alanların da dikkate alınması gerektiğini” vurgulamıştır. Ayrıca “Kalkınma yardımına ihtiyacı olan üçüncü dünya ülkelerinin çok sayıda olduğunu ve bahse konu ulusların çağrılarının BM ve kurumları içinde önem kazandığını” ifade etmiştir. İzlanda’nın Gelişmekte Olan Ükelere Yardım Ofisinin kurulduğu ilk yıllarda alınan kalkınma fonları, büyük oranda ortak Nordik işbirliği projelerinde kullanılmıştır. İlk ikili proje ise 1978-1982 yılları arasında İzlanda’nın teknik uzmanlık, olta takımı ve diğer teçhizatı tedarik ettiği Kenya’daki balıkçılık sektörünün gelişimine yönelik faaliyetlerdir. İlaveten Ofis, Kenya ve Tanzanya’daki kooperatifler ve Mozambik ile Tanzanya’daki tarım projelerine yönelik yürütülen faaliyetler için teknik yardım ve bazı destekler vermiştir (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarisdóttir ve Einarisdóttir, 2018: 5).

1970’li yılların başında İzlanda, Güney Afrika’daki Apartheid rejimi konusunda yeni bağımsız ülkelerle dayanışma içerisinde, Apartheid karşıtı bir karar için İzlanda’nın ilk BM oylamasına katılmıştır. Bu noktada İzlanda’nın sözü edilen konudaki oylarının asıl amacının, ulusal balıkçılık sınırlarını genişletebilmek için üçüncü dünya ülkelerinden destek almak olduğu konusunda düşüncelere yol açmıştır (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarisdóttir ve Einarisdóttir, 2018: 11). Zira söz konusu durumda da olduğu üzere Randall Schweller’ın “çıkarlar dengesi” teorisine göre, devletler rasyonel aktörler olarak güç ve çıkar kombinasyonu tarafından yönlendirilmektedir.

1981 yılında İzlanda Parlamentosunda kabul edilen Yasa çerçevesinde, İzlanda’nın Gelişmekte Olan Ükelere Yardım Ofisinin yerini, ICEIDA almıştır. Böylece İzlanda kalkınma yardımları 1981’den ICEIDA tarafından koordine edilmektedir. Söz konusu Kuruluşun sınırlı kaynakları sebebi ile yapılan yardımlar genellikle, diğer Kuzey ülkelerine göre çok fazla görünmemektedir. ICEIDA, 1980’li yıllarda başta Cape Verde’den başlayarak Mozambik, Malavi, Namibya ve Uganda’ya genişlemiş ve genellikle akut yoksulluk yaşayan ülkelerle işbirliğine öncelik vermiştir. Bu süreçte ana ihracat sektörü ve ulusal uzmanlığından yararlanan

İzlanda, yardım faaliyetleri ve ihracat kadar iç tüketim için alıcı ülkelerdeki yerel balıkçılığın gelişimini desteklemeye de odaklanmıştır. Balıkçı ülkeleri genellikle fakir topluluklar olduğu için ICEIDA, balıkçılık desteği ve acil insani endişeleri uzun vadeli kalkınma hedefleriyle ilişkilendirerek Kuzeyli yardım modelinin klasik argümanları tarafından desteklenmiştir (Marklund, 2016: 12). Ek olarak 1989’da İzlanda ve Malavi arasında ICEIDA tarafından, “Güney Afrika Kalkınma Topluluğu”nun kalkınma işbirliği alanında yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde Malavi Gölü’ne odaklanılarak balıkçılık alanında ikili kalkınma işbirliğine başlanmıştır (Government of Iceland, 2022).

Tarihsel süreçte İzlanda, uluslararası düzende politikacıların uluslararası faaliyetlere pek fazla önem vermemesi sebebi ile diğer Nordik ülkelere göre daha az aktif politika yürütmüştür. Soğuk Savaş Dönemi’nden sonra İzlanda idaresinin kalkınma yardımına yönelik yaptığı faaliyetler; İzlanda’ya uzak, yoksul ve gelişmekte olan ülkelerle çalışmanın ülkenin ulusal çıkarları üzerinde hiçbir etkisi olmayacağı algısından ötürü azami düzeyde yürütülmüştür. 1990’lı yılların ortalarından itibaren ise İzlanda dış politikasında, sadece doğrudan maddi veya ekonomik bir çıkar olması durumunda uluslararası kuruluşlarda aktif olunması gerektiği düşüncesi zayıflamaya başlamıştır. Ve böylece İzlanda; NATO, Avrupa Konseyi, DTÖ ve BM gibi uluslararası kuruluşlarda daha aktif olmaya başlamıştır. Bu doğrultuda 1999’da İzlanda, ilk kez Avrupa Konseyi Başkanlığını yürütmüştür (Sigurðsson, 2012: 29-30). İzlanda’da sözü edilen durumlarda olduğu gibi ülkelerin dış politikaları, karar alıcıların algılarına göre de şekillenmektedir.

1989’da İzlanda ile Malavi arasında balıkçılık sektörü ile başlayan ikili ilişkilerin, sağlık sektörüne genişletilme olasılığını araştırmak için iki devlet arasında 1998’de bir anlaşmaya varılmıştır. Böylece 1999’da yapılan bir fizibilite çalışmasının ardından ICEIDA, yaklaşık 100 köyü ve 138 bin nüfusu olan “Monkey Bay Sağlık Bölgesi”ndeki sağlık hizmetlerini iyileştirmek için Malavi hükümeti ile işbirliğine başlamıştır (Murru ve Mkandawire, 2007: 5). İlerleyen yıllarda İzlanda kalkınma yardımının söz konusu ülkeye odak noktası sağlık, ilköğretim, su ve sanitasyon gibi sosyal alanlara doğru genişletilmiştir. Bahse konu Nordik ülkenin balıkçılık odağı ise Mangochi Bölge yetkilileri ile işbirliği içinde bölge çapında

desteğe dönüştürülmüştür (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarsdóttir ve Einarsdóttir, 2018: 11).

1997’de ise ICEIDA’nın faaliyetlerinde bir vurgu değişikliği yapılmıştır. İzlanda yönetimi sözü edilen yıl, 1999-2003 dönemi için ICEIDA’ya vereceği bütçeyi üç katına çıkarmayı kabul etmiş ve böylece Ajansın faaliyetleri büyük ölçüde artmıştır. Yine aynı yıl, Ajansın faaliyetler genel hatları ile incelenmiş ve özellikle sağlık ve eğitim alanlarında genişlemeye önem verilmiştir. Söz konusu dönemde Afrika ülkelerinin çoğunluğu AIDS salgını ve eğitim eksikliği gibi ciddi sorunlar ile uğraşmaktaydı. Nitekim sağlık ve eğitim sektörleri, en önemli kalkınma hedeflerinden biri olan insan kaynağının oluşturulması bakımından her zaman hayatidir. Diğer taraftan Ajans, balıkçılık sektörü ile ilgili faaliyetler yürütmeye de devam etmiş ve Ajansın yeni projelerinin büyük çoğunluğu balıkçılık alanını güçlendirmeyi hedeflemiştir (Sigurdardottir, 2002: 29). 1997 ve 2003 yıllarında İzlanda Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan raporlarda ise, İzlanda’nın kalkınma yardımları alanında uzmanlığını ve katkılarını artırmak için sadece kademeli adımlar attığı ifade edilmiştir (Sigurðsson, 2012: 31). Söz konusu durumlarda İzlanda’nın Afrika’ya yönelik dış politikası, ülke içi dinamiklere ve süreçlere göre şekillenmiştir.

2.5.4. İzlanda’nın Afrika’ya Yönelik Politikasında 2000-2022 Dönemi

2000 yılında yayınlanan “Binyıl Kalkınma Hedefleri”, İzlanda’nın 2000’li yıllardaki hem ikili hem de çok taraflı kalkınma işbirliği kriterlerini oluşturmuş ve Afrika Kıtası’nda İzlanda’nın söz konusu kıstaslar ekseninde faaliyetler yürütmesini sağlamıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 5). Yine 2003’de İzlanda idaresi, Dünya Bankası grubundaki İskandinav ve Baltık ülkeleri arasında daha aktif rol almaya teşvik edilmiştir. Fakat İzlanda’nın kalkınma yardımları, OECD içindeki GSYİH’ye kıyasla büyük oranda düşük kalmıştır (Sigurðsson, 2012: 30).

2006 yılına gelindiğinde de 2005 yılında olduğu gibi Sahra altı Afrika’daki ülkeler (Uganda, Malavi, Namibya ve Mozambik), İzlanda’nın ikili kalkınma işbirliğine yönelik faaliyetlerinde odak noktası olmaya devam etmiştir. Bahse konu yılda da geçmiş yıllarda olduğu gibi balıkçılık, operasyon, enerji, eğitim, su ve sanitasyon, sağlık ve sosyal sektörler gibi alanlarda Afrika’da yürütülen mevcut

ortaklıkların devamlılığı sağlanmıştır. 2006 yılında, İzlanda Kronu'nda pozitif kur farkı olması nedeniyle ICEIDA'nın faaliyetlerine tahsis edilen toplam fon yaklaşık 200 milyon ISK getiri sağlamış ve oluşan bu ek bütçenin iki yıl süresince Malavi ve Uganda'daki çocukların okul yemekleri için kullanılmasına karar verilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 5-6).

ICEIDA ve Malavi yönetimi arasındaki işbirliği 1989 yılına dayanmaktadır. Balıkçılık, sağlık ve eğitim sektörlerine dayanan bu işbirliğine 2006 yılında su ve sanitasyon sektörü de eklenmiştir. Bu kapsamda 2005 yılında yayınlanan "2005 Malavi Büyüme ve Kalkınma Stratejisi" çerçevesinde 2006'da refaha ulaşmak için sağlık ve eğitimin önemini vurgulanmış; anne ve bebek ölümlerinin azaltılması, yaşam beklentisinin artırılması, HIV/AIDS'in yayılmasının azaltılması ve enfekte olanların yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, hastane vb. yapımı ve modernizasyonu, ambulans hizmetleri, sağlık personeli eksikliği ve ilaç kıtlığının çözümüne yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yine ülkedeki okuryazarlık ve eğitim oranının artırılması için 2001 yılından bu yana yapılan özellikle kırsal bölgelerde yaşayan insanların okuma ve yazmayı öğrenmesine yönelik faaliyetler, okul yapımı ve bazı okulların yenilenmesi gibi çalışmalar yürütülmüştür. İlaveten ICEIDA 2006'da, 1994'ten beri desteklediği "Bunda Koleji"ndeki "Su Ürünleri ve Balıkçılık Bilimi Bölümü"nün kapasitesini güçlendirmiş ve bahse konu alanda doktora programı açılmasına öncülük etmiştir. 2005 yılında Malavi'deki "Balıkçılık Departmanı" ile işbirliği içinde uygulanan "Küçük Ölçekli Açık Deniz Balıkçılığı Teknolojik Geliştirme Projesi"nin yanı sıra 2006'da, Malavi Gölü'nün güney kısmında gıda güvenliğini ve kırsal balıkçı topluluklarının gelirini artırmak için balıkçılık alanında çalışmalar yapılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 15-22).

2006 yılında Namibya hükümeti ile ikili işbirliği yapan İzlanda hükümeti, 2004 yılında iki ülke arasında imzalanan ve 2007 sonuna kadar uzatılan "Genel İkili İşbirliği Anlaşması" kapsamında projeler yürütmüştür. Daha önceki yıllarda başlatılmış olan "Namibya Okul Çocuklarına Satrancın Tanıtılması Projesi" 2006'da devam etmiştir. 2005 yılında Namibya hükümetinin engelli çocukların eğitimine yardımcı olunmasına ilişkin talebi kapsamında ICEIDA, sağır ve işitme engellilerin eğitimine yönelik faaliyetler yapmıştır. Diğer taraftan okul öncesi eğitimin

desteklenmesi için bazı anaokullarına ve bu okullarda çalışan personellere destek verilmiştir. Ayrıca “Namibya Üniversitesi Adli Yardım Kliniği”ne yapılan yardım uzatılmış ve kitap, kırtasiye vb. desteklerin yanı sıra bir eğitim programı için fon sağlanmıştır. Ek olarak “Yetimler ve Korunmasız Çocuklar Vakfı”na verilen destek devam etmiştir. Okuma yazma oranının artırılmasına yönelik destekler de veren ICEIDA, ev hanımlarına ve çalışan hanımlara yönelik dikiş kursu programları düzenlemiş ve söz konusu kurslara çeşitli destekler vermiştir. Yine 2006’da ICEIDA ile Namibya Denizcilik ve Balıkçılık Enstitüsü arasındaki resmi işbirliği, 2002 yılında üstlenilen işbirliğine yönelik yapılmış olan bir değerlendirme raporundaki tavsiyelere uygun olarak aşamalı bir şekilde azaltılmıştır. 2005 yılında, İzlanda’dan ticari bir banka olan Landsbanki ve ICEIDA, Namibya Kalkınma Bankasına bilgi yönetim sisteminin kurulması konusunda teknik yardım sağlamış ve çeşitli alanlardaki işbirliği çalışmaları 2006’da devam etmiştir. Son olarak sözü edilen ülkede üç sondaj kuyusu açılmış ve bir dizi su noktasının rehabilitasyonu desteklenmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 24-30).

2006 yılında Mozambik’te de ikili işbirliği alanında faaliyet yürüten ICEIDA, 2000 yılından beri birçok ilde “İzlanda Kızılhaçı” ve “Mozambik Kızılhaç Derneği” ile sağlık sektöründe yapılan işbirliğini aşamalı olarak sonlandırmaya başlamıştır. Ancak gönüllüler tarafından yürütülen sağlık faaliyetleri, sosyal refah ve HIV/AIDS vb. faaliyetlerin pekiştirilmesi ve iyileştirilmesi için destek verilmeye başlanmıştır. İlaveten ICEIDA, “Namibya Kadın ve Sosyal İşler Bakanlığı”nın ve burada görevli personelin kapasitesinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerine devam etmiştir. Ek olarak çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bazı STK’lara destek verilmiştir. Ayrıca daha önce Namibya Kadın ve Sosyal İşler Bakanlığı ve Balık Denetleme Enstitüsü ile yapılmış olan mevcut işbirliğine 2006 yılında da devam edilmiştir. DANIDA’nın 2000 yılı başında balıkçılık sektöründen çekilme kararı alması sonucu ICEIDA, “Mozambik Yarı Endüstriyel Balıkçılık Projesi”nin yatırım bileşeninde öncü acentelik fonksiyonlarını devralmış ve balıkçılık sektöründe çeşitli projeler yürütmeye devam etmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 32-38).

2006 yılında İzlanda, son olarak Uganda da ikili işbirliğine yönelik çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda iki ülke arasında yapılan kalkınma işbirliği sonucu “Kalangala İlçe Kalkınma Programı”na, Uganda’daki ilk özel sektör projesi olan “Girişimcilik Eğitim Programları”na ve “Uganda Avustralya Vakfı”nın Kuzey Uganda’daki Rackoko’da yaptığı faaliyetlerine destek verilmiştir. Ayrıca yetişkin okuryazarlığına, temel eğitime ve “İşlevsel Yetişkin Okuryazarlık Programı”na destek verilmiştir. Diğer taraftan “Uganda Enerji ve Maden Geliştirme Bakanlığı”, ICEIDA ve Dünya Bankasının desteğiyle, Kibiro ve Katwe jeotermal kaynaklarında jeotermal kaynağın varlığını doğrulamak ve derin arama kuyularının konumlandırılmasına yardımcı olmak amacıyla sıcaklık gradyan ölçümü için bir sondaj programı gerçekleştirmiştir. İlaveten İzlanda, 2006 yılında ülkede sosyal ve eğitim projelerinde çalışmalar yapan bir dizi yerel STK’yı da desteklemiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 40-46).

İzlanda’nın uluslararası kalkınma işbirliği konusunda, 2007 yılının ikinci yarısında iktidara gelen hükümetin koalisyon anlaşmasında yer alan insan hakları ve barışçıl çatışma çözümü ile birlikte kalkınma işbirliğinin genişletileceği maddesi gündeme gelmiştir. Böylece uluslararası kalkınma işbirliği, hükümetin ana ilgi alanının çok dışında kalan, İzlanda’nın dış politikasının ana unsuru haline gelmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2007, 2008: 6). Şayet ülkelerin dış politikalarının şekillenmesinde, karar alıcıların ve ülke çıkarlarının etkisi olmaktadır. Önceki yıllarda olduğu gibi Malavi, 2007 yılında yaklaşık %27 yardım ile ICEIDA’nın en büyük kalkınma yardımı alan ülkesidir. Daha önceki yılda olduğu gibi yine sağlık, okuryazarlık, eğitim, balıkçılık, su ve sanitasyon gibi alanlarda birçok proje yapılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2007, 2008: 16-24).

Namibya’da ise tüm ICEIDA projeleri, İzlanda hükümeti ile Namibya hükümeti arasındaki “Kalkınma İşbirliği Formları ve Prosedürlerine İlişkin Genel Anlaşma” çerçevesinde sözü edilen iki ülkenin yönetimlerinin istişareleri içinde yürütülmüştür. 2007 yılı sonunda sona erecek olan söz konusu sözleşme, Ağustos 2006’da 2010 yılının sonuna kadar uzatılmıştır. Böylece ülkedeki işitme engeli olan topluluğa verilen destek büyük ölçüde genişletilmiş ve işitme engellilere yönelik yapılan faaliyetlere de devam edilmiştir. Diğer taraftan ICEIDA, “Kunene

Bölges’’nde 33 adet su kuyusu açılması için ‘‘Namibya Tarım, Su ve Orman Bakanlığı’’ ile bir proje anlaşması hazırlamıştır. Ek olarak, zamanla değişen yaşam koşulları sebebi ile avcı-toplayıcı olarak birkaç bin yıllık geçmişe sahip bir Bushman topluluğu olan Namibya’daki San topluluklarını destekleme olanakları araştırılmıştır. Satranç eğitimi ile ilgili faaliyetlere de devam edilmiş olup ülkede belirli yerlerdeki anaokulları çeşitli şekillerde desteklenmeye devam edilmiştir. İlaveten ‘‘Adli Yardım Kliniği’’ aracılığıyla Usakos’ta yetişkin eğitime ve yoksullara yasal destek projelerine de katkı sunulmuştur. Ülkenin kuzeyinde küçük işletmeler kurmak için tasarlanmış olan bir projeye de mali destek verilmiştir. 2006 yılının sonunda Namibya’daki tüm balıkçılık projelerinin tamamlanması nedeni ile 2007’de balıkçılık alanında daha yakın işbirliği talepleri gözden geçirilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2007, 2008: 26-32).

Mozambik’te ise ICEIDA’nın 2000 yılından bu yana sağlık sektöründe ‘‘İzlanda Kızılhaçı’’ ve ‘‘Mozambik Kızılhaç Derneği’’; sosyal alanda ise ‘‘Mozambik Kadın ve Sosyal Eylem Bakanlığı’’ ile yaptığı işbirliği 2007’de devam etmiştir. Ayrıca yetişkin eğitimi, ulusal okuryazarlık programları ve okullara donanım desteği gibi eğitim sektöründeki projelere ve balıkçılık sektörüne de destek verilmeye devam edilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2007, 2008: 33-42). Uganda’daki ICEIDA işbirliğinin boyutu ise daha fazla personel ve mali kaynak desteği ile 2007’de büyümüştür. Ayrıca yetişkin okuryazarlığına ve temel eğitime yönelik faaliyetler, okuryazarlık oranının artırılması, kırsal kalkınma projelerinin desteklenmesi, balıkçılık projeleri, özel sektörün gelişimine yönelik çalışmalar ve STK’ların desteklemesine yönelik ülkede yapılan tüm çalışmalar da söz konusu yılda devam etmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2007, 2008: 43-52).

İzlanda hükümeti, 2007 yılında Afrika dışı devlet üyesi olarak Afrika devletleri arasındaki diyalog için en önemli ve tek platform olan Afrika Birliği’ne resmi bir şekilde katılmıştır. Aynı yıl birkaç Afrika devleti ile birçok ikili ilişki kuran İzlanda yönetimi, birlik içindeki belirleyici oyların küçük ada devletlerine ait olduğunun düşünülmesi sebebi ile 2008 yılında söz konusu devletlerle ilişkileri güçlendirmek için çalışmalar yürütmüştür. Ayrıca İzlanda’nın odak noktası ve çıkarları, küçük ada devletlerinin çıkarları ile uyumlu olmuş ve mevzubahis

devletlerle kaynakların sürdürülebilir kullanımının önemi ve iklim tehdidi konularında karşılıklı bir anlayış geliştirilmiştir (Fjölnisdóttir, 2019: 55).

2008’de İzlanda devleti bağımsızlığından bu tarafa en kötü ekonomik krizi yaşamış ve neredeyse borçsuz olan devlet, bazı uluslardan dış borç almış ve ülkede işsizlik oranı artmıştır. Yılın başında, ülkenin Gayri Safi Milli Geliri’nin %7’sinin kalkınma işbirliğine ayrılması planlanırken İzlanda’daki tüm finansal sistemin çöktüğü Ekim ayından sonra yeni bir dış yardım politikası benimsenmiştir. Böylece 2008 yılına ilişkin ülkenin daha önceden vermiş olduğu yükümlülüklerini yerine getirmesi için gerekli fonların alınmasına ve yeni projeler veya hazırlıklar için herhangi bir fon alınmamasına karar verilmiştir. Ayrıca Ajansın, en son işbirliği yaptığı Sri Lanka ve Nikaragua’daki operasyonlarının 2009 yılının ortalarında kapatılmasına ve 2012 yılına kadar yürütülecek olan bireysel projelerle ilgili tüm yükümlülüklerinin yerine getirilmesine karar verilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 7-8).

Neoklasik Realist teorisyenler, belirsizlik ve potansiyel tehdit oluşturan anarşik sistemin yanında; global ve ulusal ekonomik durumlar, iç siyasi engeller ve liderlerin bu güç değişimini nasıl anladıklarının devlet davranışlarında belirleyici olduğunu savunmaktadır. İzlanda’da yukarıda anlatıldığı üzere ülkede yaşanan ekonomik zorluğu, kendi bekası için bir tehdit olarak algılamış ve dış politikasını bu yönde yeniden revize etmiştir. Zira İzlanda Kalkınma Ajansına yapılan katkılar 2009’da ülkenin bütçe tasarısına kıyasla %33 oranında azaltılmıştır. Diğer bir açıdan 2008 yılında ICEIDA’nın faaliyet gösterdiği 1981’de kabul edilmiş olan eskimiş Yasası yeni bir yasanın kabul edilmesiyle yürürlükten kalkmıştır. Sözü edilen yeni Yasa ile Ajansa, projelerini tüm komşu ülkelerdeki benzer ajanslar tarafından uygulandığı gibi yapması ve Ajansın en uygun gördüğü şekilde yürütmesi için tam yetki verilmiştir. Ayrıca söz konusu yıl Dışişleri Bakanlığı ve ICEIDA çalışma grubu tarafından “İzlanda ve Afrika Raporu” hazırlanmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 7-8).

2008’de İzlanda ve Malavi hükümetlerinin kalkınma işbirliğine yönelik ICEIDA tarafından gerçekleştirilen faaliyetleri; sağlık, eğitim, balıkçılık, su ve sanitasyon alanındaki projelerle devam etmiştir. Malavi 2008 yılında toplam finansal desteğin yaklaşık %23’ünü alarak sözü edilen yıl, ICEIDA’nın en fazla kalkınma

işbirliği yürüttüğü ülke olmuştur (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 21). ICEIDA'nın Namibya'daki tüm projeleri ise Namibya yetkilileriyle işbirliği içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bahse konu iki ülke arasındaki kalkınma işbirliğine ilişkin projeler, 2010 yılı sonuna kadar genel bir anlaşma ekseninde yürütülmüştür. 2008 yılı için söz konusu ülkede yapılacak projelerin ana vurgusu, işitme engelliler için eğitim ve yerli bölgelerde kalkınma olmuştur (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 28). İzlanda'daki mali kriz sebebi ile Namibya'daki 2008 yılı Ekim ve Kasım aylarında yapılması gereken bazı görevler ertelense de ICEIDA, mevzubahis ülkedeki yükümlülüklerini yerine getirmeyi başarmıştır. Özellikle duyma güçlüğü çekenlere yönelik eğitim projeleri başta olmak üzere eğitim sektörü, girişimcilik sektörü, su ve sanitasyon alanının yanı sıra son yıllarda desteğin azaltıldığı balıkçılık sektörüne de 2008 yılında destek verilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 28-34).

Mozambik'te ise Eylül 2008'de İzlanda'da yaşanan ekonomik krize kadar ICEIDA Ofisinin faaliyetleri daha önce yapılan plan dâhilinde yürütülürken; mali krizden sonra yeni projelerin hazırlıkları durdurulmuş ve ayrıca devam eden bazı projeler de yavaşlatılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 36). Böylece 2008'de sağlık alanında, “Kadın İşleri ve Sosyal Refah Bakanlığına”, “Eğitim ve Kültür Bakanlığına” ve “Kadın ve Çocuk Gelişimi Bakanlığına” teknik, maddi ve mali destek sağlaması gibi sosyal alanlarda; kadınların güçlendirilmesine ve en yoksul gruplara ulaşılmasına vurgu yapılan yeni bir yetişkin okuryazarlığı projesi gibi eğitim alanında ve balıkçılık sektöründe Ajans imkânları ölçüsünde çeşitli faaliyetler yürütmüştür (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 39-42). İzlanda ve Uganda arasındaki kalkınma işbirliği, İzlanda'da yaşanan ekonomik buhran sebebi ile 2008 yılı sonuna doğru azalmış ve yeni projelerin uygulanması ertelenmiştir. Fakat Ajans, 2008'de ekonomik imkânlar dâhilinde kırsal kalkınma, yetişkin okuryazarlığı, girişimcilik eğitim programları ve balıkçılık alanlarındaki projelerin yürütülmesine çabalamıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 44).

2009 yılı İzlanda ekonomisi için zor bir yıl olmuştur. İki katına çıkan dış borç miktarı, devleti zorlarken İzlandalı bankacılar ve finansörler yaptıkları ticari işlemler nedeniyle büyük mali kayıplara uğramıştır. Ülkede yaşanan bu denli zor bir finansal kriz ortamında, haliyle kalkınma işbirliği fonları diğer alanların çoğundan daha fazla azaltılmıştır. 2009 yılında, ICEIDA kalkınma işbirliği yaptı Sri Lanka ve Nikaragua'daki ofislerini kapatmıştır. Afrika ulusları ile yapılan işbirliği ise büyük oranda azaltılmış ve Namibya hükümeti ile 2010 yılı sonunda sona erecek olan kalkınma işbirliği anlaşmasının yenilenmemesine karar verilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 4-5). Zira 2009 yılında, Ajansın partner ülkelerdeki faaliyetlerinde kullandığı toplam harcamanın oranı ABD doları bazında %37 düşmüştür (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 8). Diğer taraftan Ajans, 2009'da ilk kez çok uluslu bir programa katılmıştır. Bu kapsamda ICEIDA, Mozambik balıkçılık yetkilileri ve Norveç makamları arasında belirli öncelikli konulara destek konusunda üçlü bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 10).

ICEIDA'nın Malavi Monkey Bay'da balıkçılık alanındaki işbirliği projesi, 2009'da sona ermiş ve projeye devam edilmeme kararı alınmıştır. 2010 yılında yetişkin eğitime destek, su ve sanitasyon projeleri ile "Monkey Bay Toplum Hastanesi Projesi"nin devam etmesine karar verilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 19). Diğer taraftan Ofisin Malavi Gölü'ndeki balıkçılık projesi 2009'da sona ermiştir. Ek olarak Malavi'deki projelerin uygulanmasında cinsiyet eşitliği politikası izlemiş, kadınlara ve erkeklere mesleki eğitim almak için eşit fırsatlar sağlanmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 22-23-24). İzlanda idaresinin, Namibya ile kalkınma işbirliği anlaşması 31 Aralık 2010'da sona ermiş olup bu kapsamda 2009 yılında Namibya'daki desteğinin en büyük bölümü eğitim projelerine aktarılmıştır. Özellikle işitme engellilerin eğitime ve Namibya işaret dilinin geliştirilmesine odaklanılmış; erken çocukluk gelişimi, yetişkin öğrenimi ve mesleki eğitim alanındaki projeler desteklenmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik projeler, balıkçılık, su ve sanitasyon alanlarındaki faaliyetler tamamlanmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 26-32).

Mozambik ve İzlanda yönetimleri arasındaki ikili ilişkilerde, İzlanda'nın coğrafi konumunun da etkisi ile vurgulanan iki ana alandan birisi balıkçılıktır diğeri ise eğitimidir. Diğer taraftan 2009'da sosyal ve kurumsal altyapıların geliştirilmesine yönelik projeler, sağlık projeleri ve cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetler de yapılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 34-38). Ajans ve Uganda arasındaki kalkınma işbirliği de 2009'da söz konusu yıla kadar olduğu gibi balıkçılık, yetişkin okuryazarlığı, kırsal kalkınma ve girişimcilik eğitimi ile ilgili olmuştur (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 45).

İzlanda'da 2008'de yaşanan ekonomik ve sosyal çöküşün ardından, İzlanda'nın yoksul ülkelere verdiği desteğin oranı giderek azalmış ve sözü edilen destek her zaman diğer Nordik ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Nitekim ülkenin zorlu ekonomik süreci, dış politikasını etkilemiştir. BM'nin ülkenin GSMH'nin %0,7'sini kalkınma yardımına tahsis etme hedefine yaklaşılamamış ve bu hedefin en yüksek olduğu yıl, hedef finansal krizin yaşandığı dönemde GSMH'nin %0,36'sı olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu destek 2010'da GSMH'nin %0,26 - %0,28'i dolaylarına gerilerken; 2011'de GSMH'nin %0,20'sinin altına düşmüştür. Dolayısıyla 2010'da ICEIDA, 2008'de alınan kaynakların yarısı ile devam eden projelerin bulunduğu sadece Malavi, Mozambik ve Uganda'da faaliyet yürütmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Ajansın özellikle de gelişmekte olan ülkelerdeki İzlanda personeli işten çıkarılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 4). Diğer taraftan 2010'da Ofis, Doğu ve Güney Afrika'daki ülkeler arasındaki işbirliğine katılarak jeotermal ısının kullanılması ile ilgili araştırmalara katılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 5).

ICEIDA'nın Namibya ile olan işbirliği, ICEIDA'nın ülke ofisini 2010'un Aralık ayında kapatması ile resmi olarak sona ermiştir. Zira Namibya, 2008'den bu tarafa Ajansın Sri Lanka ve Nikaragua'dan sonra faaliyetlerini durdurduğu üçüncü ülke olmuştur. 1990'dan bu yana 20 yıldır Namibya, ICEIDA'nın kalkınma işbirliği yürüttüğü ortak ülkesidir. Böylece Ofisin ikili kalkınma işbirliği yürüttüğü Malavi, Mozambik ve Uganda olmak üzere sadece üç ülkesi kalmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 7). İzlanda'nın Malavi'deki katkıları krizden bu tarafa iki yılda %50'den fazla azalmıştır. Ülkedeki su ve

sanitasyon alanlarına yapılan destek Aralık 2010'da bitirilmiş ve bahse konu alanlarda gelecekte destek sunulmaya devam edilmesi planlanmıştır. Okuryazarlık, eğitim ve cinsiyet eşitliğine yönelik projeler ise imkânlar ölçüsünde desteklenmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 19-24).

ICEIDA, Angola, Namibya ve Güney Afrika'nın ortak girişimi olan "Benguela Current Commission"a yaptığı desteğini 2010'da da devam ettirmiştir. Ajans bilimsel araştırmacılar için 2010'da 3. yılı olan dört yıllık bir eğitim programını desteklemiştir. "Benguela Current Commission", üç ülkenin sularındaki deniz kaynaklarının yönetiminde bir ekosistem yaklaşımı geliştirmekle görevlendirilmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 30). 2010 yılında Ofisin Mozambik'teki kalkınma faaliyetlerinin kapsamı, Norveç ile ortaklaşa finanse edilen balıkçılık sektörüne ve Jangamo bölgesindeki okuryazarlık programına verilen destek ve cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetler vb. şeklinde olmuştur (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 37). İzlanda ve Uganda arasındaki kalkınma işbirliği ise 2010 yılında yetişkin okuryazarlığı, balıkçılık sektörü, cinsiyet eşitliğine yönelik projeler, kırsal kalkınmaya ve girişimcilik eğitime verilen destekler çerçevesinde şekillenmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 47).

Geçmişte İzlanda'nın enerji ihtiyacının %80'inden fazlası ithal kömür ve petrol ile karşılanırken; günümüzde ülkenin elektrik üretiminin ve konut ısıtma ihtiyacının %100'ü temiz hidroelektrik ve jeotermal enerji üretimi ile karşılanmaktadır. Ülkenin tüm enerji tüketiminin yaklaşık %75'i de bahsi geçen yerli ve yenilenebilir kaynaklar ile karşılanmaktadır (On Development-ICEIDA, 2008: 4). İzlanda, söz konusu alandaki önemli tecrübelerini Afrika ile ilişkilerinde de kullanmıştır. Çünkü ülkelerin içsel tercihleri dış politikalarını etkilemektedir.

Çalışmaları 2003 yılında başlayan "Afrika Rift Vadisi Jeotermal Geliştirme Tesisi (ARGeo) Projesi" kapsamında 2011 yılında İzlanda hükümeti, bazı Doğu Afrika ülkelerinin jeotermal kaynaklarının geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla Dünya Bankası ile ikili düzeyde işbirliği yapmış ve bu ortaklık altında 2012-2018 yılları arasında projeler yürütülmüştür. Söz konusu proje 2003'te ilk başlatıldığı dönemde, Doğu Afrika'daki altı ortak ülke olan Cibuti, Etiyopya, Uganda, Eritre,

Kenya ve Tanzanya'nın projesi olarak Dünya Bankası ve UNDP işbirliğinde yürütülmüştür. Bahse konu projenin ana amacı, mevcut biyoyakıt ihtiyacının yol açtığı hızlı ormansızlaşmayı azaltmak için ortak ülkelerde jeotermal gücün ortaya çıkarılması ve kullanılmasıdır. “Doğu Afrika’daki Jeotermal Arama Projesi”ne İzlanda tarafından yapılan kalkınma yardımının, alıcı ülkelerde temiz enerjinin geliştirilmesine ve yaşam standartlarının iyileştirilmesine katkı sunduğu ve ayrıca ekonomik büyümeyi artırma potansiyeli taşıdığı da düşünülmektedir (Jonsson, 2019: 39; Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 10).

Proje başlangıçta coğrafi konumları nedeniyle “Doğu Afrika Rift Vadisi” (EARV) boyunca jeotermal enerji geliştirme potansiyeline sahip olan 13 Sahra altı Afrika ülkesini içermiştir. Eritre, Mozambik, Kenya, Etiyopya, Cibuti, Tanzanya, Ruanda, Uganda ve Malavi bahsi geçen ülkelere bazılarının. Sözü edilen proje için İzlanda yönetimi, İskandinav Kalkınma Fonu’ndan yardım almıştır (Jonsson, 2019: 51-52; Fjölisdóttir, 2019: 83). 2017 yılında DAC’ın yaptığı emsal incelemesine göre söz konusu proje, İzlanda’nın diğer DAC ülkelerine kıyasla görece daha küçük katkı ve etki sunan bir donör olmasına rağmen; jeotermal alanındaki uzmanlığını ve karşılaştırmalı avantajına dayalı bir girişimin ve İzlanda’nın güçlü yanlarını kullanmasının iyi bir örneğidir (Jonsson, 2019: 60). Ayrıca elektriğe erişimi olmayan insanların neredeyse yarısı (620 milyon) Sahra altı Afrika’da yaşamaktadır (Jonsson, 2019: 66).

İzlanda hükümetinin, son dönemde Sahra altı Afrika’da iki taraflı ortak ülkeleri Malavi ve Uganda’dır. İzlanda yönetiminin söz konusu ülkelere işbirliğinin amacı: yetkilendirme, kapasite geliştirme ve bilgi aktarımı vasıtasıyla insanların yaşam kalitesini iyileştirmektir. Mevzubahis ülkelere yönelik amaçlanan uzun vadeli hedef ise ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma, bağımsızlık, eşitlik, insan haklarının savunulması ve demokrasidir. Bu kapsamda verilen destekler temel olarak eğitim, kapasite geliştirme ve insan sermayesine odaklanarak söz konusu iki ülkenin altyapılarının ve toplumlarının temel direklerinin güçlendirilmesine yöneliktir. Ayrıca yapılacak faaliyetlerde yerel sahiplenmeyi ve sürdürülebilirliği artırmak amacıyla proje döngüsü süresince aktif yerel katılımın öneminin altı çizilmiştir (Government of Iceland, 2022).

İzlanda hükümeti ve Uganda arasındaki ikili kalkınma işbirliği süreci 2000 yılında başlamıştır. 2004 yılında Uganda’da İzlanda Büyükelçiliğinin açılması iki ülke arasındaki ilişkileri daha da ileriye taşımıştır. İzlanda idaresi ve Uganda hükümeti arasındaki kalkınma işbirliği, 2014-2017 yılları arasını kapsayan İzlanda ve Uganda arasındaki işbirliğine ilişkin ilk “Ülke Strateji Belgesi” tarafından belirlenen bir süreci izlemektedir (Government of Iceland, 2022). Söz konusu süreçte belirlenen iki ana kalkınma ortağı olarak Uganda’nın Kalangala ve Buikwe Bölgelerine; ilçe düzeyinde ise balıkçı topluluklarının desteklenmesine odaklanılmıştır. Ayrıca balıkçı topluluklarında geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve istihdam fırsatlarının artırılması, özellikle anne ve çocuk sağlığı, HIV/AIDS önleme ve bakımı gibi temel sağlık hizmetleri, içme suyu ve sanitasyon tesislerinin oluşturulması, mesleki ve teknik eğitim yoluyla mesleki uzmanlık geliştirilmesi ve işlevsel yetişkin okuryazarlığı gibi alanlarda da çalışmalar yapılmıştır (Uganda - Country Strategy Paper 2014-2017, 2014: 9).

İzlanda ve Malavi hükümetleri arasındaki ikili kalkınma işbirliği 1989 yılında başlamıştır. ICEIDA bahse konu ülkedeki faaliyetlerini en başından beri “Mangochi Bölgesi”ne odaklamıştır. 2012-2016 dönemi için hazırlanan “Ülke Strateji Belgesi” çerçevesinde ve sonrasında 2021 yılına kadar devam eden destekler kapsamında ICEIDA, Malavi’nin güneyindeki “Mangochi Bölge Konseyi”ne fon ve teknik yardımda bulunmuştur. Ek olarak halk sağlığı, su ve sanitasyon ile eğitim gibi sosyal alt yapıların iyileştirilmesine odaklanmıştır (Government of Iceland, 2022; Malavi - Country Strategy Paper 2012-2016, 2012: 9).

2016-2018 dönemi İzlanda idaresinin, Mozambik ile kalkınma işbirliği stratejisini belirlemek için hazırlamış olduğu “Stratejik Plan” ise; ülkenin kalkınma öncelikleri doğrultusunda gıda güvenliği, su ve sanitasyon ve cinsiyet eşitliğine yöneliktir. Doğalgaz ve petrolün son keşfinden sonra Mozambik, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmuş ve Mozambik Hükümeti, 2025 yılına kadar ülkenin ekonomisini dengelemek için dış yardıma ihtiyaç duymayacağını öngörmüştür. Ancak hala Mozambik dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer almakta; nüfusun yaklaşık %70’i kırsal alanlarda yaşamakta ve geçimlik tarımla ayakta kalmaktadır. Sözü edilen iki ülkenin yirmi yılı aşkın kalkınma işbirliği büyük oranda

balıkçılık, su ve sanitasyon başta olmak üzere sosyal sektörde olmuştur (Mozambique Strategic Plan 2016 – 2018, 2016: 3).

İzlanda 2017’de UNICEF’e; Filistin’deki sağlık hizmetlerine, Mozambik’teki su ve sanitasyon projelerine ve 17 Afrika ülkesinde kadın sünnetini ortadan kaldırılmasına yönelik faaliyetler kapsamında mali destek vermiştir (Jonsson, 2019: 34). Ayrıca İzlanda, son yıllarda ticari ilişkileri artırmak ve yerli sanayileri desteklemek için uluslararası alanda çalışmaya başlamıştır. Bu kapsamda ülkeyi Asya ve Afrika’daki keşfedilmemiş pazarlarda pazarlamak için çalışmalar yürütmektedir. Böylece Afrika ile ticari ilişkiler de yürütülmektedir (Fjölisdóttir, 2019: 59). Zira İzlanda, söz konusu durumda uluslararası sistemde karşı karşıya olduğu durumu hesaplayarak çıkarları yönünde bir dış politika yürütmüştür.

İzlanda idaresi diğer bir açıdan özellikle genç nüfusun kalkınma işbirliği alanındaki bilincini artırmak için beş yıllık “İletişim Stratejisi Taslağı”nı (2017-21) ve ilgili “Eylem Planı”nı (2017-19) hazırlamıştır. Çünkü İzlanda Parlamentosu, İzlanda’nın kalkınma sonuçlarına veya “İzlanda’nın Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri”ni desteklemek için gerekli olan rolüne çok fazla odaklanmamıştır (OECD Development Co-operation Peer Reviews – Iceland 2017, 2017: 71).

Güney Afrika ve İzlanda arasındaki ilişkiler, Apartheid sürecinde İzlanda’nın mevzubahis ülkenin demokrasi sürecini desteklemesinden de mütevellit samimidir. 1995 yılında resmi diplomatik ilişkiler, yerleşik olmayan bir temelde büyükelçilik düzeyinde kurulmuştur. Günümüzdeki ilişkiler ise ithalat ve ihracat bağlamında, ticari bir zeminde ve çıkarlar yönünde devam etmektedir (International Relations and Cooperation-Republic of South Africa, 2022).

İzlanda, diğer taraftan dünya genelindeki savaş, çatışma, istikrarsızlık, ekonomik sıkıntılar ve iklim değişikliği sonucu oluşan kıtlık, kuraklık gibi zorluklara yönelik insani yardım faaliyetleri de yürütmektedir. Bu kapsamda 2020 yılında İzlanda, Yemen’de UNFPA ve WFP’nin katkılarıyla, yeni doğanların, kız çocukları ve kadınların korunmasına yönelik çalışmalar yapmıştır. Yine “Central Sahel Pledging Conference”na (Central Sahel Vaat Konferansı) katılmış ve Mali, Burkina Faso ve Nijer’den çeşitli sıkıntılar sonucu oluşan mültecilerin korunmasına ve gıda güvenliğine yönelik bölgede faaliyet yürüten UNHCR ve WFP’ye finansman

kanalize eden iki yıllık bir taahhütname imzalamıştır. Diğer taraftan İzlanda yönetimi, Güney Sudan'daki silahlı çatışmalarda cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeleyle yönelik ICRC'nin talebine istinaden bölgedeki faaliyetler için katkı sunmuştur. Ayrıca İzlanda, Uganda'da UNICEF'e verilen sürekli destek aracılığıyla mülteci nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak için su ve sanitasyon alanlarının geliştirilmesine yönelik insani girişimlerde bulunmuştur (Government of Iceland, 2022). İlaveten Batı Afrika'da 2013-2016 yılları arasında Gine'de başlayan ve hızla Liberya ve Sierra Leone'ye yayılan Ebola salgınında, 2014 yılının Eylül ayında İzlanda hükümeti; Batı Afrika'daki "BM Ebola Acil Müdahale Misyonu"na 100 bin dolar insani yardımda bulunmuştur (Broddadóttir, Gunnlaugsson and Einarssdóttir, 2021: 63).

İzlanda hükümetinin, insani yardım konusundaki genel politika çerçevesi sağlamdır ve söz konusu çerçeve uluslararası standartlar tarafından yönlendirilmektedir. Ayrıca söz konusu Nordik ülkenin, insani yardım ve kalkınma yardımı stratejileri süresince toplumsal cinsiyet eşitliğine büyük önem verilmektedir. İzlanda'nın, sözü edilen konudaki net odağı dış politikasına daha fazla nüfuz ve tutarlılık sağlamaktadır. İzlanda idaresinin insani yardım alanındaki politika çerçevesi, uluslararası kalkınma işbirliğine ilişkin 2008 tarihli Yasa'dan ve "2013-2016 Kalkınma İşbirliği Stratejisi"den (MFA, 2013) oluşturulmuştur. İzlanda'nın insani yardım bütçesi yıllar içinde artarak 2012'de 1,03 milyon ABD dolarından 2015'te 5,8 milyon ABD dolarına yükselmiştir. İzlanda, diğer bir açıdan savunmasız topluluklarda (mülteci, kadın, çocuk vb.) direnç oluşturmak için; insani yardımdan daha iyi bir araç olarak gördüğü kalkınma işbirliği yardımları aracılığıyla savunmasız toplulukların direncini güçlendirmiş ve ulusal kapasite oluşturmuştur (OECD Development Co-operation Peer Reviews – Iceland 2017, 2017: 75-76).

Tablo 2.5: İzlanda'nın Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri (Kaynak: OECD.Stat)

İZLANDA'NIN AFRİKA'DAKİ TOPLAM ODA-DAC2a ÖDEMELERİ (USD/Milyon)										
Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ahçı										
Afrika, Toplam	11,64	11,96	17,35	15,49	14,63	14,66	12,82	21,37	18,03	17,83
Sahra'nın Kuzeyi, Toplam	0,17	..	..	..	..	0,14	0,07	..	..	..
Mısır	..	..	..	..	..	0,03	0,07	..	..	..
Libya	0,17	..	..	..	..	0,11	..	..	..	..
Sahra'nın Güneyi, Toplam	11,46	11,96	17,35	15,49	14,63	14,52	12,76	21,37	18,03	17,83

Doğu Afrika, Toplam	9,69	10,91	14,99	12,43	13,08	12,86	11,34	19,34	15,26	15,05
Cibuti	..	..	..	..	..	..	..	0,05	..	..
Etiyopya	0,22	0,21	0,22	0,44	0,47	0,36	0,42	0,71	0,33	0,23
Kenya	..	0,26	..	..	..	0,1	0,07	0,22	0,23	0,12
Malavi	2,69	4,03	6,45	5,53	5,11	4,54	3,33	7,93	8,26	7,54
Mozambik	2,62	2,75	3,28	2,87	3,59	2,96	2,69	3,14	0,16	1,35
Ruanda	..	..	..	..	..	..	..	0,05	..	..
Somali	0,3	0,05	0,28	..	0,14	..	0,3	0,14	..	..
Güney Sudan	..	0,06	..	0,11	..	..	..	..	0,3	..
Sudan	0,07	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Tanzanya	..	..	..	..	..	..	..	0,06	..	..
Uganda	3,8	3,54	4,75	3,49	3,77	4,91	4,52	7,03	5,96	5,52
Zimbabve	..	..	..	..	..	..	..	0,01	..	..
Doğu Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,29
Orta Afrika, Toplam	..	..	..	0,12	..	..	0,1	..	..	0,25
Kamerun	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,01
Orta Afrika Cumhuriyeti	..	..	..	0,12	..	..	..	..	..	..
Kongo	..	..	..	..	..	..	0,1	..	..	..
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,24
Güney Afrika, Toplam	0,59	0,05	0,15	0,14	0,07	0,14	0,08	0,06	..	..
Lesoto	..	..	..	..	..	0,14	0,05	..	..	..
Namibya	0,59	..	0,02	0,08	..	..	..	..	..	..
Güney Afrika	..	0,05	0,13	0,06	0,07	..	0,03	0,06	..	..
Batı Afrika, Toplam	0,22	0,25	0,36	0,32	0,18	..	0	1,94	2,77	2,53
Burkina Faso	..	..	..	..	..	..	..	..	0	0,19
Fildişi Sahili	0,11	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Gambiya	..	..	..	..	0,03	..	..	..	..	..
Gana	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,01
Gine-Bissau	..	0,12	0,14	0,1	0,13	..	..	..	..	..
Liberya	0	..	..	..	..	..	..	0,73	0,49	0,32
Mali	..	..	0,11	..	..	..	..	..	..	0,15
Nijerya	..	..	..	..	..	..	..	0,2	..	..
Senegal	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,15
Sierra Leone	0,1	0,13	..	0,22	..	..	..	1	2,15	1,45
Togo	..	..	0,11	..	0,01	..	0	0,02	0,11	0,11
Batı Afrika, bölgesel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	0,16
Sahra'nın güneyi, bölgesel	0,96	0,75	1,85	2,48	1,3	1,51	1,23	0,02	..	..

Data extracted on 22 Jul 2022 20:22 UTC (GMT) from OECD.Stat

2022 yılı OECD verilerine göre, 2020 yılında İzlanda'nın Afrika devletleri ile kalkınma işbirliği alanında yürüttüğü faaliyetler oldukça düşük kalmaktadır. İzlanda hükümetinin, söz konusu Kıta'da en fazla kalkınma işbirliği faaliyeti yürüttüğü ülkeler ise Malavi ve Uganda'dır. Malavi ile özellikle balıkçılık alanında ikili

işbirliği geliştirilmiştir. İzlanda idaresinin, Kıta'da sözü edilen alanda en fazla öncelendiği bölge ise Sahra altı Afrika'dır.

2.5.5. ICEIDA

İzlanda Uluslararası Kalkınma Ajansı ICEIDA, 1981 yılında İzlanda ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini teşvik etme göreviyle İzlanda Dışişleri Bakanlığının sorumluluğu altında özerk bir ajans olarak kurulmuştur. ICEIDA'nın kurucu yasası olan 43/1981 sayılı Yasa, %0,7 ODA/GNI'ye ulaşma hedefini yinelemiştir (OECD-Special Review of Iceland, 2013: 13).

Kuruluşundan bu tarafa Ajansın çalışmalarının temel ilkesi, faaliyetlerini akut yoksulluk çeken ülkelere ve toplumun bundan en çok etkilenen kesimlerine odaklanmaktır. Bu sebeple yoksullukla mücadele etmek ICEIDA'nın ana hedefidir. Ajansın 1995 yılında güncellenen öncelikleri şunlardır:

- Kalkınma işbirliği: Özellikle bilgi ve mesleki becerilerin transferi yoluyla, insanların kendi kendilerine yeterli olmalarına yardımcı olacaktır. İşbirliği şunları teşvik edecektir: sürdürülebilir kalkınma, çevrenin ve doğal kaynakların korunması, üretken sektörlerin ilerlemesi, bireylerin eşitliği, demokrasi ve insan hakları.
- En yoksulların yaşam koşullarının iyileştirilmesi önemlidir. Kalkınma yardımlarının verilmesinde kadınların ve çocukların koşulları genellikle göz ardı edilmektedir. ICEIDA, yaşam koşullarını geliştirme yardımının mümkün olduğu kadar çok kişiye faydalı olmasını ve yaşam koşullarını olumsuz etkilememesini sağlamak için çaba gösterecektir.
- Yetkili kurumlar tarafından değerlendirildiği üzere en az gelişmiş ülkelerle işbirliğine vurgu yapılacaktır.
- Kalkınma yardımı, öncelikle İzlandalıların özel bilgi ve deneyime sahip olduğu ve eğitim ve öğretim yoluyla aktarabilecekleri alanlarda verilecektir (Sigurdardottir, 2002: 28- 29).

Kuruluşundan bu yana Ofis, faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu neredeyse sadece Afrika'ya odaklamıştır (Sigurdardottir, 2002: 29). 2005-2006 döneminde ICEIDA, 2005'de Sri Lanka ve 2006'da Nikaragua olmak üzere iki yeni ortak ülke

ile işbirliği anlaşması imzalamış ve böylece faaliyetlerini Asya ve Latin Amerika'ya doğru genişletmiştir. Ama Sahra altı Afrika'daki ülkeler (Malavi, Namibya, Mozambik ve Uganda), İzlanda'nın ikili kalkınma işbirliğine yönelik projelerinde odak noktası olmaya devam etmiştir. Söz konusu ülkelere 2000'li yıllarda balıkçılık, enerji, sağlık, sosyal sektörler, eğitim, cinsiyet eşitliği, su ve sanitasyon gibi alanlarda birçok proje yapılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 5). 2008 yılının sonunda, İzlanda'da yaşanan ekonomik kriz sebebiyle 2009 yılının sonunda Ofisin en son kalkınma işbirliği yaptığı Sri Lanka ve Nikaragua ofisleri kapatılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 10). Ayrıca söz konusu sebepten ötürü, Namibya ile olan ikili ilişkilerde 2010 yılının Aralık ayında resmi olarak sonlandırılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 19-24). Şayet finansal kriz sonrası ikili kalkınma işbirliği yürütülen Malavi, Namibya, Mozambik, Uganda, Sri Lanka ve Nikaragua ülkeleri arasından; öncelikle Sri Lanka ve Nikaragua ile sonrasında da Namibya ile olan ilişkilerin bitirilmiş olması, İzlanda'nın Afrika Kıtası'na verdiği önemin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Diğer bir açıdan söz konusu süreçte İzlanda hükümeti, ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıları ülkenin geleceği için bir tehdit olarak algılamış ve dış politikasını bu yönde şekillendirmiştir.

ICEIDA'nın 21. yüzyıldaki kalkınma işbirliği projeleri için iki uluslararası deklarasyon olan "Binyıl Kalkınma Hedefleri" (MDG'ler) 2000–2015 (Birleşmiş Milletler n.d.) ve 2005'teki "Paris Deklarasyonu" (OECD 2005) etkili olmuştur. Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde anne ve çocuk sağlığı ve bulaşıcı hastalıklar konuları büyük ölçüde dile getirilirken; Paris Deklarasyonu'nda bağışçı ülkelere, ulusal politikalara uyum göstermeleri, doğrudan bütçe desteği sağlamaları ve daha az sektöre odaklanmaları için vurgu yapılmıştır. İzlanda'nın ikili kalkınma işbirliğine sağladığı fon, doğrudan bütçe desteği için çok küçük olmuştur. Bu sebeple bölge yetkilileri ve yerel topluluklarla işbirliği içinde altyapıyı geliştirmek için ortak ülkelere bölge düzeyinde projeler yürütmek alternatif bir yol olmuştur (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarsdóttir ve Einarsdóttir, 2018: 7).

2005 ile 2006 yılları arasında İzlanda hükümetinin ICEIDA projelerine yaptığı katkılar, %64 oranında artarak ofisin kuruluşundan beri en yüksek artışa

ulaşmıştır. Zira 2000 ile 2001 yılları arasındaki artış yaklaşık %41'dir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006, 2007: 6). 2007 yılında ise hükümetin kalkınma işbirliğine katkısının yaklaşık %40'ı ICEIDA'ya tahsis edilmiştir. Böylece 2007'de ICEIDA'nın bütçesi, bir önceki yıla oranla marjinal bir artış göstermiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2007, 2008: 6).

2008 yılının sonbaharında ise Ajansın faaliyetlerini özellikle iki olay etkilemiştir: İzlanda Uluslararası Kalkınma İşbirliği ile ilgili yeni bir mevzuatın kabul edilmesi ve İzlanda finansal sisteminin çöküşü. Çünkü ülke içinde yaşanan süreçler ve içsel faktörler dış politikayı şekillendirmektedir. Ülkede yaşanan sosyal ve ekonomik kriz ile İzlanda Kronası hızla değer kaybetmiştir. Ajansın fonları, yaklaşık %33'lük bir düşüşle 2008'deki 22 milyona kıyasla, 2009'da 15 milyon ABD dolarının biraz altına düşmüştür. Diğer bir açıdan bakıldığında ise 2008, ICEIDA'nın 1981'de kabul edilen ve artık eski olan Yasası sona ermiş ve Ofisin faaliyetlerine ilişkin yeni bir yasa yürürlüğe girmiştir. Şayet "1981 Yasası" ICEIDA'nın dünya çapında diğer benzer ajanslarla çalışmasını ve operasyonunu söz konusu ajansların uyguladığı şekilde yürütmesini engellemiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 7-8).

"2008 Yasası" ile Ajansa, diğer benzer ajanslarda olduğu gibi projelerini Ajansın en uygun gördüğü şekilde yürütmesi konusunda tam yetki verilmiştir. Ancak aynı zamanda her zamankinden daha fazla dış koşullar Ofisin faaliyet alanını sınırlamıştır. Çünkü yeni Kanun, kalkınma ve insani yardım sağlamaya dâhil olan tüm kamu taraflarını ve ayrıca STK'ları da içeren Dışişleri Bakanlığının himayesinde koordineli bir politikanın hazırlanmasını şart koşmuştur. İlaveten söz konusu yeni Yasa'ya göre, ICEIDA artık özel bir kurul tarafından değil "Dışişleri Daimi Sekreteri"nin yönetimi altındaki bir yönlendirme grubu tarafından yönetilmiştir. Ek olarak ICEIDA operasyonlarının rasyonelleştirilmesine ilişkin yapılan teklifler, Ajansın 2009 yılında herhangi bir yeni yükümlülük üstlenmemesini; fakat ortak ülkelerdeki tüm mevcut yükümlülükleri yerine getirmesini gerektirmiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008, 2009: 7-8). Bahsi edilen durumda da İzlanda'nın iç süreçleri ve ülke içindeki farklı aktörleri dış politikasının belirlenmesini etkilemiştir.

23 Ekim 2009’da ise “İzlanda Uluslararası Kalkınma İşbirliğinin Uygulanmasına ilişkin 894/2009 sayılı Yönetmelik” kabul edilmiştir. Bahse konu Yönetmelik, İzlanda’nın geliştirmekte olan ülkelerle işbirliğinde daha belirgin prosedürler ve çalışma yöntemleri oluşturmuştur. İlaveten kalkınma işbirliğinin organizasyonu ve uygulanması ile ilgili İzlanda Uluslararası Kalkınma Ajansının ve çalışanlarının rolü ve işleyişi de tanımlanmıştır. ICEIDA ile ilgili daha eski bir düzenleme ise 1998 yılına dayanmaktadır. 2009 yılında ayrıca Dışişleri Bakanlığının yürüttüğü acil veya insani yardım faaliyetlerine veya yürütülen kalkınma işbirliği projelerine ilişkin ortak yönergeler ve tek bir başvuru prosedürü hazırlanarak hükümet ve STK’lar arasındaki işbirliğinin kolaylaştırılmasına çalışılmıştır. Sözü edilen kılavuz, İzlanda’nın ortak ülkelerindeki ulusal STK’larla işbirliği için de geçerli olmuştur. İzlanda’nın 2009’da yaşadığı finansal kriz sebebi ile ICEIDA’ya, 2009 yılında herhangi bir hibe teklif edilmemiştir. Diğer taraftan 2009’da, ICEIDA için bir toplumsal cinsiyet eşitliği eylem planı hazırlanmış ve 20 Kasım’da kabul edilmiştir. Mevzubahis eylem planının amacı, Ofis bünyesindeki kadın ve erkeklerin eşit hak ve konumlara sahip olmalarını teşvik etmektir. Son olarak ICEIDA’nın 2009 yılındaki partner ülkelerdeki faaliyetlerinde kullandığı fonu, önceki yıllara kıyasla ABD doları cinsinden yaklaşık %37 oranında azalmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009, 2010: 8).

Ajansın ikili kalkınma işbirliğine başladığı ilk yıllarda ana önceliği, balıkçılığın geliştirilmesine ve doğal kaynakların, özellikle jeotermal enerjinin kullanılmasına destek verilmesi olmuştur. Çünkü stratejik kültür kapsamında ülkenin coğrafyası, öz kaynakları vb. devletin dış politikasını belirlemektedir. Bahse konu vurgu, son yıllarda “ortak ülkelerde açlığı azaltmaya, sağlık ve eğitimi iyileştirmeye yönelik Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne doğru ilerlemek” olarak değiştirilmiştir. Sözü edilen öncelik, tüm projelerin söz konusu yetkililerle işbirliği içinde ve alıcı ülkelerin kendi stratejilerine uygun olarak hazırlanması gerektiğini vurgulayan “Paris Deklarasyonu” ve “Accra Eylem Gündemi” çerçevesinde işlemiştir. 2011 yılında ise İzlanda’da devam eden sosyal ve finansal kriz sebebi ile devlet ödenekleri, Ajansın kalkınma işbirliğine yönelik faaliyetlerine katkı açısından en düşük seviyeyi görmüştür (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 4-5). Zira bu düşüş 2010’da ABD doları cinsinden yaklaşık %18’e olmuştur.

2010’da, Ajansın 2011-2014 yılları arasındaki uluslararası kalkınma işbirliğine ilişkin bir strateji belgesi hazırlanmıştır. Bahsi geçen belgede, çevre sorunlarına ilişkin bir strateji kılavuzu hazırlanmış ve Ajansın işletme kılavuzunda da revizyon yapılmıştır (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010, 2011: 7). 2013 yılında onaylanan “İzlanda Uluslararası Kalkınma İşbirliği Stratejisi” doğrultusunda kalkınma işbirliğine artan fon tahsisi taahhütlerinin yerine getirilmemesi ve aksine kalkınma bütçesinin büyük oranda kesilmesi ICEIDA’nın faaliyetlerini etkilemiştir (Icelandic International Development Agency-Annual Report 2014, 2015: 5).

Gelişmiş ülkelerde kalkınma işbirliği ve insani yardım için verilen kamu desteği, az gelişmiş ülkelerde koşulları iyileştirmek ve küresel yoksullukla mücadele etmek için RKY’nin (ODA) sağlanmasını etkilemektedir. Diğer bir açıdan devletler, dış yardıma karşı ülkelerindeki insanların olumlu tutumlarını artırmak amacı ile halklarını kalkınma süreçleri hakkında eğitmeli; kalkınma işbirliği ve insani yardım süreçlerinin etik hususlara dayanmasını sağlamalıdır (Broddadóttir, Gunnlaugsson and Einarsdóttir, 2021: 59).

BÖLÜM III

3. NORDİK ÜLKELERİN AFRIKA POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Din, uluslararası alanda geçmişten beri kullanılan diplomatik bir araçtır. Birçok ülke, misyonerlik faaliyeti kapsamında bir taraftan mensup oldukları dini başka ülkelere yayarken; diğer taraftan üyesi oldukları ülkelerin çıkarlarını faaliyet yürüttükleri devlet üzerinden takip etmiştir. Genellikle örtülü olarak yapılan söz konusu faaliyette, birçok devlet dini etkili bir şekilde dış politika aracı olarak kullanmıştır. Özellikle ekonomik çıkar elde etmek amacıyla yapılan söz konusu faaliyette dış politikasında istediği sonucu karşı ülkeyi etkileyerek elde etmek isteyen devletler, dış politikasında dini bir araç olarak kullanmıştır. Arka planda gizli bir şekilde yürütülen bahsi edilen faaliyetler, sömürgeciliğin bir aşaması olarak da görülebilmektedir (Karadağ, 2020: 109). Şayet geçmişte birçok Avrupalı devlet, sömürge kurmak istedikleri devletlere misyonerlik faaliyetleri aracılığıyla örtülü bir şekilde yerleşmeye çalışmıştır.

Nordik ülkelerde, Afrika'ya yönelik dış politikalarında din faktörünü etkili bir şekilde kullanmıştır. Ama Kıta'da sözü edilen diplomatik aracı dış politikalarında kullanırken; Avrupalı devletlerin aksine sömürgecilik faaliyeti yürütmek amacıyla değil, sömürgecilik yönetimlerine karşı direniş için kullanmışlardır. Bu noktada İsveç, Norveç ve Finlandiya Afrika'ya yönelik dış politikalarında din unsurunu etkili bir şekilde kullanırken; Danimarka ve İzlanda söz konusu faktörü kullanmamıştır. İskandinavya'da yer alan İsveç, Norveç ve Finlandiya, Afrika'da misyonerlik faaliyetleri kapsamında esasen Hristiyanlık dininin öğretilerini yaymak gibi amaçlarla hareket etse de; bahsi geçen organizasyonlar ilerleyen dönemlerde insani yardım faaliyetleri, kalkınma, insan hakları ve demokrasiyi geliştirmek gibi çeşitli amaçlarla bütünleşmiştir. Böylece İskandinav ülkeleri için de etkili bir faktör olan kilise misyonları, söz konusu ülkelerin dış politika yapım sürecinde de aktif görev almıştır.

Yeni Dünya plantasyonlarında ve madenlerdeki zorlu şartlara dayanabilecek nitelikli ve ucuz iş gücü ihtiyacı sonucu, Atlantik ekonomisinde köle ticareti

yapılmıştır. Söz konusu dönemde oluşan Yeni Dünya'dan kazanç elde etmek isteyen birçok Avrupalı devlet, rasyonel aktörler olarak güç ve çıkar kombinasyonu tarafından yönlendirilmiş ve sömürgecilik yarışına girmiştir. Bahse konu dönemde şeker, tütün, pamuk, pirinç, çivit vb.nin yetiştirilmesinde, hayvancılık ve madencilik gibi sektörlerde 10 milyondan fazla köle kullanılmıştır. Ayrıca sözü edilen dönemde, bazı Avrupalı devletler yaptıkları köle ticaretinden büyük kazançlar elde etmiştir (Gilbert ve Reynolds, 2019).

İsveç ve Danimarka'da, Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinin ardından ortaya çıkan Yeni Dünya'dan sömürgecilik ve köle ticareti kapsamında çıkar elde etme yarışına giren Kuzey Avrupa ülkeleridir. Mevzubahis dönemde Norveç, Finlandiya ve İzlanda'nın Afrika'ya yönelik bu tür bir politikası olmamıştır. Ancak Finlandiya 1150-1809 yılları arasında İsveç'in bir parçası olması sebebi ile İsveç-Finlandiya'nın 2 bin köleleştirilmiş Afrikalı; Norveç'in 1524 ile 1814 yılları arasında Danimarka ile bir birlik içerisinde olması nedeni ile Danimarka-Norveç'in ise 100 binden fazla Afrikalı sattığı tahmin edilmektedir (NUPI-Report 2, 2022: 44). Diğer bir açıdan Danimarka, İsveç'e kıyasla Kıta üzerindeki söz konusu politikadan ilk vazgeçen Nordik ülkedir. 1792'de Britanya'nın köle ticaretinin kaldıran yönetmeliği yayınlamasının sonrasında, 1803'te köle ticaretini ilk yasaklayan Avrupalı devlet Danimarka'dır (Green-Pedersen, 2019: 2). İsveç ise köle ticaretini 1847'de sonlandırmıştır (Arnroth, 2015). Böylece, bahsi edilen iki Nordik ülkede uluslararası sistemde bir sömürge gücü olarak Afrika'dan çekilmiştir.

Dünya düzeninde barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması, ticaretin yayılması, küreselleşme vb. amaçlar nedeni ile devletlerin sınır kavramları değişmiş ve bu durumun sonucu olarak uluslararası kuruluşlar ve örgütler ortaya çıkmıştır. BM, NATO, AB, OECD, IMF, Arktik Konsey, AfB ve AfDB gibi örgüt ve kuruluşlar bunlardan bazılarıdır (Karadağ, 2020: 112). Ayrıca devletlerin kendi kamu diplomasisi faaliyetlerinde istifade etmek amacıyla, kendi amaçları doğrultusunda uluslararası düzeyde kurdukları örgüt ve kuruluşlarda mevcuttur. SIDA, NORAD, DANIDA ve ICEIDA, Nordik ülkelerinin söz konusu amaçlarla kurdukları başlıca kuruluşlardır.

1964'de Afrika Kıtası'nda yoksulluğu azaltmak ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek misyonu ile kurulan AfDB'ye İsveç, Norveç, Danimarka ve

Finlandiya üye iken; İzlanda bahsi edilen Bankaya üye olmamıştır (African Development Bank Group, 2022). AfDB'ye üye olan Nordik ülkeler, çeşitli fonlar ve faaliyetler aracılığıyla Afrika'daki ekonomik ve sosyal kalkınma çabalarını desteklemektedir. Diğer taraftan Norveç, İzlanda ve Danimarka amacı politik ve askeri vasıtalarla üye ülkelerin güvenliğini ve özgürlüğünü korumak olan NATO'ya üye iken; İsveç ve Finlandiya söz konusu kuruluşu üye olmamıştır (NATO, 2022). Fakat hem Finlandiya hem de İsveç, 18 Mayıs 2022'de NATO'ya katılmak için başvuruda bulunmuştur. Bahsi edilen iki ülkenin başvuruları kabul edilirse, tüm Kuzey ülkeleri gelecekte güvenlikleri için NATO ittifakına güvenecek ve bu duruma katkıda bulunmak zorunda kalacaklardır (NATO, 2022). Afrika Kıtası'nda sosyal, politik ve ekonomik bütünleşmenin sağlanması, kalkınmanın hızlanması, barış ve istikrarın korunması ve iyi yönetim ile demokrasi ilkelerinin benimsenmesi amacıyla 1963'te kurulmuş olan Afrika Birliği'nde kalıcı bir misyonu olan tek İskandinav ülkesi Norveç'ken; İsveç ve Danimarka da barış ve güvenlik alanında, Afrika Birliği'ne önemli destekler veren Nordik ülkelerdir (Norwegian Institute of International Affairs- Report 2, 2022: 47; African Union, 2022).

Demokratik Avrupa ülkelerinin oluşturduğu, vatandaşlarının hayatını iyileştirmek ve daha iyi bir dünya yaratmak için çalışan bir uluslararası kuruluş olan AB'ye Danimarka, İsveç ve Finlandiya üye iken; İzlanda ve Norveç üye olmamıştır (European Union, 2022). Üç AB üyesi Danimarka, Finlandiya ve İsveç, AB'nin önemli bir uluslararası aktör olarak rolünü güçlü bir şekilde desteklemekte ve AB kurumları aracılığıyla kendilerini güçlendirme yeteneklerinin farkındadırlar. Bu noktada Danimarka, Finlandiya ve İsveç'in Afrika'ya yönelik kalkınma politikaları AB üyeliklerinden etkilenmektedir. Söz konusu durum aynı zamanda, bahsi edilen Kuzey ülkelerinin bağımsız bir Nordik kalkınma işbirliği profili oluşturma olasılığını azaltmaktadır (Odén, 2011: 48). Bu doğrultuda AB üyesi olamayan Norveç ve İzlanda, aksine daha serbest Afrika politikası üretebilmektedir. Zira AB üyesi olarak Danimarka, Finlandiya ve İsveç, birçok alanda AB kararlarına bağımlı kalmaktadır. İlaveten BM, IMF, AGİT ve OECD' ye üye olan tüm Kuzey ülkeleri; BM sisteminin de uluslararası sistemin öngörülebilir ve adil kurallar üreten diğer yönlerinin güçlü savunucuları ve destekçileridir.

İsveç, gelişmekte olan ülkelere yaptığı kalkınma yardımlarını yönetmek amacıyla 1965'te SIDA'yı kurmuştur. Danimarka'nın insani yardım ve kalkınma işbirliği alanında faaliyet gösteren ve 1962 yılında kurulan resmi kalkınma işbirliği ajansı ise DANIDA'dır. 1968'de Norveç, ihtiyaç sahibi ülkelere yaptığı kalkınma yardımlarının idaresi için NORAD kurmuştur. Son olarak İzlanda 1981'de, İzlanda ve gelişmekte olan devletler arasındaki işbirliğini teşvik etmek amacıyla ICEIDA'yı kurmuştur. Bahse konu Ajanslar, incelenen dört Nordik ülkenin Afrika'ya yönelik dış politikasında son derece etkili dış politika araçlarının başında gelmektedir. İlaveten SIDA; DANIDA, NORAD ve ICEIDA'ya göre çok daha fazla özerk bir role sahiptir. Zira bahse konu durum, İsveç idaresinin güçlü devlet kurumlarına sahip olma geleneği ile açıklanabilmektedir (Selbervik ve Nygaard, 2016: 7).

Finlandiya'nın ise uluslararası alanda faaliyet gösteren resmi yardım kuruluşu bulunmamaktadır. Finlandiya hükümetinin kalkınma yardımlarını organize edecek bir dış yardım kuruluşunun bulunmaması, devletin yardım politikasında ve siyasi diyalogunda bütüncül bir sistem ve yaklaşım sağlamaktadır. Diğer İskandinav ülkelerine kıyasla avantaj sağlayan söz konusu özellik, Finlandiya hükümetinin dış yardım politikasında daha az bürokratik süreç getirmektedir.

Liderlerin yaptıkları tercihlerin nedenlerini anlama noktasında yardımcı olan stratejik kültürün kaynağını: devletin siyasi yapısı, coğrafyası, savunma organizasyonları, öz kaynakları, semboller ve mitler oluşturmaktadır. Bu noktada coğrafyası gereği Norveç'in Afrika'ya yönelik politikasında geçmişten gelen denizcilik tecrübesi ağır basmaktadır. Deniz taşımacılığı, balina avcılığı, balıkçılık gibi faaliyetler Norveç'in Kıta'ya yönelik politikasının başlıca araçlarındandır. Bu noktada Norveç, diğer Nordik ülkeler ile kıyaslandığında, denizci bir devlet olması hasebiyle Afrika kıyılarında uluslararası balıkçılık faaliyetlerini izlemek için özel bir programı olan tek İskandinav ülkesidir. Diğer taraftan yine coğrafi konumunun da katkısı ile Danimarka'da küresel deniz ticaretinde %10'luk bir paya sahiptir. Bu doğrultuda Danimarka'da, Norveç gibi ticari çıkarları için Afrika'da denizcilik alanında faaliyetler yürütmektedir.

Norveç ayrıca, küresel kamu mallarına katkıda bulunmaya en fazla odaklanan İskandinav ülkesidir. Geleneksel uzun vadeli ikili işbirliği alanını ikinci plana atarak küresel meselelerle ilgili uluslararası programların ve girişimlerin başlatılmasında en

aktif rol alan ülkedir. İlaveten Norveç'in yardım programı, diğer Nordik ülkelerine kıyasla en politize edilmiş yardım programıdır. Aynı zamanda Afrika'dan sermaye çıkışlarını azaltmanın ve uluslararası vergi cennetlerini azaltmanın önemini vurgulayan tek Nordik ülkedir. Ek olarak ikili borç iptalinin RKY olarak kaydetmeyen tek İskandinav ülkesidir (Odén, 2011: 8). İlaveten İzlanda'da dış politikasında yine coğrafi konumunun da etkisi ile balıkçılık alanında faaliyetler yürütmüştür. Böylece İzlanda, söz konusu stratejik kültürünün etkisi ile Afrika ülkeleri ile kurduğu ortaklıklarda balıkçılık konusunu öncelikle ve sonrasında bu ilişkileri farklı alanlarla çeşitlendirmiştir.

Norveç hükümeti için yerli, küresel petrol ve gaz üretimi ile çevresel zorluklar ve alternatif enerji kaynaklarının üretimi temel konuların başında gelmektedir. Çevre için yenilenebilir ve temiz enerji kaynakları alanına ve bahsi geçen alanın ekonomik getirilerine uzun yıllardır yatırım yapan ülke, enerji ihtiyacının %97'sini hidroelektrik alanından karşılamaktadır (NUPI-Report 2, 2022: 46). Söz konusu alanda da Norveç'in içsel tercihleri dış politikasını etkilemiştir. Kıta'nın söz konusu alandaki açığını önemseyen ülke, diğer Kuzey ülkelerine göre daha fazla olan sektördeki tecrübesini kullanma yönünde faaliyetler yürütmektedir.

İzlanda'nın da günümüzde elektrik üretiminin ve konut ısıtma ihtiyacının %100'ü temiz hidroelektrik ve jeotermal enerji üretimi ile karşılamaktadır. Ülkenin tüm enerji tüketiminin yaklaşık %75'i ise söz konusu yenilenebilir ve yerli kaynaklar ile karşılanmaktadır (On Development-ICEIDA, 2008: 4). İzlanda söz konusu alandaki önemli tecrübelerini Kıta'ya yönelik faaliyetlerinde kullanmıştır. Çünkü devletlerin içsel tercihleri dış politikalarını etkilemektedir.

Norveç'in Kıta'da üstün olduğu bir başka özel alan ise arabuluculuk faaliyetleridir. Norveç Afrika'daki çatışmaların çözümü sürecinde BM vasıtasıyla arabuluculuk yaparken; diğer taraftan Afrikalıların çatışmayı yönetme ve çözme becerilerinin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütmektedir (Tostensen, 2002: 37-38). Finlandiya'da "barış arabuluculuğu" konusunda özel ve güçlü bir uzmanlığa sahip bir diğer Nordik ülkedir. Kıta'da bahsi geçen alanda "Afrikalıların geleceği Afrikalıların kendi ellerinde olmalıdır." düşüncesi ekseninden hareket eden Finlandiya'nın, söz konusu alandaki faaliyetleri için kurduğu özel bir Fin kuruluşu da

bulunmaktadır. Yine bahse konu alanda da Norveç ve Finlandiya'nın arabuluculuk alanında uzmanlaşma yönündeki içsel tercihleri, dış politikalarında etkili olmuştur.

COVID-19 salgını süresince Norveç, milenyumun başından beri içsel tercih olarak ilke edindiği küresel sağlığın ana öncelikli sektör olması düşüncesi kapsamında, diğer Nordik ülkelere göre önemli bir konumda yer almıştır. Bu kapsamda diplomatik destekler vermiş, pandemi için oluşturulan fonlara katkı sunmuş, Güney Afrika ile birlikte aşılarda (COVAX) geliştirilmesini, üretimini ve adil erişimini hızlandırmak için küresel işbirliğine öncülük yapmıştır. Diğer Kuzey ülkeleri, İsveç'in kısmi istisnası dışında, başlıca Norveç girişimlerine nispeten marjinal katkılarda bulunmuş ve diğer kanalları ve araçları da kullanmışlardır. Nordik ülkelerden sadece İsveç, söz konusu girişime önemli bir mali katkı sağlayarak Norveç'e katılmıştır (NUPI-Report 2, 2022: 50).

İsveç'in diğer Nordik ülkelerine kıyasla Afrika'ya yönelik yardım politikasında çok fazla değişiklik olmamıştır. İsveç hükümetinde yönetimdeki partiler değişse de yardım politikasının, "İsveç toplumunun genel olarak paylaştığı toplumsal değerlerin uluslararası bir yansıması olduğu" vurgusu her zaman kamuoyu ile paylaşılmıştır (Karre, Svensson ve Svendsen, vd. 1989: 231). Bu eksenle İsveç devletinin ideolojik unsurları çerçevesinde, Kıta üzerindeki dış politikasında dayanışma temel yardım güdüsü, işbirliği yapılan ülkelerin egemenliğine saygı temel özellik ve yoksulluğun azaltılması ana amaçtır. Diğer bir kıyasla bakıldığında ise İsveç hükümetinin kalkınma işbirliğine yönelik faaliyet yürütmesinin temel nedeni, yoksul devletlerle dayanışma içinde olmanın ahlaki bir sorumluluk olarak algılanmasıdır. Bu noktada İsveç, diğer Nordik ülkelerden ayrılmaktadır. Diğer bir söylemle İsveç, 2003 yılına dayanan "Küresel Kalkınma Politikası" ile politika tutarlılığı açısından İskandinav öncüsü olarak kabul edilmektedir. Söz konusu durum ve politika alanları arasındaki çıkar çatışmalarının şeffaf ve yapıcı bir şekilde ele alınmasının önemi, diğer Nordik ülkeleri tarafından da giderek daha önemli görülmektedir. İsveç ayrıca, sonuç odaklı yönetime verdiği önemde de diğer Kuzey ülkelerine göre öndedir (Odén, 2011: 8).

Finlandiya yönetimi 2009'da "Finlandiya Kalkınma Politikasında Afrika" belgesini yayınlamıştır. Söz konusu belge, Kıta özelinde kalkınma işbirliği konularını içeren tek Afrika belgesidir. 2010'da yayınlanan "Finlandiya Dış Politikasında

Afrika” başlıklı belge de ise Kıta özelinde kalkınma işbirliği dışında kalan daha detaylı konular yer almıştır (Oden, 2011: 24-25). Yayınlanmış olan söz konusu bu iki belge sayesinde Finlandiya, diğer Nordik ülkelere göre paralel iki Afrika politikası belgesine sahip olan tek ülke olmuştur. Ayrıca “Finlandiya Kalkınma Politikasında Afrika” belgesi temelinde uzun vadeli ikili ve bölgesel kalkınma işbirliği programları üzerine kurulan, geleneksel ve diğer Nordik ülkelerinin belgelerine göre daha süreç odaklı olan bir kalkınma politika belgesidir. Aynı zamanda mevzubahis belge, mevcut geleneksel ikili ülke ve bölgesel işbirliği programlarının metnin ana bölümünü oluşturduğu tek Afrika politika belgesidir (Odén, 2011: 44-45). Söz konusu iki Afrika belgesinde de, özellikle güvenlik ve barışı koruma konularına odaklanılmış; AfB ve Afrika bölgesel örgütlerine ve bölgesel entegrasyona yönelik desteğe büyük önem verilmesi konuları vurgulanmıştır (Odén, 2011: 8).

Güney Afrika’daki ırkçı Apartheid rejime karşı İsveç, Norveç ve Danimarka’ya göre başta tutarsız bir tutum takınan Finlandiya idaresi, sonrasında insan hakları ihlallerinin savunucusu olmuştur. Sözü edilen ayrılıkçı rejime karşı ilk resmi açıklamasını 1959’da BM’de yapan Finlandiya, diğer Nordik ülkelerden farklı olarak, BM haritasına müdahale etmeme konusunu büyük oranda sadık kalmıştır (Heino, 1992: 15). Devletler, her zaman rasyonel davranışlar sergilememekte ve aynı koşullar altında belli tepkileri vermemektedir. Zira Danimarka’nın kurtuluş hareketlerine ve Apartheid rejime karşı tutumu, hükümetlerin politikalarına göre şekil almıştır. Seçim sonuçlarına göre Danimarka’da kurulan bazı hükümetler, söz konusu hareketlere destek verirken; bazıları desteği azaltmış, bazıları da kaldırmıştır. Fakat 1982-1993 döneminde iktidarda olan Liberal-Muhafazakâr hükümet zamanında 1986’da Danimarka Parlamentosunda hükümet dışındaki geri kalan çoğunluk, Güney Afrika’ya karşı tek taraflı ticari yaptırım uygulamasını kabul etmiştir. Bahsi geçen durum ile Danimarka, Güney Afrika’ya karşı tam yaptırım uygulayan ilk Batılı ülke olmuştur. Ek olarak söz konusu durum, ırkçılığa karşı Nordik ülkelerin mücadelesinde en başta gelen adımlardan biridir (Christensen, 2002: 9).

Danimarka desteği ilaveten, halk arasında “Apartheid Karşıtı Komite” olarak bilinen ve çoğunlukla STK’lardan oluşan bir danışma komitesinde ele alınmıştır. Danimarka’nın sözü edilen hareketlere desteği İsveç ve Norveç’in aksine, sadece

STK'lar aracılığıyla verilmiş olup kurtuluş hareketleri hiçbir zaman doğrudan desteklenmemiştir (The Nordic Africa Institute, 2022).

1917'de bağımsızlığını kazanan Finlandiya, Soğuk Savaş'ın ikinci yarısında dış yardım alan ülke pozisyonundan dış yardım yapan ülke konumuna geçmiştir. Söz konusu süreçte en büyük etkiyi, Finlandiya'nın Dünya Bankasından aldığı krediler yapmıştır. Bu sayede 1967'de ülke gelişmekte olan ülke düzeyine yükselmiştir (Lamberg, 2021: 690). Benzer şekilde İzlanda'da, 1944 yılında cumhuriyet olmasının sonrasında 1960'larda "Dünya Bankası"ndan ve 1976'ya kadar "BM Kalkınma Fonu"ndan aldığı yardımlar sayesinde gelişmekte olan ülke statüsüne yükselmiştir (Gunnlaugsson, Sigurðardóttir, Einarsdóttir ve Einarsdóttir, 2018: 4). Şayet ulusal faktörler, uluslararası ilişkilerin şekillenmesine etki etmektedir. Bahsi edilen iki Kuzey ülkesi de aldıkları dış yardım faktörü sebebi ile zenginleşmiş ve uluslararası sistemde rol almaya başlamıştır. Sözü edilen iki ülkenin de dış yardım yapmaya başlamalarının ardından ana odak noktaları ise Afrika Kıtası olmuştur.

Stratejik kültürün kaynaklarından biri olan devletin siyasi yapısı, liderlerin algılarını etkilemektedir. Bu bağlamda tarihsel süreçte İzlanda yönetimi, politika yapıcılarının uluslararası faaliyetlere pek fazla önem vermemesi nedeni ile diğer Nordik ülkelere göre uluslararası sistemde çok fazla aktif politika yürütmemiştir. Soğuk Savaş yıllarının ardından ise İzlanda, "İzlanda'ya uzak ve yoksul olan ülkelere yönelik kalkınma yardımı politikası yürütmenin ülkenin ulusal çıkarları üzerinde hiçbir etkisi olmayacağı" düşüncesi sebebi ile dış yardım azami düzeyde yapılmıştır. 1990'lı yılların ortalarından itibaren ise söz konusu düşünce yapısı zayıflamaya başlamış ve İzlanda'nın kalkınma yardımları artmıştır (Sigurðsson, 2012: 29-30).

2008 yılında, İzlanda'nın bağımsızlığından bu tarafa en kötü ekonomik krizi baş göstermiş ve etkileri ilerleyen birkaç yıl devam etmiştir. Bahsi edilen bu sosyal ve ekonomik çöküş sonucu İzlanda, dış borç almak zorunda kalmış ve ülkenin işsizlik oranı artmıştır. İzlanda, söz konusu ekonomik durumu kendi bekası için bir tehdit olarak algılamış ve böylece İzlanda'nın dış politikası kapsamındaki faaliyetleri olumsuz etkilenmiştir. Bu doğrultuda Afrika'ya yönelik birçok faaliyet sekteye uğramıştır. Ayrıca bu durum, İzlanda'nın yoksul ülkeler yaptığı yardımların oranı giderek azalmasına ve söz konusu desteğin her zaman diğer Nordik ülkelerin gerisinde kalmasına yol açmıştır.

Nordik ülkeleri arasında Danimarka, 2011’de Afrika’ya yapılan toplam ve ikili RKY’de en yüksek orana sahip olan ülkedir. Ayrıca 2011–2014 dönemi kapsamında aynı mutlak seviyede sabit kalan ve yardım bütçesi hacminde bir üst sınıra sahip olan tek ülkedir (Oden, 2011: 42-43). İlâveten Danimarka çok taraflı ve ikili yardımlarının, ikisinin de resmi kalkınma yardımlarının kabaca %50’sini oluşturacağına ilişkin resmi açıklama yapan tek Kuzey ülkesidir. Ama buna rağmen, Danimarka’nın iki taraflı yardımında çok taraflı yardımına göre daha hızlı bir artış oranı olmuştur (Cervenka, 1971: 17-18).

Danimarka, Kıta’nın küreselleşen bir dünyaya dâhil edilmesini kolaylaştırma ve Afrika ile kalkınma işbirliği dışında ticari ve diğer ilişkileri teşvik etme konusunda en güçlü aktördür. Zira Neoklasik Realizme göre çıkarlar dengesi bağlamında hareket eden bir devlet, karşı karşıya olduğu durumu hesaplayarak çıkarı yönünde karar verebilme yeteneği gösterebilmektedir. Söz konusu güdü ile hareket eden Danimarka da özel sektörünün Afrika’daki katılımını artırma çabalarını destekleyen araçları güçlendirmektedir. Afrika’nın genç nüfusuna ve istihdama yapılan vurgu da güçlü bir Danimarka özelliğidir (Oden, 2011: 8). Danimarka’ya özgü olan sözü edilen vurgulara, ülkenin 2007-2011 yılları arasında Kıta ile ilişkileri için belirlediği strateji belgesinin ve 2009 yılında yayınladığı “Afrika Gençliğinin Potansiyelini Gerçekleştirmek” başlıklı “Afrika Komisyonu Raporu”nun hedefleri arasında görmek mümkündür.

Dış politika yapım sürecinde, devletin karakteri ve liderin gücün nasıl kullanılacağı konusundaki görüşü önemli bir noktadır. Nitekim Danimarka, Norveç ve İsveç devletlerinin karakterleri gereği dış yardımlarını, öncelikle dayanışma ve fedakârlık güdülerıyla motive etmektedirler. Fakat Danimarka’nın ikincil güdüsü güvenlikken; Norveç ve İsveç’inki ise ekonomik yarar sağlamaktır. Danimarka hükümeti, Afrika Kıtası’na yönelik faaliyetlerinde kalkınma yardımlarının uzun vadede ülke güvenliğini artıracaklarını düşünerek kendini motive etmektedir. Şayet Danimarka’nın “Barış ve İstikrar Fonu” vasıtasıyla Kıta’da, terör ve düzensiz göçü önlemeye yönelik ve sürdürülebilir kalkınmaya teşvik edici faaliyetler yapmaya önem vermesi söz konusu motivasyona örnek gösterilebilir. Danimarka’nın aksine Norveçli ve İsveçli politikacıların faaliyetlerine bakıldığında ise RKY ile ekonomik

fayda sağlama güdüsünün daha önemli olduğunu görülmektedir (Forsudd, 2009: 38-39).

Finlandiya ve İzlanda'ya göre Norveç, İsveç ve Danimarka dış yardım konusunda nispeten daha cömerttir. Zira Norveç, Danimarka ve İsveç, BM'nin GSMH'lerinin en az %0,7'sini yardım olarak verme hedefini gerçekleştiren birkaç ülke arasında yer almaktadır. Ayrıca incelenen tüm Kuzey devletleri insan hakları sicili iyi olan demokratik devletlere daha fazla yardım yaparken; zayıf ticaret politikası olan devletleri de cezalandırmamaktadır (Gates ve Hoeffler, 2004: 14).

Günümüzde Afrika ortak ülkelere yapılan ikili yardım, tüm Kuzey ülkeleri için değişikliğe uğramıştır. Söz konusu yardımların artan bir bölümü giderek çok taraflı kuruluşlar aracılığıyla tahsisli finansman olarak kanalize edilmektedir. Afrika'daki ortak ülkelere yapılan ikili yardımların çoğu günümüzde BM ajansları, kalkınma bankaları ve küresel fonlar veya STK'lar aracılığıyla dağıtılmaktadır. Çok taraflı kurumlara yönelik temel finansmanlar da değişiklikler görmekle birlikte, söz konusu finansmanlar giderek yeni küresel fonlar veya iklim sorunları, sağlık ve göç gibi tematik öncelikleri takip etmek amacıyla özel araçlar için sağlanmaktadır. Ortak ülkelerin seçimi de değişmiş; Sahel bölgesindeki ve daha geniş Afrika Boynuzu'ndaki çatışmadan etkilenen ve kırılgan ülkelere odaklanılmıştır. Söz konusu değişiklikler, küresel girişimlere odaklanan Norveç yardımı örneğinde özellikle belirgin bir şekilde görülürken; İsveç, uzun vadeli ülke stratejilerine dayalı ortak ülkelere olan bağlılığını koruyan en güçlü Kuzey ülkesidir (NUPI-Report 2, 2022: 50).

Nordik ülkelerin benzer yanlarına bakıldığında ise, 1880'lerden itibaren Batılı ülkelerin Afrika'nın sömürgeleştirilmesi sürecindeki çalışmalarında yer almamışlardır. 1884-1885 yılları arasında yapılan Berlin Konferansı'nda sözü edilen ülkeler diğer Batılı devletlerin aksine, Afrika'daki devletleri koloni etme yarışına girmemişlerdir. Böylece her ne kadar Afrika ile ilk temaslarında sömürgecilik ve köle ticareti görölse de kolonyal dönemde Kıta'da sömürge geçmişi olmayan Kuzey ülkeleri, Afrika'da sömürgecilik faaliyeti yürütmüş olan Avrupalı ülkelere kıyasla Afrikalı devletlerle daha kolay bir ilişki kurmuştur.

Nordik ülkelerinin geçmişten günümüze kadar tüm dünyadaki az gelişmiş devletler için yol gösterici olarak yaptıkları politika belgelerinde ortak olan birkaç geleneksel Nordik yardım önceliği yer almaktadır. Bu minvalde demokrasi, insan hakları, barış ve güvenlik, çevre, toplumsal cinsiyet sorunları, bölgesel entegrasyon ve “Binyıl Kalkınma Hedefleri” gibi öncelikler doğrultusunda doğrudan yoksulluğun azaltılmasına yönelik yapılan güçlü vurgu Nordik ülkelerin dış politikasının ortak özelliğidir. Aynı zamanda tüm Kuzey ülkeleri “Paris Deklarasyonu”na da güçlü destek vermiştir.

Bahsi edilen Nordik ülkelerin, günümüzdeki kalkınma yardım politikalarına bakıldığında ise ana odaklarında insan hakları ve demokrasi konuları göze çarpmaktadır. Söz konusu Kuzey ülkelerinin, bir başka benzer yanı ise yardım taahhütlerini yerine getirme konusunda dünya çapında büyük bir üne sahip olmalarıdır. Zira bahsi edilen ülkeler, ekonomik kriz döneminde bile yoksul ülkelere yaptıkları yardım diğer ülkelere nazaran yüksek kalmaktadır. Çünkü Nordik ülkeler, görece maddi güçlerini uluslararası sistemde stratejik önemlerini artırmak için dış politika aracı olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca Nordik ülkelerin dış yardım politikalarında, güçlü bir Afrika odağı yer almaktadır. Kıta’ya yapılan dış yardımların büyük bir çoğunluğu özellikle Sahra altı Afrika’ya gitmektedir.

Devletlerin dış politikaları belirli bir grubun çıktısı değil, devlet içindeki liderler ve toplumda yer alan farklı gruplar arasında yapılan pazarlığın sonucu oluşmaktadır. Ayrıca toplum içinde yer alan aktörler ve çıkar grupları da dış politika yapımında etkilidir. Bu doğrultuda Kuzey ülkelerinde acil insani eylem kaynaklarının insan acısını hafifletmede başarılı bir şekilde uygulanması, sürekli olarak halkın destek vermesine ve halkın katılımına bağlı olmuştur. Günümüzde de Nordik ülkelerde kalkınma yardımına yönelik popüler ve siyasi destek yüksektir. Genellikle Nordik ülkelerin Parlamentoları, yüksek hacimli yardımlar için çoğunluk desteği sağlayan yardım dostu, siyasi partilerle tutarlı ve güçlü bir destek sağlamıştır. Diğer taraftan kamuoyu yoklamalarıyla ölçülen halk desteği, istikrarlı bir seviyede hatta artıştır. Söz konusu desteğin en fazla olduğu ülke ise %90’dan fazla destek ile Norveç’tedir. Ayrıca 20. yüzyıl boyunca Nordik insani yardım deneyimi, Nordik refah devleti politikası özel çerçevesi içinde derin ve geniş kapsamlı sivil toplum

işbirliği ve kamu-özel ortaklığı örneği de sunmaktadır (NUPI-Report 2, 2022: 50; Marklund, 2016: 23-24).

Kuzey ülkelerinin Afrika'ya yönelik kalkınma yardımlarında, iklim konuları da kilit bir öncelik konumundadır. Sözü edilen tüm Kuzey ülkelerinin ya iklim stratejilerinde bir kalkınma unsuru ya da kalkınma stratejilerinde bir iklim unsuru bulunmaktadır. Tümü yerel olarak sera gazı emisyonlarını azaltmaya kararlı bir duruş sergilemektedir. Fakat desteklenen öncelikler ve müdahaleler konusunda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Finlandiya, Danimarka, İzlanda ve İsveç yönetimleri, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarında net %55'lik bir azalma taahhüdünde bulunurken; Norveç %50'yi taahhüt etmiş olsa da ulusal olarak belirlenen katkılarında %55'i hedeflemektedir (NUPI-Report 2, 2022: 55).

Tablo 3.1: Afrika'daki Nordik Büyükelçilikleri (Kaynak: Norwegian Institute of International Affairs-Report)

Danimarka	Finlandiya	İzlanda	Norveç	İsveç
12	13	2	17 + Afrika Birliğindeki Kalıcı Misyon	20

Günümüzde Afrika ile diplomatik misyonlar aracılığıyla en yoğun ilişki yürüten Kuzey ülkesi İsveç'tir. Nordik ülkeler arasında Kıta'da en az büyükelçiliği bulunan ülke ise İzlanda'dır. Özellikle coğrafi konumunun da etkisi sonucu İzlanda idaresi, başta balıkçılık olmak üzere çeşitli alanlarda kalkınma işbirliği yapmak adına Malavi'de diplomatik misyon açmıştır. Lilongwe'deki İzlanda Büyükelçiliği, resmi olarak 2004'te açılmıştır. Malavi'nin ise İzlanda'da herhangi bir büyükelçiliği ya da konsoloslugu bulunmamaktadır (Government of Iceland, 2022). Afrika ülkelerinde Nordik ülkelerinin diplomatik misyon dağılımı ise aşağıdaki tabloda olduğu gibidir:

Tablo 3.2: Afrika'daki Nordik Büyükelçilikleri Listesi (Kaynak: Norwegian Institute of International Affairs-Report)

Mozambik	Finlandiya, Norveç ve İsveç
Namibya	Finlandiya
Nijerya	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Ruanda	İsveç

Senegal	Finlandiya
Güney Afrika	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Güney Sudan	Norveç
Sudan	Norveç ve İsveç
Tanzanya	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Tunus	Finland and Sweden
Uganda	Danimarka, İzlanda Norveç ve İsveç
Zambiya	Finlandiya ve İsveç
Zimbabve	İsveç
Afrika Birliği	Norveç

Cezayir	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Angola	Norveç ve İsveç
Burkina Faso	Danimarka ve İsveç
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Norveç ve İsveç
Mısır	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Etiyopya	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Gana	Danimarka ve Norveç
Kenya	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Liberya	İsveç
Malavi	İzlanda ve Norveç
Mali	Danimarka, Norveç ve İsveç
Fas	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç

Tablo 3.3: Nordik Ülkelerdeki Afrika Büyükelçilikleri (Kaynak: Norwegian Institute of International Affairs-Report)

Danimarka	Finlandiya	İzlanda	Norveç	İsveç
9	8		6	18

Günümüzde Afrika devletlerinin Nordik ülkeler arasında diplomatik misyonlar aracılığıyla en yoğun ilişki kurduğu Kuzey ülkesi de İsveç'tir. Nordik

lkeleri arasında İzlanda’da ise hiçbir Afrika ülkesinin büyükelçiliği ya da konsoloslugu bulunmamaktadır. Mısır ve Fas, aşağıdaki tabloya göre Afrika devletleri arasında Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç’te faaliyet gösteren büyükelçilikleri sayesinde Nordik lkeler ile en fazla temas kuran devletlerdir.

Tablo 3.4: Nordik lkelerdeki Afrika Büyükelçilikleri Listesi (Kaynak: Norwegian Institute of International Affairs-Report)

Cezayir	Danimarka, Norveç ve İsveç
Angola	İsveç
Benin	Danimarka
Botsvana	İsveç
Burkina Faso	Danimarka
Kamerun	Danimarka
Mısır	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Eritre	Danimarka ve İsveç
Etiyopya	İsveç
Gana	Danimarka ve Norveç
Kenya	İsveç
Liberya	İsveç
Fas	Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç
Mozambik	İsveç
Namibya	İsveç
Nijerya	İsveç
Ruanda	İsveç
Senegal	Finlandiya
Güney Afrika	Danimarka, Norveç ve İsveç
Güney Sudan	Norveç
Sudan	Norveç ve İsveç
Tanzanya	İsveç
Tunus	Finlandiya and İsveç
Uganda	Danimarka
Zambiya	İsveç
Zimbabve	İsveç

Tablo 3.5: Nordik Ülkelerin Afrika'daki Toplam ODA-DAC2a Ödemeleri (Kaynak: OECD.Stat)

NORDİK ÜLKELERİN AFRIKA'DAKİ TOPLAM ODA-DAC2a ÖDEMELERİ (USD/Milyon)											
Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Bağışçı											
İsveç	1114,3	1023,9	948,3	932,7	883,2	851,3	1022,3	1168	1179,3	1178,3	
Norveç	695,85	618,23	666,9	644,7	603,6	597,4	672,86	653,59	721,3	749,24	
Danimarka	880,55	766,6	653,1	576,5	451,9	490,6	445	412,87	503,12	570,84	
Finlandiya	307,3	321,3	304,6	369	285,2	205,2	173,5	130,7	180,2	244,5	
İzlanda	11,64	11,96	17,35	15,49	14,63	14,66	12,82	21,37	18,03	17,83	

OECD 2022 verilerine göre yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Nordik ülkeler arasında Afrika'ya en çok RKY yapan ülke İsveç'ken; en az yardım yapan ülke ise İzlanda'dır. 2011-2020 yılları arasında hiçbir Kuzey ülkesi istikrarlı bir yardım politikası izlememiş; Kıta'ya yapılan yardımlarda bazı yıllarda düşüş yaşanırken, bazı yıllarda artış olmuştur. İzlanda hariç diğer Kuzey ülkelerinde, 2020 yılında bir önceki yıla göre artış yaşanmıştır. Ayrıca tüm Nordik ülkelerin Kıta'da en fazla kalkınma işbirliği geliştirdiği ülkeler Doğu Afrika'da bulunmaktadır. İlaveten tüm Nordik ülkelerin, Afrika'da bahse konu alanda öncelediği alan ise Sahra altı Afrika'dır. Kuzey ülkelerinin tümünde güçlü bir Sahra altı Afrika odağı bulunmaktadır.

Tablo 3.6: Nordik Ülkelerin Afrika ile Toplam İhracat Oranları (Kaynak: ITC-TRADE MAP)

NORDİK ÜLKELERİN AFRIKA İLE İHRACAT ORANLARI (USD)			
Ülke	2019	2020	2021
İsveç	2,854,625	2,873,501	3,018,529
Norveç	1,850,150	1,513,698	2,258,101
Finlandiya	1,586,852	1,406,361	1,628,583
Danimarka	1,219,733	1,095,208	1,290,559
İzlanda	95,796	76,395	88,282

Tablo 3.7: Nordik Ülkelerin Afrika ile Toplam İthalat Oranları (Kaynak: ITC-TRADE MAP)

NORDİK ÜLKELERİN AFRIKA İLE İTHALAT ORANLARI (USD)			
Ülke	2019	2020	2021
İsveç	1,856,641	947,21	1,270,928
Norveç	1,448,582	1,326,912	1,098,500
Danimarka	535,37	541,68	811,13
Finlandiya	330,09	345,90	464,97
İzlanda	37,76	33,73	44,37

2022 yılı Uluslararası Ticaret Merkezi verilerine göre Kuzey ülkeleri arasında, Afrika ile en yüksek ticaret ilişkisi bulunan ülke İsveç’ken; bu alanda en az temasta bulunan ülke ise İzlanda’dır. Yine aynı şekilde İsveç’in diğer Kuzey ülkelerine kıyasla Kıta ile yapılan ihracat ve ithalat oranı en yüksekken; söz konusu oranlar İzlanda’da ise en düşük düzeyde seyretmektedir. Ayrıca Finlandiya’nın, Afrika’ya yaptığı ihracatın oranı Danimarka’dan daha fazla iken; Danimarka’nın ise Kıta ile yaptığı ithalat hacmi Finlandiya’ya göre daha fazladır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Afrika ve Nordik ülkeler arasındaki ilişki, söz konusu ülkelerin misyonerlik faaliyetlerinden, 17. yüzyılın ortalarından itibaren Atlantik köle ticaretinde Avrupalı devletlerin arasına katılmalarından, kendilerine has Nordik kalkınma yardımı modeline oluşturmalarına ve günümüze kadar tarih boyunca çeşitli biçimler almıştır. Söz konusu süreç uluslararası konjonktürden, ülkelerin içindeki faktörlerden etkilenmiş ve zaman zaman değişikliğe uğramıştır.

8. yüzyıldan itibaren Kuzey ülkelerinin tüccarları, kâşifleri, bilim adamları ve misyonerleri Güney Afrika'ya yerleşmeye başlamış ve böylece Nordik-Afrika ilişkileri çok yönlü bir boyut kazanmıştır. Söz konusu dönemde en etkili kullanılan dış politika aracı ise din olmuştur. Nordik ülkelerin misyonerleri Güney Afrika, Kamerun, Madagaskar, Kongo, Etiyopya, Tanzanya ve Zimbabve gibi ülkelere misyonerlik faaliyetleri yürütmüş ve bahsi edilen faaliyet zamanla dış yardım faaliyetleri ile iç içe geçmiştir.

Kuzey ülkelerinin Kıta'da sömürge geçmişine sahip olmadığı ve söz konusu durumun Afrika ile ilişkiler geliştirmek noktasında avantajlı bir konum sağladığı genellikle ifade edilmektedir. Ancak Danimarka ve İsveç bugünkü Gana'da yer alan Christiansborg'da köle kaleleri inşa etmiş ve ayrıca Danimarka Virgin Adaları ve St. Barthélemy'nin Batı Hint köle tabanlı kolonilerini yönetmiştir. İsveç'in yönetimi altında olduğu dönemde Finlandiya ve Danimarka ile birlikte içinde olduğu dönemde Norveç de dolaylı olarak köle ticaretine katılmıştır.

Kalkınma yardımı yapmaya başlamalarından itibaren 1950'li ve 1960'lı yıllarda mütevazı başlangıçlar ile Doğu ve Güney Afrika'ya yönelen Kuzey ülkeleri, RKY'de bir süre sonra ilk sıralara çıkmıştır. Nordik ülkelerin dış yardım politikaları kendine has özellikleri ile hem ayrı ayrı hem de toplu olarak bir "Nordik yardım modeli" olarak tanımlanmıştır. Çünkü bahse konu yardım programlarında diğer ülkelere farklı olarak BM ilkelerine bağlılık, yüksek yardım hacimleri, demokrasiye, insan haklarına ve iyi yönetişime öncelik verilmesi, yoksulluğun azaltılması gibi istisnai vurgular bulunmuştur.

1970’li yıllardan itibaren ise kalkınma yardımı programları, özellikle Sahra altı Afrika’ya yönelmiştir. Söz konusu bölgeye yapılan yardımlar, dış politikanın ilham veren kalkınma öncelikleri ve endişeleri ile Afrika’ya yönelik Nordik yaklaşımının merkezinde yer almıştır. İlaveten bahsi edilen dönemde yapılan RKY’ler, diğer Batılı devletlerin yardım oranları ile kıyaslandığında, Nordik yardımları daha yüksek oranlarda seyretmiştir. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise Nordik ülkelerin Afrika’ya ilişkin kalkınma yardımları değişmeye başlamış, 2000’li yıllarda da hızla artmıştır. Fakat 2000’li yılların başından itibaren Kuzey ülkeleri, Afrika’daki ayırt edici rollerini kaybetmiştir. Şayet uluslararası koşullarda bir takım yerel ve küresel boyutlu gelişmeler yaşanmış; popülist beş (Amerika, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin) yükselmiş, kalkınma yardımlarının başlangıcından 1990’a kadar geçerli olan bölgeden bölgeye işbirliği genişletilmiştir. Ayrıca Türkiye’nin Afrika’ya Açılım Politikası 1998 yılında başlamış, 2005 yılında Afrika Birliği’ne gözlemci üye olması ile devam etmiş ve 2008 yılında Türkiye’nin Afrika Birliği tarafından stratejik ortak olarak ilan edilmesi ile ivme kazanmıştır. Türkiye, söz konusu dönemde Afrika devletleri ile siyasi, ekonomik, sosyal, ticari, kültürel, güvenlik, askeri işbirliği, yatırım ve kalkınma projeleri gibi çok çeşitli alanlarda ilişkiler geliştirmiştir. Başarıyla tamamlanan Türkiye’nin “Afrika’ya Açılım Politikası”, 2013 yılında başlatılan “Afrika Ortaklık Politikası” ile daha da geliştirilmiştir. Böylece Türkiye ile Afrikalı devletler arasında bir çok alandaki ikili ilişkiler, günümüze kadar çeşitlenerek başarılı bir şekilde artış göstermiştir. Günümüzde Türkiye, Afrika özelinde faaliyet yürüten ve ikili işbirliği geliştiren Nordik ülkeler de dâhil olmak üzere birçok devlet için örnek olabilecek başarılı bir Afrika politikasına sahip ülkelerden biridir.

20. yüzyılda her Nordik ülke, iç ve dış faktörlerin etkisiyle Kıta’ya karşı ayrı bir ekonomik yaklaşım geliştirmiştir. 21. yüzyılda ise Nordik ülkelerin eşitlik ve dayanışma temelli kendine özgü yardım politika ilkelerine, Kuzey ülkelerindeki siyasi ve ekonomik çıkarlar da etki etmeye başlamıştır. Ama söz konusu dönemde iklim değişikliği ve çevresel bozulma, cinsiyet eşitliği (kadınlar ve kız çocukları vb.) gibi konular Kuzey ülkelerinin önemli gördükleri alanlar arasındadır. Söz konusu konular, Nordik ülkelerin Afrika politikalarını yönlendiren belgelerinde de vurgulanmıştır. Özellikle kadınların siyasi ve ekonomik hayata katılımının sağlanması ile artan ekonomik büyüme arasındaki bağlantı tüm belgelerde

vurgulanmaktadır. İlaveten mülteci ve göçmen akışı konuları, tüm Nordik ülkelerde büyük bir Afrika diasporasına yol açmıştır. Kuzey ülkelerinin mültecilere yönelik harcamaları artmıştır. Ayrıca, özellikle Afrika Boynuzu ve Sahel başta olmak üzere kırılgan devletlere yapılan kalkınma yardımlarına daha fazla vurgu yapılmış ve insani yardımlara da önem verilmiştir.

Nordik ülkelerinin 2010-2019 kalkınma işbirliği profilleri OECD raporlarına göre incelendiğinde ise: eğitim, sağlık, devlete destek gibi sosyal altyapıların iyileştirilmesine yönelik sektörlerdeki ikili ODA tahsisleri, ortak Nordik önceliklerini oluşturmaktadır. Ayrıca tüm sektörlerde cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konusu da Kuzey ülkelerinin odak noktasıdır. Söz konusu durum, DAC üyesi ülkelerin faaliyetlerinin ortalamasından daha fazladır. İlaveten söz konusu ülkeler, ekonomik büyümenin sağlanması için özel sektör gelişimi, iklim değişikliğine uyum için destek ve göç alanında işbirliği konularını özellikle vurgulamaktadırlar.

Kalkınma işbirliği alanındaki tematik alanlar benzerlik gösterse de Afrika'da kalkınma işbirliği yapılan ülkelerde ikili yardım, tüm Nordik ülkeler için değişmiştir. Söz konusu yardımlar çok taraflı kuruluşlar, BM ajansları, özel sektör, STK'lar, kalkınma bankaları ve küresel fonlar aracılığıyla tahsisli finansman olarak kanalize edilmektedir. Ayrıca iklim sorunları, göç, mülteciler ve sağlık gibi konularda uluslararası koşullarda yaşanan zorluklar kapsamında yeni küresel fonlar ve araçlar oluşturulmuştur.

Günümüzde Nordik ülkelerin kalkınma yardımı vurgusunun çoğu, uzun vadeli teknik yardım yoluyla Afrika kapasitesini geliştirmeye odaklanmıştır. Kalkınma işbirliği, Kuzey ülkelerinin Afrika'nın küresel büyüme ve kalkınmaya daha iyi entegrasyonu için kullandıkları araçlardan biridir. Böylece Nordik ülkeler, küreselleşen dünyaya Afrika ülkelerinin dâhil edilmesini artırma noktasında faaliyetler yürütmektedirler. Kuzey ülkelerinin uzun süreli ortaklığı, Afrika ülkelerinin çıkarlarına, ekonomik kalkınmaya, işbirliğine ve dayanışmaya odaklanmıştır. Nordik ülkelerin uzun vadeli katılımı, projeleri sahiplenmesi ve liderlik etmesi, ortak değerleri vurgulaması; Kuzey ülkelerinin güvenilir bir ortak olarak Afrikalı devletlerin gözünde itibarını artırmaya katkı sağlamıştır. Ayrıca söz konusu durum, Nordik-Afrika ilişkilerinin kalkınma işbirliğinin ötesinde, daha

politik yönelimli ve çıkar temelli stratejik ortaklığa doğru genişletilmesine de yardımcı olmuştur.

Afrika, Kıta'nın ekonomik potansiyelini, siyasi kimliğini ve küresel sahnedeki rolünü geliştirmesine ve güçlendirmesine yardımcı olan stratejik ortaklıklar aramaktadır. Söz konusu noktada Afrika'nın uluslararası ilişkilerinin önemli özelliklerinden biri, bağlantısız olmasıdır. Zira Afrika ülkeleri, kalkınmaları için başkalarından da destek almasını engelleyebilecek herhangi bir ittifaka çekilmemekte ve birçok farklı ülke ile ortaklık geliştirmektedirler. Batılı devletlerin aksine Nordik ülkelerin Afrika devletlerinin başta Güney Afrika'daki Apartheid Rejim olmak üzere kurtuluş mücadelelerini, sömürgecilikten bağımsızlık ve ırkçılıktan kurtulma hareketleri olarak tanıması ve desteklemesi; kısmen Afrika ve Kuzey ülkeleri arasındaki “özel ilişkiyi” açıklamaktadır. Söz konusu özel ilişki, dayanışma ve kendi kaderini tayin etme konusundaki siyasi taahhütler ve diğer Batılı ülkelerin yanı sıra kalkınma işbirliği yoluyla Afrika ile ortaklık kurmalarını güçlendirmektedir.

Nordik ülkelerin Afrika ile ticareti ve yatırımları daha büyük ticaret ortakları ile kıyaslandığında düşük kalsa da; yine de Kıta ile kurulan ilişkide önemli bir faktördür. Ticaret ve yatırım konusunun, Nordik ülkelerin politika belgelerine bakıldığında gelecekte giderek daha fazla öne çıkması ise muhtemel görülmektedir. Ayrıca Nordik ülkeleri, Afrika ile BM sisteminin merkezde olduğu, kurallara dayalı, çok taraflı bir sistemi savunmak ve korumak için işbirliklerini güçlendirmiştir. Bahse konu durum, aynı zamanda barış ve güvenlik alanı da dâhil olmak üzere AfB'ye önemli bir Nordik desteği sağlamıştır. Söz konusu durum, Nordik ülkeler ve Afrika devletleri arasındaki ilişkinin kuvvetlenmesine katkı sunmuştur.

Son zamanlarda Nordik ülkelerin politikalarında Afrika özelinde vurguladıkları tematik alanlar ise: barış ve güvenlik, kalkınma işbirliği, ticaret, yatırım, insandan insana bilgi ve beceri aktarımı, eğitim, kültürel değişimler, özellikle barış arabuluculuğu, yenilenebilir enerji ve yeni teknolojiler, mavi ekonomi, iklim değişikliğidir. İlaveten barış ve güvenlik, iklim değişikliği, ticaret ve yatırım ile ilgili konular yinelenen baskın temalardır. Söz konusu alanlar, Nordik-Afrika işbirliğinin geleceğinde sürekli büyüme ve yenilik için geniş ve büyük fırsatlar sunmaktadır. Bu noktada özellikle gelecek vaat eden alanlar arasında ise: barış

alanındaki köklü kültürleri ve uzmanlıkları sayesinde barış arabuluculuğu; coğrafi konumları sebebi ile Mavi Ekonomi, temiz ve yenilenebilir enerji alanlarındaki tecrübeleri ve uzmanlıkları ile yenilenebilir enerji ve yeni teknolojiler yer almaktadır.

Afrika’da kültürel işbirliğine olan yabancı ilgi, Afrika’nın doğal kaynakları, pazarları üzerinde yoğunlaşan uluslararası rekabetle birlikte istikrarlı bir şekilde artmıştır. Böyle bir yumuşak güç, ilk günlerden itibaren Nordik ülkelerin Afrika ilişkilerinin bir parçası olmuştur. Çünkü Nordik ülkeler en baştan beri Afrika devletleri ile kültürel aktörlerin işbirliği, değişim programları, konferanslar, sergiler, konserler, öğrencilerin ve araştırmacıların Nordik ülkelerini ziyaret etmeleri ve incelemeleri gibi alanlarda olanaklar sunmuş ve işbirliği geliştirmiştir.

Bugün Afrika devletleri, Batılı yardım kuruluşlarının sağladığı kaynaklar dışında hem gelişmekte olan pazarlardan hem de özel sektörün daha geniş bir kesiminden gelen kaynaklara rahatlıkla erişebilmektedir. Söz konusu durum, Batı hükümetlerine karşı yeni bir tutum geliştirilmesini sağlamıştır. Giderek artan bir şekilde Batılı devletlerden büyük yardım alan Afrika devletleri, Nordik ülkelerin Afrika kalkınma politikasında geleneksel olarak yüksek öncelik olarak vurguladıkları yönetim, insan hakları ve demokrasi gibi alanlarda ortaklık geliştirmeye daha az ilgi göstermeye başlamışlardır. Bu noktada Nordik ülkelerinin Afrika ile gelecekteki ilişkilerini geliştirebilmek adına, yeni önlemler ve araçlar belirlemek amacıyla Afrika ile Nordik ülkelerin ilişkilerinin oluşturulacağı yeni çerçeveyi analiz etmek için önemli girişimlere ihtiyaçları bulunmaktadır. Nordik ülkeler için daha radikal bir seçenek ise, Afrika’da uzun vadeli işbirliği yapan ülkeleri kendi aralarında bölmeleri, böylece her birinin birkaç ülkenin sorumluluğunu üstlenerek daha etkili bir politika izlemeleri olabilir.

Neoklasik Realizm geleneğinin kurucusu olan Gideon Rose, “bir ülkenin dış politikasının kapsamı ve emelinin, her şeyden önce onun uluslararası sistemdeki konumu tarafından ve özellikle onun göreceli maddi güç kabiliyetleri tarafından sevk edildiği”ni ifade etmiştir. Bu kapsamda uluslararası sistemde refah seviyesi yüksek olan Nordik ülkeler, bu alandaki göreceli maddi güçlerini Afrika özelindeki dış politikalarında da kullanmaktadırlar. Yine Neoklasik Realizm teorisine göre uluslararası koşullar ve ülke içi siyasal imkân ve kısıtlamalar bir arada değerlendirildiği zaman, devletlerin dış politikalarındaki tutumları daha net

anlaşılabilmektedir. Zira devletlerin içerisindeki farklı aktörler ve çıkar grupları dış politikayı etkilemektedir. Neoklasik Realizmin söz konusu iddiaları, Nordik ülkelerin Afrika Kıtası'na yönelik politikalarının açıklanmasında uygun olmaktadır. Çünkü Kuzey ülkelerinin Afrika politikaları tarih boyunca uluslararası koşullardan, ülke içerisindeki farklı aktör ve süreçlerden etkilenmiş ve zaman zaman değişikliklere uğramıştır.

Tarihsel süreç içerisinde geçmişten günümüze kadar Afrika politikaları değişen Kuzey ülkelerinin, kalkınma yardımı geleneğinin temel motivasyonları olan insan hakları ve demokrasiye bağlılık, barış ve güvenlik ve yoksulluğun azaltılması gibi konular, küresel koşulların ve ülke içi dinamiklerin etkisiyle değişen ve yenilenen Kıta özelindeki dış politikalarında ise büyük oranda korunmuştur.

Sonuç olarak kökleri asırlık İskandinav misyoner varlığına dayanan İskandinav-Afrika dayanışmasının Nordik ülkeleri, Kıta'da sömürgecilik ve Apartheid'a karşı mücadelelere dayanan olumlu bir angajman geçmişine sahiptir. Ancak Kuzey ülkelerinin geçmişte Kıta ile ilk temaslarına bakıldığında, Afrika'da yürüttükleri köle ticareti ve sömürgecilik faaliyetleri de göze çarpmaktadır. Başlangıçta Nordik ülkeler, Afrika devletlerinin kurtuluş hareketlerini desteklemeye odaklanmış ve daha sonra; barışı koruma ve barış inşasına yoğun bir şekilde odaklanarak yönetişim, yoksulluğun azaltılması, kalkınma ve insan güvenliği zorluklarını ele alacak şekilde odaklarını genişletmişlerdir. Bugün Nordik-Afrika ilişkileri demokrasi, dayanışma ve bütünsel Afrika kalkınması değerleri üzerine inşa edilmiştir. Nordik-Afrika yardım politikalarındaki düzenli değişikliklere rağmen, bahsi edilen politikanın göze çarpan önemli bir diğer özelliği ise sürekliliktir. Nordik ülkelerin Afrika üzerindeki çıkarları, söz konusu temeller üzerinde genellikle yerel ve özel çıkarlarla veya güvenlik ve jeopolitik çıkarlarla bağlantılıdır. Nordik ülkelerin çıkarlarının daha dar tanımlandığı önceki dönemlerin aksine, yoksulluğun azaltılması bugün Afrika için de daha adil ve güvenli bir dünya elde etmek amacıyla küresel bir stratejinin parçası olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aamotsbakken, B. (2008). The Colonial Past in Norwegian History Text. *Internationale Schulbuchforschung*, 30(3), 763-776. Mayıs 6, 2022 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/43057378> adresinden alındı
- African Development Bank Group*. (2022). African Development Bank Group: <https://www.afdb.org/en> adresinden alındı
- African Union*. (2022). African Union: <https://au.int/> adresinden alındı
- Apodaca, C. (2017, Nisan 26). Foreign Aid as Foreign Policy Tool. Haziran 1, 2022 tarihinde <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.332> adresinden alındı
- Arı, S., & Arslan, O. (2005). *Uluslararası İlişkiler ve Din*. Ankara: Platin Yayınları.
- Arı, T. (2018). Uluslararası İlişkilere Giriş. Bursa: researchgate. Haziran 10, 2022 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/329403672> adresinden alındı
- Armaoğlu, F. (1999). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. Ayrac.org Sanal Yayınevi. Mayıs 1, 2021 tarihinde file:///C:/Users/zehra/Downloads/prof_dr_fahir_armaoglu_20_yzyl_siyasi_ta.pdf adresinden alındı
- Arnroth, T. (2015, Aralık 2011). *Sverige och slavhandeln. Eller: Klart vi ska ha socker till kaffet!* Eylül 1, 2021 tarihinde <https://arkiv.kit.se/2015/12/11/25087/sverige-och-slavhandeln-eller-klart-vi-ska-ha-socker-till-kaffet/> adresinden alındı
- Arslan, E., & Kiper, K. (2015). Dış Yardım Nedir? Niçin Yapılır? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15(34), 9-26. Doi:DOI: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.85077>
- Asante, M. O. (2018, Eylül). *Changing aid and diplomatic relations: New. African Journal of Political Science and International Relations development actors and Norway in Africa*, 2(2-7), 110-123. Doi:DOI: 10.5897/AJPSIR2018.1071

- Bäck, L., & Bartholomew, A. (2014). *Evaluation Complementarity in Finland's Development Policy and Co-operation Synthesis*. Ministry for Foreign Affairs of Finland. Ocak 25, 2022 tarihinde <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?Doi=10.1.1.431.1408&rep=rep1&type=pdf> adresinden alındı
- Balcı, A. (2014). Realizm. Ş. Kardaş, & A. Balcı (Dü) içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 119-147). İstanbul: Küre Yayınları.
- Bayram, M. (2018). *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin-Afrika İlişkileri*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Bendroth, K. S. (2013, Haziran 12). Swedish Development Assistance Policy 1990-2012 How has it changed? Småland. Eylül 1, 2021 tarihinde <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:683182/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı
- Bergin, M. (2017). *FB*. Ocak 1, 2022 tarihinde <https://foreignpolicy.com/2017/07/12/danes-tout-family-planning-aid-to-africa-to-limit-migration-to-europe/> adresinden alındı
- Billing, A. (2011, Haziran). Support to Civil Society Within Swedish Development Cooperation. Göteborg. Eylül 1, 2021 tarihinde www.ipd.gu.se/digitalassets/1339/1339124_perspectives20.pdf adresinden alındı
- Bindra, S. S. (2018). Foreign Aid And Foreign Policy. *World Affairs: The Journal of International Issues*, 22(3), 126-141. Haziran 1, 2022 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/10.2307/48520086> adresinden alındı
- Brimnes, N. (2021, Ocak 2021). *The colonialism of Denmark-Norway and its legacies*. Aralık 1, 2021 tarihinde <https://nordics.info/show/artikel/the-colonialism-of-denmark-norway-and-its-legacies> adresinden alındı
- Broddadóttir, E., Gunnlaugsson, G., & Einarsdóttir, J. (2021). Public Opinion in Iceland on Aid During the Ebola Epidemic in West Africa. 58(1), 59-85. Doi:<https://doi.org/10.1080/08039410.2020.1851754>

- Cervenka, C. G. (1971). *Scandinavian Development Agreements With African Countries*. Uppsala: The Scandinavian Institute of African Studies. Mayıs 1, 2021 tarihinde <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:280124/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı
- Chávez, M. U. (2017, Nisan). Do changing patterns of governance affect Swedish aid? Lund. Ekim 1, 2021 tarihinde <https://lup.lub.lu.se/luur/download?Func=downloadfile&recordoid=1336377&fileoid=1646366> adresinden alındı
- CMI-Martti Ahtisaari Peace Foundation,. (2022). Ocak 20, 2022 tarihinde CMI-Martti Ahtisaari Peace Foundation,: <https://cmi.fi/about-us/> adresinden alındı
- Cuydur, A. (2018). Dış Yardım Bağlamında İsveç'in (Sahraaltı) Afrika Politikası. A. Kavas, & M. Tandoğan (Dü) içinde, *Uluslararası Siyasetin Odağındaki Kıta Afrika* (s. 321-342). İstanbul: Alelmas Yayınları.
- Çoban Oran, F. (2020). Türkiye-ABD İlişkilerinde Din ve Dış Politika İlişkisi: Rahip Brunson Krizi Örneği. B. B. Coşkun, & İ. Rüma (Dü) içinde, *Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem* (s. 239-263). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DANIDA. (2022). Danish International Development Agency: <https://um.dk/en/danida> adresinden alındı
- Danish Ministry of Defence. (2022). Mayıs 10, 2022 tarihinde Danish Ministry of Defence: <https://www.fmn.dk/en/topics/operations/igangvarende-operationer/afrika/> adresinden alındı
- DCED. (2022). The Donor Committee for Enterprise Development. Mayıs 25, 2022 tarihinde The Donor Committee for Enterprise Development: <https://www.enterprise-development.org/agency-strategies-and-coordination/norwegian-agency-for-development-cooperation-norad/> adresinden alındı
- Devex. (2022). Devex: <https://www.devex.com/organizations/danish-international-development-agency-danida-44524> adresinden alındı

- DISS. (2022). Danish Institute for International Studies: <https://www.diis.dk/en> adresinden alındı
- Donor Tracker. (2022). Donor Tracker: <https://donortracker.org/policy-updates/sweden-adopts-new-regional-strategy-development-cooperation-africa> adresinden alındı
- Elovainio, M. K., & Huopaniemi, J. (1965). Finland and the Study of International Relations 1960-1964. *I*(2), 60-67. Ocak 15, 2022 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/45067223> adresinden alındı
- Emejulu, D. A. (2019, Ekim 22). *Brookings*. Mayıs 20, 2022 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2019/10/22/3-promising-sectors-for-nordic-african-collaboration-around-sustainable-development/> adresinden alındı
- Ericson, K. E., Christensen, S., Koponen, J., Heinonen, H., Sigurdardottir, T., Tostensen, A., & Wohlgemuth, L. (2002). The Nordic Countries and Africa-Old and New Relations. *The Nordic Countries and Africa-Old and New Relations*. (L. Wohlgemuth, Dü.) Göteborg: The authors and The Nordic Africa Institute. Nisan 1, 2021 tarihinde <https://nai.diva-portal.org/smash/get/diva2:241759/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı
- Ersoy, E. (2019). Realizm. R. Gözen (Dü.) İçinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 165-195). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Ertoyl, B. (2019). Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-26. Haziran 15, 2022 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/337313298> adresinden alındı
- Estmann, C., Hansen, H., & Rand, J. (2021, Nisan 19). Fiscal policy responses to COVID-19 in Danida priority countries in Sub-Saharan Africa. Researchgate. <https://www.researchgate.net/publication/351140345> adresinden alındı
- European Union. (2022). *European Union*: https://european-union.europa.eu/index_en adresinden alındı

Finland's Africa Strategy. (2021). Ministry for Foreign Affairs: the Finnish Government Yayınları. Nisan 15, 2022 tarihinde https://um.fi/current-affairs/article/-/asset_publisher/iyk2eknlmnl/content/suomen-afrikka-strategia-kohti-vahvempaa-poliittista-ja-taloudellista-kumppanuutta-1 adresinden alındı

FINNVERA. (2022). Finland Export Credit Agency: <https://www.finnvera.fi/eng/finnvera/newsroom/articles/countries-and-markets-32021-finland-aims-to-accelerate-exports-to-africa-nigeria-south-africa-and> adresinden alındı

Fjölnisdóttir, H. (2019). *Barbarians of the North Iceland's Status-seeking and Norm Entrepreneurship in the International System*. Reykjavík. Nisan 1, 2022 tarihinde <https://oatd.org/oatd/record?Record=handle%5C:1946%5C%2F32704> adresinden alındı

Forsudd, C.-M. (2009). *The Motives of Aid Donors – A comparative study of the aid allocation of Denmark, Norway and Sweden*. Vaxjö. 1 Eylül, 2021 tarihinde <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:234182/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı

FundsforNGOs. (2022). Mayıs 12, 2022 tarihinde [fundsforNGOs Grants and Resources for Sustainability: https://www.fundsforngos.org/bilateral-funds-for-ngos/danish-international-development-agency-danida/](https://www.fundsforngos.org/bilateral-funds-for-ngos/danish-international-development-agency-danida/) adresinden alındı

Gates, S., & Hoeffler, A. (2004). *Global Aid Allocation: Are Nordic Donors Different?* Researchgate. Nisan 1, 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/46469561_Global_Aid_Allocation_Are_Nordic_Donors_Different adresinden alındı

Giallourakis, A. (2022). *Africa: A new trade How the Africa Continental Free-Trade Area (afcfta) Agreement is creating opportunities for Swedish companies. Kenya*. Ekim 1, 2021 tarihinde <https://www.business-sweden.com/contentassets/2301545346284390a6872f7eabc61837/africa-free-trade-agreement-report-final.pdf> adresinden alındı

- Gilbert, E., & Reynolds, J. (2019). *Dünya Tarihinde Afrika Tarihöncesinden Günümüze*. (M. Demirkaya, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Government of Iceland*. (2022). Nisan 1, 2022 tarihinde Government of Iceland: <https://www.government.is/> adresinden alındı
- Government Offices of Sweden*. (2022). Government of Sweden: <https://www.government.se/press-releases/2022/02/government-adopts-regional-strategy-for-swedish-development-cooperation-with-africa/> adresinden alındı
- Green-Pedersen, S. E. (2019, Haziran 1). The History of the Danish Negro Slave Trade, 1733-1807. An Interim Survey Relating in Particular. 62. Doi:doi : <https://doi.org/10.3406/outre.1975.1826>
- Gunnlaugsson, G., Sigurðardóttir, Þ., Einarisdóttir, M., & Einarisdóttir, J. (2018). *Iceland and Foreign Aid: From Recipient to Donor*. Researchgate. <https://www.researchgate.net/publication/347915611> adresinden alındı
- Gülmez, S. B., & Buhari, D. (2020). Dış Politika Analizi: Teorik Yaklaşımlar. B. B. Coşkun, & İ. Rüma (Dü) içinde, *Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem* (s. 14-36). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hammerstad, A. (2012). The Nordics, The EU, and Africa. A. Adebajo, & K. Whitman (Dü) içinde, *The EU and Africa: From Eurafrique to Afro-Europa* (s. 384-404). London: researchgate, Hurst. Haziran 10, 2022 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/284269241> adresinden alındı
- Hazar, N. (2016). *Türkiye-Afrika İlişkileri Türkiye'nin Dost Kıtaya Açılım Stratejileri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Heino, T.-E. (1992). *Politics on paper: Finland's South Africa Policy 1945–1991*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet. Ocak 1, 2022 tarihinde <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?Pid=diva2%3A273516&dswid=-6431> adresinden alındı

- History*. (2009, Kasım 9). Temmuz 10, 2022 tarihinde Causes of the Thirty Years' War: <https://www.history.com/topics/reformation/thirty-years-war> adresinden alındı
- Hook, S. (1998, Ocak). Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows. *50*(2), 294-323. Doi:DOI:10.1353/wp.1998.0005
- Huuhka, E. (2018). Feeding body and soul: Finnish missionaries and famine relief in German South West Africa at the beginning of the 20th century. *Nordic Journal of African Studies*, 27(1), 1-19. Ocak 20, 2022 tarihinde <https://research.utu.fi/converis/getfile?Id=35899979&portal=true&v=1> adresinden alındı
- ICEIDA. (2022). Icelandic International Development Agency: <https://www.seforall.org/partners/icelandic-international-development-agency-iceida> adresinden alındı
- Icelandic International Development Agency-Annual Report 2006*. (2007). Icelandic International Development Agency. Reykjavík: ICEIDA Yayınları.
- Icelandic International Development Agency-Annual Report 2007*. (2008). Icelandic International Development Agency. Reykjavík: ICEIDA Yayınları.
- Icelandic International Development Agency-Annual Report 2008*. (2009). Icelandic International Development Agency. ICEIDA Yayınları.
- Icelandic International Development Agency-Annual Report 2009*. (2010). Icelandic International Development Agency. Reykjavík: ICEIDA Yayınları.
- Icelandic International Development Agency-Annual Report 2010*. (2011). Icelandic International Development Agency. Reykjavík: ICEIDA Yayınları.
- Icelandic International Development Agency-Annual Report 2014*. (2014). Icelandic International Development Agency. ICEIDA Yayınları.
- Indresøvd, E. (2007). Democracy in Norway in a Historical Perspective. Mayıs 6, 2022 tarihinde [https://bravo.hivolda.no/hivolda-xmlui/bitstream/handle/11250/2467236/Chapter%205%3A%20Democracy%](https://bravo.hivolda.no/hivolda-xmlui/bitstream/handle/11250/2467236/Chapter%205%3A%20Democracy%20)

20in%20Norway%20in%20a%20Historical%20Perspective%20/%20Eivind
%20Indres%C3%b8vde?Sequence=11&isallowed=y adresinden alındı

International Relations and Cooperation-Republic of South Africa. (2022).

International Relations and Cooperation-Republic of South Africa:
<http://www.dirco.gov.za/foreign/bilateral/iceland.html#his> adresinden alındı

ITC. (2022). Trade Map-Trade statistics for international business development.
Monthly, quarterly and yearly trade data. Import & export values, volumes,
growth rates, market shares, etc.: <https://www.trademap.org/Index.aspx>
adresinden alındı

İşyar, Ö. G. (2009). Bilimsel Gelişme Tarihi Açısından Karşılaştırmalı Dış Politika
Analizi: "Birinci Nesil" Çalışmalar. *Uluslararası Hukuk ve Politika* , 5(18),
1-38.

Jonsson, T. R. (2019). Icelandic Development Aid to the Geothermal Exploration
Project in East-Africa: Evaluation with a gender perspective. Reykjavík.

Jonsson, T. (2021). The Conceptualization of Development within the New Aid
Paradigm A content analysis of the Swedish foreign aid 1994 - 2018. Eylül 1,
2021 tarihinde <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1562390/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı

Kalu, K. (2018). *Foreign Aid and the Poverty in Africa*. Canada: Palgrave
Macmillan.

Karadağ, H. (2020). *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*.
Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karre, B., Svensson, B., & Svensen, K. E. vd. (1989). The Determinants of Swedish
Aid Policy. O. Stokke (Dü.) İçinde, *Western Middle Powers and Global
Poverty The Determinants of the Aid Policies of Canada, Denmark, the
Netherlands, Norway and Sweden*. Uppsala, Oslo: The Scandinavian Institute
of African Studies, The Norwegian Institute of International Affairs. Nisan 1,
2021 tarihinde <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:274163/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı

- Kiraz, S. (2018). Dış Politika Analizi Modeli Olarak Neoklasik Realizm: İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 417-440. Haziran 11, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/562711> adresinden alındı
- Kiraz, S. (2020). Bir Dış Politika Analizi Olarak Neoklasik Realizmin İncelenmesi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 665-686. Doi:DOI: 10.25287/ohuiibf.703693
- Kokkonen, P. (1993). Religious and Colonial Realities: Cartography of the Finnish Mission in Ovamboland, Namibia. *Cambridge University Press*, 20, 155-171. Ocak 1, 2022 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/3171970> adresinden alındı
- Kothari, C. R. (2004). *Research Methodology Methods and Techniques*. New Delhi: New Age International Publishers.
- Lamberg, E. (2021). Development cooperation and national planning: analysing Finnish complicity in postcolonial Tanzania's decentralization reform and regional development. *Planning Perspectives*, 36, 689-717. Doi:<https://doi.org/10.1080/02665433.2020.1851292>
- Malawi - Country Strategy Paper 2012-2016. (2012). The Icelandic International Development Agency. Reykjavík: ICEIDA Yayınları.
- Malmstedt, M. (2019). Den koloniala erfarenheten i svenska och danska läroböcker: Tysthet eller imperium, rasism eller vännar En kvalitativ läromedelsanalys med utgångspunkt i hermeneutiken och den komparativa metoden. Stockholm. Ekim 1, 2021 tarihinde <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1350145/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı
- Marklund, C. (2016). *Neutrality and solidarity in Nordic humanitarian action*. London: Overseas Development Institute.
- Mellemfolkeligt Samvirke-actionaid. (2022). Mellemfolkeligt Samvirke-actionaid: <https://www.ms.dk/om-os> adresinden alındı

- Mills, G. (2002). The Nordic connection: Finnish- SA relations in. *South African Journal of International Affairs*, 9(1), 89-94.
Doi:<https://doi.org/10.1080/10220460209545380>
- Mimir Türk Ansiklopedisi*. (2022). 10 Temmuz, 2022 tarihinde Kalmar Birliği:
<https://mimirbook.com/tr/9a0f9eadd59> adresinden alındı
- Ministry of Foreign Affairs of Denmark*. (2022). Ministry of Foreign Affairs of Denmark: <https://um.dk/en> adresinden alındı
- Monterrey Consensus on financing for development. (2002). Monterrey: United Nations. Ekim 1, 2021 tarihinde https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.198_11.pdf adresinden alındı
- Morgenstierne, C. M. (2003). Denmark and National Liberation in Southern Africa A Flexible Response. Uppsala: The author and Nordiska Afrikainstitutet . 1 Mayıs tarihinde <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:241390/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı
- Morgenthau, H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. 56(2), 301-309. Haziran 6, 2022 tarihinde <http://www.jstor.org/stable/1952366> . Adresinden alındı
- Mozambique Strategic Plan 2016-2018*. (2016). The Icelandic International Development Agency. ICEIDA Yayınları.
- Murru, M., & Mkandawire, W. (2007). *Evaluation of the Iceida Project Support to Monkey Bay Health Care, 2000 – 2007*. Moh ve ICEIDA yayınları.
- Nantulya, P. (2017, Kasım 29). *Solidarity in Peace and Security: The Nordic-African Partnership*. Ağustos 10, 2021 tarihinde Africa Center for Strategic Studies: <https://africacenter.org/spotlight/solidarity-peace-security-nordic-african-partnership/> adresinden alındı
- NATO (2022). North Atlantic Treaty Organization. Ağustos 10, 2021 tarihinde https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html
- Nilsson, D. (2013). Sweden-Norway at the Berlin Conference 1884–85 History, national identity-making and Sweden's relations with Africa. Uppsala:

Nordiska Afrikainstitutet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:650999/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı

Nilsson, D., & Sörlin, S. (2017). *Research and Aid Revisited - A Historically Grounded Analysis of Future Prospects And Policy Options*. Stockholm: EBA. Eylül 10, 2021 tarihinde <https://eba.se/> adresinden alındı

NORAD. (2022). Norwegian Agency for Development Co-operation. Mayıs 25, 2022 tarihinde Norwegian Agency for Development Co-operation: https://unece.org/fileadmin/DAM/operact/Technical_Cooperation/NORAD_Final.pdf adresinden alındı

NORAD. (2022). Norwegian Agency for Development Co-operation. Norwegian Agency for Development Co-operation: <https://www.norad.no/en/front> adresinden alındı

Nordics.info. (2021). Aralık 1, 2021 tarihinde Nordics.info: <https://nordics.info/show/artikel/the-colonialism-of-denmark-norway-and-its-legacies> adresinden alındı

Norwegian development aid. (2022). Mayıs 25, 2022 tarihinde Norwegian development aid: <https://resultater.norad.no/geography/africa?Show=bistand> adresinden alındı

Norwegian People's Aid. (2022). Mayıs 20, 2022 tarihinde Norwegian People's Aid: <https://www.npaid.org/development/where-we-work/south-africa> adresinden alındı

NUPI. (2022). *Re-imagining African-Nordic relations in a changing global order- Report 2*. Norwegian Institute of International Affairs. Oslo: Norwegian Institute of International Affairs.

OCHA. (2022). The UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs: <https://reliefweb.int/job/3841494/digni-and-norwegian-mission-society-nms-currently-seeking-external-evaluator-current> adresinden alındı

- O'connel, K. (2022). *Oceanographic*. Mayıs 1, 2022 tarihinde [oceanographic:](https://oceanographicmagazine.com/features/minke-whale-norway-hunt/)
<https://oceanographicmagazine.com/features/minke-whale-norway-hunt/>
adresinden alındı
- Odén, B. (2011). *The Africa Policies of Nordic Countries and the Erosion of The Nordic Aid Model*. Uppsala: The author and Nordiska Afrikainstitutet. Nisan 1, 2021 tarihinde <https://www.files.ethz.ch/isn/132997/discussionpaper55.pdf>
adresinden alındı
- OECD. (2007). *DAC Peer Review Of Finland–OECD 2007*. Paris: OECD Yayınları.
DAC Peer Review Of Finland–OECD. Adresinden alındı
- OECD. (2011). *OECD Development Assistance Peer Reviews: Denmark 2011*.
OECD publications.
- OECD. (2012). *DAC Peer Review Of Finland–OECD*. OECD Yayınları.
- OECD. (2012). *DAC Peer Review Of Finland–OECD 2012*. Paris: OECD Yayınları.
- OECD. (2014). *OECD Development Co-operation Peer Reviews Sweeden: 2013*.
Paris: OECD Yayınları. Ekim 10, 2021 tarihinde
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264196254-en> adresinden alındı
- OECD. (2014). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2013*.
OECD Yayınları. Doi:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264196315-en>
- OECD. (2016). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Denmark 2016*.
Paris: OECD Yayınları. Doi:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264259362-en>
- OECD. (2017). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Finland 2017*.
Paris: OECD Yayınları. Doi:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264287235-en>
- OECD. (2019). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Norway 2019*.
Paris: OECD Yayınları. Doi:<https://doi.org/10.1787/75084277-en>.
- OECD. (2019). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019*.
Paris: OECD Yayınları. Doi:<https://doi.org/10.1787/9f83244b-en>.
- OECD. (2021). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Denmark 2021*.
Paris: OECD Yayınları. Doi:<https://doi.org/10.1787/6e9b77e5-en>.

- OECD. (2017). Development Co-operation Peer Reviews – Iceland 2017. Paris: OECD Yayınları. [Http://dx.doi.org/10.1787/9789264274334-en](http://dx.doi.org/10.1787/9789264274334-en) adresinden alındı
- OECD.org. (2021). OECD: <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/> adresinden alındı
- OECD-Special Review of Iceland. OECD Yayınları. (2013).
- OECD.Stat. (2022). OECD Statistics: <https://stats.oecd.org/> adresinden alındı
- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). (2018). Çalışma Grubu Raporu, T. C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- On Development-ICEIDA. (2008). Icelandic International Development. Reykjavík: ICEIDA Yayınları.
- Openaid. (2022). Open government data of Swedish aid: <https://openaid.se/en> adresinden alındı
- Olukoshi, A. O. and L. Wohlgemuth, 1998, “In Search of a New Partnership for African Development - An Introductory Comment” in Kayizzi-Mugerwa, S., Olukoshi, A. O. and L. Wohlgemuth, (eds), 1998, *Towards a New Partnership with Africa: Challenges and Opportunities*. Uppsala: The Nordic Africa Institute
- Orakçı, S. (2018). *Türkiye Afrika İlişkileri Tarihi Süreç, Yaklaşımlar ve Beklentiler*. İstanbul: İNSAMER Yayınları.
- Özlük, E. (2009). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütütü. Haziran 15, 2022 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/311545345> adresinden alındı
- Ridell, G. (2021). Swedish and international foreign aid’s impact on democratization processesa qualitative study on Botswana and Uganda. Lund. Ekim 1, 2021 tarihinde <https://lup.lub.lu.se/luur/download?Func=downloadfile&recordoid=9053519&fileoid=9053522> adresinden alındı

- Rome Declaration on Harmonization. (2003, Şubat 25). Roma. Ekim 1, 2021 tarihinde
<http://web.undp.org/execbrd/pdf/Rome%20Declaration%20on%20harmonization.pdf> adresinden alındı
- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *Cambridge University Press*, 51(1), 144-172. Haziran 16, 2022 tarihinde
<http://www.jstor.org/stable/25054068> adresinden alındı
- Schibbye, M. (2007). *Svensk handel med slavar 1784-1847 – Varför infördes och avskaffades slaveriet på den svenska kolonin S:t Barthélemy*. Stokholm. Eylül 1, 2021 tarihinde
https://www.martinschibbye.se/WEIND_article_001.php?menuId=6 adresinden alındı
- Schouten, P. (2021). *Danish Institute for International Studies*. Mayıs 1, 2022 tarihinde Danish Institute for International Studies:
<https://www.diis.dk/en/research/opportunities-danish-stabilisation-policy-to-engage-with-climate-and-livelihood-related> adresinden alındı
- Selam, A. (2015). Uluslararası İlişkilerde Din Faktörü ve Sekülerleşme Olgusu. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Antalya.
- Selbervik, H., & Nygaard, K. (2006). *Nordic Exceptionalism in Development Assistance? Aid Policies and the Major Donors: The Nordic Countries*. Bergen: Chr. Michelsen Institute. Mayıs 1, 2021 tarihinde
<https://open.cmi.no/cmi-xmlui/handle/11250/2435743> adresinden alındı
- SIDA. (2015). The Swedish International Development Cooperation Agency:
<https://www.sida.se/en> adresinden alındı
- Simensen, J. (2006). *Religious ngos and the Politics of International aid: The Norwegian Experience*. Oslo: researchgate. Haziran 1, 2021 tarihinde
<https://www.researchgate.net/publication/233288517> adresinden alındı
- Soiri, I., & Peltola, P. (1999). Finland and National Liberation in Southern Africa. Stockholm: Nordiska Afrikainstitutet. Ocak 1, 2022 tarihinde

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:272620/FULLTEXT01.pdf>
adresinden alındı

So-Rummet. (2014, Mayıs 13). Eylül 10, 2021 tarihinde So-Rummet:
<https://www.so-rummet.se/fakta-artiklar/svensk-slavhandel#> adresinden
alındı

Sumner, A., & Mallett, R. (2013). *The Future of Foreign Aid: Development Cooperation and the New Geography of Global Poverty*. London: Palgrave Macmillan.

Şahin, M. (2015). Uluslararası Politikanın Ruhü: Din. Haziran 10, 2022 tarihinde
<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/%C5%9EAH%C4%B0N-Mehmet-ULUSLARARASI-POL%C4%B0T%C4%B0KANIN-RUHU-D%C4%B0N.pdf> adresinden alındı

Taliaferro, J. W., Lobell, S. E., & Ripsman, N. (2009, Haziran 5). Introduction: Neoclassical realism, the state, and foreign policy. *Neoclassical realism, the state, and foreign policy* (s. 1-41). İçinde Cambridge University Press. Haziran 11, 2022 tarihinde
<https://acpicflavio2018.files.wordpress.com/2018/02/lobell-ripsman-taliaferro-neoclassical-realism.pdf> adresinden alındı

Tarakçı, N. (2012). *Küresel Sistemde Dış Politika Stratejileri Klasik Diplomasiden Jeopolitik Diplomasiye*. İstanbul: Tasam Yayınları.

T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> adresinden alındı

Tenold, S. (2019). *Norwegian Shipping in the 20th Century Norway's Successful Navigation of the World's Most Global Industry*. İçinde Bergen: Pelgrave Macmillan Yayınları. Mayıs 1, 2022 tarihinde
<https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/23009> adresinden alındı

Tepeciklioğlu, E. E. (2019). *Türk Dış Politikasında Afrika; Temel Dinamikler, Fırsatlar ve Engeller*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- The Danish Government Foreign and Security Policy Strategy 2019-2020.* (2018).The Danish Government. Aralık 1, 2021 tarihinde https://www.dsn.gob.es/sites/dsn/files/2018_Denmark%20Foreign%20and%20security%20policy%20strategy%202019-2020.pdf adresinden alındı
- The Danish Institute for Human Rights.* (2022). The Danish Institute for Human Rights: <https://www.humanrights.dk/projects/west-africa-programme> adresinden alındı
- The Finnish-African Society.* (2022). Ocak 15, 2022 tarihinde The Finnish-African Society: <https://www.finnishafican.com/en/#:~:text=The%20Finnish%20dafrican%20Society%20is,first%20African%20Society%20in%20Finland> adresinden alındı
- The Nordic Africa Institute.* (2021). The Nordic Africa Institute: <https://nai.uu.se/> adresinden alındı
- The World Factbook.* (2022). The World Factbook: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/> adresinden alındı
- Tischer, A. (2021, Nisan 7). *Oxford Bibliographies*. Temmuz 10, 2022 tarihinde Peace of Westphalia: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0073.xml> adresinden alındı
- Tjelle, K. F. (2013). *Missionary Masculinity, 1870–1930 The Norwegian Missionaries in South-East Africa*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tüfekçi, Ö. (2016). Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar. E. Akıllı (Dü.) İçinde, *Türkiye’de ve Dünyada Dış* (s. 101-119). Ankara: researchgate. Nobel Yayıncılık. Haziran 6, 2022 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/296823695> adresinden alındı
- Türk, K. (2022). Uluslararası İlişkiler Teorileri. *Neo-Klasik Realizm* . Temmuz 1, 2022 tarihinde https://www.academia.edu/38267014/Neo_Klasik_Realizm_pdf adresinden alındı

- Uganda - Country Strategy Paper 2014-2017*. (2014). The Icelandic International Development Agency. Reykjavík: ICEIDA Yayınları.
- Ugwukah, A. C. (2015). Neutrality as a Foreign Policy Principle: A Historical Evaluation of the Swedish Posture. 17. Eylül 1, 2021 tarihinde <https://www.iiste.org/Journals/index.php/HRL/article/view/20141/20150> adresinden alındı
- UN. (2022). The United Nations: <https://www.un.org/millenniumgoals/bkgd.shtml> adresinden alındı
- Usta, A. (2012, Haziran). Sorunsaldan Sonuçlara Bilimsel Araştırma Süreci: Bir Araştırma Raporu Modeli Örneği. 3(5).
- Van, M. H. (2022, Haziran 10). Araştırma Yöntem ve Teknikleri. 2022. Avesis.yyu.edu.tr adresinden alındı
- Widmalm, S. (1999). Defining partnership with Africa: Sweden's New Africa Policy and strategies for relations with democratic and authoritarian states. Ocak. Eylül 10, 2021 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/44825082> adresinden alındı
- Youth, Peace and Security Finland's National Action Plan 2021–2024*. Finlandiya Dışişleri Bakanlığı. Helsinki: Dışişleri Bakanlığı Yayınları 2021:5.